

PV
1

✓

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

10-12

ANUL XVII

1967

C U P R I N S U L

	Pag.
† EPISCOP TEOCTIST: Aniversare rodnică — — — — —	611
REDACȚIA: Vizita și slujirea la Arad a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — — — — —	613

S T U D I I

Prof. dr. NIKOS NISSIOTIS: Reflecții asupra sensului solidarității Bisericii cu lumea (traducere de: Ion V. Paraschiv) — — — —	652
Prof. GHEORGHE GETIĂ: Saba. Studiu de arheologie biblică — —	662
VIRGIL MOLIN: Vasile Goldiș — dascăl la preparandia din Caransebeș	697

Î N D R U M Ă R I O M I L E T I C E

Pr. ION BUNEA: Munca — pîrghie a propășirii — — — — —	708
Prof. dr. GHEORGHE LIȚIU: Rugăciunea — — — — —	711
Pr. ILIE STOCA: „Dumnezeu este dragoste...” — — — — —	713
Pr. EMANUEL COPACIANU: Ginduri pentru Nașterea Domnului — —	715

A N I V E R S Ă R I

REDACȚIA: Două decenii de viață nouă — — — — —	720
--	-----

C O M E M O R Ă R I

† MITROPOLIT NICOLAE: „Obșnuitul mitropolit” al Banatului — —	730
---	-----

D O C U M E N T A R

Pr. CAIUS PASCU: Stancu Raicu, Insemnări despre un zugrav bănățean din sec. XVIII — — — — —	732
---	-----

C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă

Călătoria Sanctității Sale Patriarhului Athenagoras. Congresul Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America. Sesiunea Comitetului central al Mișcării Ecumenice. Consultare a Conferinței creștine pentru pace. A 5-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene (Pr. prof. Corneliu Sirbu). Continuă protestele împotriva războiului din

MITROPOLIA BANATULUI

10-12

ANUL XVII 1967

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

Apare cu binecuvîntarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale D. D.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Blv. Victoriei Nr. 7.

ANIVERSARE RODNICĂ

Mărețul și slăvitul act de reîntregire a Bisericii Ortodoxe Române, sărbătorit în fiecare an la 21 octombrie, a încununat șirul nesfârșitelor și grelelor jertfe închinare de poporul dreptcredincios din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș pentru păstrarea și menținerea sfintei lui Legi strămoșești și a ființei lui naționale. El a deschis, în același timp, o eră nouă în lucrarea și viața Sfintei noastre Biserici pe al cărei făgaș s-au regăsit, s-au îmbrățișat și și-au contopit sufletele cu lacrimi de bucurie, slujitorii și credincioșii din cele două strane care, călăuziți de luminile dragostei de neam și de glie, au trăit mult dorita unitate sufletească a poporului nostru. Ce poate fi mai înălțător, mai sfânt și mai evocator pentru Biserica noastră decât această împlinire ale cărei dimensiuni depășesc cu mult cadrul unei aniversări?

De pe această binecuvântată culme a mântuitorului an 1948 luna octombrie ziua 21, cu atât de bogate semnificații în temeluirea trainică a rânduielilor din Țara noastră, ne-am dat limpede seama că toate furtunile care s-au abatut asupra poporului nostru în trecut, n-au fost în stare să-i smulgă din ființă neprețuitele comori sufletești, moștenirile Legii românești și conștiința sa națională.

De atunci, în cartea istoriei noastre bisericești din Transilvania s-au scris noi și luminoase pagini de către prețimea crednică și bunii credincioși ai Sfântului nostru Așezământ. Cu neobosită râvnă ei au tălmăcit, prin faptă vrednice de toată prețuirea, că drumul pe care pă-

șim împreună, pe care ne străduim să slujim Țara și poporul nostru, pe care chivernisim împreună isupria stării sfințelor noastre lăcașuri de închinare în care ne împărtășim, împreună, cu Preacuratele și de viață făcătoarele lui Hristos Taine, este drumul cel firesc, drumul adevăratei slujiri cu care ne chezășuim mîntuirea cea veșnică

Rodul acestora s-a arătat și se arată în mod impresionant în fiiasca lor dragoste pentru Părinții lor sufletești, în venerațiunea pe care o arată Părintelui Bisericii noastre strămoșești, în afecțiunea și devotamentul pentru Conducătorii Țării noastre scumpe, specifică lor, celor care, secole dearîndul, au suportat, cu o bărbăție fără seamăn, necazul și obida.

Zugrăvirea din nou a bisericilor, acțiune atît de necesară în aceste părți, înzestrarea lor cu cele de trebuință slujbelor ortodoxe și strădania pe care o depun în scoaterea la iveală a frumuseților Ortodoxiei, constituie o preocupare și dorință de căpetenie de a da expresie atașamentului lăuntric în consolidarea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania.

Prinos de bună mireasmă închinat acestei lucrări și act istoric unic în viața Episcopiei Aradului s-a arătat a fi și vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a ținut la Arad două sfinte altare: impunătoarea biserică cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, de lîngă reședința episcopală și noul paraclis din reședință cu hramul „Sfînta Treime”. Simbol al consolidării sufletești, slujirea și cuvîntul Intîistătătorului Bisericii noastre au pătruns în cele mai adînci tainițe ale sufletelor și inimilor tuturor, care-i vor păstra viu chipul de Părinte și Păstor și-i vor urma cu sîrguință părinteștiile povățuiri.

† Episcop TEOCTIST

VIZITA ȘI SLUIREA LA ARAD A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

Multe momente înălțătoare au nimbato istoria reședinței episcopale și catedrala din Arad și s-au săpat în inima clerului și a credincioșilor de aici. Niciodată însă un Patriarh sau alt Intii-stătător al Bisericii Ortodoxe Române nu a îmbrăcat sacosul spre a sluji într-o biserică de pe aceste meleaguri.

Filor de astăzi ai eparhiei, păstoriți, în ultimii cinci ani, de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, le-a fost hărăzită această mare cinste și bucurie de a vedea pe marele Părinte al Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian vizitându-le catedrala, sfintele așezăminte mănăstirești ale eparhiei și orașul și slujind trnosirea unei biserici din Arad și a paraclisului reședinței episcopale.

Acest eveniment, a cărui însemnătate se va reliefa mai luminat în perspectiva istoriei eparhiale și a Bisericii întregi, este o urmare a marelui interes și a purtării de grijă pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian le are permanent pentru consolidarea actului de reîntregire a Bisericii Ortodoxe Române și pentru prosperitatea întregii Biserici, precum și o generoasă încununare a lucrării arhieresti, duhovnicești și gospodărești, a Prea Sfințitului Episcop Teoctist în fruntea Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Rodnica rîvnă a Prea Sfinției Sale de a consolida marea act al Reîntregirii Bisericii Ortodoxe și tactul cu care, în atît de scurt timp, a rezolvat această problemă în cuprinsul eparhiei; slujirile arhieresti atît de îndrăgite de credincioși, în biserica din orașul de reședință și într-un mare număr din alte parohii; hirotoniile numeroase de preoți în cadrul slujbelor publice; predicile mustind de bogăția învățăturilor Ortodoxiei și de dragostea de neam; vizitele pastorale și părinteasca apropiere de credincioși și de preoți; rînduiala și uniformitatea statornicită la sfintele slujbe și ordinea în administrație; duhul ecumenic de colaborare cu celelalte culte, rodnică și armonioasa colaborare cu autoritatea de Stat; apoi, lucrările gospodărești de cea mai mare importanță ca: introducerea încălzirii centrale la clădirile centrului eparhial și la catedrală; multiplele îmbunătățiri la sfintele mănăstiri, introducerea curentului electric la Bodrog și

înființarea unei valoroase colecții de obiecte bisericești la mănăstirea Arad—Gai, precum și grija duhovnicească față de aceste așezăminte; inițierea și ajutorarea a numeroase restaurări, reparări și pictări de biserici în stil ortodox și ca unele dintre cele mai omportante: construirea unei somptuoase intrări la reședință, a unui paraclis nou, artistic pictat și pictarea din nou în stil ortodox a bisericii „Adormirea Maicii Domnului” de lângă reședință, — iată numai câteva din înfăptuirile pe care eparhia noastră le datorează Ierarhului său.

Spre a binecuyinta, prin această din urmă biserică, atașamentul față de Ortodoxia românească a tuturor credincioșilor care s-au contopit, cu sfînt fior, în Biserica maică și-i simt căldura dragostei, precum și spre a dăruir cu părintească răsplătire, înțeleapta osirdie a Ierarhului, fost colaborator apropiat, care a insuflat duh de viață nouă, atît de spornică, întregii eparhii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a binevoit a răspunde cu bucurie invitației pe care Prea Sfințitul Episcop Teoctist i-a făcut-o de a tirnosi atît biserica revenită, cît și paraclisul reședinței episcopale.

PRIMIREA PREA FERICIRII SALE LA GARA

După ce s-au făcut toate pregătirile necesare, datele de tirnosire fiind stabilite pentru zilele de duminică 22 octombrie la biserică și luni 23, la paraclisul reședinței, sosirea Prea Fericitului Părinte Patriarh a fost anunțată pentru ziua de sîmbătă 21 octombrie la ora 11, cu trenul accelerat.

La intrarea trenului în gara Arad, pe peron erau prezenți Prea Sfințitul Episcop Teoctist, dl. ing. Simon Cojocaru Președintele Sfatului popular al orașului Arad, dl. Mihai Teperdel reprezentantul Departamentului Cultelor, dl. Cornel Șerb secretarul Sfatului popular orășenesc, dl. Aurel Botiș și dl. avocat Vichenție Șerb membri în Consiliul eparhial, salariații centrului eparhial, protopopii din centrele protopopești și preoții din Arad și din parohiile învecinate, în ținută regulamentară, precum și un mare număr de credincioși. La coborîrea din tren Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost întîmpinat, cu multă căldură, de Prea Sfințitul Episcop Teoctist care i-a adresat un scurt cuvînt de bun-venit și apoi i-a prezentat pe reprezentanții autorităților, mai sus amintiți. În acest timp preoții au intonat cu însuflețire „îmnul patriarhal”. Doi copii, îmbrăcați în costume naționale, au oferit Prea Fericirii Sale buchete de flori, iar credinciosul Dimitrie Popa din Ineu, membru în Adunarea eparhială, de asemenea în pitorescul costum național din acele părți, l-a întîmpinat cu plîne și sare după datină, urîndu-i bun venit „în numele credincioșilor

din Eparhia Aradului, de la izvoarele Crișului Alb, din câmpia Mureșului și pînă în Valea Jiului".

Au fost întîmpinați, deasemenea, membrii suitei Prea Fericirii Sale, PP. CC. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale, Pr. Nițșor Cazacu, secretarul Consiliului Național Bisericesc, Pr. Petre Alexandru și Pr. Mihai Marinescu, consilieri ai Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, și P.C. Arhidiacon Nicanor Motorga de la catedrala patriarhală. (Alți doi arhidiaconi patriarhali P.C. Evghenie Dascălu și Alexandru Munteanu au sosit la Arad cu o zi mai înainte).

Trecînd apoi prin culoarul format de preoți, Prea Fericitul Patriarh, condus de Prea Sfințitul Episcop, a luat loc în mașina episcopiei și s-a îndrept înspre reședință, fiind precedat de convoiul de mașini cu oaspeți, protopopi și preoți. Toți aceștia adăugîndu-se grupului de preoți care așteptau la reședință, în frunte cu cei doi consilieri administrativi eparhiali, au intonat imnul patriarhal, în timp ce preotul Emil Roman, din încredințarea Prea Sfinției Sale, a oferit Prea Fericitului Părinte Patriarh foarfeca cu care Prea Fericirea Sa a tăiat panglica de la intrarea nouă a reședinței episcopale inaugurînd-o printr-o rugăciune. Apoi Prea Fericirea Sa însoțit de Prea Sfințitul Episcop Teoctist și urmați de oaspeți și de preoți, a fost primit de preotul dr. Simion Șiclovan și de diaconul Gh.Bej, îmbrăcați în odăjdii, cu sf. evanghelie, și condus în paraclis. Aici, după ectenia întreită și polihroniu, Prea Sfinția Sa a adresat Prea Fericitului Patriarh un scurt cuvînt de întîmpinare și apoi, fiind binecuvîntați de Înaltul Oaspete, toți s-au retras la ale lor în bucuria așteptării desfășurării programului care a fost anunțat din vreme.

LA PRIVEGHEREA DIN CATEDRALA EPISCOPALA

La ora 18, în aceeași zi, protopopii și preoții, în ținută și cu epitrahile și un mare număr de credincioși, așteptau în ordine sosirea în catedrală a Prea Fericirii Sale. Pentru vecernie erau îmbrăcați în odăjdii preoți și diaconi din suita Prea Fericirii Sale și din Arad care, în sunetul tuturor clopotelor, au întîmpinat la intrare, după rînduială, pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române sosit împreună cu Prea Sfințitul Episcop Teoctist. Trecînd prin culoarul format de preoți, Prea Fericirea Sa a binecuvîntat pe credincioși, luînd loc apoi în tronul arhieresc, iar Prea Sfințitul Episcop, la timpul potrivit, a îmbrăcat sfintele odăjdii slujind, în mijlocul soborului, vecernia și litia.

La otpust Prea Sfinția Sa a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian un mișcător cuvînt de întîmpinare pe care-l reproducem în întregime:

Prea Fericirea Voastră

Cu inimile pline de nestăvilită bucurie, credincioșii, împreună cu slujitorii sfintelor altare străbune din bătrînul oraș de pe Mureș, prin glasul și rostul Ierarhului și Arhiepiscopului lor, Vă întîmpină în Lumina lină cu care ne sînt inundate sufletele în aceste clipe, cu fiiască dragoste și nețărmurită recunoștință pentru fericirea de a Vă auzi și vedea „față către față”. (Cor. 13, 12).

Indemnat de părinteasca dragoste cu care îmbrățișați pe toți fiii duhovnicești ai Prea Fericirii Voastre, — numai după cîteva clipe de la încheierea istoricei vizite a Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, Atenagoras, ați luat toiagul apostoliei îndreptîndu-Vă pașii spre meleagurile acestea binecuvîntate, unde sînteți așteptat de către vrednicii și bunii credincioși ai Bisericii noastre. În cei aproape 20 de ani de cînd ocîrmuiți Biserica Ortodoxă Română pe drumul atîtor luminoase înfăptuiri, ați dobîndit locul de frunte în rugăciunile, dragostea și inima lor și a noastră a tuturor. Vorbele, oricît de măiestrite ar fi, nu sînt în stare să scoată la iveală sfințenia, atașamentul și întreaga comoară de simțăminte cu care noi și „fiii pe care ni i-a dat nouă Dumnezeu” (Evr. 2,13) cinstim prezența și binecuvîntarea Prea Fericirii Voastre aici în această Catedrală a istoricei Episcopii a Aradului.

Prea Fericirea Voastră

Este un adevăr îndeobște cunoscut, că facem parte din rîndul acelor venerabile Biserici, care au privilegiul rar de a-și omagia mereu obîrșia închinării Răsăritene și vechimea de izvor și vatră, unde tezaurul de credință și viață al poporului nostru a atîns vechimea și însăși vîrsta Sfîntului Așezămînt, întemeiat de Mintuitorul Iisus Hristos.

Această fiică a Patriarhiei Române, Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului, care înmănușează în oblăduirea ei sfintele biserici pînă în părțile Hunedoarei Corvineștilor, a Orăștiei, Hațegului și Bradului, presărate cu evocări sfinte, a adunat de-a lungul veacurilor ei de existență — asemenea bătrînului Mureș, apele sale — evenimente, oameni și fapte mari păstrate și cîntate din generații în generații. Acestea au și constituit reazemul cel mai puternic, ca în ciuda vitregiilor vremurilor și a grelelor încercări prin care a trecut poporul nostru din Transilvania, să-și păstreze — cu jertfe de vieți, de bună seamă — credința, graiul, portul și datinile sale.

După cum bine cunoașteți, Biserica din aceste părți a fost nu numai mama duioasă și iubitoare a fiilor ei, ci și vatra de păs-

trare și promovare a zestrei lor spirituale. A fost tribuna cu adînc răsunset de apărare a ceea ce aveau ei mai scump, a ființei lor naționale, a neamului nostru. Vrednicii de pioasă amintire, ierarhii acestei Eparhii, încă din vremi străbune pe cînd ei „n-aveau cetate stătătoare” (Evr. 13, 14), — puține documente rămase surprinzîndu-i păstorind cînd în Ienopole, cînd în Lipova și chiar la sfînta mănăstire Hodoș-Bodrog — din aceste zori ale istoriei sale, n-au precupețit nimic în apărarea legii strămoșești statornicînd tradiții și atitudini de luptă neînfricată.

Chipuri de vlădici de la sfîrșitul veacului al XVI-lea, ca cele ale lui Matei, Sava I și Longhin de la Ineu, coboritori din tulpina puternică a familiei Brancovici și din care, în secolul următor, a vlăstărit Sava II Brancovici, mitropolitul mărturisitor al Ardealului, au rămas pînă astăzi neșterse în cartea necrisă din sufletele localnicilor, vredniciile lor fiind așezate între istorie și legendă.

Figuri de luptători, de cărturari luminați, de preoți și de călugări, au îmbogățit cu jertfe și lupte paginile nemuritoare ale trecutului nostru glorios și adînc frămîntat, pentru salvarea ființei naționale, pentru credința, glia și neamul românesc. Sfintele lor rămășițe pămîntești, așezate spre veșnică pomenire sub streșinile bisericilor și în apropierea prestoalelor strămoșești, precum și figurile nemuritorilor eroi și martiri ai neamului: Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu, Ioan Buteanu și mulți alții aflați în cuprinsul acestei Eparhii, vor rămîne de-apururi vii.

Vă aflați, așadar, Prea Fericirea Voastră, pe o veche vatră de unde flacăra Legii strămoșești n-a putut fi stinsă nici de cele mai amenințătoare talazuri dezlănțuite asupra poporului nostru de către prozelitismul habsburgic. Plină de învățăminte este înțelepciunea cu care ei au dus lupta împotriva obidei și iobăgiei. Aceasta a și zdrobit granițele dintre diferitele naționalități, sortite să-și ducă viața împreună, împărtășind împreună amarul, dar și luptînd împreună pentru triumful năzuințelor deopotrivă de scumpe tuturor celor asupriți. Aici, în orașul nostru de reședință, în vechea catedrală, ca și în aceasta în care Vă întîmpinăm, genunchii lor n-au încetat a se pleca, iar rugăciunile vrednicilor noștri înaintași n-au conținut să se înalțe pentru unitatea neamului nostru și pentru slava Sfintei Ortodoxii.

Un mănunchi de luminați cărturari, în frunte cu preotul Dimitrie Țichindeal și cu Moise Nicoară au pus aici bazele uneia din primele școli românești, încă din anul 1812; iar cu un deceniu mai tîrziu a luat ființă Seminarul Teologic pentru pregătirea preoților români. Destoinicia ctitorului mănăstirii „Sfîntul Simion Stilpnicul” Episcopul Sinesie, curajul neînfricatului Episcop

Gherasim Raț, darul de neîntrecut gospodar al Episcopului Ioan Meșianu ca și evlavia și harurile celorlalți vlădici care au cinstit neîntrecut aici în Arad acest jilț arhieresc din anul 1706, constituie pînă astăzi lumini, îndemnuri și pilde de jertfelnicie pentru ridicarea poporului, pentru dreptate și egalitate, pentru biruința Ortodoxiei. Și tot aici, în această cetate a Ortodoxiei ardelenne s-a frămîntat și s-a încheșat, de către un mănunchi de mari români în frunte cu Vasile Goldiș, nestăvilitul avînt de unire a Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Maramureșului cu Tara Mamă.

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Dramatica luptă dusă de ei toți, secole de-a rîndul și încununarea acestor lupte, n-a scutit totuși trupul Bisericii din Transilvania de rana adîncă și dureroasă a dezbinării religioase a românilor, răpindu-li-se, la o parte din ei, prin silnicie și făgăduințe niciodată împlinite, comoara scumpă a credinței lor, zmulgîndu-i de la sînul Bisericii Mame spre a-i trece la Uniație, îndepărtîndu-i astfel și de la matca lor românească. Deși prozelitismul habsburgic n-a cunoscut limite în fanatismul său de catolicizare, totuși, timp de aproape 250 de ani, poporul român a rămas statornic și credincios Legii lui străbune. Iar cînd zorile împlinirilor sociale s-au ivit, în anul 1948, inundînd în lumina libertății religioase sufletul, inima și voința lui, el a răspuns atît de impresionant la chemarea părintească a Prea Fericirii Voastre, înscriind cu litere de aur în cartea istoriei, Reîntregirea Bisericii noastre strămoșești.

Clerul și credincioșii din cele două strane pe veci unite Vă știu, Vă au, Vă iubesc și Vă ascultă ca pe adevăratul și bunul lor părinte duhovnicesc, înscriindu-Vă în hrisoave ca Părinte al Reîntregirii noastre bisericești. Ei, cu Noi, împreună, ostenim întru consol'darea sfintei lucrări săvîrșită și consfințită chiar în această zi istorică de 21 octombrie, acum aproape 20 de ani, cînd prăznuim și amintirea mărturisitorilor Ortodoxiei: Cuviosul Visarion, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș. Una din roadele strădaniei noastre închinată acestui sfînt ideal: restaurarea pe dinlăuntru și pe dinafară a bisericii din apropierea Reședinței Eparhiale și zugrăvirea ei în frescă, precum și amenajarea unui frumos paraclis pe care le-ați ctitorit cu dărnicia cunoscută, aii binevoit să le tîrnoșiți personal, așezînd sfintele moaște și sfînții evangheliști, pecetluind în aceste prestoale reîntregirea duhovnicească și națională a poporului nostru din aceste pări.

Spre a se păstra cum se cuvine prețioasa moștenire a înătașilor noștri, și spre a cinsti trecutul de lupte și afirmări pur-

tate în aceste părți de ei, împreună cu Consiliul eparhial, am inițiat și organizat colecția de vechi obiecte bisericești de la Sfânta Mănăstire „Simion Stîlnicul” din Gai — criptă de veșnică odihnă a mai multor episcopi, — ne-am îngrijit de Sfânta Mănăstire Hodoș—Bodrog și de cea a Prislopului, ctitoria neobositului cărturar Nicodim, de restaurarea acestei catedrale, înzestrată cu încălzire centrală, precum și a unui important număr de biserici de lemn din cuprinsul Eparhiei noastre.

Cu sfântă emoție am așteptat toți, preoții și credincioșii din orașul Arad, iubitori fii ai Prea Fericii Voastre, aceste clipe, spre a Vă mărturisi prin Noi vrednicia lor în credință, dragostea neșărmurită față de Țară și de înțelepții ei Conducători, rîvna lor pentru pacea a toată lumea și neostoiitul lor efort pentru continuă înflorire și înălțare a Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România.

Înfățișindu-Vă acestea, izvorite din prinosul inimilor noastre, cu toții Vă întîmpinăm cu tradiționalul: Bine ați venit în mijlocul nostru Prea Fericele Părinte Patriarh și întru mulți și fericiți ani!

Răspunzînd la acest însuflețit cuvînt, Prea Fericea Sa a spus:

Iubiți credincioși,

Așa cum a arătat Prea Sfințitul Episcop Teoctist, Eparhia Aradului reprezintă, într-adevăr, o epopee cu un trecut istoric important nu numai pentru Biserica Ortodoxă Română, ci și pentru patria noastră, pentru trecutul istoric al poporului nostru.

Din orice parte te-ai îndrepta spre Episcopia Aradului îți vin imediat în minte, fără să vrei, fapte istorice care urcă pînă la zămislirea poporului nostru. Vezi așeoa înaintea ta legiunile romane ale căror urme le descoperi în cetățile de la Sarmisegetuza, Grădiștea și Costeștii de lîngă Orăștie și în alte părți. Privești ca într-un film real luptele crîncene care s-au desfășurat pe aceste meleaguri, între oștile împăratului roman Traian și între vitejii noștri strămoși dacii, sub comanda marelui rege Decebal. Ni se înfățișează înaintea ochilor sufletești luptele pe viață și pe moarte care s-au dat la începutul secolului al II-lea după Hristos pe văile și pe înălțimile de lîngă cetatea de scaun de la Grădiștea Muncelului, unde a fost înfrîntă rezistența eroică a dacilor, dar regele Decebal împreună cu generalii lui și cu marele preot, conștienți de gloria și de virtuțile străbune ale geto-dacilor, au preferat să-și dea singuri moartea, decît să ajungă prizonierii învingătorului.

Columna lui Traian de la Roma, ridicată după războiul dintre romani și daci, vorbește, desigur, peste veacuri, de victoria ro-

manilor, dar arată în același timp și dragostea de țară și de libertate, eroismul, spiritul de jertfă și credința în nemurirea sufletului de care erau animați dacii, care, deși au fost învinși atunci, n-au pierit, ci au continuat să trăiască prin urmașii lor din toate părțile României de ieri, de azi și de totdeauna.

De aceea Conducătorii țării noastre au găsit cu cale să aducă la București o copie a acestei columnne, pentru ca privind la luptele înfățișate pe această columnă, să nu uităm nici noi, nici urmașii noștri că sintem, în țara noastră, moștenitori ai poporului dac, care a fost pe de o parte un popor viteaz, iar pe de altă parte un popor cu o religie deosebit de înaltă. În vremea aceea două popoare aveau credința cea mai înaltă, adică credința într-un Dumnezeu nevăzut și în nemurirea sufletului: poporul Israel și geto-dacii. Continuând aceste virtuți străbune: dragostea de țară și dragostea pentru credință și anume dragostea pentru credința ortodoxă, românii de pe plaiurile din cuprinsul Episcopiei Aradului au dus lupte grele de-a lungul istoriei, apărându-și ființa lor națională și legea, adică credința ortodoxă. Nici aici, nici în altă parte, românii n-au căutat niciodată să împileze pe alții, ca să părăsească religia lor și să treacă la religia ortodoxă. Poporul nostru, de la opincă pînă la vlădică, a avut această credință: „fiecare cu legea lui”. Românii au respectat credința tuturor neamurilor cu care au trăit laolaltă sau cu care au avut vreo legătură, dar n-au îngăduit să se amestece în legile lor. Precum se știe din istorie, românii din Ardeal și din Banat au trecut prin multe suferințe, au îndurat multe împilări, atît pentru păstrarea ființei lor etnice, cît și pentru păstrarea credinței lor ortodoxe. Prea Sfințitul Episcop Teoctist v-a prezentat o seamă dintre eroii acestor ținuturi, care au luptat pînă la jertfirea lor pentru dobîndirea libertăților naționale și pentru apărarea legii ortodoxe.

Și din picturile acestei catedrale se desprind cîteva chipuri de sfinți care au avut un rol de seamă în istoria națională a românilor din Ardeal și din Banat, ca și în istoria Bisericii noastre, mai ales în timpul imperiului austro-ungar, cînd îmoărații catolici habsburgi căutau să facă acte de slugărnice față de papii de la Roma, organizînd dezbinarea românilor din Transilvania din punct de vedere religios.

Vedem aici în biserică chipul Sfințului Sofronie de la Cioara, care a pregătit lupta de la Bobilna. În biserică în care sluja, el a pregătit ucenici în frunte cu Horia. Fiind prigonit, a trecut în Țara Românească, la Argeș, unde a ajuns stareț, iar Horia, ucenicul lui, a condus lupta pentru drepturile românilor și pentru legea ortodoxă.

Vedem apoi aici în biserică chipul Sfințului Visarion Sarai,

un alt călugăr de pe maleagurile bănăţene, care a cutreierat toate satele noastre, sfătuind poporul să nu părăsească legea românească, adică legea ortodoxă şi să nu treacă la legea papistă-sească.

Vedem de asemenea zăgrăvit aici în biserică chipul Sfintului Oprea Miclăuş din Sălişte, un fruntaş ţăran, care împreună cu alţi ţărani, au mers de mai multe ori la Viena şi împăratul, în loc să le dea dreptate, i-a băgat în temniţa de la Kufstein, unde au murit pentru dreptate şi pentru legea ortodoxă.

Ei au fost trecuţi între sfinţii din calendarul nostru ca să fie mereu pomeniţi şi daţi pildă urmaşilor pentru taptele lor de înalt patriotism şi pentru jertfa adusă de ei pe altarul dreptei credinţe.

Iubiţi credincioşi,

Vom sărbători curînd 50 de ani de la unirea Transilvaniei cu patria mamă. Realizasem în 1918 unirea noastră politică, dar încă nu reuşisem să o facem şi pe cea religioasă. A vrut bunul Dumnezeu ca acum 19 ani să realizăm şi această unire spirituală, să ajungem să avem toţi românii aceeaşi „lege românească”, legea ortodoxă, la care au ţinut atît de mult strămoşii noştri. Spărtura care fusese făcută între noi la 1700 a fost uşor lichidată. Şi de ce a fost aşa de uşor lichidată? Fiindcă aşa cum spunea marele nostru poet şi filozof Lucian Blaga, fraţii noştri greco-catolici, conştienţi că unitatea românească nu poate fi păstrată decît prin unitatea de credinţă, de la 1700 şi pînă în zilele noastre, au păstrat în întregime cultul ortodox, calendarul şi credinţa ortodoxă. Mitropolitul Blajului n-a rostit niciodată Crezul cu „Fi'ioque” şi în bisericile foste greco-catolice Sfînta Împărtăşanie n-a fost niciodată săvîrşită cu azimă. O parte din români s-au supus jurisdicţiei papei de la Roma, cu nădejdea că vor fi împlinite făgăduinţele care li se făceau, dar în tot timpul celor 250 de ani cît a durat uniaţia în Transilvania au trăit cu convingerea nezdruincată că ei nu pot fi buni români decît dacă vor trăi în legea şi slujba ortodoxă. De aceea s-a făcut aşa de uşor reîntregirea Bisericii române din Transilvania, de la care se împlinesc astăzi nouăsprezece ani. Anul viitor, cînd vom serba 50 de ani de la reîntregirea ţării noastre în hotarele ei naţionale, Biserica Ortodoxă Română va sărbători în mod deosebit 20 de ani de la reîntregirea spirituală a românilor din Transilvania.

Să ne amintim, deci, întotdeauna cu evlavie şi cu recunoştinţă de toţi aceia care au apărut cu viaţa lor atît fiinţa neamului, cît şi legea românească. În părţile Aradului şi în părţile

Banatului aveți atâtea figuri de seamă care au luptat și s-au jertfit, atât pentru unirea politică a tuturor românilor, cât și pentru unirea lor spirituală.

Să fim mândri de ei, dar să fim în același timp și vrednici de ei.

Iubiți credincioși,

Am venit cu mare bucurie să particip la sărbătorirea unor împliniri care au avut loc în anii din urmă în Episcopia Aradului. Dar trebuie să mărturisesc cinstit că spre Eparhia Aradului mă îndeamnă întotdeauna simțămintele mele de român și de slujitor al Mîntuitorului Hristos. Pentru aceste motive, am vizitat, nu de mult, cele mai importante vestigii ale trecutului nostru istoric aflate în Eparhia Aradului; am fost la toate cetățile lui Decebal și la locurile unde Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai au colindat satele îndemnînd pe români să nu-și părăsească legea, pentru că cine-și părăsește legea își părăsește și neamul. Vă mărturisesc: sînt un admirator al eroilor naționali și religioși care au trăit în hotarele Eparhiei Dvs. cît și în alte părți ale țării; sînt un admirator al episcopilor, clericilor și credincioșilor care dorm liniștiți somnul de veci, pentru că idealurile pentru care au luptat ei în trecut sînt astăzi realizate atât din punct de vedere național și politic, cît și spiritual și cultural.

La toate acestea se mai adaugă însă și faptul că în fruntea Eparhiei Aradului se află Prea Sfințitul Episcop Teoctist, un ucenic al meu, cu care colaborez de peste 20 de ani. Am lucrat împreună mai întîi la Iași și apoi la București. Acum însă vi l-am dat dumneavoastră, vă mărturisesc, nu fără strîngere de inimă, fiindcă aveam nevoie de Prea Sfinția Sa și la București, unde era Episcop-vicar al meu și unde a îndeplinit cu vrednicie funcția de rector al Institutului Teologic Universitar, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și vicar la Centrul Patriarhal. Aveam nevoie de Prea Sfinția Sa, pentru că era tînăr și cu mult elan de muncă, dar vi l-am dat fiindcă și aici era nevoie de un ierarh energic, priceput, cu putere de muncă și mai ales bine orientat în problemele noi care se pun și pe linia intereselor Statului Român și pe linia intereselor Bisericii noastre. Acum, după cinci ani de la înscăunare, Prea Sfinția Sa m-a poftit să văd unele din realizările îndeplinite cu ajutorul clerului și credincioșilor din Eparhia pe care o conduce.

Din darea de seamă pe care a făcut-o astăseară Prea Sfințitul Episcop Teoctist, reiese clar că în Eparhia Aradului duhul Ortodoxiei strălucește din ce în ce mai mult, așa cum de altfel se vede și în catedrala aceasta în care ne găsim, în catedrala

pe care o vom sfinți mâine și în atâtea alte biserici, care au fost restaurate și împodobite în ultimul timp, în stilul autentic al Ortodoxiei românești.

Pentru tot ce s-a făcut pînă acum, în calitate de Inițiator al Bisericii Ortodoxe Române mă bucur din tot sufletul și urez din toată inima Prea Sfințitului Episcop, colaboratorilor săi, preoților și tuturor dreptmăritorilor creștini din de Dumnezeu păzita Eparhie a Aradului, sănătate deplină și multă putere de muncă, pentru ca să mergeți înainte pe drumul unor împliniri și mai mărețe, rămînînd toți statornici în credința ortodoxă și fiind însufleșiți de patriotismul fierbinte care trebuie să stăpînească pe toți românii, vrednici urmași ai glorioșilor lor înaintași. Să munciți în unire deplină, pentru fericirea poporului nostru pentru sporirea prestigiului patriei noastre, pentru așezarea deplină a păcii și înfrățirii între toți oamenii și între toate popoarele. Să trăiți în bună prietenie și în deplină armonie și cu cei care sînt de alt neam și de altă credință sau confesiune, căci ei cu știrea și cu binecuvîntarea lui Dumnezeu au fost rînduiți să-și ducă viața împreună cu noi pe aceleași locuri.

Împărtășindu-vă binecuvîntarea mea, vă încredințez că mă voi ruga Celui Atotputernic să vă stea într-ajutor în tot ce veți face pentru ridicarea și înflorirea țării noastre, Republica Socialistă România, și pentru binele și întărirea Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române.

Bunul Dumnezeu să ne îplinească rugăciunile noastre și să reverse peste toți harul Său cel ceresc. Amin!

Cu vădită bucurie, Prea Fericirea Sa a oferit apoi Prea Sfințitului Episcop Teoctist, pe seama catedralei, un potir, disc și alte obiecte pentru proscomider, toate aurite, însoțite de pîrîntești urări. Mișcat de acest gest mărinimos, Prea Sfințitul Episcop a rostit un vibrant cuvînt de mulțumire arătînd că, slujind cutremurătoarea taină a sfintei prefaceri a pîinii și vinului în trupul și sîngele Domnului la sf. liturghie, în discul și potirul primit în dar, potirul inimii Prea Sfinției Sale, al preoților și credincioșilor, va păstra cu adîncă dragoste amintirea acestui înălțător moment și imaginea scumpă tuturor, a Prea Fericirii Sale.

A urmat apoi polihroniul, la care, cu toată obișnuita disciplină și rînduială din catedrală, nu numai corul care a dat răspunsurile, ci și credincioșii au izbucnit în urarea: „Mulți ani trăiască!”

Binecuvîntînd apoi pe preoți și pe credincioși, Prea Fericitul Părinte Patriarh împreună cu Prea Sfințitul Episcop Teoctist și cu suitele, s-au îndreptat înspre reședință.

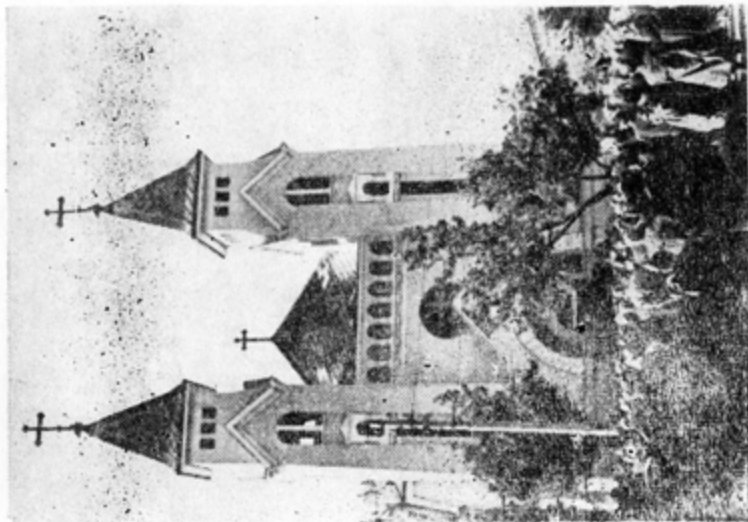
MARELE PRAZNIC AL TIRNOSIRII BISERICII

După cum se arată în hrisovul, artistic lucrat de pictorul Ieremia Profeta, care a fost întocmit, după datină, cu prilejul tirnosirii bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, din apropierea reședinței episcopale, zidită în anii 1912—1913: „Prin osîrdia preoților și credincioșilor din cele două strane, regăsiți în aceeași mîntuitoare matcă a Bisericii strămoșești, ca urmare a chemării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian din anul 1948, glăsuiește documentul, sub permanenta îndrumare și supraveghere a Prea Sfințitului Episcop Teoctist, ea a fost restaurată pe dinlăuntru și pe din afară, fiind împodobită cu zugrăvire nouă în tehnica fresco de pictorul bisericesc Ieremia Profeta din București în anii 1966—1967. Pildă pentru jertfelnicia credincioșilor care au suportat cheltuelile, însuflețiți de preoții parohiali, a fost Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh care a dăruit suma de 25.000 de lei la care s-a adăugat și ajutorul mărinimos al Sîntei Episcopii a Aradului”.

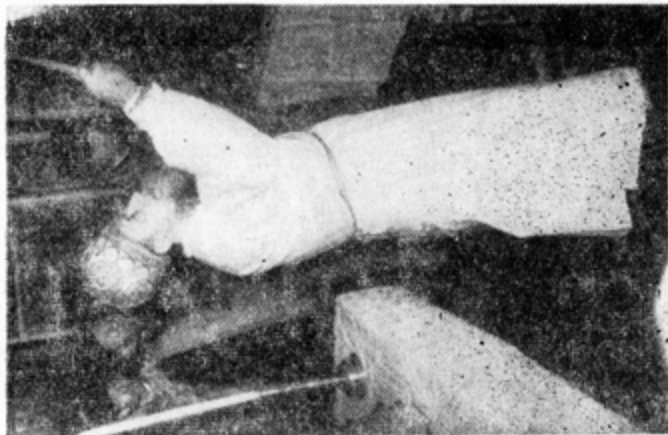
Gătită ca o mireasă, în dimineața zilei de duminică 22 octombrie, după ce cu o seară mai înainte se slujise în ea vecernia, litia și priveghierea, iar dimineața slujba sfințirii mici a apei, biserica aștepta să fie înzestrată cu sfinte moaște de către însuși Înălțătătorul Bisericii Ortodoxe Române. Prea Fericirii Sale, preoții și credincioșii îi datorează marea bucurie de a se ruga împreună, la același altar după ce rana sfirtecării sufletești a credincioșilor de același neam și din tulpină ortodoxă, a fost tămăduită în dragoste. Preoții, cu epitrahile și culioane, înșiruiți de la reședința episcopală pînă la biserică, au deschis un culoar larg printre credincioșii veniți din vreme să asiste de la început, la ceremonialul programat, ca și corul catedralei, erau la ora 8,30 gata să facă alai de însoțire soborului solemn.

Imbrăcat în sfinte odăjdii în paraclisul reședinței, unde s-au făcut rugăciunile începătoare obișnuite, soborul solemn purtînd sfintele moaște, în dangătul tuturor clopotelor de la biserică și de la catedrală, s-a îndreptat înspre biserică.

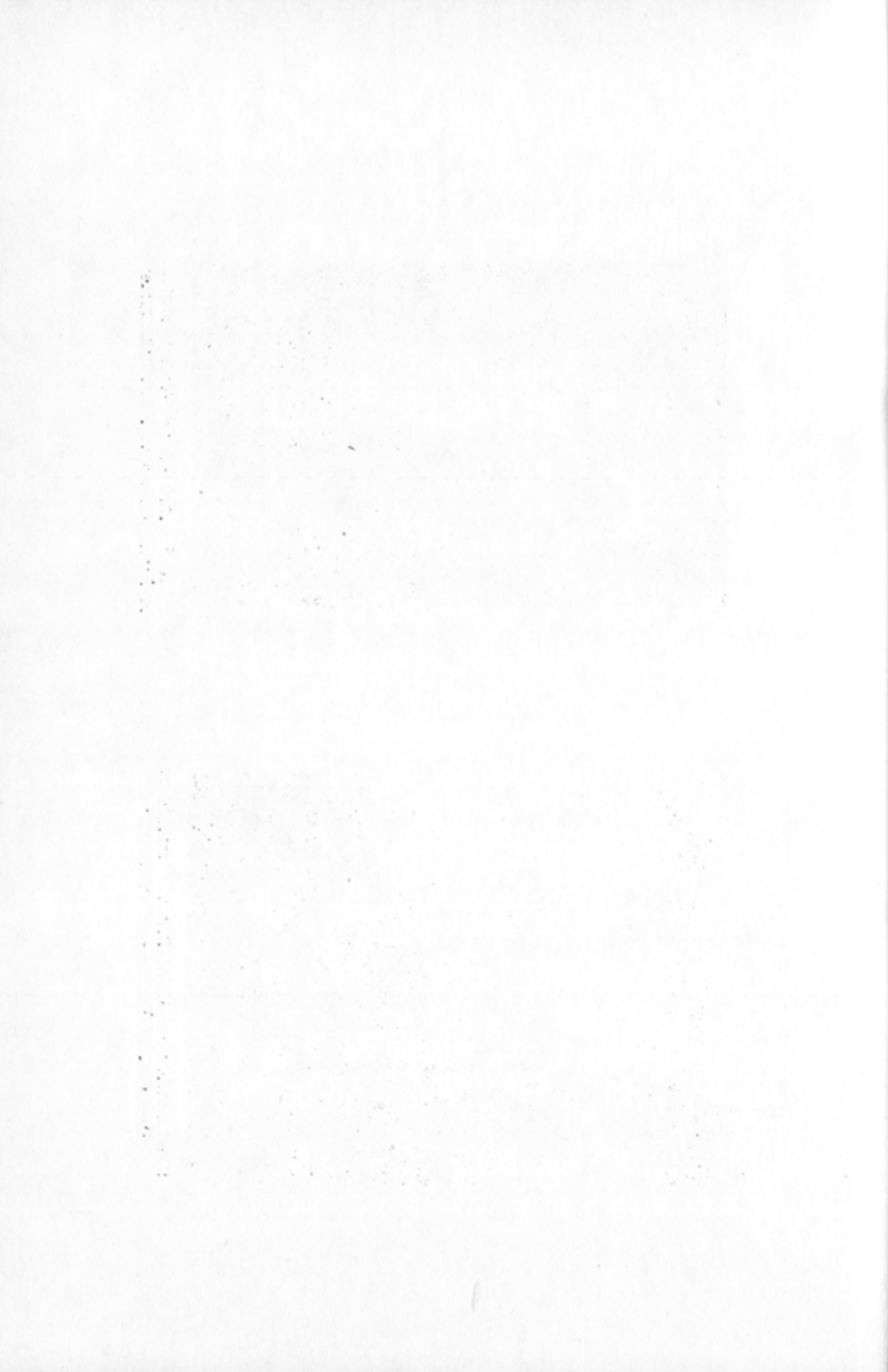
Primit cu „imnul patriarhal” intonat de cor, Prea Fericirea Sa, cu întregul sobor, purtînd Sfintele Moaște, Sfîntul și Marele Mir, iar doi preoți, vasul cu aghiasmă, după ce au oprit o clipă înaintea mesei așezate în fața bisericii, au început înconjurarea bisericii, cu cîntarea „Sfinților Mucenici...” La locurile rînduite, Prea Fericitul Părinte Patriarh și apoi cei doi Înalți Ierarhi din Mitropolia Banatului, Înalt Prea Sfințitul Nicolae și Prea Sfințitul Teoctist, au citit pericopele obișnuite din Sfînta Evanghelie, precedate de citiri din Faptele Apostolilor și urmate de rugăciunile prescrise și au făcut ungerea cu Sf. Mir și stropirea

Biserica Adormirea Maicii Domnului tirnosită de
Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian

Prea Fericitul Părinte Patriarh ungînd
cu Sfîntul Mir altarul bisericii nou tirnosite

cu aghiasmă, rostind formula de sfințire: „Se sfințește biserica aceasta prin ungere cu Sfântul și Marele Mir și prin stropirea cu apă sfințită, în numele Tatălui, Amin și al Fiului, Amin și al Sfântului Duh, Amin”. Credincioșii au urmărit cu emoție acest frumos ritual.

Ajungînd, după înconjurare, în fața bisericii, Prea Fericitul Părinte Patriarh a citit rugăciunile arătate în rînduiala sfințirii bisericii și a făcut intrarea solemnă, cu porunca „Ridicați porți pragurile voastre...”, urmat de Ierarhi, de sobor, de preoți și de credincioși.

Imbrăcînd halatele de temeluitori de altar, Prea Fericeirea Sa, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop Teoctist, ajutați de preoți, au așezat Sfintele Moaște la locul rînduit în masa altarului.

După ce și interiorul bisericii a fost sfințit prin ungerea cu Sfînt Mir și stropirea cu aghiasmă și după citirea rugăciunilor de încheiere a actului înținosirii, toate fiind terminate cu cuviință, credincioșii s-au perindat, bărbați, femei și copii — după cum e rînduit o singură dată în viața unei biserici: la înținosirea ei, să se închine în fața altarului nou sfințit, sărutînd mîna Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Întîistătătorul Bisericii noastre. Emoția adîncă și lacrimile sfîntului fior al credincioșilor au arătat cît de curat este atașamentul lor față de Sfînta Biserică și față de Prea Fericeirea Sa care a binevoit să le dăruiască o trăire creștinească neuitată și care cu răbdare pilduitoare a împărțit timp de ore întregi, binecuvîntări credincioșilor.

La timpul cuvenit a început apoi sf. liturghie arhierească, urmărită cu piozitate de credincioșii din biserică și prin mijlocirea difuzoarelor și de cei ce se aflau în jurul bisericii.

La priceasnă, preotul paroh, Petru Petrilă a prezentat Prea Fericii Sale un raport asupra parohiei, a bisericii și a lucrărilor ce i s-au făcut, mulțumind cu multă recunoștință pentru ajutoarele ce le-a primit din partea Prea Fericii Sale, a Sfîntei Episcopii și a credincioșilor, pentru sprijinul primit din partea autorităților de Stat și a Departamentului Cultelor și adresînd Prea Fericii Sale adîncile mulțumiri ale tuturor pentru bunavoința de a încununa cu o atît de mare cinste strădania lor, prin aceea că a venit să pecetluiască cu harul invocat, cu Sfintele Moaște și cu sfințire, biserica aceasta în care urmează să fie veșnic pomenit împreună cu Înălții Ierarhi care-i stau alături în această binecuvîntată lucrare.

La otpust Prea Sfințitul Episcop Teoctist a adresat Prea Fericii Sale, în fața soborului, a preoților și a credincioșilor, următorul cuvînt de mulțumire:

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Așezind astăzi, după sfința pravilă, sfintele moaște ale mucenicilor lui Hristos la temelie acestui dumnezeiesc prestol, precum și icoanele celor patru Sfinți Evangheliști, ați săvârșit nu numai un act haric, ci și unul istoric, cu minunate înfriruri binefăcătoare în lucrarea Noastră arhierescă de pe aceste meleaguri. Intemeind acest dumnezeiesc prestol, Prea Fericirea Voastră ați înscris cu litere de aur încă o pagină luminoasă în istoria Bisericii strămoșești de dincoace de munți, sfintind aici prima biserică și dăluind noi frumuseți mărețului edificiu de Reîntregire și de consolidare a Bisericii Ortodoxe Române ale cărei temelii au fost puse acum aproape 20 de ani.

Măreață și sfință pentru biserică și poporul nostru, lucrarea de încheiere a Reîntregirii Bisericii noastre, a cerut tuturor slujitorilor ei — dar mai ales Prea Fericirii Voastre — eforturi neprecupețite, pe care i le-ați închinat în mod pilduitor, cu timp și fără timp. Mărturia celor de mai sus este prezența Prea Fericirii Voastre astăzi aici, sint ajutoarele multe și însemnate acordate cu atîta largă înțelegere bisericilor și mănăstirilor, sumele acordate pentru completarea salariilor preoților de la parohiile mici, sint toate sporurile duhovnicești și împlinirile gospodărești, precum și binecuvîntările și îndrumările pe care ni le împărtășiți din vistieria de experiență și de cunoștințe cu care sînteți înzestrat.

Descriind și alte valoroase însușiri ale Prea Fericirii Sale, puse cu dăruire de sine în slujba Sf. Biserici, Prea Sfințitul Episcop a continuat, spunînd, în rezumat, următoarele:

Din conștiința slujirii cu jertfelnicie a Bisericii părinților noștri, a Țării și a poporului, a izvorit și gîndul de reîntregire și de contopire a celor două strane românești spre a se tămădui rana care, timp de 250 de ani, a însîngerat trupul Bisericii din Transilvania. Reîntregirea ei constituie una din cele mai strălucitoare nestemate din coroana apostoliei Prea Fericirii Voastre. De atunci, preoțimea, a cărei inimă a simțit vibrarea inimii poporului nostru, lucrează cu multă sîrguință la consolidarea sfințului act săvârșit în 1948 în Cetatea Bălgradului.

Prinos al acesteia este și restaurarea și zugrăvirea în frescă a sfîntului lăcaș tirnosit astăzi, care este rodul strădaniei preoților și credincioșilor din cele două strane, contopiți acum sufletește în același făgaș de credință și viață ortodoxă. Asemenea acestei lucrări, închinată aceluiași sfînt ideal, s-au realizat încă numeroase altele în cuprinsul eparhiei noastre. Acestea entuziasmează rîvna credincioșilor și le sporește avîntul lucrării lor patriolice, știindu-se acum pe vatra caldă și firească a cre-

dinței lor strămoșești. Iar astăzi când însuși Părintele Bisericii sfințește lăcașul lor dumnezeiesc și binecuvintează strădania lor, liturghisind prima jertfă euharistică la acest altar, ei descifrează în aceasta simbolul deplinei închegări sufletești. De aceea, în această biserică, noi vedem nu numai un lăcaș de sfințenie, sau numai un monument de arhitectură și de artă prețios orașului nostru, ci și un simbol adinc grăitor de încoronare a unei strădanii pusă în slujba consolidării Reîntregirii noastre bisericești din această Eparhie.

Mijlocind părințeștile binecuvântări ale Prea Fericirii Voastre pentru preoți, pentru credincioși și pentru Noi, Vă rog să-mi îngăduiți ca în fața Prea Fericirii Voastre și a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, să-i îmbrățișez și să-i felicit pentru această lucrare și pentru cele din eparhie și mai ales pentru fericitul prilej de a Vă avea în orașul și reședința noastră.

Ne este plăcut să Vă înfățișăm Prea Fericirii Voastre și sprijinul foarte prețios acordat Nouă și parohiilor de către Onor. Departament al Cultelor prin bunăvoința Domnului Secretar General prof. Dumitru Dogaru, înțelegerea largă a organelor de conducere de la regiune, de la raioane și orașe, pentru care și cu acest prilej, le aducem calde mulțumiri, încredințându-i de întregul nostru devotament pus în slujba înfloririi Țării noastre.

Să ne îngăduiți de asemenea să mulțumim din toată inima Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, pentru spiritul frăcesc de colaborare statornicit între Ierarhii Bisericii bănățene, ca și pentru osteneala de a sluji și de a participa la această înălțătoare solemnitate.

Păstrind ca pe un prețios talisman venirea și lucrarea Prea Fericirii Voastre, ca semn al iubirii părințești față de noi și față de turma încredințată păstoririi Noastre, rugăm pe Bunul Dumnezeu să Vă hărăzească puteri mereu sporite, să săvârșiți asemenea lucrări și altor credincioși și preoți, cu mulțumire și deplină fericire. Intru Mulți ani Prea Fericite Părinte Patriarh!

Ascultind cu atenție acest cuvânt al Prea Sfinției Sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a binevoit a dăru, din jilțul arhieresc, pe toți cei de față, cu bogatele și întăritoarele învățături cuprinse în cele ce urmează:

Iubiți credincioși,

Aș dori ca, despărțindu-ne unii de alții, după plecarea de aici, să rămâneți nu numai cu mulțumirea unei slujbe religioase, ci și cu unele învățăminte.

Din ceea ce a spus Prea Sfințitul Episcop Teoctist și ascultind darea de seamă făcută de Părintele paroh, ați aflat despre

o mare problemă, care a fost rezolvată acum 19 ani: unirea suflotească a românilor din aceste părți, prin reîntregirea Bisericii din Transilvania. Acum aproape două decenii, s-a produs un eveniment de seamă nu numai în Biserică, dar și în istoria neamului nostru românesc. Unirea teritorială și politică făcută acum 50 de ani, nu putea să fie desăvârșită fără unirea suflotească a românilor, fără aducerea lor sub bolta aceleiași Ortodoxii românești. Acest vis al nostru s-a împlinit acum 19 ani.

Vă este cunoscut că în timpul Uniației s-au ridicat prin aceste părți un număr de biserici construite și împodobite după stilul bisericilor romano-catolice. Vechile noastre biserici de lemn, ridicate de evlavie străbunilor noștri, au fost lăsate în paragină, pentru ca urmele vechii Ortodoxii să dispară odată cu ele.

Noile biserici greco-catolice erau lipsite de pictură, de această podoabă a bisericilor noastre ortodoxe; erau lipsite de icoanele care înfățișează, ca o carte deschisă tuturor știutorilor și neștiutorilor de carte, istoria Vechiului și Noului Testament. Roma a stăruit mult pentru a introduce în fostele biserici greco-catolice statuile specifice cultului din Biserica Romano-Catolică, pe care le-a preluat din religia păgână politeistă a imperiului roman.

Dar sufletul românesc nu s-a împăcat cu aceste statui, pentru că ele nu se potriveau cu însușirile religioase ale sufletului românesc. Moștenirea religioasă a poporului român vine de peste trei-patru mii de ani, de la geto-dacii care se închinau și își îndreptau rugăciunile nu la chipuri cioplite, ci unui singur Dumnezeu nevăzut, crezând în nemurirea sufletului, așa cum credem și noi. În vestigiile așezărilor geto-dace nu s-au aflat nicăiri statui. Acestea erau proprii așezărilor religioase ale imperiului roman.

După cum se știe din istoria Bisericii creștine, primii creștini n-au folosit în cult statui, ci icoane. Ca să se recunoască între ei, desenau un pește, fiindcă peștele în limba greacă se numea *ih̄tis*, cuvânt care adună laolaltă inițialele a mai multor cuvinte: Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Mîntuitorul. Încă din vremea persecuțiilor, cînd creștinii se adunau în grotte și în peșteri pentru cult, ei au desenat acolo chipul lui Hristos, al Maicii Domnului și al Apostolilor, așa cum îi cunoscuseră în timpul trăirii lor pămîntești. Sfîntul Evanghelist Luca este cel dintîi care a pictat chipul Maicii Domnului.

În pictura bisericilor noastre, noi punem înaintea credincioșilor Evanghelia în chipuri și în imagini. Fără îndoială noi creștinii ortodocși nu ne închinăm la vopseaua icoanelor, nici la lemnul sau sticla lor, ci ne închinăm la ceea ce reprezintă ele. De aceea, ca și creștinii ortodocși din alte țări, noi, ortodocșii ro-

mâni, ne împodobim bisericile cu icoane. Privind la ele, ne aducem aminte de Mîntuitorul răstîgnit și de cei ce erau în preajma Lui: de Maica Domnului, de femeile mironosițe și de Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan; ne aducem aminte că Hristos S-a răstîgnit pentru a împăca lumea cu Dumnezeu, pentru a mîntui lumea și pe fiecare credincios. Icoanele din biserici ne arată de asemenea că după moartea lui Hristos, vine Învierea Lui, biruința asupra morții, asupra păcatului, cheazășie a învierii noastre.

Biserica Romano-Catolică pune la temelia învățaturii ei drumul Crucii, Patimile pe care le-a răbdat Domnul pentru păcatele oamenilor. Noi, ortodocșii, — fără să desconsiderăm jertfa de pe Cruce a Mîntuitorului Hristos — punem la temelia credinței și a învățaturii noastre Învierea Domnului, căci aceasta a fost dovada dumnezeirii Lui și prin aceasta s-a biruit păcatul și moartea. Privind la Învierea Domnului, credinciosul se umple de bucurie și de nădejde, sporește în credință și iubește pe Hristos, Dumnezeu și Mîntuitorul său.

Credincioși tradiției ortodoxe, românii din Ardeal, chiar și în timpul uniției, n-au acceptat în casele lor statui, și nu s-au lipsit nici de sfintele icoane. Pictori ridicați din mijlocul poporului au desenat icoanele pe sticlă și, cu ele în desagi, au cutreierat satele, răspîndindu-le pe la casele credincioșilor.

Așa au rezistat românii uniți: preoți și credincioși, încercărilor de catolicizare. Vreme de 250 de ani, la ei nu s-a putut aplica hotărîrea de la 1700, prin care se cere ca la Sfînta Liturghie să se introducă azime în locul pîinii dospite, credința în Purgatoriu. Crezul cu adaosul „filioque” și primatul păpal.

Este adevărat că prin vinele noastre curge și sînge de la Roma, căci legiunile romane au poposit pe meleagurile noastre vreme de peste un veac și jumătate. Dar la temelia neamului nostru au fost și au rămas geto-dacii, cu cojoacele lor pînă la pămînt, așa cum se mai văd și azi pe la noi. Geto-dacii au fost strămoșii noștri și de la ei au moștenit românii o religiozitate deosebită și în special virtutea de a cultiva și păstra această stare spiritual — religioasă, care este caracteristică lor și care a ajutat întotdeauna la unitatea lor.

Acum noi sîntem iarăși una și avem aceeași lege, iar legea noastră este, în primul rînd, legea dragostei, nu numai de Biserică și neamul nostru, ci și față de cei de altă credință și de alt neam. Noi n-am defăimat și n-am prigonit pe nimeni pentru că a avut altă credință decît a noastră, dar, în același timp, n-am îngăduit nimănui să se amestece în credința și în rînduiele care sînt specifice Ortodoxiei noastre românești.

Prin voința clerului și credincioșilor din Ardeal uniția s-a lichidat și refacerea unității Bisericii noastre s-a împlinit.

Acestea sînt fapte încheiate, care nu mai comportă nici un fel de discuții.

Auziți adesea vorbindu-se despre poziția pe care o are în prezent Biserica Ortodoxă față de Biserica Romano-Catolică. Noi, ortodocșii români, socotim Biserica Romano-Catolică o Biserică soră cu a noastră. Timp de peste o mie de ani Ortodoxia și Catolicismul au fost o singură Biserică și noi ortodocșii regretăm întotdeauna despărțirea care s-a produs în anul 1054 și care s-a adîncit și mai mult de-a lungul secolelor de către catolici. Este drept că în vremea noastră se vorbește tot mai mult de refacerea unității Bisericii creștine. Se duc acum tratative de unire între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană, între Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică și în curînd sperăm să înceapă tratative de unire și cu alte Biserici.

Cu Biserica Romei, trebuie să spunem deschis că, datorită condițiilor inacceptabile pe care le pune ea, nu putem începe acum un dialog teologic, un dialog dogmatic. Începerea acestui dialog ar fi posibilă numai pe picior de egalitate, atunci cînd în Biserica Romano-Catolică va guverna principiul sinodalității, ca în Biserica Ortodoxă, așa cum a fost înainte de despărțire.

Dar asupra problemelor lumii contemporane, noi sîntem gata oricînd pentru un dialog; dorim să stăm la aceeași masă și, pe temeiul Sfintei Evanghelii, să sprijinim dorința generală de apropiere și prietenie între oameni și popoare, să combatem războiul, să apărăm pacea, să osîndim în numele Domnului Păcii pe toți aceia care mai nutresc gînduri războinice. Sînt, desigur, și alte probleme care pot fi discutate la masa comună a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în spiritul frăției și al dragostei creștine, cooperînd pentru binele omenirii.

Iubiți credincioși

Lucrarea pe care ați făcut-o aici împreună cu preoții dvs., sub îndrumarea și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Episcop Teoctist, este într-adevăr o lucrare frumoasă. A lucrat aici un pictor bun și fresca executată de el va dăinui peste veacuri. Împreună cu alți pictori talentați, el continuă tradiția veche a picturilor minunate care îmbodobesc bisericile ortodoxe române. Țara noastră are ceea ce nu se mai află în nici o altă țară din lume, datorită meșterilor zugrăvi din Moldova de sus și Bucovina, care au realizat fresce nu numai în interiorul bisericilor, ci și în exterior, așa cum sînt la mănăstirile Moldovița, Sucevița, Voroneț s. a. Aceste picturi exterioare datează de 400—500 de ani și specialiști de pe tot globul vin să le vadă ca pe niște adevărate minuni.

Biserica aceasta în care ne aflăm, ca arhitectură, este o miniatură a Sfintei Sofii. Dar cât de mult a adăugat la frumusețea ei pictura cu care a fost împodobită.

Noi, ortodocșii români, cultivăm stilul neo-bizantin și trebuie să spunem că valahii, strămoșii noștri, au ocupat un loc de frunte în istoria artei și culturii imperiului bizantin. Putem spune deci că stilul acesta este și al nostru, este și românesc; el ne aparține și nouă. De aceea vă îndemn eu, ca peste tot, în locul statuilor, în locul drumului Crucii și al altor rânduiri care nu țin de stilul nostru ortodox și românesc, să împodobiți bisericile cu picturi ortodoxe după rânduiala iconografică, păstrată cu atita credincioșie de strămoșii noștri.

Ca încheiere binecuvîntez din toată inima consiliul parohial și pe credincioșii acestei biserici pentru obolul pe care l-au dat ca să-și împodobească biserica lor. Patriarhia a ajutat la această lucrare cu suma de 25.000 lei, dar contribuția credincioșilor de aici a fost cu mult mai mare. Ei sînt ctitorii acestei biserici; ei au împodobit-o cu chipurile sfinților, dintre care nu lipsesc sfinții noștri români, pe care i-am canonizat și i-am trecut în calendar ca să se știe că moștenirea lor ne e scumpă și ca să ne fie pildă pentru păstrarea și întărirea credinței.

Aș vrea să știți că, și în alte locuri credincioșii ortodocși români și-au împodobit bisericile lor cu picturile care le lipseau, ca la Mănăstur, la Rodna și în alte părți.

Felicit totodată și pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist și îmi exprim bucurie și mulțumirea că mi-a dat prilejul să particip la o sărbătoare așa de măreață ca aceasta de astăzi. Doresc Prea Sfinției Sale sănătate deplină, ca să poată duce la bun sfîrșit și alte lucrări în care se află angajat și pe care este chemat să le îplinească.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți. Amin!"

Preoții și credincioșii vor purta cu ei mereu aceste cuvinte de învățătură care, pentru mulți, sînt prag de nouă orientare în lumina credinței ortodoxe.

Plin de emoție a fost momentul care a urmat, cînd Prea Fericirea Sa a binevoit să ofere Prea Sfinției Sale în dar pentru biserica nou înnoită, o Evanghelie cu icoane emailate și un Apostol, frumos compactate, iar Prea Sfinția Sa a oferit Prea Fericirii Sale două prețioase icoane pe sticlă produs al artei populare bisericești românești vechi.

Lărgind cercul cinstirii și al bucuriei, Prea Fericirea Sa și-a manifestat părinteasca generozitate și față de preoții mai merituoși de la Centrul eparhial, de la protopopiate și de la parohii,

acordându-le, la propunerea Prea Sfințitului Episcop Teoctist purtător de grijă față de iubiții fii duhovnicești ai Prea Sfinției Sale, cea mai înaltă distincție bisericească, anume Crucea Patriarhală, cu care Prea Fericirea Sa, după citirea Decretului Patriarhal de către P. G. Pr. Ioan Gagiu director al Administrației Patriarhale, a împodobit personal un număr de 15 preoți:

Gheorghe Căvășdan, vicar eparhial, Petru Sălăgeanu și Ioan Popa, consilieri eparhiali, Petru Petrilă, parohul parohiei Arad Centru, dr. Simion Șiclovan, dr. Petru Dehelean și Octavian Macovei, preoți parohiali în Arad, Gheorghe Șerb, protopopul Aradului, Teofil Chiffa, protopopul Devei, Ioan Nădăban, protopopul Gurahonțului, Emil Borza, protopopul Ineului, Adam Lăzărescu, protopopul Petroșanilor, Ioan Crăciunel, paroh al parohiei Bodrogul Nou, prot. Arad, Avram Glidan, parohul parohiei Păucinești, prot. Hațeg și Oană Dragostin parohul parohiei Cioara-Săliște, prot. Orăștie.

În numele tuturor, Preotul Gh. Căvășdan vicar eparhial a adresat Prea Fericirii Sale un cuvânt de mulțumire.

Praznicul marelui de la biserică s-a încheiat cu Polihronul rostit de diaconi pentru Prea Fericirea Sa, pentru Ierarhii prezenți, pentru Conducerea de Stat, pentru cler și pentru credincioși.

Soborul solemn s-a înapoia apoi, însoțit de mulțimea credincioșilor, la reședința episcopală.

RECEPȚIA ȘI MASA OFICIALĂ

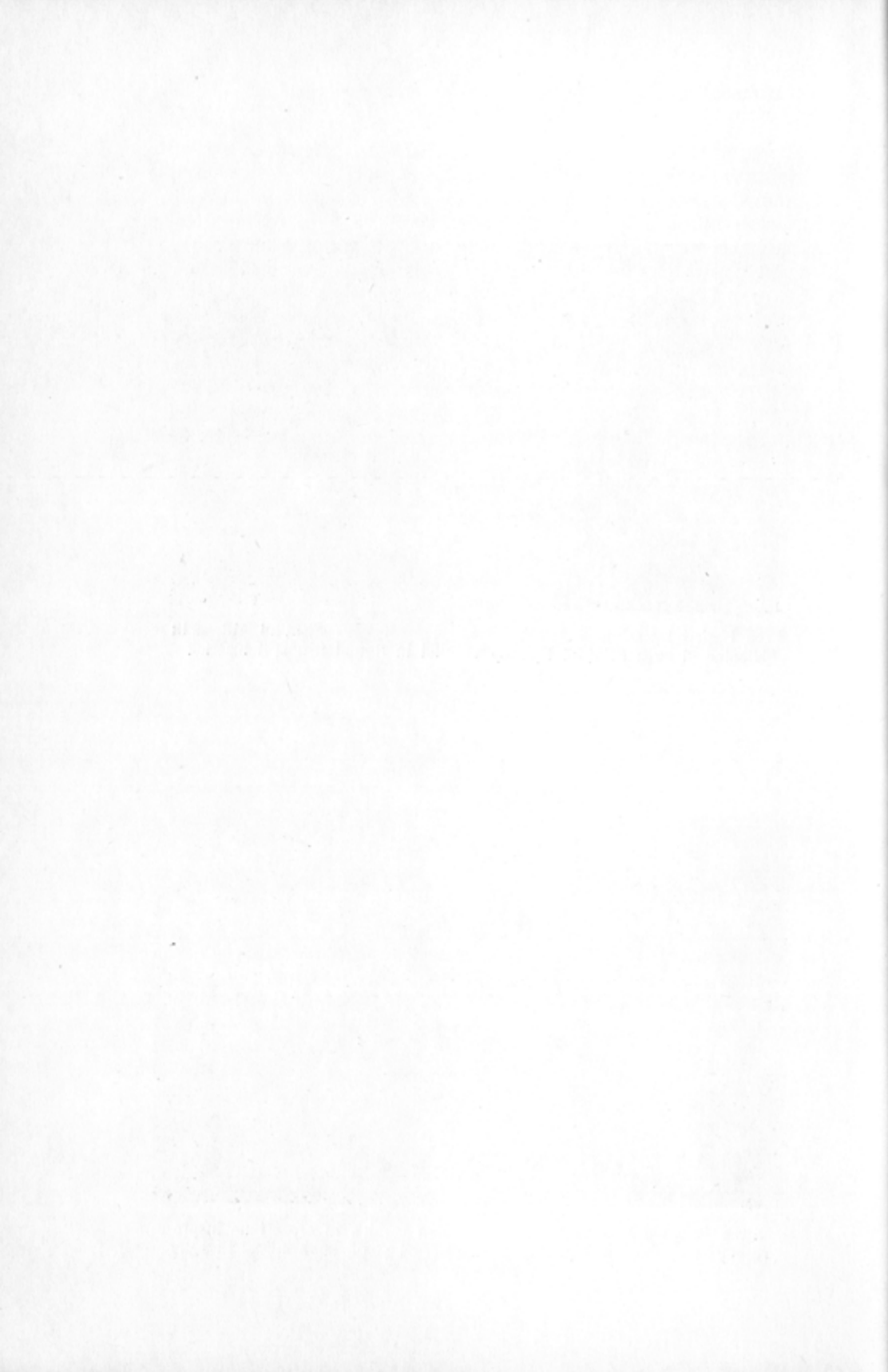
La ora 14, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a oferit, în salo-
nului reședinței, o recepție în cinstea Prea Fericitului Părinte Jus-
finian, Patriarhul României. La această recepție au participat,
pe lângă Prea Fericitul Părinte Patriarh, înalt Prea Sfințitul
Mitropolit Nicolae al Banatului și membrii suitei Prea Fericirii
Sale, reprezentanții autorității de Stat: dl. Vasile Daju președin-
tele Sfatului popular al regiunii Banat, membru al Consiliului de
Stat, dl. Ioan Beligăr secretarul Sfatului popular regional, dl. ing.
Simion Cojocaru președintele și dl. Corneliu Șerb secretarul Sfatu-
lui popular al orașului Arad, dl. Zimbran Pascu președintele și dl.
Iulian Toader secretarul Sfatului popular al raionului Arad; dl.
Mihai Teperdeș Imputernicitul regional al Departamentului Cul-
telor, dl. Academician profesor Goriolan Drăguțescu, dnii Profe-
sori: Constantin Avram rectorul Institutului Politehnic, Pius
Brînzeu rectorul Institutului de Medicină, Ioan Cureau rectorul
Universității, Gheorghe Silaș prorectorul Instituției Politehnic,
Gheorghe Ostrogovici și Vladimir Bușilă, toți din Timișoara, apoi
dnii prof. emerit Vasile Popeangă directorul Liceului Pedagogic
Prof. Eduard Găvănescu, prof. Ovidiu Olariu directorul Muzeului

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop Teoctist în timpul tîrnosirii bisericii

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian condus în procesiune înspre reședința episcopală după tîrnosirea bisericii și oficierea sfintei liturghii

Regional, din Arad, inginer Irimie Șimăndan directorul serelor și alți reprezentanți marcanți ai intelectualității băneșene din Arad și Timișoara, membri ai Consiliului eparhial și reprezentanți ai Adunării eparhiale, colaboratori ai Prea Sfințitului Episcop Teoctist de la Centrul eparhial, directorul Seminarului Teologic din Caransebeș, starețul sf. mănăstiri Bodrog, protopopi, preoți de la parohiile din Arad și din eparhie și alți invitați.

Recepția s-a desfășurat într-o atmosferă sărbătorească de bucurie.

A urmat apoi agapa oficială în sufrageria reședinței. Insufleteți de prezenta Prea Fericirii Sale și de înălțătorul praznic pe care l-a prilejuit, la masă au ținut să dea glas simțămintelor de recunoștință următorii:

Dl. profesor Vladimir Bușilă care, depășind câteva semnificative amintiri din timpul cât a muncit împreună cu Prea Fericitul Patriarh și cu Prea Sfințitul Episcop Teoctist în vremea dezastrului de după război din Moldova de Nord, a accentuat că din asemenea trăiri nu poți rămâne decît un consecvent apărător al ideii de pace și și-a exprimat bucuria de a se găsi din nou la aceeași masă cu Prea Fericirea Sa și cu colaboratorul de atunci și de astăzi al Prea Fericirii Sale, Prea Sfințitul Episcop Teoctist care și de atunci încoace au mers pe linia muncii însuflețite de dragostea de neam și de patrie.

Dl. dr. Ioan Pescaru medic emerit, președintele Comitetului de luptă pentru pace din Arad, a mulțumit Prea Fericirii Sale pentru cuvîntul prin care „ne-a răscolit sufletele, ne-a trezit singele de daco-romani și ne-a întărit credința ortodoxă încît am văzut în biserică oameni plîngînd de emoție”. În continuare a mulțumit Prea Fericirii Sale pentru că a dăruit în fruntea eparhiei un episcop ca Prea Sfințitul Teoctist, căruiă vorbitorul i-a făcut un portret pe măsura meritelor care l-au făcut prețuit și iubit de întreaga eparhie.

Preotul Avram Glidan, din Păucinești protopopiatul Hațeg, vădit mișcat de frumusețea ceasurilor unice pe care le trăiește, a arătat cît de recunoscător este Părintelui Bisericii noastre că l-a ajutat ca, împreună cu toți cei ce au răspuns chemării din 1948 a Prea Fericirii Sale, să înțeleagă „că aici era demult locul nostru”, că Biserica și neamul nostru nu mai pot fi dezbinat niciodată și că în Eparhia Aradului a fost înlăturată ori ce urmă a situației dinainte de anul 1948. „Pentru aceasta sîntem îndatorați dragostei și înțelepciunii Prea Sfințitului Episcop Teoctist”, a încheiat preotul A. Glidan arătînd că face aceste declarații în numele tuturor preoților și credincioșilor din Țara Hațegului.

Protopopul Francisc Oláh, reprezentantul clerului și credincioșilor romano-catolici din Arad, vorbind și în numele protopopi-

lor reformat și evanghelic, a exprimat mulțumiri pentru prilejul ce li s-a dat de a fi la această masă memorabilă și a pledat cauza înțelegerii dintre Biserici și dintre națiuni spunînd că nimeni nu e de vină că s-a născut ca fiu al uneia sau alteia, ci toți sînt fii ai aceluiași Dumnezeu și toți trebuie să I se închine într-un gînd.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist, toastînd în cinstea Prea Fericitului Părinte Patriarh, a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a dlui Președinte al regiunii, Vasile Daju, membru în Consiliul de Stat și a tuturor celorlalți distinși oaspeți, a spus între altele:

*Prea Fericite Părinte Patriarh
Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit
Onorate Autorități Locale,
Stimați Oaspeți,
Prea Cucernici Părinți,*

Ne este plină inima de bucurie pentru clipe ca acestea care se înscriu în filele de istorie ale acestei Episcopii a Aradului.

Noi astăzi ne am învrednicit ca să punem temelia unui prescol ortodox în părțile acestea, simbolic doar, fiind o biserică mică, — dar în lucrarea noastră, în strădania noastră, ceea ce Prea Fericirea Sa, a temeluit, constituie pentru noi toți, o pagină vie de lucrare, cu care preoțimea noastră din aceste părți, se prezintă în fața Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fața poporului nostru, în fața îndatoririlor noastre preoțești de totdeauna.

Praznicul nostru de astăzi, însă, a fost mărit, strălucit, aici, prin prezența la această agapă, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh, a autorităților noastre, a autorităților Statului și din partea Departamentului Cultelor. Noi ne bucurăm nespuse de mult că Biserica noastră strămoșească, Biserica ortodoxă, prin înțelepciunea Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Sf. Sinod, pășește pe drumul luminos al realizărilor poporului nostru. Ea din început și-a înscris în misiunea ei și îndatorirea că, împreună cu lucrarea ei duhovnicească-bisericească, să slujească și poporul nostru românesc, poporul care ostenește în cuprinsul acestor fruntarii, pentru o viață înfloritoare, pentru o viață mai bună. Și faptul că, astăzi Prea Fericitul nostru Patriarh a fost înconjurat nu numai de noi Ierarhii și slujitorii sf. altare, nu numai de reprezentanții celorlalte culte din orașul nostru, dar și de autoritățile de stat locale, este o deosebită cinste pentru noi. Părintele Bisericii noastre are astăzi, aici, la dreapta Sa, pe un reprezentant al Statului nostru. Iată se îndeplinește, se consfințește aici

mai grăitor, această colaborare pe care Prea Fericirea Sa a inaugurat-o, ca Biserica să-și îndeplinească activitatea ei pastorală și cu năzuințele poporului nostru.

Prezenți fiind aici și alți distinși oaspeți, consider o cinste pentru noi, clerul și poporul acestei Eparhii, că astăzi dinșii sînt alături de noi.

Dar este și o îndatorire să mergem mai departe, noi toți, să ne străduim ca această încredere, această cinstire pe care ne-au acordat-o prin prezența domniilor lor în reședința noastră, aici împodobind venirea Prea Fericitului Patriarh și serbarea noastră de astăzi, serbare creștinească și românească, să fie un îndemn pentru toți cei ce slujim Sf. Biserică și poporul nostru în același timp, ca mergînd mai departe cu munca noastră, să ducem imaginea aceasta așa de frumoasă, așa de convingătoare a prezenței Conducătorului Bisericii noastre și a Conducătorilor Statului nostru aici în reședința noastră eparhială spre a ne însufieți mereu în strădaniile noastre de mai bine.

Să eînstim mai departe misiunea noastră așa cum ne-a îndrumat Prea Fericitul Patriarh Justinian, așa cum ne-a îndrumat Sfîntul Sinod, pentru că țara noastră înfloritoare, azi, cu Conducătorii ei înțelepți, să meargă mai departe ducînd-și corabia ei pe valurile acestei lumi, către limanul tuturor împlinirilor sociale de înflorire, de pace și de prosperitate pe pămînt.

Prea Fericirii Voastre, din toată inima și cu acest prilej, Vă mulțumim și Dumnezeu să Vă hărăzească cu încă mulți ani ca să sădiți în sufletul fiilor țării noastre, ai Bisericii noastre, sămînța cea curată a Sf. Evanghelii, așa cum ați semănat-o astăzi în Catedrală și în biserica pe care ați sfințit-o. Să trăiți mulți și fericiți ani! Să trăiască Dl Președinte și toți reprezentanții autorităților locale, regionale și raionale. La mulți ani fericiți!

A luat apoi cuvîntul Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae al Banatului care a spus între altele:

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
Cinstiți comeseni,*

Îngăduiți-mi, Prea Fericite Părinte Patriarh, ca, în calitate de Mitropolit al Banatului, să Vă raportez cît de mult ne leagă toate, pe cei care reprezintă cele două episcopii surori ale Mitropoliei noastre.

Această deplină frățietate este una din ofrandele pe care am vrea s-o aducem Prea Fericirii Voastre cu ocazia vizitei pe care o faceți Eparhiei Aradului și pe care noi, cei din Mitropolia Banatului o considerăm ca fiind făcută nouă tuturor, pentru că pe noi toți ne-ați cinstit cu această vizită și ne-ați bucurat în chip deosebit.

Adresându-se reprezentanților autorităților și tuturor comenșilor, Înalt Prea Sfinția Sa a continuat arătând realizările înfăptuite în viața Bisericii. „În Biserica noastră, ceea ce s-a împlinit se datorează Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Datorită dăruirii cu care muncește, Biserica noastră împlinește cu prisosință datoria sa de a ajuta la primenirea întregii vieți a poporului nostru.

Dar la această întâlnire a noastră, mă simt îndatorat ca, în numele tuturor clericilor și credincioșilor din întreaga Mitropolie a Banatului, să îndrept un gând plin de recunoștință pentru ceea ce a făcut, face și va mai face, din vrerea lui Dumnezeu mulți ani, pentru Biserica noastră, pentru poporul și țara noastră și pentru lume, Prea Fericirea Sa.

Pentru că praznicul de astăzi este al Eparhiei Aradului, să-mi fie îngăduit să spun că, ceea ce s-a făcut aici și-ntrădeavăr s-a făcut mult, toate acestea se datoresc Prea Sfințitului Părinte Teoctist, care în ziua de astăzi, are marea cinste de a se împărtăși de cercetarea Conducătorului Bisericii noastre întregi. Prea Sfinția Sa poate fi satisfăcut nu numai de cinstea care i s-a făcut, nu numai de cuvintele de înaltă apreciere rostite de Conducătorul Bisericii noastre, dar și de conștiința datoriei pe care și-a îndeplinit-o îndestul.

Trebuie să spun că ceea ce a făcut Prea Sfinția Sa în Eparhia Aradului, ceea ce am putut să facem și încercăm să facem cu toții, a fost posibil datorită sprijinului deosebit, înțelegerii calde și largi de care ne-am bucurat din partea Conducerei Statului nostru, a Conducerii Centrale, și nu mai puțin a conducerii locale.

Pentru toate aceste datorii pe care le avem față de Conducătorul Bisericii noastre, față de Conducătorii Patriei noastre în această parte a țării de care aparținem, pentru tot ceea ce datorăm Prea Sfințitului Episcop Teoctist ca realizări și înfăptuiri, îngăduiți-mi să vă cer să închinăm gânduri bune și urări, dorindu-le tuturor să se împărtășească de mulți ani de viață, și în același timp, de multe și strălucite realizări puse în slujba poporului, a Patriei, a Bisericii, pe care le dorim mereu mai prospere, mai strălucitoare și mai înfloritoare”.

În încheiere a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian spunînd:

Aveți un Vlădică care vine cu o mare experiență. A văzut copii salvați de la moarte, în timpul foametei de după război în Moldova și alte întâmplări dramatice. Trebuie să ai nervi de oțel ca să treci prin ceea ce a trecut. De aceea cei care am fost împreună în acea muncă istovitoare, cînd vorbim despre pace nu facem teorii de snobi. De atunci ne-a rămas dragostea de viață,

de om. Nu putem urî pe nimeni, dar nu mai putem îngădui cuiva să propovăduiască războiul și osîndim pe veci pe cei care-l poartă astăzi și oricînd. Lupta noastră pentru pace n-am terminat-o și n-o terminăm decît cînd va fi pace peste tot pămîntul.

Cu celelalte culte noi trăim în pace și colaborare frățească și de 19 ani se duc între noi discuții frățești în constăturile de la București, într-un larg ecumenism.

Dialogul ecumenic noi îl împărțim în două: dogmatic și ecumenic propriu zis.

De problemele internaționale creștinismul nu poate face abstracție. Vrem să ajungem ca lumea să nu mai cunoască războaie și nici o națiune să nu mai meargă cu război împotriva alteia. Așa ne învață Evanghelia. De aceea invităm pe toți creștinii în Consiliul Ecumenic al Bisericilor spre a activa după un statut paralel cu acela al Organizației Națiunilor Unite, printr-o acțiune unită în diversitate, lăsînd fiecărei Biserici metodele ei, dar participînd cu drepturi egale la hotărîrile ce se iau. E bine să cultivăm acest ecumenism al colaborării, al dragostei, al co-existenței. Să nu se strecoare nici o zîzanie între naționalități, pe chestiuni religioase sau șoviniste.

Am ținut să vă spun care este poziția noastră în problemele ecumenice. În al doilea rînd mă bucur că la această masă sînt prezenți reprezentanții autorităților de Stat locale. Domniile lor mi-au plăcut ca oameni reprezentativi, sinceri, care caută în fața omului, cu sufletul deschis și larg. Cunosoc sprijinul pe care D-lor ni-l acordă. Așezămintele bisericești monumente istorice se pot prezenta astăzi în fața nenumăraților vizitatori care vin în țara noastră de pe tot globul. Statul ne arată o deosebită grijă în acest scop. Străinii care ne vizitează mărturisesc că fuseseră greșit informați și se minunează ce țară frumoasă avem.

Mă bucur că găsesc aici pe Mitropolitul Banatului care, împreună cu Episcopul Aradului depășesc așteptările și nădejdiile mele. Mă bucur că se practică aici un ecumenism local în relațiile cu celelalte culte, fiind pace și liniște. Mă bucur de cele constatate aici și doresc ca ele să meargă înainte păstrîndu-se bunele raporturi cu autoritatea de Stat și cu celelalte culte. Ridic paharul în sănătatea reprezentanților autorităților de Stat, pentru colaborarea deplină în vederea unor rezultate cît mai frumoase.

După aceasta, făcîndu-se rugăciunea și cîntîndu-se de preoți imnul patriarhal, masa s-a ridicat.

Insemnătatea zilei a fost cuprinsă într-o cronică înscrisă în Cartea de Aur a episcopiei și semnată de Prea Fericirea Sa și de toți cei prezenți

TIRNOSIREA PARACLISULUI REȘEDINȚEI EPISCOPALE

Folosindu-ne de hrisovul îndătinat, și pentru prezentarea paraclisului cu care „cu voia Tatălui, cu lucrarea Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh”, a fost împodobită reședința episcopală, vom arăta că aceasta a fost zidită de Episcopul Ioan Mețianu în anul 1879 pe locul dobândit prin osîrdia Arhimandritului Patrichie Popescu. Pentru a corespunde cerințelor vieții de astăzi a eparhiei „se simțea nevoie de unele adăugiri și prefaceri”. De aceea, „din îndemnul și cu purtarea de grijă a Prea Sfințitului Episcop Teoctist, între anii 1962—1966, s-a reparat pe dinlăuntru și pe dinafară și i s-au făcut îmbunătățiri și transformări radicale, adăugându-se o intrare oficială boltită, cu turlă deasupra și cu terasă în față, iar partea de nord-vest a birourilor centrului eparhial s-a supraetajat și întregul edificiu, cu toate anexele, a fost înzestrat cu instalație proprie de încălzire centrală”.

„Din a Prea Sfinției Sale rivnă către sfintele lăcașuri, reședința a mai fost împodobită cu un paraclis nou, închinat Sfinței Treimi”.

„Paraclisul a fost zugrăvit în tehnica frescă de pictorul Gheorghe Vinătoru din București, pe cheltuiala Prea Sfinției Sale, iar în anul 1966 Prea Fericitul Părinte Justinian I-a înzestrat cu timpla de lemn împodobită cu frumoase sculpturi de maestrul Gr. Dumitrescu de la Atelierele Institutului Biblic din București, și cu icoane zugrăvite de pictorul Ieremia Profeta”.

Introducînd în pictura bisericească din bisericile din Transilvania stilul neo-bizantin, după chipul mult admiratelor biserică de peste munți, la dorința clitorului său, paraclisul a fost transformat, de arta coloristică și picturală a maestrului Gh. Vinătoru, într-un adevărat model al genului care stîrnește exclamări de plăcută surpriză oricărui privitor cînd intră pentru întia dată în incinta lui. Sobrietatea și eleganța sculpturii maestrului Gr. Dumitrescu, ca și luminozitatea, frumusețea atrăgătoare a chipurilor și aerul lor diafan de curăție și de sfințenie, realizate de pictorul I. Profeta pe icoanele de pe ea, fac din timpla armonios asamblată în totalitatea ei cu spațiul pictat, ca și vitraliile și ancadramentele sculptate în piatră la ferestre, o completare a capodoperei care este întregul paraclis. El este astfel o vrednică împlinire a generosului gînd al Prea Sfințitului Episcop Teoctist care, după ce l-a completat cu toate cele necesare în acest scop, l-a prezentat, cu mulțumire sufletească, Prea Fericii Sale spre a-l investi cu tirnosirea, pecetluind și aici, ca în ziua precedentă la biserică, o rînduială autentic ortodoxă, ca intrarea într-o reședință episcopală, să fie deschisă cu paraclisul ei.

După ce mai înainte s-au săvârșit în paraclis, începînd cu seara precedentă, toate slujbele prescrise, luni la ora 9, îmbrăcat fiind în sl. odăjdii, soborul format din preoți din București și din eparhia Aradului și din diaconi și îmbrăcîndu-se Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop Teoctist și apoi Prea Fericitul Patriarh Justinian, a început înconjurarea paraclisului după toată rîndiala, cu citiri, ungeri cu Sfînt Mir și stropirea cu aghiasmă, așa cum s-a arătat la tîrnosirea bisricii, din ziua precedentă, sub ochii impresionați ai credincioșilor, împlinindu-se apoi cele cuvenite în sfîntul altar și în biserica-paraclis și făcîndu-se sărutarea sfîntei mese după obicei.

Prea Fericirea Sa, asistat de cei doi Ierarhi amintiți în mijlocul soborului de preoți și diaconi, a slujit apoi Sfînta Liturghie solemnă, iar la sfîrșitul ei, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a zugrăvit pentru Prea Fericirea Sa, în măestrite cuvinte, imaginea istoricului reședinței pomenite în cetatea de pe malul Mureșului în vremuri grele (Pînă la 1861 reședința a fost așezată pe dreapta Mureșului, cînd, din motive militare, a fost dărimată și apoi reședința s-a mutat la Gai pînă în 1879). Prea Sfinția Sa a descris apoi ostenele entuziaste care au dus la realizarea acestui paraclis a cărui lipsă a resimțit-o de la început. Prea Sfinția Sa a mulțumit Prea Fericitului Patriarh pentru îndrumările ce i-a dat la începutul și în cursul lucrărilor și pentru prețiosul dar al tîmplei sculptate pe care a binevoit să-l facă pe seama paraclisului. „Ați așezat aici sfînte moaște, — a spus Prea Sfinția Sa, — dar și această imagine văzută a artei românești și bisericesti ortodoxe care, împreună cu pictura care-l împodobește, face din acest paraclis un model pentru aceste părți ale Patriarhiei Române”.

Prea Sfințitul Episcop a mai prezentat Prea Fericirii Sale și vrednicia preoților de la parohii, care au făcut prețioase lucrări de restaurare și pictare a bisericilor lor ca de pildă „la Petroșani, unde protopopul paroh Adam Lăzărescu a făcut o mîndrie a episcopiei din biserica sa parohială, sau ca parohiile Bocsig, Șicula, Tomești și cîte altele, ca să nu mai amintesc de monumentala biserică din Ghelar și de cea în lucru din parohia nouă Cinciș despre care Prea Fericirea Voastră are cunoștință”.

În încheiere, Prea Sfinția Sa „îndreptînd gînd de mulțumire către Bunul Dumnezeu că ne-am învrednicit, prin rugăciunile Părintelui Bisericii, să fie tîrnosit dumnezeiescul altar al reședinței, după un veac de existență a ei”, a dat glas recunoștinței față de Prea Fericitul Părinte Patriarh pentru comoara de dragoste față de această eparhie pe care a ajutat-o în nenumărate cazuri și pentru bogăția de bunăvoință arătată ei și ierarhului ei prin osteneala de a fi venit ca „odată cu așezarea sfîn-

telor moaște, să temeluiască în suflete credința în Sfinta Biserică întemeiată de Mîntuitorul Hristos, dragostea pentru scumpă noastră țară Republica Socialistă România" și a făcut apoi Prea Fericirii Sale însuflite urări de viață lungă, de bucurie a roadelor bogate ale sămînței duhovnicești pe care o seamănă din belșug.

Mulțumiri a adus Prea Sfinția Sa și Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru bunăvoința de a fi fost și în această zi, alături, spre a împodobi sfînta slujbă împreună cu Prea Fericirea Sa și pentru întregul duh de colaborare al Înalt Prea Sfinției Sale întru prosperitatea ambelor eparhii din Mitropolia Banatului.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, răspunzînd Prea Sfinției Sale și dînd credincioșilor cuvînt de învățătură, a spus:

*Prea Sfințite Părinte Episcop,
Prea Cucernici Părinți și
Iubiți credincioși,*

„Așa cum cunoașteți, în casa fiecărui binecredincios creștin se află o cameră a icoanelor, unde candela stă aprinsă în toate zilele și cu osebite în duminici și sărbători. Aceasta e o încăpăre curată și bine îngrijită pentru că, prin chipul icoanelor, în ea patronează însuși Dumnezeu, Maica Domnului și sfinții. În această cameră așteaptă credincioșii pe preot să vină cu vestirea Nașterii Domnului sau cu Botezul. Aci, pe o masă, ei așează luminări și o cruce, închipuind un mic altar al casei lor.

Tot așa, după tradiția ortodoxă, o casă vlădicească trebuie să-și aibă altarul ei. Ați văzut că mănăstirile noastre, au fiecare o biserică mare, dar în rîndul chiliilor au și cîte un paraclis, pentru stareț sau pentru bătrîni, unde ei se pot retrage în momentele de frămîntare sufletească și unde stau de vorbă în taină cu Dumnezeu.

La fel, reședințele chiriarhilor noștri își au paraclisele lor. Numai în Transilvania, pe alocuri, paraclisul a lipsit, din cauza vremurilor grele care împiedicau pe episcop să-și fixeze o reședință statornică, el fiind nevoit de multe ori să se mute din loc în loc, la porunca sau din impilarea stăpînitorilor. În această situație s-a găsit și Episcopia arădeană care și-a statornicit sediul în acest oraș, de scurtă vreme, după ce a peregrinat prin multe alte locuri.

După cum vedeți, acum reședința episcopală a Aradului își are și un paraclis al ei, un altar, în fața căruia episcopul locului să-și plece genunchii și să se roage Celui Atotputernic, pentru sine, pentru clerul și pentru poporul dreptcredincios al eparhiei pe care o păstorește.

După rânduiala canonică a Bisericii Ortodoxe, ierarhii provin din cinul monahal și călugărul nu poate trăi fără rugăciune, fără biserică. Episcopul, în fiecare dimineață, merge mai întâi în sfântul altar al paraclisului pentru rugăciune și după aceea își începe lucrul său. Aici el se întreamează și prinde energie duhovnicească pentru tot ce are de făcut în cursul zilei.

De aceea, Noi am participat cu toată bucuria la tirnosirea acestui paraclis. Prin el, acum reședința aceasta întreagă este sfințită și împodobită. În acest paraclis vor fi întâmpinați de acum înaintea ierarhii din țara noastră, precum și ierarhii altor Biserici de peste hotare, care vor vizita Eparhia Aradului. Așa am făcut și Noi când, cu ani în urmă, am așezat la reședința Noastră de la Dragoslavele, în inima munților, o bisericuță maramureșană de lemn, unde oaspeții Noștri se pot închina după rânduiala ortodoxă. Aceasta este tradiția noastră ortodoxă pe care o au și celelalte Biserici Ortodoxe surori.

În felul acesta, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a împlinit o mare lipsă, datorită, așa cum am mai spus, vitregiei vremurilor trecute.

Am venit la tirnosirea acestui sfânt locaș cu toată dragostea și fericit din toată inima pe Prea Sfinția Sa și pe colaboratorii Prea Sfinției Sale, care l-au ajutat la amenajarea acestui frumos paraclis, cu această pictură și cu această catapeteasmă care sînt de acum podoabe alese ale reședinței Episcopiei Aradului.

S-a spus de Prea Sfințitul Episcop că timpla acestui paraclis a fost făcută cu ajutorul primit de la Arhiepiscopia Bucureștilor unde mai mulți ani, a fost ajutorul meu. Este drept acest lucru, și acum cînd o văd așezată aici, împreună cu picturile executate în stilul nostru ortodox, mă bucur că lucrătorii de la Atelierele Institutului Biblic au realizat o adevărată operă artistică, care va constitui o podoabă a palatului episcopal, admirată de toți cei ce vor vizita acest paraclis.

Noi am trimis și la bisericile noastre din Ierusalim, din Londra și din Viena, catapetesme lucrate în Atelierele Institutului Biblic al Patriarhiei, care acum sînt cercetate și apreciate ca minunate opere de artă. Catapetesmele artei românești sînt admirate în toată lumea. Străinii care ne vizitează țara rămîn uimiți de catapeteasma de la Catedrala Patriarhiei Române, de catapeteasma de la Paraclisul Patriarhal și de la multe alte biserici ortodoxe din țara noastră, iar în ultimul timp catapeteasma executată la biserica Sf. Elefterie din București, de aceleași Ateliere ale Institutului Biblic al Patriarhiei Române, este socotită o lucrare unică în lume. Modelul după care a fost executată — catapeteasma unei biserici de la Scoplie din

Macedonia — a ars și cu mare greutate a fost reconstituită după niște albume vechi.

Noi ne străduim să promovăm arta aceasta, și de aceea, așa cum am făcut cu pictura, am încurajat în chip deosebit și sculptura, cu convingerea că în felul acesta ne găsim pe făgașul unor tradiții întru totul ortodoxe și românești.

Pentru aceasta avem, la centrul patriarhal din București ateliere speciale de tâmplărie, sculptură și pictură.

Dar aici, am mai observat un lucru deosebit de frumos: cîntarea tuturor credincioșilor la sfintele slujbe.

Este adevărat că Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, printr-o hotărîre, a stabilit încă din anul 1950, cîntarea omofonă a tuturor credincioșilor în biserică. Am introdus cîntarea omofonă în bisericile noastre cu convingerea fermă că ea ajută și întărește pe credincioși în păstrarea dreptei credințe și îi apără față de prozelitismul altora. Poporul dreptcredincios s-a bucurat mult de această hotărîre a Sfîntului Sinod, și astăzi, mai toate bisericile ortodoxe române au cîntarea omofonă, care — deși este de origină bizantină — a fost adaptată în curgerea vremii, specificului nostru românesc, fiind ferită de influențe străine.

Folosesc de aceea prilejul acesta pentru a îndemna pe toți preoții și credincioșii din Eparhia Aradului să îndrăgească neconținut cîntarea în comun la sfintele slujbe, păstrînd atît melodiile locale, cît și învățînd muzica bisericească tradițională cîntată pe cuprinsul întregii țări, fiindcă, împreună cu slujba noastră și cu celelalte rînduiri și tradiții ortodoxe, muzica are și ea un important rol în întărirea conștiinței unătății noastre sufletești. Cînd toți credincioșii vor cunoaște bine slujbele Bisericii noastre și vor cînta cu toții la Sfînta Liturghie, la botez, la cununie, la înmormîntare și la alte servicii religioase, atunci nimeni nu va mai părăsi credința străbună, trecînd la alte confesiuni.

Cu aceste gînduri părintești, rog pe bunul Dumnezeu ca acest sfințit paraclis să fie locaș de dumnezeiască luminare și în el Prea Sfințitul Episcop Teoctist să găsească întotdeauna sprijin și întărire în împlinirea înaltei misiuni de Arhiereu al lui Hristos și vrednic slujitor al patriei și poporului nostru dreptcredincios".

Cu mîrînimia cunoscută tuturor, Prea Fericirea Sa a dăruit apoi pe seama sfîntului paraclis, o icoană a hramului, lucrată în atelierele Patriarhiei.

Impresiile stîrnite de cuvîntul de învățătură al Prea Fericirii Sale și de darul făcut, au fost sporite apoi de surpriza chemării la hirotesia întru iconomi stavrofori a unor preoți merituosi de la Centrul eparhial, de la protopopiate și de la parohii și a altora, pe care Prea Sfințitul Episcop Teoctist a dorit să le-o facă odată

cu celelalte bucurii care s-au revărsat în aceste zile asupra Episcopiei Aradului.

În paraclisul nou târnosit de Prea Fericea Sa s-a rostit apoi polihroniul și cîntîndu-se imnul patriarhal, s-a încheiat sfînta slujbă și cu aceasta, actele sfințitoare de la Arad care au prilejuit venirea aici a Prea Fericitului Părinte Patriarh împreună cu atît de fecundele întîlniri ale Prea Fericii Sale cu preoții și cu credincioșii.

LA COLECȚIA DE VECHI OBIECTE BISERIGEȘTI

În aceeași zi la ora 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, cu suita Prea Fericii Sale, a dorit să viziteze sf. mănăstire „Simion Stilpnicul” din Arad—Gai.

Ajuns în fața bisericii parohiale din Arad—Șega II, Prea Fericea Sa a binevoit a cobori și a intra în sf. biserică, spre marea bucurie a tuturor, fiind primit de preot cu sf. evanghelie și cu un cuvînt de întîmpinare.

Prea Fericea Sa, exprimîndu-și bucuria de a vedea pe preot înconjurat de credincioși și apreciînd că biserica are o frumoasă arhitectură românească și un foarte potrivit spațiu pentru pictură, a îndemnat pe preot și pe credincioși să dea ascultare chemării și inițiativei Prea Sfințitului Episcop Teoctist de a o împodobi cu pictură, mai ales că are o poziție atît de frumoasă spre a putea fi cercetată de iubitorii de artă bisericească.

Binecuvîntînd pe credincioși, Prea Fericea Sa și-a continuat apoi drumul, oprind și cercetînd și biserica din parohia Arad—Gai unde preotul paroh, avînd alături pe preotul ortodox sîrb, împreună cu credincioșii, așteptau, cu dangăt de clopote, trecerea Prea Fericii Sale.

După cuvîntul parohului, Prea Fericea Sa, fiind informat de Prea Sfințitul Episcop că preotul Cornel Vădăsan este și pictor bisericesc zugrăvind el însuși biserica sa, l-a felicitat. Prea Fericea Sa a dat apoi credincioșilor părintești și înțelepte povești despre iubirea credinței ortodoxe și a patriei noastre felicitîndu-i pentru buna înțelegere în care trăiesc cu credincioșii ortodocși sîrbi și binecuvîntîndu-le strădaniile.

Sosînd la sf. mănăstire din Arad—Gai, în curtea mănăstirii fiind preoți și credincioși care-l așteptau, preotul Gh. Căvășdan, vicar parohial, a făcut Prea Fericii Sale un istoric documentat al acestui așezămînt care a fost reședință episcopescă și unde sînt înmormîntați șapte episcopi, arătînd importanța istorică a locului și frumusețea picturii lui Tenechi de pe iconostas, apoi

amenajările ce s-au făcut la clădirile din jurul ei și mai ales înființarea și amenajarea aici a unei colecții de obiecte bisericești din eparhie.

Mulțumind pentru lămuririle date, Prea Fericitul Părinte Patriarh, cu toată osteneala atîtor slujiri și cuvîntări, luînd puteri din dragostea cu care a fost întîmpinat de credincioși, le-a vorbit acestora despre însemnătatea istorică și religioasă a acestui așezămînt și a acestor ținuturi care păstrează vestigii de pe vremea dacilor și ne vorbesc despre eroii săi naționali, luptători pentru libertate, dreptate și o viață omenească mai demnă.

Venind aici, a spus Prea Fericirea Sa, ne adăpăm din apa trecutului, ne altoim sufletele cu mîndria pentru biruința lor, pentru pace. Ne gîndim cu recunoștință la cei ce au luptat pentru drepturile poporului nostru și la aceia pe care Biserica noastră i-a așezat nu de mult în rîndul sfinților calendarului nostru: Visarion Sarai, Oprea Miclăuș, Sofronie de la Cioara, care a avut de ucenic pe Horea. În acele vremi Biserica Ortodoxă a fost crunt prigonită, bisericile și mănăstirile arse sau dărîmate cu tunul. Noi pomenim pe episcopul Sinesie și pe toți cei care au luptat pentru Ortodoxie. Ca buni creștini și ca români nu-i putem uita. De aceea ne bucurăm că s-au programat slujbe pentru pomenirea lor, aci unde sînt îngropați și alți episcopi români și sîrbi care au luptat deopotrivă pentru Ortodoxia românească și și-au dat viața pentru dreptate, în vremuri cînd cu greu își găseau loc de adăpost pentru ei și loc pentru biserici.

Felicit pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist care a pus la inimă împodobirea și punerea în lucrare a acestui locaș, prin amenajarea bisericii, rînduind slujbe de pomenire pentru cei ce zac sub lespezile ei și pentru cei ce nu se știe pe unde sînt și pentru organizarea unui muzeu de obiecte bisericești din trecut care arată că în aceste ținuturi s-au cultivat și aceste lucruri: icoane, broderii, cărți, arătînd flacăra aprinsă a dragostei de a împodobi bisericile. Mă bucur că aici ortodocșii români trăiesc în bună înțelegere cu ortodocșii sîrbi ca într-o singură familie. Fie că mergem la greci, bulgari, sîrbi, ruși, finlandezi sau asiatici, între ortodocși ne simțim ca acasă, numai limba diferă. Binecuvîntez trăirea laolaltă a ortodocșilor sîrbi cu cei români. Mă bucur că vă văd la un loc și că v-am văzut și la catedrală și în biserica pe care am tîrnosit-o după legea românească, precum și la palatul episcopal.

Prea Fericirea Sa a mai dat credincioșilor o seamă de poze duhovnicești, împărtășindu-le binecuvîntările Prea Fericirii Sale și îndreptîndu-se apoi către colecția de obiecte bisericești.

Existind în cuprinsul eparhiei o seamă de cărți, manuscrise, odăjdii, icoane, uși împărătești și alte obiecte care grăiesc despre trecutul vieții bisericești a creștinilor ortodocși de prin aceste părți și avînd spațiul necesar disponibil, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a înființat, în încăperile de lângă biserica mănăstirii din Arad-Gai, o colecție de asemenea valori istorice. Încăperile au fost parchetate și amenajate și s-au făcut trepte noi cu mozaic venețian la intrare, confectionîndu-se vitrine, aranjîndu-se exponatele după criterii științifice, astfel încît colecția corespunde oricăror exigențe și e vizitată de un mare număr de interesați în asemenea obiecte.

Toate acestea s-au realizat cu substanțiala contribuție materială a Onoratului Departament al Cultelor, de 40.000 lei.

Printre obiectele cele mai interesante expuse aici menționăm o mitră episcopescă din veacul al XVI-lea, odăjdii și cădelnițe cu care a slujit Mitropolitul Sava Brancovici la Ineu, uși împărătești pictate din Țara Hațegului și o seamă de manuscrise și tipărituri vechi de cea mai mare importanță.

Cu ocazia vizitării mănăstirii din Arad-Gai, Prea Sfințitul Episcop a invitat pe Prea Fericirea Sa să viziteze și această colecție, conducîndu-l și dîndu-i personal toate lămuririle asupra valoroaselor obiecte expuse.

Arătînd un viu interes personal pentru întreaga colecție, Prea Fericirea Sa a înscris în „Cartea de impresii”, cuvinte calde de apreciere și de încurajare a continuării acestei valoroase realizări, pe care le reproducem mai jos:

„Astăzi 23 octombrie 1967 — cu prilejul tîrnosirii bisericii „Adormirea Maicii Domnului” și a paraclisului din palatul episcopal — ne-am deplasat la necropola episcopilor Aradului de la Gaiu — unde am vizitat vechea biserică cu mormintele episcopilor și apoi sala acestui muzeu — cu icoane și obiecte bisericești vechi. Nu știm cum să lăudăm inițiativa Prea Sfințitului Episcop Teoctist de a restaura acest așezămînt și a-i da viață și această întrebuințare. Cu acest prilej am aflat de ajutorul Departamentului Cultelor, printr-o mare subvenție, la amenajarea clădirilor și pentru plata ghidului și a celor ce au sarcina îngrijirii. Gestul acesta onorează pe Conducătorul Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru. Inima mi s-a umplut de bucurie — văzînd starea luminoasă a acestui sfînt și istoric așezămînt. † Justinian Patriarhul României”.

VIZITAREA ORAȘULUI ARAD

A doua zi, marți dimineața, conduși cu multă bunăvoință de dl. ing. Simion Cojocar, președintele Sfatului popular al orașului, Prea Fericitul Părinte Patriarh, împreună cu Prea Sfin-

titul Episcop Teoctist și cu cei ce-i însoțeau, au avut prilejul să admire măiestria colectivului de lucru al Fabricii de mobilă Arad, vizitând admirabila expoziție din clădirile acesteia unde dñii ing. șef Adrian Ciobanu și ing. adjunct Marcel Munteanu au dat cu bunăvoință toate lămuririle tehnice și comerciale. Prea Fericierea Sa a avut cuvinte de laudă pentru înalta calitate și rara frumusețe artistică a mobilei expuse.

Mulțumind pentru amabilitatea conducerii întreprinderii, Prea Fericioarea Sa s-a îndreptat înspre Uzinele Textile Arad unde domnii: director general ing. O. Șerbescu, director comercial ing. Gheorghe Laza și doamna ing. Cristina Cojocaru șefă de laborator, au primit pe Înălții oaspeți conducându-i în expoziția întreprinderii și prin atelierele cele mai importante și dînd, prin domnul director general Șerbescu, lămuriri nu numai de înaltă competență, dar și îmbrăcate într-o haină de limbaj din cele mai elegante și agreabile, care au deschis calea unor interesante discuții purtate într-o plăcută atmosferă.

La plecare Prea Fericitul Părinte Patriarh a înscris în cartea de impresii a întreprinderii cuvinte de mîndrie românească pentru înfăptuirile de astăzi și perspectivele de viitor ale unui asemenea important factor pentru economia noastră națională.

Cu recunoștință pentru osteneala și amabilitatea cu care au fost primiți, Prea Fericitul Părinte Patriarh și Prea Sfințitul Episcop și-au luat rămas bun de la conducătorii întreprinderii U. T. A., îndreptîndu-se înspre mănăstirea Bodrog.

POPAS LA SFINTA MANASTIRE BODROG

În dorința firească de a vizita focarul de cultură de pe vremuri și de ortodoxie, care este sfînta mănăstire Bodrog, Prea Fericitul Părinte Patriarh a cercetat și acest străvechi așezămint, în orele miezului zilei de marți.

Drumul spre Bodrog trece pe lângă biserica din parohia Bodroglui Nou, păstorită de Preotul Ioan Crăciunel. Prea Fericioarea Sa a fost așteptat de preotul paroh, de alți preoți și de credincioși în fața bisericii care, prin lucrările de înnoire și de pictare ce i s-au făcut, cu mărinimosul ajutor al Prea Fericii Sale, a devenit astăzi o vrednică poartă a mănăstirii. În cuvîntul de bun venit, preotul paroh a mulțumit Prea Fericitului Patriarh și pe această cale, în numele credincioșilor, a căror evlavie și atașament față de biserică le-a înfățișat cu căldură, pentru binefacerile ce a binevoit să le reverse asupra acestei mici parohii.

Prea Fericioarea Sa, văzînd bucuria tuturor de a fi oprit între ei, le-a adresat un cuvînt în care a exprimat credincioșilor și părintelui I. Crăciunei mulțumiri pentru întîmpinarea ce i-au făcut și pentru grija ce au avut față de sfîntul lor lăcaș de închinăciune.

„Hodoș Bodrogul, a spus Prea Fericirea Sa, este cel mai înaintat post al Bisericii Ortodoxe Române, spre granița de Vest, pentru a întreține prin rugăciuni, aprisă, flacăra Ortodoxiei. De aceea, când îmi îndrept gândurile înspre această graniță, ele merg spre Bodrog, cetate de credință creștinească și românească. Iată de ce, cu drag am primit apelurile părintelui Crăciunel de a ajuta la amenajarea și adaptarea acestei case într-o biserică la porțile Bodrogului“.

Vorbind despre atașamentul credincioșilor din jurul sfintei mănăstiri Bodrog față de Biserica strămoșească și de rezistența împotriva amăgirilor celor ce voiau să-i rupă de ea, Prea Fericitul Patriarh a arătat că reîntregirea Bisericii, din anul 1948, a fost făcută după ce s-a analizat situația și s-a constatat că poporul și preoții lui n-au fost niciodată, în conștiința lor, despărțiți de Ortodoxie și de neam.

„Sîntem bucuroși, a mai spus Prea Fericirea Sa în continuare, că la adaptarea bisericilor în stilul artei românești, credincioșii își dau obolul.

Mă bucur că ei sînt legați de legea noastră ortodoxă și de Biserica ei. Noi trebuie să mergem cot la cot, toți românii din țară, spre a ne ridica și a fi în stima tuturor popoarelor. Această stimă ni se arată din ce în ce mai mult, în urma realizărilor de astăzi ale poporului nostru. Mă rog ca Dumnezeu să vă dăruiască sănătate deplină și să vă răsplătească toate bunele strădanii“, a încheiat Prea Fericirea Sa.

După acestea Prea Fericitul Părinte Patriarh a intrat în biserică bucurîndu-se de cele ce s-au făcut pentru a i se da plăcuta înfățișare pe care o are astăzi.

La plecarea înspre sfînta mănăstire, credincioșii au făcut Prea Fericirii Sale o caldă manifestare de dragoste și recunoștință.

Înfrățindu-se sunetele clopotului bisericii care saluta plecarea Prea Fericirii Sale, cu sunetele clopotului mănăstirii care-l întîmpina, mașinile Întîistătătorului întregii Biserici Ortodoxe Române și ale suitei, s-au apropiat de pașnicul așezămint de pe valea Mureșului. Aici, părintele stareț Timotei Iftimie, în odăjdii, cu doi diaconi, cu întreaga obște și cu credincioși, erau în sărbătorească așteptare. După ce a prezentat Prea Fericirii Sale sfînta evanghelie, în cîntarea imnului patriarhal, Prea Sfîntitul Episcop a condus pe Prea Fericirea Sa în sfînta biserică a mănăstirii unde cu reculegere s-au închinat la sfîntul altar la care s-au înălțat atîtea sfînte rugăciuni timp de peste nouă veacuri.

După ectenia de primire, P. C. Stareț a făcut Prea Fericirii Sale un bine încheiat istoric al sfîntului așezămint și o prezentare a vieții și a stării lui actuale, cînd viața mănăstirească își are

cursul normal și când, pe lângă introducerea curentului electric, înzestrarea cu un nou paraclis, refacerea chiliilor, a acoperișului și alte însemnate îmbunătățiri, la care s-a simțit darnicul ajutor al Prea Fericii Sale și al Departamentului Cultelor, a fost reorganizată și viața gospodărească a mănăstirii.

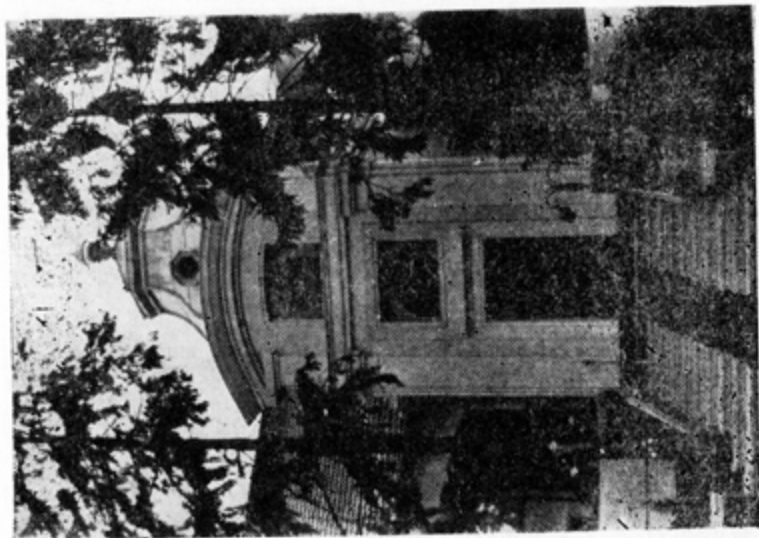
Prea Fericitul Părinte Patriarh, felicitînd pe P. Cuv. Părinte Stareț pentru frumoasa prezentare ce a făcut, a vorbit celor prezenți despre marea importanță a acestei mănăstiri și a întregii vieți mănăstirești în general, spunînd:

„Fiind aici alți credincioși decît la porțile Bodrogului, voi repeta și pentru aceștia că Bodrogul este o cetățuie a credinței ortodoxe în aceste părți. Au fost aici stareți și de prin părțile noastre (de peste munți). Călugării noștri au socotit ca pe o datorie sfîntă de a întreține și aici vie, flacăra credinței ortodoxe. Unul, Balintoni, care era sculptor, a copiat iconostasul din paraclisul sfîntei Patriarhii și l-a așezat aici. Este unul dintre cele mai impresionante în stil curat bizantin, cercetat de bizantinologii din toată lumea. Iată ce legături avea această mănăstire cu Patriarhia și cu alte mănăstiri din patrie. Forma acestei biserici este de asemenea una din cele mai ortodoxe. Nu este în stilul baroc, iar pictura este ca a celor din vechea țară. Acest lucru ne bucură, fiind acestea dovezi ale trecutului nostru pe acest pămînt, pentru cei ce ar voi să ne conteste trecutul istoric. Felul în care s-au construit aceste biserici nu putea fi decît românesc, creștin-ortodox.

Părintele Stareț a arătat importanța acestei mănăstiri din punct de vedere cultural și istoric. Bodrogul este o podoabă a acestor locuri și a eparhiei Aradului. De aceea Prea Sfințitul Episcop Teoctist a pus la inimă buna întreținere a mănăstirii. O mănăstire nu este numai o biserică, ci un complex de clădiri cu un rost. Aici se află și o necropolă a episcopilor Aradului, aduși aici după rînduiala ortodoxă. Mănăstirea are chilii pentru călugări. Ea a putut scăpa de tunurile lui Bukow, trimisul Papei, fiindcă piepturile românilor de aici l-au împiedicat și el s-a îndreptat înspre Sibiu, Făgăraș, Oradea. N-a putut ajunge la Brașov, fiind și acolo împiedicat de românii ciobani. Să dăm slavă lui Dumnezeu pentru rămînerea acestei cetățui a Ortodoxiei și a neamului românesc.

Mă bucur de pelerinajul credincioșilor la această mănăstire, cu prilejul hramului, pe care-l cunosc din relatările Prea Sfinției Sale. Aceasta este o dovadă că ea revărsă asupra credincioșilor de pe aceste meleaguri, harul și binecuvîntarea lui Dumnezeu, ea peste toți cei ce se roagă aici.

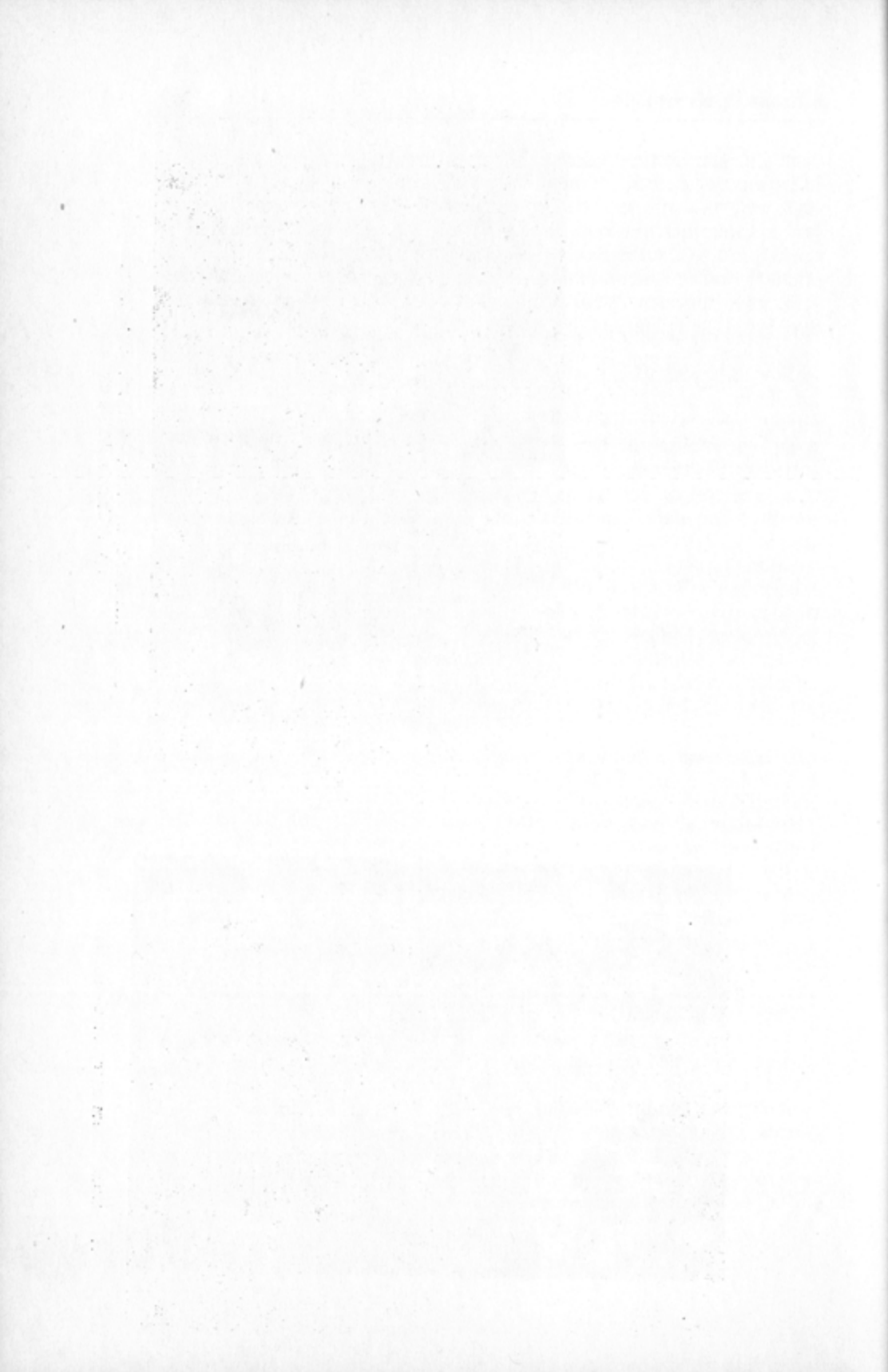
E adevărat că acum 18 ani am trecut pe aici, după cum s-a spus, și continuu să mă informez asupra ei.

Noua intrare a reședinței eparhiale

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian vizitează
Uzinele Textile din Arad

Părinte Stareț, aici în această cetățuie ești păstrătorul și administratorul unui important așezământ și trebuie să întreții flacăra credinței noastre între zidurile lui, încălzite de credința curată a credincioșilor pe care să-i folosești la sfintele slujbe prin cîntarea în comun, prin sfaturi întăritoare de credință ortodoxă și de viață românească. Îți doresc ca în viața acestui așezământ important al Bisericii noastre, să aduci tot ce e curat.

Pentru ca vizita noastră aici să fie legată de o amintire, îți acordăm, cu binecuvîntarea episcopului locului, Crucea Patriarhală pe care s-o porți cu toată vrednicia".

Prea Cuviosul Părinte stareț a mulțumit cu emoție și recunoștință pentru această înaltă cinstire pe care o socotește a fi a întregii mănăstiri.

Prea Fericirea Sa a vizitat apoi paraclisul cel nou și altarul deschis din curtea mănăstirii la care se slujește la hram.

Cunoscînd că în anul 1963 au fost aduse, în gropnița amenajată sub acest altar, rămășițele pămîntești ale episcopilor Grigore Comșa și Ioan Goldiș și ale arhimandritului Augustin Hamzea și așezate lângă acelea ale episcopului Andrei Magieru, Prea Fericitul Părinte Patriarh a coborît în acest loc al pomenirilor, unde s-a slujit panehida mică pentru cei ce zac aici pînă la obșteasca înviere.

Prea Fericirea Sa a vizitat apoi stăreția și chiliile și apreciind buna lor întreținere, a avut cuvinte de laudă pentru conducerea episcopiei, pentru starețul și viețuitorii mănăstirii.

Binecuvîntîndu-i apoi pe toți, Prea Fericitul Patriarh s-a îndreptat, petrecut de dangătul clopotului și de intonarea imnului patriarhal, către reședința Sfintei Episcopii din Arad, cu sufletul plin de mulțumire și de liniște în ceea ce privește asigurarea continuării rolului pe care mănăstirea Bodrog îl are în viața Bisericii noastre.

INTILNIRE DE RAMAS BUN

Apropiindu-se ceasul despărțirii de acela care, în aceste zile, pentru Prea Sfințitul Episcop Teoctist, pentru preoți și credincioși, a fost la Arad, „pricina veseliei", cum zice cîntarea de Paști, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a oferit în cinstea Prea Fericirii Sale, o agapă la care au participat domnii Ioan Beligăr, secretarul Sfatului popular regional, domnul ing. Simeon Cojocar, președintele Sfatului popular al orașului Arad, domnul Mihai Teperdel, împuternicitul regional al Departamentului Cultelor, domnul profesor Vladimir Bușilă, suita Prea Fericirii Sale și alți preoți și invitați.

Luînd cuvînt de mulțumire și de despărțire, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a spus că:

... deși nu s-ar cuveni să Vă mai obosim cu un cuvînt de despărțire, nu ne putem opri să nu ne aducem aminte de vorba mare pe care ne-ați spus-o la venirea aici a Prea Fericirii Voastre: că ați înfruntat oboseala drumului, după vizita Patriarhului Ecumenic Atenagora, pentru că dragostea față de copiii duhovnicești ai Prea Fericirii Voastre este atît de mare, încît orice oboseală a fost biruită. Ne-ați îmbrățișat în această dragoste. Vă cunoaștem marile însușiri de părinte. Le-au cunoscut și alții, din scris și au dorit să vă vadă față către față. Iată, ați răspuns dorinței lor. Ar fi greu de tălmăcit ce ar avea de spus cei ce V-au înconjurat, ce simt ei pentru Prea Fericirea Voastră, pentru Biserică și pentru neam. Sîntem bucuroși că prezența Prea Fericirii Voastre a stîrnit aceste calde ecouri. Pe cît de caldă a fost înțîmpinarea Prea Fericirii Voastre, pe atît de greu ne este nouă acum la despărțire. V-ați încredințat de staționarea cu care preoții, salariații centrului eparhial și credincioșii păstrează ceea ce au moștenit și ceea ce ați înscris în legiuirile noastre bisericești.

În frunte cu ierarhul lor, ei vor continua să se găsească în-suflejiți de toată dragostea, în slujba propășirii Sfintei Biserici și a fericirii poporului nostru.

Vă dorim, Prea Fericite Părinte Patriarh, îndelungată înzîlire, spre a putea realiza dorința de a mai veni la noi să ne binecuvîntați!"

După aceea Prea Fericitul Patriarh Justinian a rostit un cuvînt în care a dăruit prețioase sfaturi preoțimii prezente.

S-a semnat apoi o nouă pagină a cronicii care înscris în Cartea de aur a Episcopiei, istorica vizită cu care Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a cinstit pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist și întreaga eparhie pe care o păstorește, și a sosit astfel vremea de despărțire.

După ce Prea Fericirea Sa s-a închinat la altarul pe care l-a investit cu dar în ziua precedentă și a binecuvîntat părinteste pe toți, s-a îndreptat spre gară împreună cu suita, fiind condus de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, precum și de domnul Ioan Beligăr, secretarul Sfatului popular regional, de domnul ing. Simeon Cojocaru, președintele Sfatului popular orășenesc, de domnul M. Teperdel din partea Departamentului Cultelor, de membri ai Consiliului eparhial, de protopopi, preoți și credincioși.

Cîntîndu-se pentru ultima dată cu prilejul acestei vizite, imnul patriarhal, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, după ce a dat glas satisfacției în legătură cu bogatele impresii cu care

a rămas în urma vizitei la Arad, și-a luat rămas bun plecând spre București și lăsând în urmă regretul că zilele în care a fost oaspele Episcopiei, au trecut atât de repede.

Din cuvântările care au fost rostite de Prea Fericirea Sa și de alți vorbitori în cadrul manifestărilor ce au avut loc, s-a desprins limpede însemnătatea deosebită a acestei vizite, astfel că nu ne rămâne decît să încheiem darea noastră de seamă cu rugăciuni către Atotputernicul Dumnezeu pentru bogata rodire a lucrării duhovnicești părintești a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Arad și pentru ca Dătătorul a toată darea cea bună și a tot darul desăvîrșit să dăruiască Prea Fericirii Sale îndelungare de zile și noi puteri de muncă pentru continua prosperitate a Sfintei Biserici Ortodoxe Române, pentru înflorirea scumpei noastre patrii Republica Socialistă România și pentru pacea întregii lumi.

După plecarea din Arad a Prea Fericitului Patriarh Justinian, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a adresat Prea Fericirii Sale următoarea scrisoare:

„Pe Stăpînul și Patriarhul nostru, Doamne îl păzeș'e întru mulți ani!”

Pr. P. Sălăgeanu

REFLECȚII ASUPRA SENSULUI SOLIDARITĂȚII BISERICII CU LUMEA*

de: Prof. dr. NIKOS NISSIOTIS

Raportul Bisericii cu lumea constituie problema capitală a teologiei contemporane. Nici un congres teologic sau bisericesc nu se întrunește astăzi fără să se ocupe de această temă sub unul sau altul din aspectele sale. În raport cu etica socială sau cu sociologia creștină, problema aceasta capătă totdeauna mai multă importanță pentru reflecția sistematică. Acest studiu are în chip evident, repercursiuni practice asupra acțiunii Bisericii în lumea contemporană, asupra evanghelizării ei, asupra muncii sale sociale. Tema „Biserica și Lumea” este imensă și ar fi absurd să continuăm a vorbi în termeni generali și speculativi: asupra ansamblului de probleme speciale ce se ascund sub acești termeni. Pentru aceasta ne propunem să limităm subiectul și să tratăm numai noțiunea despre solidaritatea Bisericii cu lumea.

Această chestiune, vastă în sine, ne pare că a fost neglijată de gândirea teologică, ceea ce a dus la o mare diversitate de păreri și de atitudini din partea teologilor diferitelor confesiuni față de problema generală „Biserica și lumea”. De fapt ceea ce se înțelege prin „solidaritatea cu lumea” constituie o noțiune clară de care depind multe alte noțiuni privind relațiile cu lumea, căci trebuie recunoscut că toate teologiile și toate atitudinile creștine încearcă astăzi să pună în relief această solidaritate. După Constituția pastorală a Conciliului al II-lea de la Vatican și după Conferința organizată, în iulie 1966, la Geneva de departamentul „Biserica și societatea” al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a devenit limpede că această solidaritate este pe deplin acceptată ca una din datele fundamentale ale raporturilor dintre Biserică și lume, ca bază de plecare, din care ea este construită. Este necesar deci ca, înainte de a ne

* Studiul a fost publicat în revista „Contacts”, an. XIX, nr. 57, janv.—mars 1967, p. 35—47, de unde a fost tradus de Ion V. Paraschiv.

ocupa de temele speciale ale acestei noțiuni să reflectăm și să încercăm să formulăm cum trebuie concepută această solidaritate după Biblie și după viața Bisericii.

I. SOLIDARITATEA CA SLUIRE (DIACONIE).

Cițiva teologi văd în noțiunea de solidaritate o identitate între Biserică și lumea modernă, în cadrul unei hristologii generalizate și pe baza umanității lui Hristos. În prezent se constată o tendință de a evalua pozitiv orice operă omenească și orice evoluție spre o existență trăită pentru altul sau spre forme noi de viață socială manifestind un mai mare înțeles al responsabilității. După această poziție, Hristos cosmic inspiră existența creștină pentru o lume în care Hristos este pe deplin în acțiune mintuitoare cu ajutorul civilizației sau culturii, în genere. Orice concepție hristologică tradițională apare ca secundară în raport cu persoana Cuvintului întrupat trăind incognito în formele și progresele omenești, ca și în opera umanitară săvârșită în numele dreptății sociale și într-o acțiune filantropică fără legătură directă cu viața sacramentală a Bisericii. Se face abstracție, în general, de orice noțiune ecleziologică pentru a ajunge la o aprobare directă — în numele lui Hristos. — a umanității salvate în întregul său.

Este vorba aici de un efort foarte nobil și uneori foarte bine gândit de a demonstra domnia lui Hristos asupra lumii întregi și asupra istoriei umane, fără a presupune credința personală a oamenilor adunați în comunitate eclezială istorică. După această poziție, trebuie să se facă distincție între opera mintuitoare și directă a lui Hristos și opera Sa anonimă și ascunsă, care se desfășoară independent de legăturile stabilite între Hristos și istorie prin credința personală a credincioșilor în Biserică. Atunci, slujirea creștinilor față de lume nu manifestă decît o solidaritate preexistentă între Hristos și lumea aflată în evoluție dinamică, această lume fiind locul în care omul este chemat să realizeze umanitatea, ea însăși în evoluție constantă spre perfecțiune.

Este dificil de combătut această atitudine după concepțiile dogmatice, căci chiar dacă ea este parțial falsă, ea este justă cînd spune că domnia lui Hristos nu se limitează la comunitatea istorică. Secularizarea țărilor zise creștine și emanciparea maselor creștine de autoritatea ecleziastică arată limpede că această domnie nu se limitează la cadrul mărginit și tradițional al Bisericii. Tocmai pentru că adepții teologiei noi vor ca creștinul, după chipul lui Hristos, să iasă din comunitate și să urmeze pe Domnul acolo unde El se află deja în acțiune,

pentru că slujirea Lui mîntuitoare se întinde la toți oamenii, apreciind cu totul superflu răspunsul credinței personale. Aceasta este adevărat și se poate sprijini pe un număr de pasaje biblice pentru justificarea poziției preexistenței creștine în comunitate în general. Mi se pare totuși că ea nu prezintă totalitatea mesajului biblic pentru lume. Nu poate fi închisă slujirea creștină în cadrul umanitar sau activist al acțiunilor lumii acesteia pentru lumea aceasta. Eu admit bucuros ca Hristos să fi venit pentru a mîntui omenirea întreagă — ca atare — și că opera Sa să aibă dimensiuni cosmice, însă slujirea lui Hristos — nu trebuie uitată — este totdeauna olerită lumii în numele lui Dumnezeu Tatăl; aceasta este slujirea (diaconia) lui Hristos adusă Tatălui după voința Sa supremă și această slujire (diaconie) este realizabilă numai prin intervenția și prin harul Sfîntului Duh care face prezența lui Hristos în lume actuală și permanentă, în mijlocul comunității isiorice pe care El, Sfîntul Duh o întemeiază în istorie după caracterele eminamente personale și distincte.

Orice slujire a omului pentru om nu este slujire creștină în numele lui Hristos, căci slujirea (diaconia) în numele lui Hristos nu se exercită decît prin puterea Sfîntului Duh, în puterea Crucii. Umanitatea lui Hristos nu este niciodată izolată, formînd un fel de imagine exemplară a omului în mers, prin singure forțele sale spre perfecțiune; ci umanitatea Cuvîntului lui Dumnezeu întrupat, și ea nu poate fi totdeauna asimilată umanității oamenilor păcătoși și istoriei lor. Nici un progres tehnic, nici o evoluție strălucitoare a omului modern nu ar justifica o poziție simplistă „promondenă”. Umanitatea lui Hristos este în primul rînd umanitatea răscumpărată și purificată prin Duhul Sfînt, pecetluită prin Paraclet. Nu omul este cel care și-a asumat Cuvîntul lui Dumnezeu, ci Cuvîntul lui Dumnezeu este Cel care, din propria Sa voință care este absolută, și-a asumat umanitatea în general — în Iisus din Nazaret. Slujirea (diaconia) lui Hristos este deci precedată de „kenosa” Sa. Domnia Lui constituie punctul de plecare al ortocărei identități directe cu omenirea în general. Slujirea (diaconia) înseamnă supunerea totală și necondiționată voinței lui Dumnezeu care cheamă pe oamenii păcătoși, mai întîi la pocăință și la comuniunea cu harul Său prin comunitatea Sa eclezială istorică. Diaconia este slujirea activă a creștinilor în lumea căzută și pervertită, dar reînnoită prin legămîntul personal cu Dumnezeu.

Încă o dată declar că eu nu refuz ideea ca opera lui Hristos în lume să fie anonimă, dar ea trebuie să fie înțeleasă în cursul transformării existențiale și personale a oamenilor în

comunitatea de credință, care precede orice percepere a prezenței lui Hristos în lume, în general. Desigur, creștinul poate sluji totdeauna în lume și poate totdeauna să considere această slujire ca element esențial al credinței sale puse în acțiune pentru omenire, în general. Întreaga viață creștină și munca profesională zilnică sînt o ofrandă adusă lui Dumnezeu; ca chip al slujirii lui Hristos, aceasta constituie o acțiune de grație, dar aceasta nu acoperă întreaga slujire în numele lui Hristos în această lume. Chiar dacă creștinul nu aduce slujirea sa sub forma evanghelizării sau îmbrăcînd predicarea sa sub forma actelor de binefacere, el trebuie să fie un slujitor mult mai conștient decît orice alt om, adică să umple slujirea sa de atitudine de responsabilitate, acceptînd jertfele pe care le pretinde munca sa proprie, sau participînd la mișcările care urmăresc să apere pacea lumii, sau care încearcă de asemenea să stabilească dreptatea socială la nivel internațional. Dar chiar dacă el săvîrșește toate acestea, lucrarea lui nu va manifesta pe deplin slujirea (diaconia) lui Hristos în lume. Există încă aspectul profetic, judecata lui Dumnezeu asupra istoriei omenești, apelul la pocăință și la convertire.

Astăzi se manifestă o dorință intensă pentru definirea unei „teologii a dezvoltării”, care adesea dă impresia de a nu fi decît o reflectare antropologică și sociologică care pleacă numai de la datele imediate ale situației umane. Dacă — în înțelesul actual și sub influența schimbărilor rapide care au loc în societatea modernă — prin dezvoltare înțelegem o revoluție latentă și pacifică a oamenilor care urmăresc să devină oameni deplin, folosind tehnica civilizației moderne și emancipîndu-se complet de orice tradiție religioasă care ar frîna această dezvoltare, atunci putem spune că există o teologie „pentru” sau „față de” această dezvoltare, dar niciodată o teologie „a” acestei dezvoltări. De fapt, orice reflecție teologică trebuie să respecte în chip absolut cuvîntul lui Dumnezeu și profetismul său. Acest cuvînt conduce teologia spre o viziune dualistă a lumii și a istoriei și o împiedică să cadă vreodată într-o viziune simplistă, unilaterală și pur umană, căci realismul creștin trebuie să fie chip al slujirii (diaconiei) lui Hristos și comportă în consecință jertfa și crucea înainte de învierea și biruința finală. Orice dezvoltare omenească este ambivalentă. Ea implică desigur o parte de progres spre înfăptuirea umanității perfecte și, în calitatea sa de creștin, acesta trebuie să lucreze pentru această înfăptuire, chiar cu cele mai revoluționare mijloace. Dar nu trebuie niciodată pierdut din vedere că orice succes omenească este în chip inseparabil legat de pericolul eșecului și al autolichidării. Alături de

o „teologie a dezvoltării” umane și de slujirea Bisericii în scopul acestei dezvoltări, trebuie menținută cu fermitate poziția evanghelică, după care, în orice epocă a istoriei și în cursul oricărei evoluții, omul trebuie să intre în comuniune cu Dumnezeu cel viu, Care este începutul și sfârșitul.

II. SOLIDARITATEA CA EXPERIENȚA BISERICESCA

Tradiția Bisericii Răsăritene va insista întotdeauna asupra premiselor eclesiologice înainte de a emite orice altă poziție hristologică asupra solidarității Bisericii cu lumea. În legătură cu aceasta este nevoie să se facă două observații, care, la prima vedere par a fi contradictorii din cauza viziunii dualiste despre lume pe care credincioșii o întâlnesc în Biblie. Astfel, pe de o parte, nu trebuie niciodată separată Biserica de lume și să se spună, spre exemplu că „Hristos este astăzi mult mai prezent în lume decât în Biserică”, sau să fie criticată Biserica, pentru că „ar fi închis opera lui Hristos” în limitele unei comunități istorice. Toate aceste expresii denotă o eclesiologie falsă, care neglijează aspectul cosmic al Bisericii și caracterul său transcendent în raport cu istoria omenească. Se reduce astfel Biserica la a nu fi decât o mică grupă de oameni păcătoși aflată totdeauna în eșec, și se neglijează de asemenea a vedea pe Hristos ca șef (al Bisericii) unit prin Duhul cu trupul Său și înfăptuind încontinuu în El unirea tuturor și a toate în Dumnezeu. Solidaritatea cu lumea trebuie să se fondeze pe o bază eclesiologică foarte largă din cauza înțelesului operei creatoare și regeneratoare de lume a Sfântului Duh, operă manifestată prin comunitatea eclezială care înglobează pe toți oamenii. Duhul a fost totdeauna prezent în creație și în lume, fără să înceteze vreodată a lucra prin harismele sale în vederea reînnoirii și dezvoltării întregii omeniri; însă, începând de la Cincizecime, și în virtutea Intrupării, a Crucii și a Învierii, El lucrează în chip profetic din partea lui Dumnezeu, într-un fel special, dar hotărîtor pentru istoria omenească, în mijlocul comunității istorice create de Dumnezeu și al adunării întregii omeniri în comuniune cu Dumnezeu cel viu, adică în Biserică. Când spunem aceasta noi nu închidem Duhul, ci dimpotrivă, noi facem cunoscută noutatea că Duhul poate acum să răspîndească Cuvîntul lui Dumnezeu pînă la marginile pămîntului, unind astfel pe toți oamenii într-o familie care este lumea răscumpărată și adusă la comuniune cu Dumnezeu cel viu. Numai pe această bază solidaritatea, sub orice formă ar fi, poate fi predicată și înfăptuită.

Ortodoxii pot prin urmare vorbi despre lumea întreagă

ca trup al lui Hristos, într-o familie care așteaptă a doua venire a Creatorului Său. Această poziție ortodoxă nu are nimic de-a face cu misticismul speculativ, care nu are legătură cu realitățile acestei lumi și cu condiția umană. Dimpotrivă, această ecleziologie ne furnizează premisele unei atitudini foarte largi și pozitive cu privire la realitate și evită separația între sacru și profan, între Biserică și lume. Solidaritatea creștinului cu lumea se stabilește astfel pe o bază solidă care nu depinde numai de o iubire abstractă pentru omenire și de noțiuni sociologice, ci emană esența însăși a unei interpretări mult mai profunde despre ceea ce este Biserica, în calitate de mijlocitoare a mântuirii lui Hristos, creată pentru toți și dată tuturor prin Duhul comuniunii.

De altă parte, tradiția teologică orientală subliniază aspectul soteriologic și profetic al vieții ecleziale. Astfel, se menține o distincție clară între întreaga operă umană și între apelul special pe care Dumnezeu îl adresează prin Hristos și care este pus în practică prin Duhul Sfânt în comunitate istorică în continuitate neîntreruptă. Viziunea dualistă după B. Blie implică pentru ortodocși obligația de a apăra caracterul profetic al Cuvîntului lui Dumnezeu. Nici un umanism, nici o operă filantropică pentru bunăstarea umană, nici chiar un progres al civilizației tehnice și al culturii particulare nu vor fi în stare să anuleze acest caracter profetic, sau să i se substituie. Neînjind seama de toate eforturile umane pozitive, cărora Ortodoxia se asociază cu totul în vederea dezvoltării vieții sociale, ea nu poate pune în discuție necesitatea unei căințe profunde și a întoarcerii personale la Dumnezeu Cel viu de Care omenirea s-a separat. Solidaritatea creștinului cu lumea nu poate niciodată însemna că s-a ajuns la confundarea Cuvîntului lui Dumnezeu cu faptele omenești. A afirma că cineva a fost mîntuit în Hristos nu constituie o afirmație mecanică ce acoperă tot ceea ce omul face bine pe plan omenesc. Cei care insistă asupra acestei noțiuni de solidaritate riscă totdeauna să uite că ambivalența istoriei omenești pune în relief necesitatea de a face distincție între Cuvîntul lui Dumnezeu și situația umană. Dacă nu, atunci nu mai este vorba de adevărata solidaritate între Biserică și lumea întemeiată pe intervenția unui Dumnezeu revelat, viu și personal, ci de o atitudine vagă și slabă care a cedat cu totul necesității istorice și unei viziuni simplist-evolutive a istoriei. Din această viziune va decurge în sfîrșit un optimism prea umanist, prin care se va ajunge la o sinteză speculativă a tuturor contradicțiilor istorice într-un viitor ideal, luînd forme trecătoare de tipurile sociologice ale societăților dezvoltate.

III. SOLIDARITATEA CU NOȚIUNEA ANTROPOLOGICA.

Pentru ortodocși, punctul culminant al relațiilor Bisericii cu lumea se întâlnesc pe plan antropologic. De fapt, orice solidaritate care se inspiră dintr-o ecleziologie totală și cosmică ajunge să pună accentul pe valoarea persoanei umane, care este în același timp membru reînnoit și transformat de Biserică și membru al lumii acesteia împreună cu ceilalți oameni. În om, ca credincios responsabil se concretizează practic orice teorie ecleziologică și orice realitate lumească, și de asemenea omul credincios este cel care manifestă în chip nemijlocit solidaritatea Bisericii cu lumea. Atunci devine în chip clar vizibil mai întâi că Biserica este prezentă și activă în lume și, în același timp, devine vizibilă lumea cu negația sa față de Dumnezeu și răul care împlinește totdeauna rolul său distructiv în planul constructiv al lui Dumnezeu. În această perspectivă, solidaritatea lumii se găsește afirmată în experiența trăită de fiecare membru al Bisericii. Pentru că prin această viață a credinciosului Biserica există *în, cu și pentru* lume, dar în chip egal lumea există în Biserică, și păcatul pămîntesc își face în aceasta apariția sa săritoare în ochi.

Pentru că spiritualitatea ortodoxă stă la baza oricărei noțiuni de solidaritate cu lumea și este în cel mai înalt grad realistă, lipsită de orice entuziasm superficial. Această spiritualitate nu are nimic de-a face cu unele atitudini individuale, rigid conservatoare și în afară de lume, tinzînd să nege realitatea pămîntească și să se retragă într-o contemplare după o anumită formă de monahism, care nu reprezintă de loc spiritul autentic ortodox. Monahismul și viața contemplativă nu sînt pentru ortodocși decît un semn al sfîrșitului istoriei și al dimensiunii eshatologice a Bisericii manifestată în timp prin venirea lui Paraclet. Monahismul este o prezență liturgică vie a rugăciunii continue și a doxologiei adresată lucrării lui Hristos de către întreaga umanitate care așteaptă cea de-a doua venire a Sa în slavă. Înăuntrul acestui simbolism bogat de sens și existențial, realitatea vieții și a condiției umane regăsește toate dimensiunile sale — în același timp supraistorice prin harul lui Dumnezeu și totodată demonice prin opera puterilor și domniei lor încă active pînă la sfîrșitul istoriei.

Aspectul antropologic al solidarității Bisericii cu lumea, văzut prin spiritualitatea ortodoxă, scoate în evidență latura existențială și dinamică a acestei solidarități. Fiecare dintre noi, în măsura în care el poate reîntrupa relația proprie între Hristos și lume prin Duhul Sfînt, manifestă solidaritatea desăvîrșită și practică între Biserică și lume. Biserica nu se desparte de

persoana concretă a creștinului; ea nu este o instituție juridică sau o autoritate spirituală de viață concretă și dificilă a omului în lume, a omului păcătos prin natura sa, de îndată ce este credincios, aflat acum în drum spre transfigurarea sa incognito în chiar această lume. Omul ca membru al Bisericii este chemat să devină o nouă creatură ca să poată privi lumea întreagă, a cărei parte integrantă el rămîne, ca fiind creatura în care totul a devenit nou. Solidaritatea implică deci pentru fiecare creștin datoria continuă de a transforma existența sa în lumina lui Hristos și — pe temeiul virtuților evanghelice — de a transforma mediul său inconjurător. Solidaritatea sa implică faptul că el este cetățean al lumii acesteia mai conștient decît oricare altul, și că prezența sa transformă umanismul autonom într-un umanism teonom, care obligă pe om să se reîntoarcă mereu pentru că el este chemat să intrupeze Cuvîntul lui Dumnezeu pentru existența de fiecare zi.

Eu sînt conștient că această concepție despre solidaritate prezintă multe dificultăți practice. Este normal că orice teorie asupra solidarității Bisericii cu lumea să se ciocnească de ambivalența lumii și a istoriei omenesti. O dialectică subsistă nu numai în sensul lumii, ci în chip egal — risc să o spun — și în ceea ce privește posibilitatea pentru creștinul păcătos de a aplica în chipul potrivit, credința sa creștină în viața sa zilnică. Poziția mea, care pornește de la o afirmație pozitivă despre valoarea lumii (căci ea este creația unui Dumnezeu personal, Care se revelează în Hristos, în Care se recapitulează întreaga creație), încearcă deci să salveze noțiunea dualistă și ambivalentă a lumii, cu toate dificultățile sale și împotrivirile sale față de Evanghelie. Este evident că o asemenea poziție exclude trei lucruri — și înfățișarea acestora constituie concluzia articolului meu.

In primul rînd. Biserica nu poate să se pronunțe în chip public și universal asupra problemelor politice, sociale și familiale, într-un mod absolut, global și valabil pentru toate veacurile. Aceasta nu vrea să spună că Biserica — pe baza Bibliei și a vieții reînnoită încontinuu în fiecare epocă — nu are răspuns și nu poate să aducă ajutorul său creștinilor și necreștinilor în toate împrejurările. Biserica poate și trebuie să fie prezentă, să ajute la transformarea socială și economică, să lucreze pentru restabilirea dreptății sociale și pentru apărarea păcii lumii. Biserica este prezentă acolo pentru a da acestei uniri cea mai profundă semnificație a ei. Ea nu va înceta niciodată să lucreze, chiar în societățile cele mai dezvoltate, pentru noile dezvoltări și pentru a crea înaintea lui Dumne-

zeu personalități conștiente de răspunderile lor ca membri ai societăților și ai omenirii după chipul lui Hristos. Cuvîntul profetic al lui Dumnezeu, dacă el este predicat și practicat în chip autentic, constituie o revoluție pacifică dar dinamică, în orice societate.

Pe baza solidarității biblice cu lumea și a nedespărțirii sale de aceasta, Biserica nu există decît pentru lume. Tot ceea ce ea posedă în Hristos prin Duhul nu este decît harul lui Dumnezeu care curge prin ea ca apa vie și face roditoare lumea întreagă, pentru care i-a fost încredințat acest har (Apoc. XXII, 1—4). Dacă aceasta este adevărat, atunci este nevoie să ne păzim de soluții ușoare și generale. Biserica pronunțîndu-se asupra problemelor actuale de ordin social, economic și familial, trebuie să acționeze în cazuri speciale și concrete. Intervenția ei este totdeauna pastorală, unind judecata cu mîngîierea, critica cu încurajarea, îndemnul cu chemarea la o căință continuă. Latura pastorală trebuie să prevaleze în orice caz asupra laturii juridice. Biserica poate păstra un glas foarte limpede și să vorbească explicit în toate cazurile cînd este nevoie de cuvîntul său, dar ea nu anunță legi imuabile sau sisteme riguroase în care să dea soluția problemei odată pentru toate dățile. Biserica constituie mișcarea cea mai realistă din lumea contemporană, căci ea împiedică lumea să cadă în iluzia soluțiilor definitive. Ea știe prin existența sa în lume și cu lumea, și pe baza solidarității sale cu lumea, că nu există sinteză definitivă în lume.

In al doilea rînd, viziunea pozitivă pe care Biserica o are despre lume nu implică un optimism superficial. Dimpotrivă, se așteaptă de la Biserică, mai ales astăzi, ca ea să nu se lase prinsă în ambianța acelor optimiști care, în fața progresului tehnic, vorbesc în chip curent și cu ușurință de autonomia secularismului. Nu există nimic autonom în această lume. Biserica — în virtutea a ceea ce ea reprezintă și ca realitate care nu există decît prin harul lui Dumnezeu — nu poate predica decît dependența totală a lumii față de Creatorul său, predicînd totodată — și aceasta este solidaritatea sa — că ea este lumea transfigurată în Dumnezeu într-o mare familie universală. Totul este teonom; dacă nu, atunci nimic nu mai are sens și totul este sortit superficialității unei speranțe trecătoare, iluziei unui perfecționism uman, sau încă pesimismului repetiției istorice care nu acordă nici o valoare condiției umane. Credința creștină nu poate să accepte nici una din aceste poziții ușoare.

In al treilea rînd, solidaritatea cu lumea înseamnă pentru Biserică, pentru noi toți creștinii ca popor al lui Dumnezeu, pentru laici ca Biserică în sine și pentru slujitorii Cuvîntului și ai Tainelor, că diaconia (slujirea), adică preoția tuturor slujitorilor, trebuie să depășească în continuu limitele fixe, rigide și fals tradiționale pe care noi i le dăm. Este nevoie ca creștinii să rămînă cu adevărat solidari nu numai în cuvînt, ci și în faptă.

Dincolo de certurile confesionale, Biserica în întregul ei, trebuie, într-o dimensiune cu adevărat ecumenică, să se angajeze și să ia asuprași toate răspunderile sale față de situațiile critice din societatea contemporană. Căci Biserica nu există în lume numai pentru a aduce mesajul mîntuirii, ci pentru a demonstra în chip esențial că ea este lumea transfigurată. În lumina transfigurării lui Hristos și pe temelia tare și permanentă a existenței sale istorice, Biserica trebuie în chip continuu să se transforme în lume, fără a pierde caracterul său ortodox. Există atîtea elemente superficiale pe care noi le prezentăm în numele unei Ortodoxii a trecutului, fără legătură cu spiritul autentic ortodox. Există atîtea lucruri pseudomistice și criptoreligioase care nu fac decît să mascheze sensul profund al solidarității Bisericii cu lumea — pentru care există Ortodoxia. O solidaritate care se întemeiază pe dialectica Bisericii sfinte și totuși condiționată prin inseparabilitatea sa de lume, iată ceea ce constituie — după părerea mea — punctul în care culminează realismul solidarității ortodoxe cu lumea.

S A B A

STUDIU DE ARHEOLOGIE BIBLICĂ

de: Prot. GHEORGHE GEȚIA

1. *Considerațiuni generale.* Pe suprafața celor aproape trei milioane km² de pământ, cunoscută în geografie și istorie sub numele de Peninsula Arabică sau, mai simplu, Arabia, Inceputurile vieții omenеști se pierd în negură de vremi. Dar și aici ca și în alte părți de lume, țărina pământului și nisipurile pustiuului acoperă și păstrează cu zgîrcenie taina nenumăratelor milenii, cînd în acel îndepărtat și izolat colț de lume, creșteau, străluceau și piereau popoare și civilizații ale căror vestigii ne umplu și astăzi de farmec și uimire. Situația geografică mai izolată, ostilitatea și neîncrederea arătată în unele împrejurări, de locuitorii peninsulei, precum și secretul în care unii colecționari particulari locali, în special indieni-parsi, își păstrează colecțiile de antichități arabe¹, au făcut ca abia în timpurile mai noi să se poată întreprinde cercetări sistematice asupra lucrurilor rămase de la vechile neamuri care au locuit peninsula. Iar dintre toate popoarele care au trăit pe acele locuri, cel mai înalt grad de civilizație și cultură l-a atins poporul sabeu, a cărui patrie a fost teritoriul pe care se întinde astăzi Republica Arabă Yemen.

Amintit de cronicile egiptene și asiro-babiloniene, cunoscut de scriitorii greci, latini și bizantini, regatul Saba nu este străin nici Bibliei.

În Sfînta Scriptură, Saba este un nume propriu atribuit unor persoane, unui popor și unei țări. După datele cuprinse în Sfînta Scriptură, ar fi existat însă sabeii în diferite părți ale Arabiei, astfel: în nord (Iov 1, 15; 6, 19) numiți în inscripțiile siriene Sab'u. La răsărit (Ez. 27, 22; 36, 13) și în sud (1 Regi 10, 1 sq; 2 Cron. 9, 1; Ps 72, 10; Is. 60, 6; Ier. 6, 20; Mt. 12, 42; Lc. 11, 31)².

¹ Hans Helfritz, *Geheimnis um Schöbua*, Deutsche Verlags gesellschaft, Berlin 1935, p. 12 sq; Sabatino Moscati, *Die Altsemitischen Kulturen*, trad. din l. italiană de Bruno Sandkühler, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1961, p. 167 sq.

² J. Hergenröther, *Kirchenlexikon*, ed. II, Freiburg im Breisgau 1897, v. X, c. 1428—1429.

În cele ce urmează, studiul nostru se va ocupa numai de sabeii din sudul Arabiei, care sînt și cei mai importanți și care, în cursul unei aproape bimilenare istorii, au reușit să atingă un înalt nivel de cultură și civilizație.

2. *Geografia și istoria.* Arabia e numele sub care este cunoscută peninsula din sud-vestul Asiei. În limba locuitorilor ei, termenul arabă înseamnă deșert, pustiu. Cu același înțeles, monumentele asiriene îl scriu Arabi și Aribi, iar cele persane, de la Darius și Xerxes, Arabâja. Dar sub această denumire, în antichitate se înțelegea, ca și prin cuvîntul evreesc ereb sau arab, în special partea de peninsulă limitrofă cu Palestina. Cu 24 secole înaintea erei noastre, egiptenii numeau coasta vestică a peninsulei Punt. Abia grecii și după ei romanii, dau întregii peninsule numele de Arabia, împărțind-o în trei regiuni, numite după caracteristicile și natura solului: Arabia e eremos=Arabia deserta; Arabia e petraia=Arabia petrea și Arabia e evdaimon=Arabia Felix³.

Poporul și statul sabeu au avut norocul să ocupe și să trăiască tocmai în această ultimă regiune, adică în Arabia Fericită. Fericită pentru că, spre deosebire de pustiu și pietrăria celorlalte două regiuni, aicea natura solului, condițiile climatice și mai ales, hărnicia locuitorilor, au făcut ca ea să fie considerată ca un rai, iar viața în ea fericită.

Munții înalți de peste 3000 m o fereau, dinspre interior, de atacul pustului, iar musonul îi aducea, dinspre coastă, răcoreală și ploaie.

Orașe frumoase, porturi cu antrepozite mari și castele strălucite erau pretutindenea.

Capitala statului sabeu era orașul Mariaba (actualmente Mareb sau Marib), alte orașe importante fiind Amran, Haran, Abian, Taz (Tais), Sanaa, etc. Despre aceasta din urmă se spune că ar avea o vechime de 6000 de ani, romanii admirîndu-o sub numele de „Sanaa cea cu o mie de turle”⁴. Porturi mari erau Muza și Aden în Yemen și Kane la granița dintre Yemen și Hadramaut⁵.

Prin așezarea sa geografică, Arabia a rămas multă vreme izolată de restul lumii. Din această cauză și istoria diferitelor state care s-au format în cuprinsul ei s-a desfășurat diferit de aceea a altor societăți. De altă parte aici documentele — și

3 Idem, v. X, c. 1195.

4 Eugen Obrea, *Cortul de la Haran și soarta Yemenului*, în rev. „Pentru apărarea păcii”, nr. 5/1966, p. 22.

5 Dr. Moritz Busch, *Die Urgeschichte des Orients*, Leipzig (f. a.), v. III, p. 29.

cu ele istoria — apar mai târziu decât în celelalte regiuni, căci nomazii rar știu a scrie, așa că despre viața lor nu aflăm știri decât atunci când ei vin în contact cu populațiile sedentare, sau devin ei înșiși sedentari⁶.

Popoarele semite care formau populația crescătorilor de vite din Asia Anterioară, au populat și Arabia, eveniment întâmplat, după părerea istoricilor, în cursul mileniului V—VI a. Hr. Perioada de timp cuprinsă între milenii IV—III a. Hr. cunoscută sub numele de perioada eneolitică, este foarte importantă mai ales în ceea ce privește dezvoltarea limbilor, acum formându-se și la crescătorii de vite din sudul Arabiei, familia de limbi semito-hamite. Această perioadă mai este însemnată și pentru faptul că, în cursul ei și pentru teritoriile ce ne interesează, aceste triburi nomade au început a se așeza în văile regiunilor de stepă, contopindu-se cu populația băștinașă, trecând de la viața nomadă la cea sedentară și, pe lângă creșterea vitelor, ocupându-se și cu agricultura⁷.

De remarcat că în centrul și nordul Peninsulei, populația a rămas, în majoritate, la viața nomadă, pe câtă vreme în sudul ei majoritatea a devenit sedentară⁸. Acest lucru modifică și forma de orînduire a societății, dînd naștere statului sclavagist care, în sudul Arabiei apare spre sfîrșitul mileniului II a. Hr. independent de celelalte societăți sclavagiste din Asia Anterioară⁹.

Înainte de a trece însă la această formă de organizare socială, populația Arabiei de sud trăia în condițiile orînduirii comunei primitive, în care pămîntul, apa și pășunile erau proprietatea ginții și a tribului. Forma superioară de organizare socială era tribul (cabila). Tribul era împărțit în ginți (caum), iar gințile în familii patriarhale (ahl—cort¹⁰). Cele mai puternice triburi, care au dominat Arabia de sud și au format state, sînt triburile Mineilor a căror capitală a fost Karna. Sabeilor cu capitala Mariaba sau Marib, Katabaniților cu capitala Tamna și tribul Hadramaut cu capitala Sabata sau Katabanon¹¹.

6 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 162.

7 I. P. Franțev, *Istoria Universală*, trad. din l. rusă, Buc. 1959, v. I, pp. 125—127.

8 Francesco Gabrieli, *Geschichte der Araber*, trad. din l. italiană de Emil Kümmerer. W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1963, p. 2.

9 I. P. Franțev, *o. c.*, p. 484, S. P. Tolstov, M. G. Levin, N. N. Ceboksarov, *Etnografia continentelor*, trad. din l. rusă de I. Vlăduțiu, Ed. Științifică, Buc. 1961, v. II, p. 527.

10 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 484.

11 A. Vacant, *Dictionnaire de theologie catholique*, fasc. CXXV—CXXVII, Paris 1938, col. 431; F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, Paris 1912, v. V, col. 1286.

La începutul mileniului I a. Hr., organizația gentilică din Arabia era încă destul de tare dar, în evoluția ei, societatea umană a acestor locuri a ajuns la o organizare statală sub forma de regat. Cu toate acestea însă, adică cu toate că la această epocă, în aceste vechi state arabe, existau încă rămășițe puternice de organizare tribală, triburile nu mai erau organizate după criteriul rudeniei de singe, ci după cel teritorial. Se pare chiar că statul se numea după tribul cel mai puternic, căci în Saba tribul sabeilor era cel dominant, celelalte triburi depinzând de ei. Această dominare reiese și din inscripțiile care folosesc în mod obișnuit expresia „Saba și triburile”. Cu trecerea timpului, aceste triburi asociate au dispărut fiind asimilate de tribul dominant. În această perioadă de dezvoltare, structura societății sud-arabe era destul de complicată, bazându-se pe un regim de caste¹².

Unii autori sînt de părere că instituția castală, străină spiritului semit, ar fi de origine cușitică. Oricare ar fi însă originea acestui regim, el a împărțit societatea sabeică în cinci caste diferite: războinicii, negustorii, agricultorii, culegătorii de mirhă și culegătorii de tămție¹³.

În afară de aceste caste care formau baza organizației sociale, în Saba mai existau și alte categorii de oameni, care nu aparțineau nici uneia din ele. Acestea erau formate din străinii care trăiau în permanență pe teritoriul statului sabeu, precum și din sclavi. Ca o categorie socială aparte s-ar mai putea enumera și hierodulele, adică servitoarele templelor. Foarte numeroase, de la ele au rămas o mulțime de „tăblițe de pocăință” pentru călcarea făgăduințelor solemne și a prescripțiilor rituale din care li se cunoaște și numele. Unele din aceste servitoare erau de origine străină, fiind aduse ca slave¹⁴.

Castele erau închise, nepermițându-se căsătorii între ele. Raporturile dintre ele nu erau numai de subordonare ci, fără îndoială și de oprimare, cu cît se mergea spre baza piramidei castele. Cei mai favorizați erau desigur, războinicii. Veneau negustorii și agricultorii și, la urmă, culegătorii de mirhă și tămție. Această constatare este valabilă mai ales din momentul în care societatea din Saba a ajuns, în evoluția ei, la organizarea sclavagistă, și din momentul în care regalitatea a concentrat în mîinile ei nu numai întreaga putere de stat, ci și întreaga proprietate funciară¹⁵.

12 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

13 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 46.

14 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

15 Idem, *ibidem*.

În vechea organizație socială sabea se mai obișnuia și comunitatea de bunuri a fraților, sub administrarea celui mai în vîrstă dintre ei precum și poliandria, în sensul că frații dintr-o familie nu posedau decît o singură soție¹⁶.

În ce privește studierea istoriei nu numai a poporului sabeu, ci și a celorlalte popoare și state învecinate, Main, Hadramaut, Kataban, Kațar și Awsan, cercetătorii nu au la îndemînă decît două izvoare: tradiția arabă și inscripțiile aflate în urma săpăturilor arheologice. Stabilirea unei cronologii istorice sabea este deci foarte greu de realizat în starea actuală a cercetărilor, pentru faptul că tradițiile arabe sînt pline de povestiri imaginare și inexactități în fixarea în timp a evenimentelor, lucru care face ca ele să nu poată fi considerate ca bază serioasă pentru cercetări. De altă parte, inscripțiile epigrafice găsite, nu au înscrisă în cuprinsul lor nici o dată din care să se poată preciza anul emiterii lor¹⁷.

De fapt, cele mai vechi inscripții nu conțin decît informații despre construcții și afierosiri aduse zeilor, fiind deci materiale de interes religios și gospodăresc din care numai cu greu se poate desprinde adevărul istoric¹⁸. Din această cauză cercetătorii sînt obligați a se mulțumi numai cu stabilirea aproximativă a epocii în care respectivele inscripții au fost făcute. Iar în stabilirea vîrstei inscripțiilor sau a obiectelor aflate, se recurge între altele, și la paralelismul stilului, adică la influențele pe care le-a avut, în special, stilul grec orientalist sau corintian, asupra celui din Arabia de sud.

Nepotrivirea dintre tradiție și arheologie, în cercetarea istoriei poporului sabeu, este de aproape un mileniu. Astfel, tradiția arabă stabilește pentru aproape o mie de ani de existență, adică din secolul XVIII a. Hr. pînă în secolul X a. Hr. patru dinastii sau regate. Regatul I Adit care începe cu Lud și Arphaxad, mergînd pînă la Ismael, regatul II Adit, care începe cu Cahtan și merge pînă la Jarob, cu care încene epoca himiarită, după care urmează regatul „Tobbas“. Acest tablou raportat la istorisirile biblice, ar pune regatul himiarit contemporan cu epoca lui Moisi, cam către anul 1300 a. Hr., iar pe regina dîn Saba, cea care a vizitat pe Solomon și care a făcut parte din dinastia „Tobbas“, cam pe la anul 1000 a. Hr. Cercetările arheo-

16 Dr. M. Busch, o. c., v. III, p. 47.

17 Jaqueline Pirenne, *Paléographie des inscriptions sud-arabes, Contribution à la chronologie et à l'histoire de l'Arabie du Sud antique. Des origines jusqu'à l'époque himyarite*. Brussel, 1956, tome I, p. 20 sq.

18 Sabatino Moscati, o. c., p. 165.

logice moderne au stabilit însă că epoca himiarită nu urcă mai departe de anul 115 a. Hr., în vreme ce dinastia tobbas au început să domnească abia către secolul IV d. n. Hr.¹⁹.

Am dat acest exemplu spre a ilustra greutatea întîmpinată de arheologi în străduințele lor de a fixa în timp evenimentele istoriei Arabiei de sud, cuprinzînd între ele și pe cele ale istoriei regatului sabeu.

Lăsînd acum la o parte problemele cronologiei sud arabe, vom spune că, la început, puterea regală era restrînsă de sfatul bătrînilor (*miswade*) alcătuit din reprezentanții familiilor aristocratice²⁰, în cele mai importante probleme de stat hotărîrile definitive fiind luate de sfatul sau adunarea tuturor triburilor, adică a întregii populații libere. Cu timpul însă, această putere s-a concentrat tot mai mult în mîinile regelui, fiind susținut de marii seniori al căror titlu era *Kayl*. Fiecare din acești mari seniori își îndeplinea numele cu acela al castelului de reședință, adăugînd înaintea numelui particula „*dhu*” sau „*du*”, identică, după unii cercetători, cu particula nobilitară „*de*”. Acești nobili erau, în același timp și căpetenii tribale și care, cu toată starea sedentară a națiunii, erau tot atît de independenți unii față de alții ca și cei ai triburilor nomade.

În rang inferior *Kaylilor*, s-a dezvoltat o numeroasă nobilime militară, căreia înscricțiunile îi dau diferite titluri: *bain* (lumină), *dhara* (exelență) și *watr* (eminentă). Cu un titlu general, această nobilime se numea „*abaali Saba*”, adică „Seniorii din Saba”.

Purtătorii acestor titluri nobilitare erau căpeteniile diferitelor familii a triburilor și vasali ai *kaylilor*.

Se va înțelege însă că într-o astfel de organizație, autoritatea regală centrală, nu putea să fie puternică decît numai în cazul cînd domnitorul conducea cu mîină forte, căci nu totdeauna acești feudali sabeu erau dispuși a recunoaște autoritatea regelui din *Marib*. Din această cauză, călătorul și scriitorul grec *Agatharchides* (sec. II a. Hr.) descrie pe regele din *Saba* ca pe un principe închis în palatul său, și care deținea mai multă onoare decît putere. El scrie chiar că „din momentul încoronării sale, regele nu mai poate părăsi palatul și dacă, totuși, lucrul acesta s-ar întîmpla, atunci, în conformitate cu prevederile unui vechi obicei, el va fi lapidat”²¹.

19 J. Pirenne, *o. c.*, p. 20—23.

20 I. P. Franțev, *o. c.*, v. III, p. 84.

21 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 47—49.

Se pare însă că afirmația aceasta este exagerată, istoria arătându-ne un mare număr de regi sabei care s-au evidențiat ca războinici și cuceritori, nu numai ca unii care s-au lăsat mereu închiși în palatul lor. Căci încă în jurul secolului X a. Hr., armatele regilor din Saba, înaintînd spre sud, au pătruns și s-au așezat pe podișurile actualei Etiopii, influențînd felul de viață al populației și caracterul statelor²².

Vorbînd despre poporul sabeu, Calepinus Ambrosius scrie: „Sub rege sunt qui iudiciorum ac caeteri rerum potestatem habent”²³.

În privința succesiunii regale, obiceiul era ca la tron să urmeze toți frații regelui decedat, înainte de a se trece la generația următoare, adică la fii²⁴.

Tot așa, în legătură cu instituția regalității sabee, va trebui să menționăm că, întocmai ca și în alte state arabe, și în Saba, pe tronul regal nu au stat numai regi ci și regine, în calitate de singure conducătoare a statului.

Gymnocratiia ar fi fost, după unii autori, mai ales caracteristică unei epoci pe care istoricii arabi o cunosc sub numele de cel de al doilea regat adit²⁵.

Gymnocratiia ar fi fost, după unii autori, mai ales caracteristică regine care au domnit în regatele arabe Duma, Dihuta, Ihil și Palmyra, inscripțiile sabeene aflate și descifrate pînă acum, nu amintesc despre nici o regină în Saba. Doar o singură dată, o femeie este numită „stăpîna unei fortărețe”²⁶. De remarcat este însă faptul că unele din aceste regine au fost și mari preotese²⁷. De altfel și primii regi sabei au cumulat în persoana lor și funcția de mari preoți și abia către anul 650 a. Hr. „cîrmuitorii preoți” din Saba, au fost înlocuiți cu „regii din Saba”²⁸. Mai departe, în evoluția stăpînirii lor, în jurul anului 500 a. Hr., domnitorii sabei au renunțat la titlul de rege, luîndu-l pe acela de „mukarrib”, cuvînt care, după etimologia lui, ar însemna „cel ce ține legate împreună”, adică

22 Basil Davidsohn, *Redescoperirea Africii vechi*, trad. din l. engleză, Ed. Științifică, Buc. 1964, p. 64.

23 Calepinus Ambrosius, *Dictionarium undecim linguarum*, Basilea 1598, p. 250.

24 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 49.

25 Idem, *o. c.*, v. III, p. 26.

26 F. Vigouroux, *o. c.*, v. V, col. 1287.

27 F. Vigouroux, *A Biblia és az újabb fölfedezések Palesztinában, Egyiptomban s Assziriában*, trad. în l. maghiară de Schmidt József, Nagybcskerek, 1894, v. III, p. 335.

28 I. P. Franțev, *o. c.*, p. 485; Pecz Vilmos, *Okori Lexikon*, Bpest, 1904, v. II, p. 682.

cel ce ține unite. Titulatura aceasta este rezultatul campaniilor de cucerire inițiate de regele Karib'il Watar, fiul lui Damar'alay. Acest domnitor a reușit să supună și să mențină sub dominația sabee, regatele Awsan, Hadramaut, Kataban și Ma'in²⁹. Ultimul mukarrib a fost Damar'alay Yanuf, fiul lui Yakrubmalik Watar, în jurul anului 300 a. Hr.³⁰.

Evoluția titulaturii domnitorilor din Saba ar fi următoarea: regi preoți; mukarribi; regi de Saba; regi de Saba și du-Raydan; regii de Saba, du-Raydan, Hadramaut și Yamanat; regi de Saba, du-Raydan, Hadramaut, Yamanat și ai arabilor de pe înălțimile platourilor și din șesurile coastelor. Această ultimă titulatură a fost purtată de regii de neam him'arit, popor arab care, pe la anul 115 a. Hr. a cucerit Saba³¹. Se crede că de această cucerire him'arită este legată emigrarea în masă a populației Arabiei de sud în Africa și întemeierea regatului etiopian de Axum³².

Din timpul acestei dinastii a rămas o inscripție care, deși are caracter votiv, este bogată în date istorice, redând campaniile războinice a doi cuceritori. Iată textul: „...ei au întreprins o expediție militară împotriva provinciei Muhanifun. Ei au trimis un detașament de recunoaștere al trupelor lor împotriva țării Muhanifun și au săvârșit acolo fapte pline de cruzime, scăldând-o în sânge, aducând spre marea lor mulțumire, prizonieri și prăzi. De acolo s-au îndreptat spre râul Iagran, ajungând la cetatea Targaman. Ilumquh le-a dat spre cucerire cetatea Targaman. Ei au săvârșit acolo cruzimi, băi de sânge... De acolo s-au întors înapoi pînă la cetatea Nad... mărșăluind spre răsăritul țării Quaschanum. Ei au cucerit și au pustiit cetatea Aldhanum, invadind tot Quaschanum-ul de răsărit, comițând barbarii, scăldând-o în sânge și făcând prizonieri după pofa inimii. Apoi s-au reîntors în cetatea Nad...”³³. În timpul acestei dinastii capitala țării a fost mutată în orașul Zafar³⁴.

Am amintit că în societatea sabee, regalitatea depindea, de multe ori, de ajutorul pe care i-l acorda nobilimea.

Acești nobili trăiau în castele fortificate, ale căror ruine se mai văd și astăzi, și care denotă că arta fortificației la ve-

29 J. Pirenne, *o. c.*, p. 144 sq.

30 Idem, *o. c.*, p. 154.

31 Idem, *o. c.*, p. 46.

32 G. Maspero, *Histoire ancienne des peuples de l'orient*, V-eme ed., Paris, 1893, p. 452.

33 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 172.

34 Idem, *ibidem*.

chii arabi era destul de înaintată. Sigur că și familia regală își avea castelele ei, dintre care, castelul Raydan, constituia dotația celui mai în vîrstă dintre fiii regelui, pînă la urcarea pe tron³⁵.

Alături de aceste castele și sub scutul lor, au luat ființă așezări omenești, dintre care unele au ajuns orașe. Unele dintre aceste orașe depindeau numai de rege, castelele care le apărau fiind castele regale. Ele se bucurau și de un oarecare privilegiu de autoguvernare, situația lor deosebită oglindindu-se și în titulatura guvernanților lor. Astfel, guvernatorul orașului Mariab, capitala statului, purta titlul de „Stăpinul din Saba³⁶. Aceste orașe, așezate în terase pe pantele dealurilor din Yemen și Hadramaut, erau bine apărate, iar cîrmuitorii lor țineau strîmtorile Mării Roșii în mîinile lor, vămuint pe toți cei ce treceau prin ele³⁷.

Am spus mai înainte că, cu timpul, întreaga putere de stat s-a concentrat în mîinile regelui. Acest lucru a avut ca urmare faptul că regele a acaparat și întreaga proprietate funciară. Căci, dacă la început pămîntul era proprietatea tribului care-l locuia, acum el aparține regelui, aristocrației gentilice și templelor. Țărani care lucrau pămînturile templelor depindeau de acestea. Pentru folosirea pămînturilor, în afară de zeciuiaia datorată templelor, se percepeau trei feluri de impozite, menționate totdeauna împreună³⁸. Cu toate acestea, cultivarea pămînturilor s-a făcut într-o formă foarte dezvoltată, care a umplut de admirație lumea veche, și care îi uimește și pe arheologi.

Știm că în partea de sud-vest a Arabiei clima este tropicală, anul împărțindu-se în două anotimpuri: anotimpul ploios și anotimpul secetos. Dar, cu toate că anotimpul ploios este foarte bogat în precipitații, cultivatorii de pămînt nu ar fi putut face prea mult, dacă nu ar fi reușit să rețină apa pentru udarea semănăturilor și în cursul anotimpului secetos. Așa a luat naștere aici nu numai un simplu sistem de irigație, ci o întreagă serie de bazine de acumulare a apei deosebit de importante, care au făcut ca sistemul de irigație din sudul Arabiei să atingă cel mai înalt grad de perfecțiune cunoscut în lumea veche.

Tradiția arabă spune că cel dintîi baraj ar fi fost construit de către Lokman. Acesta, văzînd că torențele din munți pus-

35 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 50.

36 Idem, *ibidem*.

37 B. Davidsohn, *o. c.*, p. 202.

38 I. P. Franjev, *o. c.*, v. I, p. 285—286.

tiesc regulat țara, a luat hotărîrea de a pune capăt acestor calamități. Prin săpare de albi noi, o parte din aceste torente au fost dirijate spre mare, iar pentru captarea celorlalte s-a ridicat un baraj puternic, în dosul căruia apa a format un lac de acumulare. De aici, prin câteva vane, se distribuia apa necesară irigațiilor pământurilor. De atunci ținutul acela a devenit unul dintre cele mai roditoare, iar locuitorii s-au bucurat, veacuri la rînd, de viață îmbelsugată. Această operă a lui Lokman a fost cunoscută sub numele de „El Arim” sau „Sedd Mareb” — „Stăvilarul de la Mareb”³⁹. Ruinele lui se mai văd și astăzi, precum se mai văd și ruinele altor canale de irigație și stăvilare, cită vreme altele se mai folosesc și așași⁴⁰.

De fapt, după inscripțiile găsite la acest baraj, se știe că el nu a fost construit de către Lokman, cum spune tradiția arabă, ci în timpul domniei regelui-mukarrib Karib'il Bayyin, fiul lui Yata'amar, către anul 400 a. Hr.,⁴¹ pentru a stavili apele fluviului Adhanat⁴².

Cu ajutorul acestui complicat sistem de irigație se asigura, în tot cursul anului, umezeala necesară lucrărilor agricole. Deosebită importanță dată acestor lucrări reiese și din faptul că, într-o vreme mai tîrzie, din rîndurile nobilimii s-au separat așa-numiții kabiri, a căror îndatorire era să îngrijească de repararea stăvilărilor și conductelor de apă, de distribuirea apei în canalele de irigație și de organizarea lucrărilor de construcție. Mai tîrziu (sec. VI—VII d. Hr.), agricultorii liberi erau organizați în obști, stăpînind în comun canalele și celelalte construcții de irigație⁴³. Acest dezvoltat sistem amintește de sistemele similare din Mesopotamia, și ne fac să credem în influența acestei țări asupra Sabei sau Yemenului⁴⁴. Diferența ar fi numai în faptul că inginerii sabe și-au întrecut profesorii, prin faptul să au reușit să imagineze și să construiască vestitele și poate unicele baraje și lacuri artificiale de acumulare apei din antichitate.

Agricultorii cultivau, în special, orz — „orzul auriu de Yemen” fiind renumit —, curmali, viță de vie, arborele de tămie, diferite plante aromatice și condimente. Loturile erau așezate în terase, pe povîrnișurile dealurilor⁴⁵.

39 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 24.

40 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

41 J. Pirenne, *o. c.*, p. 142.

42 S. Moscati, *o. c.*, p. 171.

43 I. P. Franțev, *o. c.*, v. III, p. 83—84.

44 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 53.

45 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

Aristocrația sedentară locuia, mai ales, la orașe, dar posedea și domenii la sate. Sclavii erau întrebuințați mai mult la lucrările agricole, la cele de irigație, la îngrijirea vitelor și, mai puțin, la meșteșuguri⁴⁶.

Dar nu toată populația țării ducea viața sedentară a orașelor și satelor, ci o bună parte a rămas nomadă. Acești nomazi, numiți beduini, adică „locuitori ai deșertului” badia = deșert, stepă)⁴⁷, se ocupau cu creșterea vitelor, în special cămile, capre și oi, fiind folosiți și la conducerea caravanelor, ca unii care cunoșteau cărările deșertului arabic⁴⁸. Căci legendara bogăție a sabeilor nu se datora numai ocupațiilor agricole ci, mai ales, comerțului, sabeii fiind renumiți printr-un spirit comercial care nu-și va avea egal decât în întreprinzătoarele acțiuni comerciale inițiate de fenicieni și greci. Iar sub acest comerț, va trebui să înțelegem mai ales un comerț de tranzit internațional, dezvoltarea lui extraordinară datorându-se, în primul rând, poziției geografice favorabile pe care aceste locuri le-au ocupat în raport cu celelalte state antice. Toată viața statului bazându-se pe acest comerț.

Arabia se afla atunci la marginea lumii cunoscute, îndepărtată și izolată atât de statele din bazinul mediteranean, cât și de cele din Asia Anterioară, care formau lumea cunoscută atunci. Or, legătura dintre această lume cunoscută și lumea necunoscută din Asia de sud și cu cea din Africa de mijloc și de răsărit, era făcută tocmai de neguțătorii din Arabia de sud. Căci în porturile de aici veneau corăbiile din India și Africa. Și în emporiile lor își descărcau ele bogățiile. Aici le așteptau corăbiile feniciene, tiriene, egiptene și într-o vreme, și cele evrești, precum și caravanele arabe, spre a le descărca și transporta mai departe spre nord⁴⁹.

Comerțul dintre Yemenul antic și India trebuie să fi fost foarte vechi, de vreme ce încă în timpul regatului vechi din Egipt (cca 3000 a. Hr., dinastiile III—VIII), se aflau aici mărfuri indiene, a căror proveniență nu se poate explica fără comerțul de tranzit sabeu. Deoarece, niciodată egiptenii nu au ajuns pînă în India⁵⁰. Desigur, în comerțul acesta, mărfurile din India erau aduse în porturile arabe mai mult de corăbiile indiene, decât de corăbiile din Saba. Cunoscînd și folosind perio-

⁴⁶ Idem, *o. c.*, v. III, p. 83—84.

⁴⁷ Idem, *o. c.*, v. I, p. 482; v. III, p. 83.

⁴⁸ Idem, *o. c.*, v. I, p. 486.

⁴⁹ Idem, *o. c.*, v. I, p. 486; v. III, p. 84; Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 25; Francesco Gabrieli, *o. c.*, p. 5.

⁵⁰ Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 26.

dicitatea musonului, corăbierii indieni, plecând spre și dinspre Saba, făceau escală și în insulele Sokotra (Dwipa, Sukatora, Discorides), care dețineau în Oceanul Indian, același rol pe care l-a avut insula Malta în Marea Mediterană⁵¹.

Cele mai importante mărfuri care se tranzitau de către neguțătorii sabei, erau aurul, zincul, pietrele prețioase, fildeșul, lemnul de santal, mirodeniile și bumbacul. Pe lângă aceste articole indiene, antrepozitele din Saba mai primeau și din Africa parfumuri, abanos, aur, fildeș, pene de struț și sclavi. La toate acestea adăugându-se și produsele țării, nu mai puțin prețioase, nici mai puțin cerute pe piețele vremii, ea: tămâie, smirnă, laudanum, aloe, balsam, cassia, mirha, agate, onix, precum și perlele pescuite în golful Hormuz⁵², am avea lista aproape completă a mărfurilor care formau obiectul comerțului din Saba, ne-am putea face o idee despre importanța lui în lumea antică, ne-am putea explica extraordinara bogăție pe care el a adus-o țării și am putea înțelege mai bine, motivele pentru care această parte a peninsulei a fost atât de lăudată de călătorii și scriitorii antichității, și pentru ce a primit ea numele de „Arabia Felix“.

În schimbul acestor mărfuri, Saba importa produse agricole din Siria, cereale, untdelemn și vin, produsele atelierelor feniciene și ale țărilor Asiei de vest, în special țesături de lână și purpură, foarte apreciate de sabei, lemn de stejar și șofran din Cilicia și valea Iordanului, unelte de fier și de bronz și, în sfârșit, lingouri de argint, care era tot atât de prețios ca și aurul⁵³.

Perioada de înflorire a acestui comerț și, o dată cu ea, și perioada de înflorire a statelor din Arabia de sud, a început pe la mijlocul mileniului I a. Hr. După cum s-a văzut, comerțul se făcea aproape numai cu articole de lux și pentru a spori prețurile mărfurilor lor, neguțătorii arabi povesteau despre greutățile întâmpinate cu procurarea lor, spunând că ele erau păzite de șerpi înaripați sau de alte jivine imaginare⁵⁴. Aceste povești s-au păstrat și în folclorul arab, și s-au răspândit în lumea greco-romană și prin scrierile lui Herodot. Înscrind aceste povestiri fantastice și amintind despre aromatele păzite de aceste animale, Herodot nu uită însă să adauge că „toată țara Arabiei răspîndește de pe urma lor o mireasmă minunată“⁵⁵.

51 Idem, *o. c.*, v. III, p. 27.

52 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 486; v. III, p. 84; Dr. M. Busch, *o. c.*, v. II, p. 28.

53 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 30.

54 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 486.

55 Herodot, *Istoriei*, trad. de Adelina Platkovski, Ed. Științifică, Buc. 1961, v. I, p. 274.

Referindu-se la comerțul pe care regatul iudeu îl făcea cu Arabia, profetul Ezechiil spune: „Arabia și toți voievozii Cedarului, făceau comerț cu tine și-ți dădeau în schimb: miei; berbeci și țapi. Neguțătorii din Saba și Raema făceau comerț cu tine și-ți dădeau în schimb: miresme de tot soiul, tot felul de pietre nestemate și aur, pentru mărfurile tale” (Ezechiil 28, 20—22).

Este interesant de amintit că cei mai vechi coloniști veniți în Africa pe coasta azaniană (Kenya și Tanganyika) au fost negustorii de origine princiară din sudul Arabiei, care descindeau din neamul regal din Saba și conduceau flotele comerciale ale Tirului și Tarsisului, nu în calitate de cuceritori ci de neguțători⁵⁶.

Bogățiile Arabiei de sud, ale Indiei și Africii, care se tranzitau prin țara sabeilor, au făcut ca atât Plinius cât și alți scriitori antici să laude nu numai bogăția și nobleța acestora ci și marile lor calități comerciale. Monedele și inscripțiile cuneiforme mărturisesc despre dezvoltatul spirit comercial sa-beu⁵⁷. Dar mirajul acelor bogății a făcut ca țările din bazi-nul mediteranean și al Asiei Mici, să caute a stabili legături directe chiar cu regiunile care produceau acele prețioase bu-nuri. Astfel, regina Hatsepsut, sora vitregă a faraonului Tut-mes III (cca 1600 a. Hr.), nu numai că a reinceput exploatarea minelor din Sinai, dar a explorat și așa-numitul „Tonutir”, nume sub care egiptenii înțelegeau toate regiunile necunoscute situate în sud-estul Egiptului, cuprinzând și Arabia⁵⁸. Dintr-o astfel de expediție făcută în Punt (Arabia), corăbierii egip-teni s-au întors încărcăți cu arbori de mirodenii și plante aro-mate, care au fost plantați apoi în grădinile palatului și ale templelor, servind nu numai la înfrumusețarea acelor și la înmiresmarea aerului, ci și la extragerea și prepararea de că-tre preoți-medici, a unor droguri folosite ca medicamente în diferite boli⁵⁹. La rîndul său, regele Solomon a construit co-răbii care, pe lângă iudei, aveau și echipaje de marinari tirieni, corăbieri „deprinși cu marea” (1 Regi 9, 27—28). Tot așa vor încerca să-și extindă stăpînirea asupra acestei regiuni și regii Asiriei și Babiloniei⁶⁰.

56 B. Davidsohn, *o. c.*, p. 235 sq.

57 *World's Popular Encyclopedia*, Cleveland, New-York, 1937, v. IX art. Saba.

58 G. Maspero, *o. c.*, p. 195.

59 Prof. dr. Jules Guérart, *Medicina în timpul faraonilor*, trad. din l. franceză de dr. Valeria Nițulescu—Bologa, Cluj 1926, p. 39.

60 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 486.

Aceste acțiuni, chiar dacă nu au avut rezultatul dorit de ambițioșii și războinicii regi asirieni și babilonieni, au pus, totuși, pe gânduri, pe îndepărtații sabei, așa că nu trebuie să ne mirăm dacă vedem pe regele sabeu Iti'amara (Ithamara) plătind tribut regelui asirian Sargon II, pe la anul 715 a. Hr., în scopul de a-i câștiga bunăvoința⁶¹.

Mai tirziu, în anul 676 a. Hr., armata asiriană a întreprins o expediție în Arabia centrală, căutînd, probabil, să ajungă pînă în regatele Arabiei de sud, dar necalculînd bine nici distanțele, nici greutățile marșului, expediția nu și-a putut atinge siopul⁶².

În anul 218 a.Hr. Antioh III regele Siriei, întreprinde o expediție în Arabia de sud, pentru a pune stăpînire pe căile comerciale⁶³.

Pe timpul împăratului August, prefectul Egiptului, Aelius Gallus, a întreprins o expediție în Arabia de sud (an. 24 a. Hr.), cu scopul de a lupta împotriva piratilor din Marea Roșie. Este însă posibil ca această expediție să fie fost organizată la insistențele neguțătorilor egipteni, în dorința lor de a stabili relații comerciale directe cu India. Expediția a fost foarte grea și, odată ajunși pe înălțimile din jurul Marib-ului (Mariaba), capitala regatului sabeu, legionarii romani nu au putut face altceva decît să rămînă încrămeniți în fața masivelor ziduri care o înconjurau, să-i admire frumusețea și să facă cale întoarsă, singura ei realizare fiind aceea de a contribui la o mai bună cunoaștere a Arabiei⁶⁴. După părerea altor cercetători, armata a întâmpinat o dirză rezistență din partea sabeilor, expediția avînd un sfîrșit catastrofal⁶⁵. Totuși, în prima jumătate a secolului I a. Hr., romanii au distrus Adana (Aden), fără ca această acțiune să prejudicieze importanța regatului sabeu. După relatarea unui autor anonim care a descris o călătorie pe Marea Eritree (Marea Roșie), regele himariților și al sabeilor, Haribavel (a doua jumătate a sec. II d. Hr.) era un stăpînitor puternic, care menținea relații permanente cu Roma, unde trimitea solii și daruri⁶⁶.

În secolul IV d. Hr. etiopienii, conduși de regele Aizana (Ezana) trecînd Marea Roșie, reușesc să ocupe, pentru o scurt-

61 Idem, *o. c.*, v. I, p. 550; F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, v. V, col. 1286.

62 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 555.

63 Idem, *o. c.*, v. II, p. 293.

64 I. P. Maghidovici, *Istoria descoperirilor geografice*, trad. din l. rusă de Ion Vlăduțiu și M. Leicand, ed. Științifică, Buc. 1959, p. 47.

65 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 172.

66 I. P. Franțev, *o. c.*, v. II, p. 624.

tă perioadă de timp Arabia de sud-vest, Aizana intitulându-se „Rege al himiariților, de Raidan și Saba”⁶⁷. În jurul anului 485 pe tronul regatului sabeu era, din nou, un rege din dinastia himarită⁶⁸. Cunoscut sub numele de Dhu Nowas (Evr. Dunaan)⁶⁹ sau sub numele arab Yusuf Asar⁷⁰ convertindu-se la iudaism, a început să persecute pe creștinii din regatul său. Aceștia trimit pe principele Daus la curtea bizantină pentru a cere ajutor. Atunci Etiopienii sub regele Elesbaan (Caleb) ajutați și de bizantini îl îndepărtează pe Dhu Nowas, punând în locul lui un guvernator creștin în persoana etiopianului Abraha. Dar după retragerea grosului oștirii etiopiene, Dhu Nowas reușește să-și reocupe tronul, pornind o și mai groaznică persecuție. După ce a trecut prin foc și sabie majoritatea creștinilor din capitala sa, Taphra, și din țară, a distrus și orașul Negrān (Nagra) care era locuit aproape numai de creștini, omorînd și punînd pe rug peste 5000 de locuitori. Auzind despre aceasta, Elesbaan a trecut, din nou cu armata în Arabia, învingînd și omorînd pe Dhu Nowas, și dînd creștinilor himiariți ca episcop pe Gregentius. Moartea lui Dhu Nowas a însemnat sfîrșitul dominației himariite în Saba.

Expediția arheologică belgiană care din noiembrie 1951 pînă în februarie 1952 a făcut săpături arheologice în Yemen, în special în oaza Nedschran unde a dezgropat ruinele orașului cu același nume, distrus de regele Dhu Nowas în timpul persecuției anticreștine, a găsit și o inscripție referitoare la unele episoade ale acestei persecuții, inscripție care conține și numele arab al regelui. Inscripția are caracter votiv și a fost pusă de prefectul Scharahil împreună cu alți demnitari. Iată-i textul: „În această inscripție prefectul Scharahil..., Gadānum, Habum, Nasan și Ghuba au scris ceea ce, împreună cu stăpînul lor, regele Yusuf Asar, au săvîrșit în campania din Zafar contra abisienilor. Ei au distrus biserica. Regele s-a îndreptat spre Ascharan și l-a trimis pe el (Scharahil) cu o armată și, în timp ce regele se lupta în Ascharan, el a luat cu asalt Muchawan, a omorît pe toți locuitorii, a distrus biserica, a cucerit toate fortificațiile și cîmpia Schamirului. Acesta este numărul morților și al prăzilor făcute de trupele regelui: 13.000 de morți, 9500 prizonieri, 280.000 cămile vite și capre... Dumnezeu, care stăpînește cerul și pămîntul, a ferit pe

67 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 173.

68 Fr. v. Hellwald, *Kulturgeschichte in ihrer natürlichen Entwicklung*, Augsburg 1875, t. II, p. 92.

69 Hergenröther, *o. c.*, v. I, col. 1198.

70 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 173.

regele Yusuf de toți dușmanii săi! Iar prin paza Atotmilostivului, această inscripție să fie (ferită) de stricăciuni și falsificări. Fie ca mila ta, o Multîndurate, să se răspîndească peste toată lumea: tu ești Dumnezeu!"

Legenda arabă povestește că, văzînd rezultatul luptei și în semn de sfidare și provocare a dușmanilor săi, regele Yusuf Asar s-a aruncat cu calul în mare și a pierit. În ceea ce privește Elesbaan, el a fost primul rege etiopian care s-a convertit la creștinism și viața pe care a dus-o a fost atît de plină de pocăință și străduință spre desăvîrșire că este socotit ca sfînt, martirologul roman pomenindu-l la 27 octombrie⁷¹.

Guvernatorul Abraha ia acum titlul de rege al sabeilor, lucru care reiese din inscripția pe care el a pus-o cu ocazia reparării barajului de la Mareb, între anii 542—543 d. Hr. În inscripție se arată că la serbările ocazionate de această reparare, Abraha este felicitat, prin ambasadori speciali, de către împăratul Iustinian al Bizanțului, de regele Cosroes Nușirvan al Persiei, de Ramhîs Zubaim negusul din Axum, de El-Mundhirul din Hira și de ghassanidul El Harith ben Djabala. Această atenție acordată lui Abraha, denotă mai presus de toate, interesele politice, economice și religioase pe care puterile timpului le aveau în regiunea respectivă⁷². Dominația străină face ca criza economică din Yemen să se accentueze tot mai mult, cu toate încercările făcute de Abraha de a o evita. La un moment dat îl vedem întreprinzînd o expediție armată, avînd ca țel să ocupe Mekka spre a-și asigura controlul asupra drumurilor comerciale ce duceau spre nord. Expediția, cunoscută în Coran sub numele de „marșul Elefanților“, din cauza unui pachiderm aflat în rîndurile armatei abisiniene, nu a avut nici un rezultat deoarece, decimată de o molimă, armată etiopiană a fost nevoită să se reîntoarcă la baza de plecare⁷³.

În anul 572 ocupația etiopiană ia sfîrșit, fiind înlocuită de cea persană, care a ținut pînă la anul 628. În acest interval, criza economică din Yemen atinge nivelul maxim, provocînd decăderea totală a țării. Căci între alte măsuri luate de persi contra sabeilor, a fost și aceea de a le interzice comerțul de tranzit dintre India și Bizanț, care a fost acum dirijat prin golful Persic și Iran. Nobilii au început să se ocupe cu cămătăria, țărani au sărăcit, iar din lipsa locărilor de întreținere

71 Fr. v. Hellwald, *o. c.*, v. II, p. 92; J. Hergenröther, *o. c.*, v. I, col. 1198; Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 173.

72 A. Vacant, *o. c.*, fasc. CXXV—CXXVII, col. 432.

73 Francesco Gabrieli, *o. c.*, p. 20; Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 173.

sistemele de irigație s-au deteriorat pînă într-atît că barajul de lîngă Mareb s-a rupt, provocînd inundarea și distrugerea capitalei, care nu a mai fost reconstruită⁷⁴ și pustiind o țară atît de înfloritoare mai înainte⁷⁵. Ce a mai rămas din trecuta strălucire a Arabiei Felix a fost stîns de ofensiva politico-religioasă islamică. De acum, despre Saba nu vor mai pomeni decît legendele și pietrele.

Prosperitatea Sabei a durat aproape 2000 de ani, și încă în secolul X d. Hr. se mai putea auzi slăbul ei ecou. Căci, vorbind despre țara sa natală și despre orașul Sanaa, una din vechile capitale ale sabeilor, scriitorul arab Hamdani spune că acest oraș „este socotit de toate popoarele ca una din grădinile pămîntului”. Iar călătorul arab Masudi zice că fiind situat într-un ținut înșesat cu castele, diguri de marmură și apeducte de irigație „el se bucura de ploi de toamnă cînd soarele ajunge în constelația Leului și se află cu fața la constelația Taurului, și de ploi de primăvară la sfîrșitul lui martie și începutul lui aprilie. În oraș e abundență de mirodenii, legume și fructe; el se laudă cu multe soiuri de aromate, flori, trandafiri și multe feluri de păsări. Casa cea mai mică are cel puțin unul sau două bazine cu apă...”. Cu patru secole mai tîrziu, alt călător și scriitor arab, Ibn Battuta scria despre Zabid, alt oraș din Yemen, că este „după Sanaa, orașul cel mai mare și mai bogat din Yemen” și că „se află în mijlocul unor grădini luxuriante, udate de mai multe riuri și în care cresc diferite fructe...” că „locuitorii lui au maniere încîntătoare, sînt zvelți și frumoși, iar femeile excepțional de frumoase”⁷⁶.

3. *Civilizația și cultura.* Toți scriitorii și cercetătorii antichităților Arabiei de sud, sînt de acord în a recunoaște gradul înalt pe care l-a atins civilizația și cultura sabeie. Înflorirea civilizației și culturii acestei părți de lume, este dovedită de ruinele digurilor, cetăților, palatelor și templelor, de obiectele de artă descoperite în aceste locuri, precum și de operele rămase din literatura, mai precis din poezia preislamică.

Pentru timpul în care au trăit, sabeii au fost unul din popoarele cele mai civilizate și mai culte. Dar ca și în celelalte forme de manifestare socială, civilizația și cultura Arabiei de sud, a statelor din Arabia Felix, se deosebește de aceea celor din mijlocul și nordul peninsulei, formînd o unitate relativă, fără ca să fie însă scutită de influențe externe. Se poate face chiar următoarea observație, valabilă pentru

74 I. P. Franțev, *o. c.*, v. III, p. 87; Dr. Pecz V., *o. c.*, v. II, p. 682.

75 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 174.

76 B. Davidsohn, *o. c.*, p. 202, sq.

toate formele de manifestare ale artei antice arabe; atunci când această artă este lipsită de influențe, ea este grosolană și simplistă. Cazurile acestea sînt însă rare, iar atunci când asupra ei se produc influențe provenite din exterior, operele produse sînt deosebite, deși nu originale⁷⁷.

Subsolul Arabiei de sud este format din roci granitice, care dau excelent material de construcție⁷⁸ așa că nu este de mirare că locuitorii ei au devenit adevărați maeștri în prelucrarea pietrei.

Cînd se contruiau diferite clădiri, pietrele erau atît de bine șlefuite și potrivite încît aproape că nu se putea observa unde se termina una și începe cealaltă, făcînd impresia că întreaga clădire este lucrată dintr-un singur bloc. Artă de a prelucra piatra a ajuns atît de perfectă, că în povestirile arabe de mai tîrziu, descrierile despre clădiri mărețe cu ferestre de piatră străvezie, nu sînt, de fapt, decît ușoare exagerări ale realității⁷⁹. În general zidurile erau netede, dar nu lipseau nici inegalitățile sau proeminențele, pentru producerea efectelor de lumină și umbră. Din piatră se făceau coloane puternice, acestea formînd una din principalele caracteristici ale arhitecturii sub-arabe. Ele erau pătrate sau octogonale, avînd baza și arhitrava modelate în mod deosebit. Adeseori capitellurile lor erau pătrate, iar uneori ele susțineau capitelluri suprapuse. Coloanele aveau rostul de a susține încăperile mari și deschise care precedau casa propriu-zisă⁸⁰. Vechii arabi cunoșteau și arcadele ogivale⁸¹, deși mai rar și în special la construcțiile cu caracter profan, ei întrebuițau și cărămida⁸². Despre unele clădiri înalte de 12—15 etaje se zice că ar exista de pe timpul în care regele Solomon domnea în Palestina, fiind și acum locuite. Etajele de jos ale acestor zgîrie nori sabe sînt folosite în scopuri gospodărești, fiind zidite din piatră, iar cele de sus, unde se află încăperile de locuit, din cărămidă nearsă, văruițe și împodobite cu zăbrele sculptate. Clădirile care se îngustează în sus de la un etaj la altul, au o formă zyeltă de turn, terminîndu-se cu ziduri crenelate⁸³.

77 S. Moscati, *o. c.*, p. 198. Heinrich Glück n. Ernst Diez, *Die Kunst des Islam*, Propyläen-Verlag, Berlin 1925, p. 15.

78 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 198—199.

79 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

80 Sabatino Moscati, *o. c.*, p. 199.

81 I. P. Franțev, *o. c.*, p. I, p. 485.

82 S. Moscati, *o. c.*, p. 199.

83 I. P. Tolstov, *s. a., o. c.*, v. II, partea I, p. 527.

Un călător descrie astfel rămășițele arhitectonice ale civilizației sabee: „pe un mare număr de promontorii stîlcoase, se înalță încă, ruinate dar impresionante, fortărețe din blocuri ciclopice. Pe fundul văilor în care nu mai curge decît o șuviță de apă, pe întinderi de kilometri, dorm somptuoase vestigii. Aici o bucată de zid ieșind din nisip, dincolo unul ros de vînt. Orașele care au mai rămas întregi, oferă cu o abundență de necrezut, modelele unei arhitecturi strănii, fascinante, în care puritatea stilului este perfectă iar volumul colosal”⁸⁴.

Templele erau construite după un plan oval sau patrat. Ca exemplu pentru primul tip, se dă templul Awwam din Marib, dezgropat de către o expediție arheologică americană. Zidurile înconjurătoare, ovale, datează încă din secolul VIII a. Hr., avînd alăturat un peristil patrat de construcție mai tîrzie. Intrarea în incintă se face prin trei porți alăturate, precedate de un ansamblu format din opt coloane. Printr-o ușă simplă se intră apoi în templul propriu zis ca exemplu pentru tipul patrat, se dă templul din Chor Rori care este o fortăreață pe malul mării în Oman. Această construcție are doar o singură intrare situată pe latura de nord. În apropierea acestei intrări este zidul înconjurător al templului, avînd o grosime de 3—5 m. Întregul arhitectural face mai mult impresia unui turn decît a unui templu. Că a fost totuși un locaș de închinare al vechilor locuitori ai Arabiei, o dovedesc cele două altare și fîntina sacră în interior⁸⁵.

Orașele erau pline de temple. Plinius spune că în Săbota, capitala Hadramautului, numărul lor se ridică la 60, iar în Tamna, capitala Gebaniților, erau 65⁸⁶.

Arhitectura profană era reprezentată prin turnuri, palate și prin acele lucrări speciale formate dintr-un întreg sistem de baraje canale și cisterne menite a asigura în tot cursul anului apa necesară irigației culturilor. Cel mai vestit între toate aceste lucrări este barajul de la Marib despre care s-a mai amintit. Cercetările arheologice mai noi au descoperit însă în apropiere de Timna un sistem de irigație tot atît de perfect⁸⁷.

Vorbind despre locuitorii din Saba, scriitorul grec Agatharchides spune că ei sînt cel mai bogat popor din lume „pentru că sînt așezați în centrul întregului comerț din Asia și Africa, în risipa de cheltuieli rivalizînd cu principeii”⁸⁸. Tot el

84 Rev. „Vaillant”, nr. 593. 23 sept. 1956, p. 24.

85 S. Moscati, *o. c.*, p. 199.

86 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 51.

87 S. Moscati, *o. c.*, p. 199 sq.

88 B. Davidsohn, *o. c.*, p. 202.

spune că „Sabeii au în casele lor o mare mulțime de felurite vase și obiecte de aur și argint, paturi și trepiede de argint, mobile de un lux extraordinar. Casele lor au galerii cu coloane îmbrăcate în aur, deasupra cărora se ridică capituluri de argint. În frize, coronamente și panourile ușilor sînt fixate pateri împodobite cu pietre prețioase. În afară de acestea, ei pun mare preț pe împodobirea acestor clădiri, folosind aur, argint, fildeş, pietre scumpe, precum și toate materialele pe care oamenii le socotesc a fi mai de preț⁸⁹.

Strabo, istorisind marșul legionarilor romani în Arabia sub comanda lui Aelius Gallus, spune că aceștia, ajungînd pe colinele din jurul capitalei, au rămas înmărmuriți de strălucirea orașului, despre care Plinius afirmă că avea un perimetru de 14 mile romane.

După cum se crede, concepția arhitecturală sabea ar fi fost influențată și de arhitectura babiloniană, întocmai ca și întreaga civilizație și religie a țării. Din descrierile ce ne-au rămas, se poate constata asemănarea dintre palatele sabeene și templele zăgurate din Babilonia. Astfel istoricul arab Kaswini, descriind palatul de la Ghumdan, distrus în secolul VII d. Hr. din ordinul califului Otman, spune că era „o clădire extraordinar de mare, care avea o latură roșie; alta albă, a treia galbenă și cea de a patra verde. În mijloc se ridica o construcție cu șapte etaje, fiecare din ele avînd 40 coți înălțime, lățime și lungimea descrescînd la fiecare etaj. Ultimul etaj era format dintr-o mică sală — iwan — toată din marmură și acoperită cu un singur bloc de marmură. În cele patru colțuri ale acestei săli, erau așezate figurile a patru lei, în așa fel sculptați, că atunci cînd cîurentul de aer trecea prin gurile lor, se producea un sunet asemănător răgetului de leu”. Chiar și acoperirea a coloanelor cu plăci este de influență caldeo-asiriană, diferența constînd numai în aceea că sabeii întrebuințau plăci de aur și argint, iar ceilalți de bronz. Tot așa, în unele lucrări de artă sabea, bronzuri cultice și tăblițe de piatră, se observă pe lîngă motivele orientale vechi și influențe eleanistice⁹⁰.

Arta plastică sub-arabă are un caracter inegal. Există o serie de statuete de factură grosolană, rău proporționate, cu cap mare, cu găuri care schițează conturul bărbii, cu corpuri lucrate foarte superficial și picioare informe. Sînt însă și statuete lucrate cu îngrijire și proporționalitate, așa cum este aceea recent descoperită în Marib. Ea reprezintă un om avînd

89 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 51.

90 Idem, *ibidem*.

pe cap o căciulă de formă curioasă și pe spate o piele de leopard. Pe umeri este scris numele Maadkarib, iar o inscripție votivă spune că ea este închinată zeului Ilumquh⁹¹. Adevărate culmi de desăvârșire sînt atinse însă de plastica sabee în reprezentarea animalelor, exemplu fiind grupul statuar din bronz găsit la Timna și care reprezintă un copil călărind pe un leu.

Deficitară, întocmai ca și arta statuară, este și tehnica reliefului. S-au aflat stele ce conțin reprezentări în relief de o grosolanie descurajatoare. Oamenii sînt greoi și cu figurile rău desenate. Perspectiva crează greutăți insurmontabile, care se rezolvă prin așezarea figurilor una deasupra alteia sau față în față. Distingerea poziției figurilor se face prin diferențierea lor bazată pe mărimi diferite, tratare întilnită și la popoarele semite din nord. Mult mai reușite sînt reliefurile de animale, naturale și elegante, ornamentațiile florale, ghirlandele și figurile geometrice⁹². Succese însemnate au fost obținute în artele minore, metalele prețioase de care Saba era bogată, au furnizat cu prisosință materialul necesar aceloră. Așa faima paharelor și a vaselor de aur au ajuns pînă la scriitorii clasici. Din păcate, pînă în zilele noastre, au ajuns prea puține. S-au aflat însă multe lămpi de bronz, fibule și broșe, pe care sînt reprezentate lupte între animale și zeități, articole de bijuterie, precum și un mare număr de monede care demonstrează încă de la început influența grecească, căreia își datoresc, de altfel, introducerea⁹³. Iar pentru a încheia aceste rînduri închinat artei sabee, poate că ar fi bine să amintim și despre grija deosebită pe care acest antic popor a arătat-o monumentelor funerare. Căci săpăturile arheologice au scos la iveală camera mortuare, mausolee și stele care, foarte ades, poartă pe ele chipul celui decedat și inscripții de pomenire⁹⁴.

În legătură cu părerile privind cultura și civilizația Arabiei de sud, interesată este aceea care susține că această înaltă cultură și civilizație s-ar datora rămășiței grupului de atlanti care, după cataclismul ce ar fi distrus Atlantida s-a rupt din ramura lui Amon, și sub conducerea lui Bel sau Baal, fiul lui Poseidon și al Libiei, a emigrat spre sudul peninsulei arabe⁹⁵.

În ce privește limba sabeilor, ea face parte din grupul

91 S. Moscati, *o. c.*, p. 200.

92 Idem, *ibidem*.

93 Idem, 200—201.

94 S. Moscati, *o. c.*, p. 200.

95 A. Dimboiu, *Pe urmele Atlanților*, Ed. Științifică, Buc. 1963, p. 178 sq.

meridional al familiei limbilor semitice, deosebindu-se de dialectul mineic, dar fiind înrudită cu limba arabă, cu limba etiopănească — ghe'ez (limba literară veche a Abisiniei) și, parțial, și cu limba akkadiană⁹⁶. Ca limbă scrisă ea a dănuit până la dispariția statului sud-arab, ca limbă vorbită dăinuind în sânul populației Mehri și a triburilor înrudite cu ea⁹⁷.

Despre întreaga viață a statului, despre religie și cult, despre sărbători, ocupații gospodărești sau juridice nu avem alte izvoare decât cele cuprinse în vechile inscripții sud-arabe. Acestea sînt cioplite pe plăci de piatră sau pe stînci într-un alfabet cu caractere monumentale⁹⁸, asemănător cu literele alfabetului în care sînt scrise inscripțiile din regiunea siropalestiniană. Această asemănare face să se creadă că ambele au origină comună și că, probabil, alfabetul sudic a fost introdus din nord⁹⁹. La sabeii scrierea ar fi apărut în a doua jumătate a mileniului II a. Hr., pe aceeași bază pe care s-a dezvoltat, cum am mai spus, și alfabetul fenician, unii învățați fiind însă de părere că fenicienii ar fi luat alfabetul de la sabeii¹⁰⁰. Din Yemen, scrierea s-a răspândit apoi, într-o serie de forme sau caractere derivate, și în regiunile alăturate, pentru a se lăsa, în fine, în nord de alfabetul siropalestinian¹⁰¹. În sudul Arabiei s-au descoperit mii și mii de inscripții, cele mai importante fiind cele aflate în Yemen. Cuprinsul acestor inscripții conține rapoarte asupra lucrărilor de construcții, și afierosiri făcute zeilor. Este deci vorba despre un material de interes religios și gospodăresc și nu istoric propriu-zis sau literar¹⁰². Totuși, așa cum sînt, ele sînt de mare folos, deoarece mijloacele cunoașterii adevăratului chip al unei societăți și a unei perioade istorice despre care tradiția arabă-islamică de mai târziu nu-și mai amintește de fel¹⁰³. Iar faptul că inscripțiile găsite nu conțin și texte literare, nu înseamnă că această preocupare a lipsit din sânul poporului sabeu. Descoperirile arheologice viitoare poate că vor aduce la lumină și astfel de texte. Se poate însă afirma că vechii sabeii, ca de altfel toți arabii și, în general, toate popoarele de origine semitică, îndrăgeau poeziile, poveștile, ghicitoriile și proverbele, arta de

96 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485; v. III, p. 86.

97 „*D'r grosse Brockhaus*“, Leipzig 1933, v. XVI, p. 274.

98 F. Gabrieli, *o. c.*, p. 5.

99 S. Moseati, *o. c.*, p. 165.

100 I. P. Franțev, *o. c.*, v. I, p. 485.

101 S. Moseati, *o. c.*, p. 165.

102 Idem, *ibidem*.

103 F. Gabrieli, *o. c.*, p. 5.

a vorbi frumos, gramatical, fiind deosebit de prețuită¹⁰⁴. Cele mai vechi inscripții datează de prin an. 800 a. Hr., fiind scrise într-un alfabet special numit de Saba¹⁰⁵, iar cea mai lungă inscripție descoperită până acum, din an. 542—543 a. Hr.¹⁰⁶.

4. *Religia*. Religia vechilor sabei a fost un politeism amestecat cu astro-, lito- și dendrolatrie, din rîndurile populației nelipsind nici prozelitii iudei și, mai târziu, creștinii.

Inscripțiile descoperite în urma cercetărilor arheologice, pomenesc o multime de zeități¹⁰⁷ pantheonul divinităților sabee conținând nume de zei pe care, cu puține schimbări îi aflăm la asirobabilonieni¹⁰⁸, fenicieni și, în general, la toate neamurile care fac parte din familia popoarelor semite. Dominînd acest panteon, găsim și aici și în Mesopotamia, cunoscuta treime astrală, formată din lună, soare și planeta Venus.

Zeul lunii, căruia i se acorda deosebită importanță, purta la popoarele semite din sud-estul Arabiei, diferite numiri: Ilumquh (sau Almaqah, vocalizația numelui este nesigură, cunoscîndu-se numai consoanele) la sabei, Wadd la minei și Amm la katabaniți, pentru ca în Hadramaut să fie cunoscut cu vechiul nume mesopotamian de Sin.

Zeia soarelui — spre deosebire de alte popoare, aici această zeitate era feminină — se numea Schams, numire identică cu Schamas din Mesopotamia.

Planeta Venus era masculină și se numea Athtar, nume care ne duce cu gîndul la varianta asiro-babiloniană Ishtar, sau la cea siro-palestiniană Astarte. Acesta era zeul protector al lucrărilor de irigație, ca urmare a caracterului principal de zeitate a fecundității. Deci, cu toată dezvoltarea deosebită pe care religia sabea a luat-o în decursul timpului datorită situației geografice și istorice speciale a poporului sabeu, se poate totuși constata legătura ce există între caracterul fundamental al acestei religii și trunchiul de bază semitic¹⁰⁹. Constatarea aceasta este dovedită și prin asemănarea reprezentărilor acestor zeități. De exemplu, între zeii din Saba era și unul numit Nasr, care, după relatările unor scriitori musul-

104 Philip K. Hitti, *professeur de littérature sémitique a la Princeton University, Précis d'histoire des Arabes*, trad., în l. franceză de M. Planiol, ancien professeur a l'Université de Tehéran, Ed. Payot, Paris 1950, p. 27—28. Prof. dr. Otto Kaemmel, *Illustrierte Geschichte des Mittelalters*, Erster Teil., Leipzig 1896, p. 231 sq.

105 I. P. Frantev, *o. c.*, v. III, p. 86.

106 *Der grosse Brockhaus*, v. XVI, p. 274; A. Vacant, *ș. a., o. c., fasc. CXXV—CXXVIII*, col. 431—432.

107 S. Moscati, *o. c.*, p. 181.

108 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 54.

109 S. Moscati, *o. c.*, p. 182.

mani, era reprezentat ca avînd cap de vultur, tot așa cum monumentele din Babilon și Ninive ni-l arată pe zeul Nis-roch¹¹⁰. De fapt, vechea religie din Yemen a fost solară, vechii sabei văzînd în soare cea mai deplină, mai nobilă și mai curată manifestare a ființei divine. Toate însușirile din care s-au dezvoltat apoi personaje individuale precise, primesc de la soare caracteristicile lor. Bil, Rahman, Iathaa, Hanbas, Samah, Kulah, Simdan, Dhamar, Dhu Samawi, nu sînt altceva decît reprezentări și personificări ale funcțiunilor, însușirilor, acțiunilor și a diferitelor faze ale mișcării de rotație a soarelui¹¹¹.

Alături de această mare mulțime de zeități colective, existau nenumărate zeități locale, ca protectori ai localităților, triburilor, sau chiar a diferitelor familii. Deseori se întîlnește denumirea de „baal” în sens de „domn”, „protector”, așa cum este deja cunoscut din lumea siro-palestiniană.

Nu toți zeii erau însă naționali, ci unii au fost luați de la popoarele vecine, dînd astfel naștere unei capacități de asimilare care a permis mai apoi primirea, fără dificultăți, a iudaismului și creștinismului. În aceste împrejurări unicul Dumnezeu era numit „Rahmanan”, adică „Atotmilostivul”. Mai este de remarcat, în panteonul sud-arab, prezența zeilor fără nume, ei fiind invocați fie unul cite unul, fie împreună, cu titlul de „zei” sau „toți zeii” unei localități sau populații¹¹². Iată textul unei inscripții votive adresate unui astfel de zeu: „Aceluia al cărui nume fie binecuvîntat în veci, bunul, înduratul și mult milostivul, drept mulțumire pentru salvarea fiului său i-a ridicat aceasta Maqqai, fiul lui Lischamasch, căci el l-a implorat și a fost auzit”¹¹³.

Un loc deosebit are denumirea divină „Il”, proprie întregului pantheon semit: „Illum” la babilonieni și asirieni; „El” la popoarele siro-palestiniene; El, Eloah, Elohim la evrei și Allah la arabi. Aici ca și în Mesopotamia, acest nume are o însemnătate generală, indicînd un oarecare „zeu”. Ca denumiri apelative mai importante întîlnim pe cele de tată, stăpîn, rege, atotputernic, drept, etern și prealuminat, umilînța, supunerea și neputința oamenilor obligîndu-i să ceară necontentit ajutorul acestor zei.

Cercetările făcute asupra vieții religioase sud-arabe, au scos la lumină faptul că fiecare formă de activitate era pusă

110 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 53.

111 Idem, *o. c.*, v. III, p. 56.

112 S. Moscati, *o. c.*, p. 182.

113 Idem, *o. c.*, p. 185.

sub protecția zeilor. Afacerile comerciale, construcția templelor și a edificiilor profane, ridicarea statuiilor, lucrările agricole și campaniile de război, toate erau însoțite de ceremonii în care zeii erau invocați a fi favorabili, succesele fiind eternizate în inscripții votive, căci totul aici era pătruns de religie și din ea purcedau toate. Iar în astfel de împrejurări, este de sine înțeles că tagma preotească avea o mare influență. Preoții erau foarte numeroși și bine organizați, susținându-se din bogatele venituri ale templelor. După toate probabilitățile, ei practicau și magia și profesiile¹¹⁴.

Acești preoți sînt amintiți în inscripțiile mineo-sabeene din secolul III a. Hr., cu titlul de „lewi”¹¹⁵. Poate că ar fi interesant de amintit aici și aceea că deși la beduini nu existau preoți în adevărul înțeles al cuvîntului, existau tатуși prezicători care transmiteau, în fraze obscure, voința zeilor. Numele lor era „Kahin” (avînd aceeași rădăcină ca și ebraicul Kohen-preot)¹¹⁶.

În afară de preoți, personalul se mai compune și din „administratori” care aveau diferite sarcini gospodărești, precum și din bărbații și femeile închinute zeilor¹¹⁷. Despre acestea s-a amintit atunci cînd s-a vorbit despre organizarea societății sabee, ele formînd, prin marea lor număr, o stare aparte în acea societate. Menționarea lor este foarte frecventă, fără ca să li se poată însă preciza funcțiunile și fără ca să se poată spune dacă practicau sau nu prostituția sacră.

Cele mai importante acte de cult erau jertfele și rugăciunea. Se jertfeau animale: vite cornute, miei, etc., libațiuni precum și rășini aromatice. Caracteristic pentru antichitatea sud-arabă era faptul că jertfele cuprindeau întreaga ei viață, de la clădiri pînă la ocupațiile zilnice. Foarte răspîndită era rugăciunea strîns împreună cu ofranda, avînd ca scop dobîndirea buneistării materiale și a protecției divine. Se practica mărturisirea publică a păcatelor, ca urmare a violării prescripțiilor de purificare corporală care, întocmai ca și în legea mozaică nu erau norme pentru promovarea curățeniei corporale sau legi poliționale pentru apărarea sănătății și a bunei cuvinte, ci norme religioase pentru promovarea sfințeniei și a vieții spirituale în Dumnezeu¹¹⁸. Aceste prescripții s-au dezvoltat foarte mult mai ales cu privire la relațiile sexuale și la

¹¹⁴ Idem, *o. c.*, p. 182—189.

¹¹⁵ A. Vacant, *o. c.*, fasc. CXXV—CXXVII, col. 431.

¹¹⁶ S. Moscati, *o. c.*, p. 186.

¹¹⁷ Idem, *o. c.*, p. 183.

¹¹⁸ Dr. V. Tarnavski, *Arheologia biblică*, 1930, p. 568.

practicile rituale. Aceste mărturisiri se înscriu pe tăblițele de pocăință despre care s-a amintit. Iată acum și o astfel de mărturisire adresată însă de un bărbat zeului Dhu Samawi; „Harim, fiul lui Thabwan, recunoaște că a păcătuit înaintea lui Dhu Samawi, pentru că s-a apropiat de o femeie în timpul interzis... pentru că a intrat în templu fără a se curăți și pentru că a îmbrăcat veșmintele fără a se purifica... El s-a umilit, în pulbere s-a aruncat și s-a căit; răsplătit fie pentru aceasta”¹¹⁹. Probabil că aici este vorba despre mărturisirea unui preot al zeului Dhu Samawi.

Despre sărbătorile religioase se știe puțin. Foarte dezvoltate erau însă pelerinajele la locurile sfinte¹²⁰.

Dar, alături de soare, de lună și de planeta Venus, vechii sabei adorau și celelalte planete cunoscute în antichitate, precum și stelele. Iar pentru că sabeii au fost nu numai cei mai însemnați dintre locuitorii Arabiei, dar și pentru faptul că la ei acest cult al stelelor sau astrelor a luat cea mai mare dezvoltare, astrolatria se mai numește și sabeism¹²¹. După alți învățați însă, numirea aceasta ar deriva de la ebraicul „țaba” (stea, constelație, cer)¹²².

La începuturile lui, sabeismul a fost o religie foarte simplă, fără reprezentări iconografice, fără cult propriu-zis și fără preoție, ritualul fiind îndeplinit de capii de familie. Cu timpul însă, funcțiunile lui cultice au început a fi îndeplinite de persoane anumite, adică de preoți.

Deosebită importanță pe care astrolatria a avut-o în sinul poporului sabeu și, în general, la toți vechii arabi, se datorește, mai ales, credinței acestor popoare în influența pe care astrele o puteau avea asupra mersului timpului. Credință după care stelele provocau căldura și frigul, furtuna și trăsnetul și, mai cu seamă, ploaia, în timp ce de la soare pământul primea lumina cea dătătoare de viață, iar de la lună înviorătoarea roureală a nopții¹²³.

Cu deosebită strălucire în văzduhul transparent al nopților aceluși colț de lume, pentru vechii arabi stelele erau simbolul maiestății, imuabilității și veșniciei divine.

„Noi îmbătrânim, dar steaua care rămâne nu îmbătrânește niciodată, dăinuind mai mult decît munții și înaltele palate”, grăește un poet arab¹²⁴.

119 S. Moscati, *o. c.*, p. 183 sq.

120 Idem, *o. c.*, p. 184.

121 J. Hergenröther, *o. c.*, v. X, col. 1431.

122 Dr. Badea Creșeanu, *Tezaurul liturgic*, București, 1911, v. II, p. 40.

123 J. Hergenröther, *o. c.*, v. X, col. 1432.

124 Prof. dr. O. Kaemmel, *o. c.*, v. I, p. 232.

Pe lângă astrolatrie, sabeii aveau și cultul pietrelor, în special al meteoritilor, al unor izvoare, precum și al arborilor. Vestit și deosebit de venerat era palmierul sfânt din Nedjran care, la sărbătoarea anuală, era acoperit cu stofe scumpe și cu podoabe de aur¹²⁵.

Descoperirile arheologice atestă și cultul morților, deși până acum nu se cunosc nici ceremoniile de înmormântare, nici credința despre viața viitoare¹²⁶. Din inscripții se poate totuși vedea că la familiile nobile ale castei războinicilor, părinții, moșii și strămoșii decedați erau zeificați și adorați cu aceleași rugăciuni cu care anticii iemeniți se adresau zeului suprem¹²⁷.

Am spus că, în urma contactelor seculare cu popoarele cu care aveau diferite legături comerciale, sabeii au adoptat și alte zeități decît cele naționale, lucru care a dat naștere unei deosebite capacități de asimilare, care a făcut ca atît iudaismul cît și creștinismul să poată fi primite, de o parte a populației, fără dificultăți.

În Arabia religia mozaică a pătruns încă de timpuriu¹²⁸, căci încă înainte de distrugerea Ierusalimului de către armata romană, grupe de evrei s-au stabilit ca coloniști atît în Hedschas, cît și în Yemen. Ducînd o viață sedentară, acești evrei se îndeletniceau cu comerțul și agricultura și, adoptînd limba și obiceiurile arabe, au păstrat numai relațiile de rudenie și tradițiile religioase¹²⁹. După unii cercetători, prozelitismul iudeu a început a se manifesta în Arabia mai ales în jurul anului 150 a. Hr.¹³⁰ și el a avut rezultate importante dacă ne gîndim că a fost capabil să pătrundă pînă la curtea regilor sabeii și să convertească pe unul din ei. Am amintit despre el ca despre unul care, în zelul său de neofit, a prigonit creștinii din regatul său.

În ceea ce privește religia creștină, după tradiție, ea a fost propagată în diferite părți ale Arabiei de către apostolii Iuda Tadeu, Vartolomeu și Matei. Dintre aceștia, Vartolomeu ar fi predicat în „India apuseană” adică în Arabia de sud¹³¹. Părerea unor cercetători moderni este că creștinismul ar fi pătruns în regatul sabeo-himiarit abea prin sec. IV¹³². La începutul

125 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 58.

126 S. Moscati, *o. c.*, p. 184; Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 52.

127 Dr. M. Busch, *o. c.*, v. III, p. 52.

128 F. Gabrieli, *o. c.*, p. 16.

129 S. Moscati, *o. c.*, p. 187.

130 Fr. v. Hellwald, *o. c.*, p. 91.

131 Eusebie Popovici, *Istoria Bisericească Universală*, trad. din l. germană de Mitrop. At. Mironescu, ed. II, Buc. 1925, v. I, p. 175.

acestui secol regele himiarit Abdulkalal a fost cel dintâi monarh sabeu care s-a creștinat. După relatările arianului Filostorgiu, împăratul bizantin Constantin a trimis ca misionar, atît în Abisinia, cît și în Arabia de sud pe arianul Teofil, care a ridicat biserici în orașele Taphar, Aden și Ormuz, reușind să convertească și pe rege. Totuși, dezvoltarea creștinismului în această parte de lume s-a făcut sub forma monofizită¹³² lucru care pare să fie fost în defavoarea lor. Căci izolați de ceilalți creștini nu numai teritorializează ci și ca confesiune, ei nu s-au putut menține prea multă vreme în fața ofensivei musulmane.

Unii cercetători sînt de părere că felul în care arabii au înțeles religia creștină a fost unul de suprafață, credință lor mărghinindu-se numai la rituri, simboale și practici externe¹³³. Bazati însă pe faptul că, așa cum s-a văzut, creștinismul din Arabia de sud se poate mîndri și poate pomeni multe mii de mucenici, credem că aceste afirmații nu pot fi socotite adevărate decît în parte. Căci cel ce moare ca martir nu ar putea face aceasta decît numai dacă cunoaște destul de adînc și de amănunțit ideile pentru care suferă și moare.

Izvoarele istorice siriene semnalează episcopi în Nedjran și Yemen încă în secolul IX și X, dar creștinii sabeu au dispărut cu totul în cursul secolelor XI, absorbiți de noua religie musulmană¹³⁴ și nu numai ea religie dar și ca neam, ajungînd a fi cunoscuți doar sub numele generic de arabi¹³⁵.

5. „*Regina de la miazăzi*”. Prin secolul X a. Hr., pe tronul statului iudeu stătea regele Solomon. Bun diplomat, el nu numai că a reușit să mențină relațiile pe care tatăl său, regele David, le-a stabilit cu popoarele vecine, ci să întrețină relații de pace, de prietenie și comerț cu popoare noi. Iar prin inteligența de care a dat dovadă, prin judecata clară, prin agerimea spiritului, prin înțelepciune și putere de exprimare, el a reușit să se impună admirației contemporanilor săi și să lase posterității, ca dovadă a însușirilor minții sale, unele dintre cele mai frumoase cărți ale Scripturii Vechiului Testament. De altă parte, folosind munca forțată a întregului său popor, el a făcut din Ierusalim unul din cele mai frumoase orașe ale antichității, clădind un templu fără seamăn și trei palate strălucite, întreținînd, în același timp, o curte de o bogăție și de un fast caracteristice numai satrapilor orientali.

132 A. Vacant, *o. c.*, fasc. CXXV—CXXVII, col. 432.

133 J. Hergenröther, *o. c.*, v. I, col. 1197—1198.

134 F. Gabrieli, *o. c.*, p. 17.

135 A. Vacant, *o. c.*, fasc. CXXV—CXXVII, col. 432.

Toate acestea au făcut ca faima sa să treacă, departe, peste granițele țării. Au dus-o ambasadele venite să încheie diferite tratate și, mai cu seamă, neguțătorii, corăbierii și caravangii. Și așa a ajuns pînă în îndepărtata Saba.

Acolo, contemporană cu Solomon și într-o splendoare nedescrisă, domnea o regină. Din cele de mai înainte, știm că, la vechii arabi, gymnocrația era o instituție cunoscută și recunoscută, așa că faptul că și pe tronul sabeu stătea o femeie, nu poate să surprindă. Tinără, frumoasă, inteligentă — Jos. Flavius spune că era „sapiientia plena”¹³⁶ — și doritoare de a ști și de a cunoaște nu numai țara și poporul ei, dar și alte țări și popoare și fascinată de felul în care toți cei ce veneau dinspre Ierusalim povesteau despre frumusețile lui și mai ales, despre frumusețea, puterea și înțelepciunea lui Solomon; ascultînd descrierile fermecătoare și laudele aduse celui de neguțătorul palestinian Tamrinuș¹³⁷, ori de cîte ori venea în Saba, această regină se hotărește să plece într-o lungă călătorie de regală vizită. După cele înscrise în Coran (XXVII, 29), legătura dintre Solomon și regina din Saba era făcută de o pupăză, care servea de mesager. Prin ea îi parvneau lui Solomon veștile de la curtea reginei, și prin ea Solomon a trimis reginei o scrisoare plină de amabilități, așa că regina s-a hotărît a întreprinde această călătorie¹³⁸. A dat deci cuvenitele porunci și o imensă caravană de oameni, cai și cămile încărcate cu daruri de o bogăție fără seamăn, a plecat spre îndepărtatul Ierusalim, înșirîndu-se pe drumurile de caravane ale pustului arabic. Iar dacă Biblia, singura care amintește acest eveniment, nu a păstrat și numele acestei prea curioase regine, apoi, în diferitele tradiții ea are trei nume. Tradiția arabă spune că ea s-a numit Bilkis¹³⁹, cea etiopiană Magunda sau Makeda¹⁴⁰, iar cea egipteană Nikaulis. Josephus Flavius care dă acest ultim nume, spune că ea ar fi fost regina Egiptului și a Etiopiei: „Regina Egipti (que in biblia dicitur Sabba) audita Solomonis fama venit ad eum”¹⁴¹. A venit la el, iar el, apreciînd avantajele legăturilor diplomatice și, mai ales, comerciale cu Saba, a primit-o cu onorurile și fastul datorate unei fețe împărătești și cu gentilețea datorată unei femei.

¹³⁶ Josephus Flavius, *Antiquitates Judaicae*, Paris 1519, Lib. VIII, cap. VIII—IX.

¹³⁷ F. Vigouroux, *A Biblia és az ujjabb följödzések*, v. III. p. 334.

¹³⁸ *Al. Koran*, trad. în l. maghiară de Reinekczins M. Keresztély, Kassa, 1831, p. 342 sz. (sura XXVII, v. 21 urm.).

¹³⁹ Idem, ibidem.

¹⁴⁰ J. Hergenröther, *o. c.*, v. X, col. 1430.

¹⁴¹ Jos. Flavius, *o. c.*, cap. VIII—IX.

Sfânta Scriptură istorisește această vizită (2 Cron. 9, 1—12), arătând că regina a dăruit lui Solomon 120 talanți de aur (1 talant=49 kg), în afară de daruri bogate în miresme și pietre prețioase. La rindul său nici Solomon nu s-a lăsat mai prejos, ci i-a făcut cadouri multe, dăruindu-i și toate lucrurile pe care ea a dorit a le avea, așa că ea s-a întors acasă tot atât de încărcată precum plecase. Și ne putem închipui că în cinstea reginei s-au organizat petreceri strălucite și diferite distracții spre a-i face cât mai plăcută șederea la Ierusalim care, întocmai ca și întreaga țară, părea că se bucură de o bunăstare și de un lux ajuns la extrem, așa că regala vizita-toare a putut să-și dea seama de opulența țării, cu atât mai mult cu cât toate mirodeniile și parfumurile importate, se vindeau liber pe toate piețele orașelor izraelite¹⁴². Dar cele mai plăcute momente le-a petrecut regina în societatea lui Solomon, ea punându-i diferite întrebări, probleme și ghicitori, iar el uimind-o cu răspunsurile pe care le dădea. Coranul spune că, la urmă, regina, repudiind cultul idolilor, s-a supus voinței adevăratului Dumnezeu¹⁴³. Nici Sfânta Scriptură și nici tradiția arabă nu vorbesc despre durata acestei vizite. Tradiția etiopiană spune însă că regina din Saba ar fi petrecut șapte luni la curtea regelui Solomon înainte de a se întoarce în țara sa¹⁴⁴. Dar chiar și fără această precizare, se poate presupune că această vizită a durat mai multă vreme și, în cursul ei, între cei doi tineri monarhi, regele Solomon și regina Bil-kis, s-a înfiripat o idilă. Unele tradiții spun chiar că ei s-ar fi și căsătorit și că, timp de trei luni de zile pe an, cei doi soți ar fi fost mereu împreună¹⁴⁵. Și tot după tradiție, legătura dintre Solomon și Bil-kis, a adus pe lume un băiat cu un străniu destin, numit, după tradiția etiopiană Menelek — Fiul Înțeleptului, și considerat strămoșul regilor etiopieni iar după tradiția iudaică Ebne Hachim¹⁴⁶.

Despre acest băiat se spune că, ajungând mai mărișor, mama sa regina din Saba, l-a trimis lui Solomon, tatăl său, la Ierusalim, spre a i se face acolo educația pe care un fiu de rege trebuia să și-o însușească. Ajungând însă la vârsta când se putea numi bărbat, cercurile conducătoare și aristo-

142 Frank G. Slaughter, *Message de Dieu*, trad. în l. franceză de Dorinage, Paris 1950, p. 221.

143 Al. Koran, p. 344 (sura XXVII, 45).

144 B. G. Bayerle, *Die Erlösung der Welt*, Berlin 1860, p. 190.

145 A. P. Lopuhin, *Istoria Bibliei*, trad. din l. rusă de Nicodim, patriarhul României, Ed. Inst. Biblic, Buc. 1945, v. III, p. 415.

146 J. Hergenröther, o. c., v. X, col. 1430.

crația, influente de la curtea lui Solomon, temîndu-se, ca nu cumva acest fiascu să ajungă la formula pretenții de moștenitor, revendicînd pentru sine tronul lui Israil, au început a face presiuni asupra regelui, cerînd îndepărtarea tînărului nu numai de la curte, ci și din țară, lucru care le și reușește, băiatul fiind obligat să-și părăsească tatăl¹⁴⁷. Tradiția etiopiană susține că, înainte de a-l lăsa să plece, Solomon și-a proclamat fiul rege al Etiopiei, arhiereul Sadoc îndeplinind, în templul din Ierusalim, ungerea cu mir. Iar tînărul, ajungînd acasă a dus cu sine toate obiceiurile practice în palatul lui Solomon¹⁴⁸. Și se mai spune că Solomon a dat fiului său o escortă formată din tineri de vîrsta lui, fiecare casă din Israil fiind obligată să-și trimită pe cel mai mare din copii spre a însoți pe acest rătăcitor fiu de rege. Printre acești tineri s-ar fi aflat și Azaria, unul din fiii lui Sadoc, care ar fi fost și primul preot al templului ridicat pe o insuliță de pe lacul Tana din Etiopia¹⁴⁹. Din cele ce ni s-au transmis prin tradiții, adică din faptul că a trecut peste Marea Roșie și s-a stabilit în Africa, se poate deduce că acest copil, născut din legătura unui rege dintr-o țară, cu regina altei țări, nu a putut găsi primire și adăpost nici în țara mamei sale, fie că, între timp, aceasta a murit, fie că, întocmai ca și Solomon și din aceleași pricini ca și el, a fost și ea obligată să-și îndepărteze fiul. Acesta ar fi domnit 29 de ani peste evreii, sabeii, homeritii și madianitii de pe coasta africană a Mării Roșii, punînd, cum am mai spus, bazele dinastiei etiopiene și înființînd orașul Axum, prima capitală a țării¹⁵⁰.

După tradiția etiopiană, toți regii acestei țări, în afară de cei ce au aparținut dinastiei Zageus, care a domnit între anii 960—1300 a. Hr.,¹⁵¹ precum și de uzurpatorul Dimitrie din secolul trecut, au fost descendenții acestui fiu al lui Solomon cu regina din Saba. Iar din căsătoriile însoțitorilor lui Menelik cu femei indigene, s-a format în Etiopia o populație care se numește pe sine „falașa”, adică „alungați” sau „emigranți”, ai cărei urmași există și azi și în memoria cărora se păstrează, înădă vie, amintirea descendenței lor¹⁵². Este însă adevărat că unele grupe aparținătoare acestei populații, susțin că sînt

147 P. Vigouroux, *A Biblia és az újabb fölfödözések*, v. III, p. 334—335.

148 B. G. Bayerle, *o. c.*, p. 190—191.

149 Pr. dr. N. Neaga, *Abisinia în epoca veche*. Studiu de arheologie biblică, în rev. „Mitropolia Ardealului”, an. VIII, nr. 4—6, aprilie—iunie 1963, p. 294.

150 J. Hergenröther, *o. c.*, v. X, col. 1430.

151 F. Vigouroux, *o. c.*, v. III, p. 334.

152 Prof. dr. N. Neaga, *st. cit.*, în rev. „Mitropolia Ardealului” p. 306 subliniar; F. Vigouroux, *o. c.*, v. III, p. 334.

urmaşii acelor izraeliţi care, pe timpul lui Ieremia, s-au refugiat în Egipt, pe câtă vreme alţii spun să strămoşii lor au venit aici ca refugiaţi după distrugerea Ierusalimului de către armatele lui Titus¹⁵³.

Tradiţia etiopiană susţine că regina care a vizitat pe Solomon, numită Magunda sau Mikeda, ar fi fost regina Etiopiei cu capitala la Axum, în lista cronologică a domnitorilor ocupând locul al şaselea. Călătoria pe care ea a făcut-o la Ierusalim este descrisă într-o parte a cărţii etiopiene „Gloria regilor”¹⁵⁴.

Deci, după ce şi-a satisfăcut curiozitatea, regina din Saba s-a întors în ţara sa, nu fără a mărturisi că cele văzute şi auzite de ea la Ierusalim au întrecut toate descrierile care au determinat-o — să întreprindă această călătorie. Căci Solomon nu a minnat-o numai cu bogăţia sa, cu măreţia templelor şi palatelor sale, sau cu splendoarea curţii sale, ci a minnat-o şi cu înţelepciunea sa, dându-i răspuns la toate întrebările, dezlegându-i toate ghicitoriile şi farmecind-o cu dulceaţa vorbelor sale¹⁵⁵.

Sfânta Scriptură se exprimă astfel în această privinţă: „Cînd a văzut regina din Saba înţelepciunea lui Solomon, templul pe care el îl zidise, bucatele de la masa lui, casele dregătorilor lui, înfăţişarea slugilor sale şi îmbrăcămintea lor, paharnicii lui şi îmbrăcămintea lor, arderile de tot pe care le aducea la templu, n-a putut să se mai stăpînească şi a zis regelui: „Adevărat este ceea ce am auzit în ţara mea despre tine şi despre înţelepciunea ta, dar n-am crezut zvonului pînă ce n-am venit şi am văzut cu ochii mei, şi iată că ce mi se spuse nu e nici pe jumătate din înţelepciunea ta. Tu întreci faima pe care am auzit-o eu despre tine...” (2 Cron. 9, 3—6).

Şi s-a întors regina în ţara ei din îndenărtatul miazăzi, în legănările domoale şi ritmice ale palanchimului urcat pe spinarea unei cămile albe, în strigătele guturale ale caravanşiiilor, în tronotul cailor şi zăngănitul armelor escortei, precum şi în melodiile tînguioase ale fluierelor cămilarilor.

Şi ne-o putem închipui întinsă între pernele palanchimului, cu ochii închişi sau cu privirea înlăcrimată visînd la clipele petrecute împreună cu Solomon, în timp ce, ca o perdea imensă, norul de praf ridicat de caravană se înalţă în urma ei, despărţind-o pentru totdeauna de restul lumii.

Iar la o vreme regina a murit şi, urmînd firul legendei, aflăm că Solomon, auzînd aceasta, a poruncit duhuriilor să-i

153 F. Vigouroux, *o. c.*, v. III, p. 334.

154 Idem, *ibidem*; J. Hergenröther, *o. c.*, v. X, col. 1430.

155 F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, v. V, col. 1287; F. G. Slaughter, *o. c.*, p. 221.

aducă corpul pe care apoi l-a îngropat în oaza Tadmor unde străjuește și astăzi ruinele orașului Palmyra¹⁵⁶, peste care, la o depărtare de mai bine de o mie de ani, avea să stăpînească o altă regină, la fel de frumoasă, de bogată, de ambițioasă și nefericită — Zenobia.

Fabuloasa bogăție a reginei din Saba și a poporului sa-beu, precum și înțelepciunea lui Solomon și splendoarea curții lui, au aprins imaginația popoarelor acestui colț de lume și au făcut să dăinuiască peste milenii legenda lor.

Se pare însă că, întocmai ca și alte legende și aceasta va ajunge să se transforme în adevăr istoric. Găci faptul că nu se cunoaște încă numele acestei regine nu înseamnă că ea să nu fi existat, iar sfințitul autor al *Cronicelor Vechiului Testament* să fi inserat în enararea întâmplărilor din timpul domniei lui Solomon un fapt imaginar.

În urma descoperirilor arheologice, se cunosc pînă acum numele a 33 de regi sabei, perioada domniei lor urcînd pînă către anul 800 a. Hr.¹⁵⁷. Și trebuie să știm că săpături și cercetări arheologice de mare amploare nu s-au făcut, așa că viitorul rezervă în această privință încă multe surprize.

Un argument în plus, în sprijinul părerii pentru existența unei regine din Saba care l-a vizitat pe Solomon, îl constituie, pentru noi, mai ales referirea la acest episod biblic a Mîntuitorului. Este drept că nici El nu arată numele acestei regine, mulțumindu-se să-i zică doar „regina de la miazăzi”. „Regina de la miazăzi se va scula la judecată cu neamul acesta și-l va osîndi, căci a venit de la marginile pămîntului ca să asculte înțelepciunea lui Solomon, și iată aici mai mult decît Solomon” (Matei 12, 42; Luca 11, 31).

Faptul că nici Domnul nostru Iisus Hristos nu o amintește cu numele nu înseamnă iarăși, că ea nu a existat, nici că El nu i l-a știut. Dar pentru ceea ce El a dorit să scoată în evidență atunci cînd a făcut aceste imputări de necredință contemporanilor Săi, dîndu-le ca exemplu pe regina din Saba, era mai ducător la scop faptul că se amintea numai funcția înaltă pe care această femeie o exercita în mijlocul poporului ei, decît dacă El ar fi amintit-o ca pe un simplu nume.

Un alt argument în sprijinul ipotezei existenței acestei regine s-ar putea scoate, credem, din înlănțuirea legendei arabe deja amintite, despre convertirea ei la monoteismul iudaic, cu datele cuprinse în Sfînta Scriptură în legătură cu nașterea Domnului și închinarea magilor. Căci în timpul șederii la Ierusalim și a discuțiilor pe care putem să presupunem că le-a

¹⁵⁶ A. P. Lopuhin, *o. c.*, v. III, p. 416.

¹⁵⁷ Hergenröther, *o. c.*, col. 1429.

avut nu numai cu Solomon dar și cu învățații sau cărturarii iudei și în probleme religioase, asistind apoi la serviciile divine din templul cel nou și la jertfele de fiecare zi și văzind mulțimea lor și pompa slujbelor, vizitatoarea, regină și mare preoteasă în același timp, nu se poate să nu fi rămas deosebit de impresionată. Și chiar dacă nu a îmbrățișat total religia mozaică, nu se putea să nu fi păstrat în mintea, inima și sufletul ei, măcar unele din ideile acestei religii, dintre care cea mai importantă era aceea a mântuirii neamului omenesc prin înomenirea Fiului lui Dumnezeu ca membru al casei lui David. Așa că, ajungând în țara sa, regina a transmis și urmașilor ei la tron și sacerdoțiu această credință și împrejurările în care ea avea să fie dusă la îndeplinire, cel puțin în liniile ei mari. S-ar putea explica, în felul acesta și prezența magiilor însoțind dumnezeiescului Prunc, despre care, Sfântul Iustin Martirul afirmă că au fost din Arabia: „de îndată ce El s-a născut, magii din Arabia venind la El i s-au închinat...”¹⁵⁸, o dovadă în plus a provenienței lor din Arabia Fericită, Yemen sau Saba, putând fi socotite darurile aduse de ei pruncului lui Iisus și mai ales, tămâia și smirna, produse caracteristice acestei țări¹⁵⁹. Această cu atât mai mult, cu cât, credința și speranța primordială în venirea unui mântuitor a putut primi aicea un neasptat de puternic sprijin, în urma celor aduse, povestite și transmise urmașilor atât de marea regină și preoteasă, cât și de ceilalți membri ai alaiului, printre care vor fi fost și preoți care au însoțit-o în vizita la Ierusalim, de unde se zice că ar fi adus în țara sa și practica circumciziunii¹⁶⁰. Și chiar dacă cele ce urmează nu s-ar putea decât cu greu sau chiar de loc pune în legătură cu cele spuse până acum, ar fi totuși interesant de adăugat și de știut, în legătură cu monoteismul sud-arab, despre apariția unor personalități religioase pe care scriitorii musulmani îi cunosc sub numele de hanif.

Acestia, nemulțumiți de politeismul natal, de factură prea grosolană pentru gândirea lor, nesatisfăcuți însă nici de mulțimea dogmelor monoteismului iudaic și creștin, au rămas credincioși ideilor religioase ale monoteismului primitiv, trăind retrași și, adânciți în meditare, căutând, într-o nobilă neliniște spirituaală, Dumnezeirea, până în momentul în care au fost și ei absorbiți în vîrtejul mahomedan¹⁶¹.

158 Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. din l. greacă de Pr. dr. Olimp N. Căciulă, în Colecția „Izvoarele Ortodoxiei” nr. 4, tip. Cărilor bisericesti, Buc. 1941, p. 178.

159 B. G. Bayerle, *o. c.*, p. 333.

160 Idem, p. 190.

161 F. Gabrieli, *o. c.*, p. 1718; S. Moscati, *o. c.*, p. 188.

După cronologia arabă, regina Bilkis din Saba ocupă loc în a șasea generație după primul rege din dinastia „Tobba”¹⁶², arabii arătând încă și astăzi printre ruinele Mariabei și ruinele planului legendarei lor regine¹⁶³.

Dar regina din Saba nu a inspirat numai formarea unor legende arabe, ci și legende creștine, mai ales în legătură cu lemnul sfintei cruci¹⁶⁴ și cu potirul folosit de Mântuitorul la cina cea de taină¹⁶⁵. De altfel, Sfinții Părinți văd în regina din Saba prototipul lumii păgâne atrase la dumnezeiasca învățătură a mântuirii și, prin aceasta la viața cea veșnică, de către Solomon și templul său, prototipul Mântuitorului și al Bisericii¹⁶⁶. Iar în timpurile mai noi, regina din Saba a mai inspirat și pe artiști. Căci vizita ei la Solomon constituie subiectul uneia dintre cele mai celebre opere de tapiserie flamandă din secolul XVI, al cărei autor este vestitul „maitre Philippe” din Bruxelles, operă aflată la Muzeul de artă din București¹⁶⁷, precum și pe unii poeți de nuanță orfică, cum ar fi, spre exemplu, Gerard de Nerval, care a căutat în ea „femeia ideală purificată în eternul feminin”¹⁶⁸. Tot așa a inspirat muzicieni și pictori.

Excursia noastră arheologică s-a sfârșit. Am încercat ca, ridicând un colț al vălului pe care secolele timpului și năsipurile pustiei l-au aruncat peste poporul și regatul sabeu, să prezentăm cititorilor o mică parte din fascinanta lor istorie, cultură și civilizație. Și, în zborul gândului, trecind peste veacuri și milenii, să reținem în închipuire unul dintre cele mai romantice episoade ale Bibliei.

Astăzi, pe locurile în care odinioară sălășluia poporul sabeu și stăpânea regina din Saba, prin luptă și muncă poporul iemenit se străduiește să-și refacă țara și să-i redea strălucirea de odinioară.

Multimilenarele vestigii, de care pământul acela este plin, îi vor fi nu numai dovezi pentru fala și vechimea neamului, cât mai ales glasuri care, din străfund de veacuri, îl îndeamnă a persista întru împlinirea aspirațiilor lui.

162 J. Pirenne, *o. c.*, p. 21.

163 Dr. Pécz Vilmos, *o. c.*, v. II, p. 682.

164 *Der Grosse Brockhaus*, v. XVI, Leipzig 1933, p. 274.

165 B. G. Bayerle, *o. c.*, p. 814 sq.

166 *Idem*, *o. c.*, p. 190.

167 Ileana Bratu, „Tapiserii flamande” în rev. „Contemporanul” nr. 10 (1022), 13 mai 1966, p. 7.

168 Alain-Fournier, *Cărarea pierdută*, roman, trad. din l. franceză de Domnița Gherghinescu—Vania, Buc. 1965, p. 17.

VASILE GOLDIȘ — DASCĂL LA PREPARANDIA DIN CARANSEBEȘ

de: VIRGIL MOLIN

În preajma împlinirii a unui jumătate de veac de la înfăptuirea Unirii, prin care s-a întregit statul nostru național unitar proclamat în 1918 — la Alba-Iulia, — se cuvine să ne amintim și de Vasile Goldiș, dascăl, gânditor politic, publicist, stilp solid al dreptei noastre credințe, luptător pentru libertatea românilor din monarhie, căruia i-a fost hărăzită misiunea de a fi redactorul-formulator al istoricului act. Căci trecînd ani și ani peste evenimentele ce s-au înscris cu măreția lor în istoria poporului, constatăm că multe fapte, aspecte și figuri de seamă aparținînd epocii, nu apar îndeajuns de luminate și așezate după îndreptățire la locul cuvenit. Din acte ulterior ivite, istoriografia e îndatorată să înlăture lipsurile, folosind orice posibilitate de documentare în plus, chiar dacă nu are referință decît la etape parțiale din epoca frămîntărilor istorice. Deosebit de folositoare sînt datele noi ce vin să contureze mai precis și mai apropiat de veridicul istoric, biografia unor preeminente profiluri istorice.

Astfel, avem posibilitatea ca dintr-o corespondență *inedită* a lui Vasile Goldiș, să putem cunoaște o perioadă din viața lui, și anume din vremea cînd tînărul Goldiș își începe anii de profesorat, premergător întrării în viața publică românească, pe care atît de prodigios o va ilustra. E vorba de intervalul de timp relativ scurt cînd cel care, după ce a obținut diploma de profesor, dată de universitatea din Budapesta, va fi chemat de neuitatul vlădică Popasu la o catedră nou înființată în cadrul institutului pedagogic, la acea „preparandie” ce-a fost pentru atîtea generații de tineri bănățeni, vatră vestită de pregătire teologic-dascălească, în patriarhalul Caransebeș de altă dată.

Care au fost împrejurările în care s-a făcut acest debut profesoral și condițiile în care a funcționat ca suplinitor la preparandia noastră, ne-o spune însuși Vasile Goldiș într-o

scrisoare-ofertă datată din 5 martie 1888, pe care o adresează din Caransebeș marelui G. Barițiu, președinte în acel an al „Astrei” de la Sibiu¹.

Rîndurile din misiva lui necunoscută sînt în multe privinți revelatorii pentru omul și împrejurările în care trăia, cît și pentru tenacitatea năzuințelor sale, de care era cu ardore stăpînit, năzuinți din care se profilează parcă obiectivul spre care instinctiv se îndreaptă: pregătirea pentru rolul de cîrmuitor și inspirator în acțiunea pentru eliberarea națională.

Reproducem textul scrisorii:

Prea stimate Domnule Barițiu,

Am înțeles că Asociațiunea transilvană ar avea lipsă de profesori la școala de fetele din Sibiu. Subsemnatul poartă de mult *dorul de a ajunge într-un mai mare centru cultural român și mai ales la Sibiu*. Drept aceea în cazul, că într-adevăr ar exista lipsă în această privință, vin a-mi oferi modestele mele puteri pentru acest institut, rugîndu-vă să binevoiți în cazul amintit a face onoratalui Comitet al Asociațiunii cunoscut rugarea mea de a fi numit profesor la Școala de fetele din Sibiu a Asociațiunii.

Observ însă următoarele:

Eu sînt de 26 ani, născut în comitatul Aradului, unde tatăl meu este și acum în comuna Cermeiu preot gr. ort. român. Sînt acum în al doilea an profesor la institutul pedagogic din Caransebeș. Am absolvit gimnaziul în Arad, făcînd examenul de maturitate „*eximio modo*”. Universitatea am cercetat-o în Viena și în Pesta și am depus în răstimpurile prescrise de lege cele 3 examene pentru profesor, dobîndind astfel aci alăturata „diplomă de profesor”. La miliție am servit anul de voluntariu în Viena, depunînd la finele anului examenul de oficer de rezervă în care calitate am fost apoi și numit prin actul adnex (anexat n. n.). Voiesc a dovedi prin aceasta că în viața mea de pînă acum mi-a plăcut a-mi face datoria. Cum mă voi fi purtat aci în Caransebeș ca om privat și întru cît am satisfăcut calității mele de profesor, — rog să vă adresați la cei competenți: la direcțiunea institutului pedagogic și venerabilului Consistor.

Pentru ce voiesc a merge de aci?

¹ După originalul din corespondența lui G. Barițiu, din fondul Acad. Rep. Soc. România, *msse rom*, dosar 1012, f. 94.

1. Din motivul sus amintit. Pentru că ași dori să fiu într-un centru de cultură românească, căci am ambițiunea de a înainta în ale mele și aci nu sînt mijloace: societăți, biblioteci...

2. Pentru că existența nu-mi este pe deplin asigurată din cauza sărăciei în care se află dieceza Caransebeșului. De prezinte am 1000 florini salariu (anual n. n.).

În vederea acestor împrejurări, eu numai sub condițiunile următoare aş putea primi o catedră de profesor la școala amintită:

1. Să fiu numit de probă *numai pe un an*, (dacă nu s-ar putea deodată *definitiv*), cu un salariu anual de 1200 florini.

2. După un an să fiu numit definitiv cu salariu anual de 1200 fl. și quinquenale de 100 fl.

3. Să se asigure pensiunea.

4. De voi fi numit să mi-se deie 100 fl. speze de călătorie și mutat.

5. Sînt de 4 luni însurat. Nevasta mea e pianistă foarte perfecționată. Aci are pe zi 3 ore lecțiuni de pian, cîștigînd astfel 30 fl. pe lună. N-ar putea oare da lecțiuni de pian și la școala fetițelor.

Nu mai dacă aceste condițiuni se pot îndeplini din partea onor. Comitet, vă rog să se ieie hotărîrea oficioasă, altcum nîci să nu între această rugare a mea la Comitet.

Vă rog Domnule Barițiu să binevoiți a cvita pe o carte de corespondență primirea actelor adnexe și a mi-le trimite cît se poate de grabă înapoi. Caransebeș la 5 martie 1888.

Vasile Goldiș, profesor.

După cum se poate reține din scrisoarea reprodusă aci, e vorba de ofertă făcută în vederea obținerii unei slujbe plătită mai bine. Este însă și un sumar *curriculum vitae* necesar pentru a se cunoaște viața postulantului. În această privință Goldiș nu avea multe de scris, căci viața cu numai 26 ani, n-avea un „trecut”. Abia începuse să o deapăne. Chiar și datele matricole sînt sumare, pe care e cazul să le completăm cu informarea biografică, că tatăl care a fost venerabilul paroh Isaia Goldiș, a slujit în biserica din Cermeiu din regiunea Ineuului arădan, atîngînd vîrsta frumoasă de 93 ani. A murit în 1918, anul izbăvirii naționale, pentru a cărei înscrisiere în istorie, Vasile, unul din cei 7 copii ai popii Isaia, avea să compună istoricul uric de la Alba-Iulia. Din cei 7 frați, numai Vasile va fi dat la carte, căci din penuria „sesiunii parohiale” nu ajun-

geau mijloacele necesare pentru o familie atât de numeroasă. Școala lui Vasile, care a fost gimnaziul catolic din Arad, va fi terminată cu notă excepțională. S-a susținut la învățătură dînd meditații, așa cum au fost nevoiți să o facă mulți din cărturarii noștri în tinerețea lor, de la Șincai înainte, angajîndu-se ca preceptori (educatori „cu casă și masă”). Dar era forțat, (ca în toate situațiile de acest fel), să rămînă departe de cultura neamului propriu, și avizat la munificența străinului. Erau deci create toate premisele de a deveni un *instreinat*, ceea ce din fericire nu s-a întîmplat, însușirile ancestrale determinîndu-l să evadeze din acest mediu, atras de altul mai precar, dar propriu tinărului ieșit din popor. El acceptă funcția de educator al dascălilor români pe care îi pregătea Caransebeșul. Aci Goldiș, revenit între „ai săi”, își va preschimba dotarea culturală și cea sufletească, odată cu lepădarea numelui de *Ladislau*, așa cum fusese trecut arbitrar în matricolele școlilor streine, care practicau din oficiu această metodă de instreinare, redevenind *Vasile*, după cum a fost botezat de preotul care invocase sfînta taină, afundîndu-l în apa cristelniței din Cermeiu românesc.

Activitatea lui Vasile Goldiș la Caransebes n-a fost de lungă durată. Trei ani în total, începînd în 1866. El vine în acest cuib preoțesc și dascălesc, cîtorit cu atîta grijă părintească de vîldica Popasu. Avea studii, despre care s-ar putea spune, potrivit cu concepția curentă a societății, că nu erau terminate. Pe atunei, un tînăr venit de la școli înalte, nu era considerat ca fiind trecut peste vîrfurile studiilor universitare, dacă nu avea în buzunar pergamentul purtînd masivul sigiliu al doctoratului. Ori diploma de profesor a tinărului Goldiș, licențiat în filozofie, nu era dublată și de aceea de doctor, spre dezoarea popii Isaia, care ar fi fost cu adevărat fericit, dacă Vasile, întors acasă de la Pesta, ar fi adus și „pielea de vițel” (expresie populară plastică pentru pergamentul de promovare doctorală), care să fie, re cît posibil, și „magna cum laude”. Această lacună va fi fost dureroasă și va fi umbrît luminozitatea mulțumirilor sufletești ale bătrînilor de la Cermeiu. A fost cu unul mai puțin din „domnii doctori” promovați la Pesta, care nu întotdeauna s-au ridicat peste media din tagma acelor ce dormeau pe lauri, mulțumiți cu venitul ce le asigura tihna unei „partide la casină” din orășelele cu judecătorie la „bețirc” (ocol). În schimb poporul român cîstigase de ne acum un tînăr cu viitor de nădeide, ce-și plămădea cu dirzenie aluatul unei structuri de luptător și de învățat educator al neamului său.

Goldiș, de care se lipiseră neajunsurile de acasă, și privațiunile din anii studenției, va fi primit cu satisfacție catedra de suplinitor de la Caransebeș, pentru a se lipsi de-acum de preceptoră din castelul baronului. Dar la Caransebeș, prins în atmosfera de încântare ce înconjură pe tânărul aflat în perioada euforică a logodirii, problema doctoratului trece pe planul preocupărilor ce pot fi ignorate, problemă pe care nu o va mai avea să o rezolve. Slujba de profesor s-a arătat și necesară și plăcută. Dar pentru Caransebeș, ca loc al viitoarei activități, oraș „prăpădit cu aerul de părăsit”, de la poale de munți, nu simțea nici o atracție. Dimpotrivă. Ne-o spune Goldiș într-o scrisoare ce ne-a adresat cu mulți ani în urmă (în 1929)² din care, reproducând un pasagiū cu imagini din Banat întipărite în amintire, ne dăm seama cât de încântător ar fi putut fi un Goldiș povestitor, stăpîn pe o limbă atît de bogat înflorită, un Goldiș literat, autor de scrieri beletristice:

„Cu inima strîmtorată și cu sufletul îndurerat plecasem spre Banat. Fiul cîmpiei pleca pentru totdeauna în munți. Mă simțiam desrădăcinat. Fiindcă leagănul îmi fusese aci pe cîmpia Ineului. Talazurile spicelor aurii, cît vedeam cu ochii îmi germinase fantezia de copil, șoaptele mistice a pădurilor de cucuruz cu frunza'n sus, îmi spăriau visurile copilăriei...

Iubeam pusta din tot sufletul și adîncă tristeță mă înfășurase în trenul din seara mohorită și ploioasă de toamnă tîrzie tororînd spre Caransebeș, printre holde sărace și dealuri crescînd pîn'spre Țarcul cuprins încă atunci de-o roată înzepezită. Vai ce trist eram. Imi aduc bine aminte.

E mic Caransebeșul, aproape mort, cu aerul părăsirii. Vara e plin de praf și toamna de noroi și iarna de ghiață și zăpadă de trei coți. Și vîntul bate năpraznic de dimineața pînă seara și din iarnă pînă'n iarnă. Bate și nu contenește.

Bate vîntul iarna, vara, dar Caransebeșul mi s-a făcut drag. Omul. Vlăstarele tinere ale grănicerilor viteji. Codrii din Borlova la poalele Țarcului cu urșii și cu turnul lui Ovid din vale. Cîmpii cu flori fără număr și țesute cu nespusă artă de stăpînul firii în mii de culori, ale căror nume nemi-

² Solicitînd lui Vasile Goldiș cîteva amintiri din anii cînd a venit și a profesat în Banat, am primit în aprilie 1929 un amical și binevoitor răspuns, destinat unui Almanah al Banatului, editat în acea vreme la Timișoara.

luite numai patriarhul Filaret de la Caransebeș le cunoaște pe toate, de stai să te uimești și să nu mai crezi. Că le spune și pe latinește, dacă vrei.

Nu trecuseră doi ani de zile și am îndrăgit Banatul. Țara cîntărilor, țara iubirilor, țara cireșilor. Se vede că vîntul mătură toată stricăciunea și rămîne curat aurul sufletului.

O lume întreagă învie acum în aducerea aminte. Îi văd pe toți. Buni, veseli, glumeți, cinstiți mai presus de toate. Vlădicul Popazu, prietenul lui Șaguna, care-l adusese hăt de la Timpa Brașovului aci la poalele Țarcului, — generalul Doda, mic de statură, dar mare la suflet, cu fire de oțel, reprezentantul clasic al grănicerului deschis și hotărît, nici-odată șovăelnic la fapta românească, despre care am să vă scriu odată mai lung, filosoful Ștefan Velovan, învăluind în lumina științei și a bunelor moravuri alba căsuță de lingă vale în mijlocul Caransebeșului, unde din energia lui Popazu se așezase școală de dascăli și preoți pentru Graniță și Banat. Eram și eu dascăl acolo, dar mă făcusem școlarul acestor bărbai. Alături de ei mai departe Alexandru Mocioni, de toți adoratul Coriolan Brediceanu, vestit în toată țara peste granițele Banatului.

Dulce căldură îmi stăpînește acum sufletul aducîndu-mi aminte de toți acești bravi și de atîția alții alături de dîșii. Parcă-mi vine să stau aci o săptămînă la masa asta de scris, cuprinzîndu-i pe toți într-un volum..."

...Și ce păcat că nu le-a așternut pe hîrtie. Literatura noastră memorialistică ar fi avut mult de cîștigat.

După cum am arătat, șederea la Caransebeș a fost un popas trecător în spre poarta definitivării în cariera de profesor, amplificată cu aceea de autor de cărți didactice și publicist (la Brașov și Arad). Cei trei ani de la catedra caransebeșeană au fost, desigur, ani de ședere agreabilă cu voioșia anilor din tinerețe, dar care ia altă turnură, din momentul în care tină-rul întră într-o viață nouă, căsătorindu-se acolo cu aleasa inimii sale, o excelentă profesoară de pian.

Acum toate preocupările lui Goldiș se vor concentra în spre găsirea unor posibilități de a schimba locul și condițiile de activitate. Caransebeșul nu mai corespundea. După cum arată în scrisoarea adresată lui Barițiu, el considera că are două motive cu temei, care îl determină să-și consolideze poziția personal-existențială, plecînd din Caransebeș. Intii, și aceasta pare a fi motivul esențial „de mult mă poartă dorul de a

ajunge într-un mai mare centru cultural român, și mai ales la Sibiu", subliniind și justificind această năzuință că „am ambițiunea de a înainta în ale mele și aci nu sînt mijloace: oameni, societăți, biblioteci”. Desigur, Caransebeșul din acei ani, nu era un centru cu reputația de mediu animator înspre o viață studioasă, favorabilă promovării pe tărîm cultural. Era mult prea anemiât față de pulsația Sibiului. La Sibiu era reședința Mitropoliei cu școlile șaguniene, sediul Asociațiunii unde prezida Barițiu, erau tipografiile, case de editură de proporții (ca aceea a lui Kraft), reviste și ziare („Tribuna” lui Slavici era în plină vigoare), toate focare ale străduințelor înspre propășire național-culturală românească, încît era firesc și explicabil de ce visările și „ambitia” lui Goldiș aveau Sibiul ca punct de atracție magică. Desigur că, și la Caransebeș se găseau posibilități de a ieși din cenușiul zilelor fără reveriment. De cîtiva ani funcționa acolo „Tipografia Diecezană”, de asemenea ctitorie popaziană, care n-a fost înglobată numai nevoilor strict eparhiale, editînd doar irmosare, sau manuale pentru școlile confesionale³, ci și lucrări ale unor autori locali, care au devenit clasicii literaturii și istoriografiei bănățene⁴. Se putea deci exersa și o fecundă operă publicistică. Iar din 1886 începe să apară și duminicala „Foaie Diecezană”, care a oferit timp de peste 60 ani, pe lingă coloanele cu material de omiletică și teologie pastorală, mult spațiu primitor și pentru condeie din lumea cărturărească a satelor bănățene. În puținul timp cît a stat acolo, Goldiș a căutat să se intercaleze în ritmul cultural local. El publică încă din al doilea an al „Foi”, un ciclu de observări critice, pe care le face cu vădită pătrundere a realităților, înscriindu-le pe marginea „Raportului făcut de ministerul cultelor și instrucțiunii” din Budapesta, despre „Starea învățămîntului în Ungaria în 1885”, scoțînd în evidență părțile lacunoase, exagerările și latura abuzivă a stărilor de fapt. Citînd acest studiu analitic, se întrevește dotarea autorului în materie. E un început pentru acela care va fi considerat în viața publică a Ardealului asuprit „tatăl moțiunilor și al memoriilor” protestatoare și acuzatoare.

Cum zilele de iarnă ale Caransebeșului de altă dată „cu zăpadă de trei coți și unde vîntul bate, bate și nu contenește”,

3 În acest domeniu, tipografia-editoare a „Foi Diecezane” a avut o laborioasă activitate, editînd cu timpul numeroși autori care au făcut epocă în literatura noastră educativ-religioasă, ca dr. Iosif Olariu, dr. Traian Bădescu, dr. Petre Barbu, etc.

4 Ca Patriciu Drăgălina, Enea Hodoș, Ștefan Velovan, Gheorghe Cătană, Iuliu Vuia și alții.

cum își amintește Goldiș, erau năpădite de plictis, variația intervenea doar datorită balurilor anuale, organizate de diferitele „reun. uni” (în frunte cu aceea a femeilor române), reprezentând pentru patriarhala viață a orașului, nu numai prilej de „petrecere împreună cu dans” ci și de-abia așteptata demonstrație de afirmare a colectivității românești. Printre notabili participanți la astfel de întâlniri mondene, găsim menționat și pe tânărul profesor. (Era figură înaltă, bine înche-gată, remarcabilă ca înfățișare). Iar pentru intelectuali, ca refugiu, în serile lungi de iarnă, servea „casina română”. Tânărul profesor suplinitor, în „coînțelegere” cu colegii lui de la catedrele institutului, organizează un ciclu de „serate literare și petrecere pentru distragerea spirituală”, ciclu deschis de eminentul director al preparandiei, pedagogul de renume Ștefan Velovan, vorbind despre „Istoria mărghiterului”. Nota veselă a seratelor „de distragere” a fost întreținută de „narațiuni umoristice” ca aceea a lui Goldiș, istorisind despre „Ce-a pățit Varlaam când a umblat la pejiț” (povestitorul se va însura acolo peste câteva luni), urmat în altă seară de „veselul coleg” Bălan, profesorul-economist de mai târziu, arătând auditorului, care au fost pătimirile în „Luptele cu sărăcia a unui academist” (student universitar n. n.), materiale hazlii, pe care, povestitorii le cunoșteau, desigur, din pățanii proprii.

Duminica Tomii și ziua următoare din anul 1887 au fost pentru Caransebeș zile de mare jubilar. Împlinindu-se 50 ani de când vlădica Popasu, întâiul arhiereu român al reconstruitei episcopii, s-a dedicat altarului (la Brașov). Evenimentul a fost sărbătorit cu mult alai, cu litie, cu treascuri, cu ședință festivă, cu concert coral, serenadă, retragere cu torțe, banchet jubiliar la „Pomul verde” etc., etc. Pentru organizarea acestor manifestări omagiale s-a constituit un comitet de 25 fruntași ai vieții publice românești, din care a făcut parte și Vasile Goldiș, integrându-se și mai mult în comunitatea românească a Banatului.

Dacă Caransebeșul era neajutorat în cele culturale, în schimb oferea chintesența tenacității pe tărîmul luptelor de rezistență național-politică și de afirmare românească fără șovăire. Tocmai în anii prezenței lui Goldiș acolo (1886—1889), se desfășoară fazele culminante ale acțiunii dirze întreprinsă de generalul Traian Doda, împotriva împilării și nesocotirii drepturilor românilor, ca națiune conlocuitoare în monarhie. Traian Doda, care „considera cauza națională ca o chestie de onoare personală”, l-a avut apropiat pe Goldiș în frământările lui, iar Goldiș, participant la această fază epică, nu odată a

subînțiat că și-a lăcut *ucenicia politică* în preajma generalului Doda „ultimul mare grănicer”. Fieea lui receptivă, a înșușit desigur, multe din învățămintele ce-a putut culege și vor fi contribuit la formarea de bărbat politic înțelept și clar văzător⁵. Dar a mai persistat să contribue și cel de al doilea motiv, care l-a determinat pe Goldiș să hotărască plecarea de la Caransebeș. Motivele se pot identifica cu *condițiile materiale* precare în care era nevoit să trăiască: „existența nu-mi este pe deplin asigurată, din cauza sărăciei în care se află dieceza Caransebeșului”, — se plînge în scrisoare. Desigur, dieceza Caransebeșului, n-a excelat în generozitate și belșug, fiindcă ea însuși era săracă. Fondurile pentru întreținerea institutului au fost întotdeauna puțințele, dar sigure, acoperind traiul pentru profesorii mulțumiți cu o existență mai modestă, căci marele merit a lui Popasu ca brav descendent de mocan din Țara Birsei a fost economisirea și priceperea în a chivernisi creșterii și florinții anevoios adunați, iar în ce privește modestia traiului personal, înțitul stătător al eparhiei, a fost și înțitul mergător cu exemplul pilduitor. Elevii institutului lui Popasu, adunați la apelul lui și p.e.a. din case de plugari săraci, ca să învețe gratuit dascălie sau popie, erau din cei mai nevoiași. Acești pipirii viitori dascăli, nu-și puteau potoli foamea, veșnic nesăturată, numai cu ceea ce vipt-ul precar de la internat oferea, și erau cu gîndul mereu la „straița de acasă”, cu care mamele grijuli își făceau drumuri la Sebeș. Generații de preparanzi săracani au învățat carte, cu lipsurile mereu lîngă ei. Și nici în viitorul lor de luminători ai satelor, plătiți ca vai de ei, n-au avut parte decît de apostolatul privațiunilor.

În încheierea ofertei, Goldiș, acum pe cale de a-și întemeia o familie, pune condiții materiale, cifric stabilite, tinzînd înspre obținerea unei salarizării mai satisfăcătoare. Oferta a plecat înspre Sibiu, unde va fi primită de Barițiu cu interes, căci nu odată a dat o mină de ajutor, cînd putea să promoveze un tînăr român cu carte, sau dornic de ea. Dar din motive pe care nu le cunoaștem, Goldiș n-a izbutit în pasionata lui dorință de a ajunge profesor (suplinitor chiar), la școala medie de fetițe din Sibiu. Din corespondența păstrată de la Barițiu, aflăm mențiunea lui, că la 18 martie din același an

5 Clarviziunea lui s-a dovedit, între altele, și în momentele politice confuze, cauzate de prăbușirea monarhiei austro-ungare, premergătoare adunării de la Alba-Iulia. El a știut să găsească calea just îndicată de conjunctura politică (vezi Miron Constantinescu, *Date noi cu privire la unirea Transilvaniei cu România*, în „Viața Românească” nr. 12—1966, p. 140.

1888, actele anexate de Goldiș la oferta făcută, au fost restituite, fără a se afla vreo motivare a neprimirii ofertei⁶. Plauzibilă pare a fi presupunerea că, școala sibiană de fete, care era cu greu susținută de Astra, se afla în curs de mai circumspectă așezare materială și nu era în situația de a-și lărgi cadrele didactice odată constituite⁷. Școala, la care își trimit acum odrasile și românii din Banat, n-a avut deci prilejul de a-l primi pe Goldiș ca dascăl⁸.

Dar drumurile postulantului Goldiș nu se vor opri aci. Vor continua să tindă spre idealul ambițiilor manifestate: o catedră într-un fiei românesc. Nu reușește la Sibiu, dar izbuște la Brașov. În toamna anului școlar 1888—1889, Goldiș va începe a predă limba latină la vestitul liceu („gimnaziu superior”) ctitoria șaguniană din Brașov, ca profesor ord. definitiv, cu o dotație materială satisfăcătoare. Pe lângă orele de latină de la catedra pe care o va ilustra și ca autor de apreciate manuale de școală și de sinteză a literilor latine, el mai predă și la catedrele de limba maghiară și de istorie. Șederea la Brașov a fost variată și de mai întinsă durată (până în 1901)⁹, când va fi chemat la Arad¹⁰ și unde va deveni

6 Școala (civilă) de fete din Sibiu a fost ctitorită de Asociațiune sub îndemnarea lui G. Barițiu, care, ca delegat al „Astrei” în acest scop, a supravegheat organizarea, înfăptuită în deosebit de remarcabile condiții. Deschiderea școlii și a internatului s-a oficiat la 25 sept. 1886. Avea ca scop „ca fețele române să primească nu numai o creștere morală, intelectuală și fizică îngrijită, care și pe dinsele să le ridice la nivelul la care se află adevărata femeie în țările mai înaintate în cultură ale Europei, ci totodată să le facă să simtă și să lucreze ca adevărate fiice ale poporului din al cărei sin au ieșit” — scria „Foala Diecezană” (nr. 3, 1886).

7 Definitivarea corpului didactic s-a făcut în 1887, avînd ca director pe reputatul pedagog dr. D. P. Barcianu, iar ca directoare a internatului pe „domnișoara baroneasă Elena Popp”. Profesori au fost: Elena Hodoș, licențiată în filosofie, Sabin P. Barcianu, licențiat al academiei de agr cultură, Septimiu Albin, deasemenea licențiat în filosofie, Sabina Brote profesoară de limba franceză și Gheorghe Dima, compozitor, profesor de pian.

8 În anul școlar 1887/88 erau eleve: Eugenia M. Roșu, fiica avocatului I. M. Roșu din Biserica-Albă, Aurora Liuba din Pesta, Maria Atnagea, fiică de țărani din Vrani, Silvia Paleu, fiică de brutar din Biserica-Albă, Catița Cimpeanu din Sebeș, Constanța Gurban din Ineu, Elena Munteanu locuind la Sătoraljaújhely din Ungaria de nord și altele din Ardeal și Bucovina. (După un „Conspect” din actele lui G. Barițiu, *msse rom.* nr. 892, f. 164).

9 În 1895, Goldiș redactează un memoriu din încredințarea corpului profesoral al școalelor medii gr. ortodoxe românești din Brașov, cu privire la autonomia școlii comerciale, pretinzînd dependența școlii numai de consistorul arhiepiscopesc.

10 Nepot fiind al episcopului Iosif Goldiș din Arad, Vasile Goldiș vine la Arad ca secretar consistorial și își inaugurează activitatea în plină agi-

sufletul consistoriului arădan și inspirator al mișcării de afirmare pe plan politic al românimii din Ungaria. Activitatea legată de Arad constituie o perioadă de însemnate, dar nu îndeajuns de cunoscute merite social-cultural-politice ce vor fi desigur cercetate cu mai multă aprofundare, în anul acesta al slăvirii actului de la Alba-Iulia, a cărui concepere scriptică este rezultatul unei gândiri și a unui remarcabil simț politic, de care a făcut dovadă Vasile Goldiș, în sbuciumata lui viață publică românească.

Cu aceste rinduri noi am căutat să aducem o mică contribuție la scrierea biografiei lui Vasile Goldiș, cu referire la perioada episodică petrecută în Banat, în acel Banat de care Goldiș se va simți pentru toată viața lui ait de intim legat, preluându-l și păstrându-i amintiri înduioșătoare pe care Goldiș ni le transcria astfel: „Banatul e cuibul cald al geniului românesc. E suflet mult acolo, ca nicăieri în țara noastră întregită. E proveniență românească. Scumpe legături sufletești mă ținutesc de această incântătoare provincie. Trei ani ai tinereții i-am petrecut aci, alături de oameni, care au lăsat urme neșterse în sufletul meu, încă nemodelat. Viața publică mi-am început-o la Caransebeș... Am trecut apoi pe alte meleaguri. Multe ape au curs în ocean, de când m-am despărțit de Banat, multe am văzut, multe am înfăptuit, multe am pățimit, ci Banatul mi-a rămas lipit de suflet și în cursul vremurilor, adesea m-am întors să-mi odihnesc trupul ostenit pe pământul dulce al Banatului...”¹¹

Azi, după întoarcerea pentru odihna de pururea, în groapa din cimitirul Aradului de pe Mureș, Goldiș e lângă noi, lângă Banatul lui iubit, iar poporul, eliberat de asuprime și trezit la viață ferită de orice obidă, îl așează cu pioasă venerație printre fiii lui cei mai de seamă.

tație ce domnea acolo. Ministerul ordonă o anchetă, urmărind suprimarea institutului de la Arad, susținând că „n-are nivel corespunzător” și că „profesorii n-au sentimente patriotice”. Goldiș, delegat din partea consistorului va avea prilejul, ca de la începutul activității, să dovedească abilitatea și simțul tactic de a înlătura pericolul intoleranței șovine.

11 Din scrisoarea citată la nota 2.

MUNCA — PÎRGĂ A PROPĂȘIRII

Duminica XVI-a după Rusalii

1. Ținta de căpetenie a creștinului este perfecțiunea, asemănarea cu Dumnezeu. „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este” (Matei 5, 8), zice Mîntuitorul. Preconizînd perfecțiunea ca scopul prin excelență al creștinului, învățătura Bisericii face dovada că este religia vieții și bucuriilor ei. Iisus a venit pe pămînt, ca lumea să aibă viață și mai multă să aibă (Ioan 10, 10). Viața pămîntească este prilej de gustare, atît a bucuriilor fizice, cît și a bucuriilor spirituale, înveșmîntîndu-le și nimbîndu-le într-un înalt înțeles al purității și sfințeniei.

Viața este un bun hărăzit de Dumnezeu fiecăruia. Bunul acesta trebuie cultivat spre a deveni izvor de valori morale și materiale, pe care să le transmitem urmașilor. Flacăra care a pîlîit vremelnice în noi, trebuie s-o trecem urmașilor, sub forma de înțejită vilvătaie.

Fiecare dintre noi a primit un mînunchi de daruri sau un anumit număr de talanți (cinci, doi sau unul), în mod natural, ca spre ex.: sănătatea, rațiunea, simțirea, puterea fizică, bunătatea, etc. ... Ele sînt date în formă embrionară. Actualizarea și cultivarea lor, spre a produce opere utile întregii obști — prezente și viitoare — se face prin muncă.

2. Munca este o lege a firii. Dintru început, omul a avut o misiune în sînul naturii și anume misiunea de creator. Celor dintîi ființe cuvîntătoare, Ziditorul le-a spus următoarele cuvinte: „Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile, ce se mișcă pe pămînt, și peste tot pămîntul” (Facere 1, 28). „Dumnezeu l-a așezat pe om în grădina Edenului, ca s-o lucreze și s-o păzească” (Facere 2, 15).

Ca ființă rațională și liberă, ființa umană n-a fost adusă la viață spre a se complăce în reverii și a fi bursieră a naturii, ci să lucreze, să-și valorifice propriile ei daruri, să descifreze misterele lumii, să culeagă roadele osîrdiei sale, să pă-

streze ordinea și frumusețea lumii create, să colaboreze cu Creatorul. Creștinul îndeosebi, are chemarea de a aduce la îndeplinire planurile lui Dumnezeu pe pământ „căci sintem împreună lucrători cu Dumnezeu”, zice Sfântul Apostol Pavel. I (Corinteni 3, 9).

Este eronat a considera munca drept simbol al pedepsei. Cuvintele Creatorului: „In sudoarea feței tale vei agonisi hrana ta”, nu trebuie înțelese ca un blestem, ci ca un îndemn și un sfat. E arătarea drumului către perfecțiune, nu numai pentru cel care întâmplător ar fi greșit, ci pentru orice făptură, oricând și oriunde. Oricine poate greși, dar nu e chip să scapi de greșeală decât prin munca de reparare a acelei greșeli. În acest înțeles, alungarea din Eden nu a fost o cădere, ci începutul înălțării noastre.

Ispitind paginile Sfintei Scripturi, nu vom întâlni analiza conceptului de muncă, ci accentuarea valorii ei practice și osîndirea trîndăviei. Înțeleptul Solomon voind să arate valoarea muncii, îi îndeamnă pe cei indolenți să se inspire din hărnicia furnicilor și a albinelor, care săvîrșesc o lucrare admirabilă, fără să aibă privilegiul spiritual al omului. „Du-te leneșule, la furnică și vezi munca ei și prinde minte! Ea care nu are nici mai mare peste ea, nici îndrumător, nici sfătuitor, își pregătește de cu vară hrana ei și-și strînge la seceriș mîncare. Sau, mergi la albină și vezi cît e de harnică și ce lucrare iscusită săvîrșește... Pînă cînd, leneșule, vei mai sta culcat, cînd te vei scula din somnul tău?... Dacă nu vei fi leneș, atunci va veni secerișul tău ca un izvor, iar nevoia va fugi departe de tine” (Pilde 6, 6—11). „Munca este cea mai scumpă comoră pentru om” zice Solomon (Pilde 12, 27).

Iisus a sfințit munca și a prefăcut-o în sublima binecuvîntare, îndatorînd pe fiecare creștin s-o prețuiască ca singurul mijloc de a-și modela ființa după arhetipul ce i-a fost fixat la creațiune. El însuși a muncit în casa teslarului Iosif din Nazaret. Iisus este numit „fiul teslarului” sau chiar numai „teslarul”. El pledează pentru muncă în toate împrejurările vieții Sale pămîntesti. „Tatăl meu pînă acum lucrează și eu lucrez” (Ioan 5, 7). În concepția lui Iisus, munca trebuie răsplătită, altfel săvîrșim păcat strigător la cer. „Vrednic este lucrătorul de plata sa” (Luca 10, 7). În parabole, mai limpede decât oriunde, se vede valoarea deosebită pe care Iisus o atribuie muncii. Astfel, vorbește despre pomul care trebuie să aducă roade (Matei 7, 16—20), despre semințele aruncate în ogor spre a rodi (Matei 13, 1—13), dar îndeosebi despre distribuirea talanților, spre a fi fructificați. În parabola talan-

ților, slujitorii vrednici, prin muncă stăruitoare, și-au dublat talanții, binemeritind de la stăpînul lor, pe cînd cel leneș l-a pierdut și pe cel pe care îl avea în dar de la Dumnezeu.

În spiritul învățăturii propovăduite de Mîntuitorul, au înțeles lucrurile și Sfinții Apostoli, care și-au părăsit numai în parte îndeletnicirea lor obișnuită, spre a nu fi povara cuiva. Lucrau și ei, povățuindu-i neînterupt pe credincioși să lucreze „cu mîinile lor” și să-și mănince pîinea „de ei agonisită”, iar „cine nu vrea să muncească, acela nici să nu mănince” (II Tesaloniceni 3, 7—10). Este știut că Sfîntul Apostol Pavel a practicat meseria de țesător de pînze pentru corturi. Principiul obligativității muncii a devenit astăzi pîrghia vieții și a pro-pășirii, îndeosebi în societatea noastră.

3. Lucrînd imităm pe Dumnezeu, ne asemănăm cu Iisus, sporim darurile ce ne-au fost încredințate, sporim bunurile vieții, sîntem în drum spre împărăția lui Dumnezeu, care „nu stă în vorbe, ci în fapte” (I Corinteni 4, 20).

Munca este mijlocul cel mai eficient pentru obținerea mîntuirii. Cu ajutorul ei realizăm o viață virtuoasă, condiție a obținerii mîntuirii. Hesiod spunea că „Dumnezeu a pus munca santinelă virtuții”, iar în Zend-Aveșta citim: „Acela care produce grîu, produce sfințenie”. Prin muncă se potolesc patimile, se preîntîmpină viciul și se echilibrează sufletul; ea este un nobil purgator în care se nimicesc miasmele ce amenință destrămarea ființei noastre. Pe drept cuvînt, s-a spus că lenea este mama tuturor viciilor, iar munca tatăl tuturor virtuților. Munca alungă plictiseala, îndoiala, deznădejdea și mînia, ea cultivă respectul pentru bunul altuia — elștigat prin trudă —, aduce belșug și asigură fericirea. Am putea spune cu poetul V. Voiculescu că „munca este cea mai veche taină și lege de pe lume, care urzește, înalță și creează” (Imn muncii).

Prin muncă, noi gustăm viața, ni se înzecește bucuria de a trăi și de a înfrunta cu încredere toate adversitățile. Munca ne dă sentimentul demnității noastre, oțelește voința, ne deschide porțile spre cetatea luminii și ne pregătește o bătrînețe fericită, înconjurată de stimă și respect. Munca rămîne cea mai minunată și mai înălțătoare școală pentru formarea și modelarea noastră în duhul marilor idealuri umane, căci

„Ea ca pe un copil crește pe om și îl alintă
Îi cîntă și trudește, ne-nterupîndu-și mersul
Și, fără să se ndoaie, purtîndu-l către țintă,
Pe umeri-i atletici ea duce universul”.
(V. Voiculescu: Imn muncii).

Preot Ion Bunea

RUGĂCIUNEA

Duminica XVII-a după Rusalii

De multe ori auzim pe unii credincioși zicînd: Ne-am rugat de multe ori și am cerut, dar Dumnezeu nu ne-a auzit! Dumnezeu aude însă suspinul și vede necazul fiecăruia, iar dacă împlinirea cererilor noastre întîrzie, vina trebuie s-o căutăm în noi înșine. Uneori împlinirea celor cerute se lasă așteptată ca noi și mai mult să zăbovim în rugăciune.

O frumoasă oglîndire a acestui adevăr este întîmplarea cuprinsă în textul evangheliei care s-a citit astăzi: Iisus călătorea prin părțile Tirului și ale Sidonului, regiune în nordul Țării Sfinte, locuită de o populație numită cananei sau hananieni, vechea populație dinaintea așezării evreilor în vechiul Canaan. Ca și re alte neamuri păgîne, evreii de atunci îi socoteau pe cananieni spurcați și-i disprețuiau.

O femeie din acest neam, o hananeancă, ieșind în calea lui Iisus, striga: „Miluiește-mă Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de un demon”. Iisus nu i-a răspuns nici un cuvînt. Să n-o fi auzit? Este cu neputință. Ucenicii venind mai aproape de Iisus, îl rugau și ziceau: „slobozește-o că strigă în urma noastră”. Deci Iisus a auzit strigarea femeii, dar într-adins nu i-a răspuns, tocmai pentru că pregătea și pentru ucenici și pentru mulțimea de iudei care-L însoteau o splendidă pildă de credință și de stăruință în rugăciune. De aceea El zice către Apostoli, ca să audă și femeia: „Nu sînt trimis decît către oile cele pierdute ale casei lui Israel”. Femeia a auzit aceste cuvinte, dar în loc să se tulbure, se închină lui Iisus, zicînd: „Doamne, ajută-mă!”. Iisus îi grăiește: „nu se cuvine să iei plînea fiilor și s-o arunci cliinilor”. Copiii erau fiii lui Israel, cărora împărăția lui Dumnezeu li s-a vestit mai-nainte prin proroci, de care ei însă nu s-au arătat a fi vrednici. De aceea Dumnezeu a luat de la ei împărăția, precum a vestit Iisus cu alt prilej, și a dat-o neamurilor păgîne care prin primirea credinței s-au făcut vrednici de ea. Cu această credință în suflet, hananeanca răspunde: „Așa este Doamne, dar și cîinii mănîncă din fărîmiturile ce cad de la masa stăpînilor” (Matei 15, 27). Iisus a lăudat această credință ca și oarecînd pe a sutașului păgîn care a venit să-l roage pentru sluga sa, cînd a zis: „...nici întru Israel nu am aflat atîta credință” (Matei 8, 10).

De n-ar fi stăruit în rugăciune cu credință, hananeanca

nu și-ar fi văzut fiica vindecată. Rugăciunea ei rămîne peste veacuri și pentru noi un model de rugăciune stăruitoare.

Despre rugăciune s-a spus și s-a scris mult. Și totuși așa de puțini credincioși știu să se roage cu adevărat, așa de puțini se roagă cu adevărat! Dar aceia care se hrănesc zilnic cu pîinea rugăciunii stăruitoare și curate se deosebesc de toți ceilalți credincioși. Ei au o putere duhovnicească deosebită care le vine tocmai din petrecerea lor tainică cu Hristos.

Un sfînt părinte numește rugăciunea „vorbirea minții cu Dumnezeu” (Evagrie Monahul, în „Filocalia”, I, p. 75), iar altul zice că este „petrecerea și unirea făpturii cu Dumnezeu” (Sf. Ioan Scărarul: Scara, 28, 1). Aceasta înseamnă că adevărata rugăciune este aceea în care credinciosul este concentrat în întreaga minte către Dumnezeu și nu îngăduie să i se împrăstie gîndurile.

Toți cei ce se roagă știu cum, mai ales în vremea rugăciunii. gîndurile sînt furate încoace și încolo. Uneori ne pomenim că rostim cuvintele rugăciunii cu gura iar mintea ne este împrăștiată. Astfel de rugăciune nu ne poate fi de folos. Precum ar fi un lucru necuvincios să stai în fața unui conducător și să-ți întorci într-altă parte fața, așa este lucru nevrednic și păgubitor să stai la rugăciune înaintea lui Dumnezeu, iar mintea să stea de vorbă cu patimile.

Cunoscînd această primejdie, Sfinții Părinți ne-au îndemnat să nu spunem multe cuvinte în rugăciune și să nu folosim expresii meșesugite căci zice Sfîntul Ioan Scărarul, „adeeseori gînguritul simplu și fără viclesug al copiilor a fost plăcut Tatălui lor celui din ceruri” (Scara 28, 9—10).

Chemarea stăruitoare a numelui lui Iisus Hristos, făcută cu atenție și cu adunarea gîndurilor, este rugăciunea pe care toți sfinții într-un glas o recomandă, ca navăza cea mai bună împotriva răutății. „Ori de cîte ori se întîmplă să se înmulțească în noi gîndurile rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea Domnului nostru Iisus Hristos și le vom vedea împrăștiindu-se ca fumul în văzduh” (Iisihie Sinaitul, Filocalia, IV, suta întia, c. 97). Să zicem deci cu buzele sau cu mintea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă”, cît de des. Cînd pomenirea numelui prea scump al lui Iisus Hristos „se va lipi de răsufilarea noastră”, nu ne vom teme de rele. Rugăciunea aceasta a rostit-o și hananeanca: „Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă! Doamne ajută-mi!”

Uneori ni se pare că Dumnezeu nu ne împlinește cererile așa precum ne rugăm. E bine ca în astfel de împrejurări să ne gândim de ce nu am primit cele cerute. „Toți care cer ceva de la Dumnezeu și nu primesc, fără îndoială că nu primesc pentru una din aceste trei pricini: sau pentru că cer prea de vreme, sau pentru că nu cer după vrednicia lor ci pentru slavă deșartă, sau pentru că primind cele cerute să nu se mîndrească sau să cadă în nepăsare” (Scara 26, c. 60).

Cei mai mulți nu știu apoi ce se cuvine să cerem de la Dumnezeu în rugăciune. „Cere de la Dumnezeu cereri vrednice (potrivite) cu slava Sa ca să fie vrednicia ta mare înaintea Lui și să se bucure El de tine” — zice Sfîntul Isaac Sirul. „Căci precum cineva dacă cere de la împăratul pămîntesc puțin gunoi, nu numai pe sine se necinstește printr-o cerere nevrednică... ci-l face și pe împăratul de ocară prin cererea lui, tot așa face și cel ce lucruri pămîntești cere de la Dumnezeu din ceruri” (Cuv. 44). Ingerii din ceruri privesc la tine cînd te rogi să vadă ce ceri tu de la Stăpînul lor și se veselesc cînd văd că pămînteanul uită de rău și cere cele cerești. „Nu te ruga, apoi, să se facă voile tale, căci voia ta nu se acoperă întru totul cu voia lui Dumnezeu, ci te roagă precum Iisus ne-a învățat: Fie voia Ta” (Evagrie, Capete despre rugăciune, Filocalia, I, p. 78).

Prof. dr. Gheorghe Lițiu

„DUMNEZEU ESTE DRAGOSTE...”

Duminica XXVII-a după Rusalii

Rog pe bunul Dumnezeu ca sămînța pe care încerc acum să o arunc în acest ogor al sufletelor voastre să fie udată cu harul Duhului Său celui Sfînt, pentru ca să dea rod bun și îmbelșugat. Iar dintre numeroasele semințe ale dumnezeieștilor învățături care se pot desprinde din Evanghelia de astăzi, voi alege doar una și anume pe aceea care le cuprinde în germene pe toate celelalte: dragostea. Dragostea lui Dumnezeu față de noi!

Căci, ce este altceva mila pe care și-a arătat-o Hristos față de femeia neputincioasă și gîrbovă pe care a vindecat-o, decît o dovadă a dragostei. Fără ca cineva să intervină, fără ca femeia bolnavă să-L roage, Iisus Hristos doar din milă, toarnă putere în măduarele ținute pînă aci întru slăbiciune, îndreaptă trupul gîrbovit și — ce fericire! — ochii care timp

de 18 ani nu au privit decît pămîntul, se ridică uimiți spre mărirea cerului și scăldați în lacrimi privesc acum la fața semenilor!

Asemenea acestei minuni, dovadă a dumnezeirii lui Iisus Hristos dar totodată și a dragostei Sale, sînt multe alte întîmplări relatate de sf. evanghelii. Din mila lui Hristos bolnavii se vindecă, leproșii se curăță, orbii văd, ologii și paralizații umblă. Mila lui Hristos este aceea care înlocuiește suferința din trupuri cu balsamul vindecării și deznădejdea din suflete cu nădejdea mîntuirii.

Și de cîte ori nu am mai văzut noi dragostea lui Dumnezeu față de făptura Sa? Oare nu din dragoste față de aceasta și pentru mîntuirea ei, Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a făcut asemenea nouă, s-a pogorît în ieslea dobitoacelor pentru ca să ne ridice pe noi întru Slava Sa? Oare nu din dragoste față de noi, Hristos Impăratul ne-a iertat toată datoria? Oare nu din dragoste, Hristos, Păstorul nostru cel bun, care sufletul și-l pune pentru oi, a alergat prin munți și văi să caute oaia cea rătăcită? Oare nu din dragoste față de noi, Dumnezeu Tatăl nostru, ne-a primit din nou la sinul Său, după ce am irosit pe nesăbuite cărări toată bogăția Sa de daruri? Și întorcîndu-ne goi trupește și sufletește, am fost întîmpinați — fără să merităm — cu bucurie mare, care a cuprins cerul și pămîntul și am fost îmbrăcați apoi întru podoabă și întru cînte. Și oare cine poate cuprinde în cuvînte, dragostea cea de necuprins a lui Dumnezeu?

Să ne gîndim la acel Impărat drept și Stăpîn peste împărății care își iubea pe unicul său Fiu ca și pe Sine. Cînd sluga împăratului, pe nume Adam a săvîrșit nelegiuirea, a fost osîndit la moarte. Legea trebuia să osîndească nelegiuirea! Dreptatea Impăratului nu putea fi stîrbită prin neascultare. Ea trebuia să se îndeplinească. Adam trebuia să moară... Dar iată, atunci apare minunea dragostei supreme: Fiul Impăratului, cel una cu Impăratul, din neajmura dragostei pe care o avea față de Adam, se oferă El însuși, de bunăvoie, să moară în locul slugii, luînd asupra Sa toată vina neleguirii. Faptul s-a întîmplat aievea. Drama s-a consumat pe dealul Golgotei.

Care să fi fost oare simțămintele lui Adam față de această nemaipomenită dovadă de dragoste a Stăpînului său? Inimă de piatră să fi avut și totuși greu ți-o poți închipui rece și nepăsătoare.

Și într-adevăr — istoria e martoră — mulți Adami au răspuns la această dragoste cu dragoste. Căci lung și nesfîrșit este șirul acelor mărturisitori pe frunțile cărora focul dra-

gostei lui Dumnezeu a aprins nimbul sfințeniei. Toți au căutat să-l imite pe Hristos, să răspundească în jurul lor, în viața lor, aceeași dragoste.

Răscumpărătorul lasă urmașilor lui Adam, prin testamentul Său, un neprețuit dar: religia dragostei. Ea ne arată că „Dumnezeu este dragoste” și cu cât făptura care este făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu va avea mai multă dragoste, cu atât se va asemana mai mult cu Tatăl Său, Creatorul. Cu cât creștinul are mai multă dragoste, cu atât este mai aproape de Hristos, căci „după aceasta vă va cunoaște lumea că sunteți ucenicii mei — zice Domnul — de veți avea dragoste între voi”.

Cu cât creștinul are mai multă dragoste, cu atât este mai mult al lui Hristos și mai aproape de semenii. Iar în măsura în care este lipsit de dragoste, în aceeași măsură se depărtează de semenii și de Dumnezeu și în aceeași măsură se apropie de ființele neînsușite. Numai pentru acestia este valabilă definiția unui oarecare filozof, că: „omul față de ceilalți oameni este un lup” (o fiară).

Revenind acum la femeia gîrbovă din evanghelia de azi, mă gîndesc de cîte ori nu sîntem și noi gîrboviți de greutatea și rușinea păcatului! Cui nu i s-a întîmplat să aibe pricină de neînțelegere sau chiar dușmănie cu aproapele și întîlnindu-l pe acesta să treacă pe lîngă el plecîndu-și capul asemenea femeii gîrbove? Cu toate că atunci sîntem fiziceste la un pas de semenul nostru, din punct de vedere creștin sîntem nespul de departe și de el și de Dumnezeu.

Doamne, dar oare atunci, nu toată viața noastră, rugăciunea noastră către Tatăl cel din ceruri de a ne ierta greșalele, așa cum și noi iertăm greșitilor noștri, toate cuvintele noastre frumoase de creștini, nu sînt ele „aramă sunătoare și chimval răsunător”?

Doamne Dumnezeule, revarsă ploaia binefăcătoare a harului Tău peste această cea mai aleasă sămință a dragostei pe care desprinzînd-o din sf. evanghelie am căutat să o sădim în inimi, ca din ea să crească acolo o floare minunată care să împodobească viața noastră.

Pr. Ilie Stoca

GÎNDURI PENTRU NAȘTEREA DOMNULUI

Sublimul miracol al Nașterii Domnului ne atinge și anul acesta cu aripa lui muiată în azurul grației!

Fiecare din noi am simțit bucuria marelui praznic în ca-

sele noastre, dar mai ales în sufletele noastre. Și ne-am bucurat, căci toți — ca fii ai Bisericii creștine — am înțeles încă odată că solia Evangheliei lui Hristos e buna înțelegere între popoare, e pacea în omenirea întreagă. Acolo, la porțile Betleemului, se deschidea în noaptea aceasta cea dintâi mare pagină a unui catehism de viață nouă, de duh nou. Căci acolo, îngerii lui Dumnezeu din albastrele înălțimi ale cerului, au rostit cea mai frumoasă cântare după care omenirea va susținea cu înflorată nostalgie întru împlinirea ei: „Mărire întru cei de Sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie“.

Din noaptea aceea mesajul de pace a rămas în lume an de an și omenirea și-a făcut din el cel mai înflăcărat ideal după care a singurat atît și pentru care astăzi luptă cu nestîns entuziasm și înflăcărată pasiune.

Dar în acest ceas, cînd încă se mai aude bubuitul tunurilor, cînd încă mai curg lacrimi și sînge, ni se cuvine nouă, ca slujitori ai lui Hristos, să nu ne renegăm idealurile și să nu ne uităm misiunea. Nu știm cînd va sosi ziua aceea — dar noi nădăjduim în ea — ziua aceea cînd tumultul înfricoșător de astăzi se va transforma în uriasă și în sfîntă simfonie a păcii, în acea euforie minunată a lui Apolon de care vorbeau poeții Eladei.

Să spunem ca Pascal și să nu uităm că... toute nôtre dignité consiste a bien penser (întreaga noastră demnitate constă în a gîndi bine). Intr-adevăr, demnitatea umană constă în a gîndi tot ceea ce spunem, dar mai cu seamă în tot ceea ce facem. Fie că o dorim sau nu, fie că ne place sau nu, actele noastre ne definesc și ne angajează în fața conștiinței noastre, dar și în fața societății în mijlocul căreia trăim. Și lucrul acesta trebuie avut în vedere, mai ales atunci cînd e vorba de Biserică și de slujitorii ei.

Să nu uităm că în lume mai sînt nenorociri pricinuite de război și că sînt oameni care vorbesc desore necesitatea și binefacerile războiului. Tu, slujitor al lui Hristos, ascultă-i și la rîndul tău arată-le binefacerile păcii pe care îngerii au preamărit-o în noaptea Betleemului la leagănul Pruncului sfînt.

Sînt oameni în lume care vor să toarne betonul în case-mate, nu în case de locuit și care vor să facă din fier tunuri, nu pluguri. Tu, slujitor al lui Hristos, ascultă-i și la rîndul tău, spune-le că un plug înseamnă mai multă pîine pe masa fiecăruia. Și mai spune-le că un tanc le-ar putea dărîma casa făcută cu grea sudoare și că sub dărămurile ei ar putea fi îngropați de vii odraslele lor, nu ale dușmanului.

Sînt oameni în lume care vor să folosească lemnul în paturi de pușcă, iar nu în bănci și nici în biblioteci. Tu, slujitor al lui Hristos, ascultă-i și dacă n-au uitat încă, amintește-le că într-o bancă din acestea va învăța un copil care va descoperi taina cancerului și că într-o bibliotecă ar putea sta ca toată cinstea un nou Aristofan, un Dante sau Shakespeare.

Intr-un cuvînt, sînt oameni care vor ca primejdia războiului să plutească mereu deasupra lumii, ca toate acestea să se reediteze mereu, mereu. Tu, slujitor al lui Hristos, amintește-le că omul pe care ei vor să-l ucidă înseamnă omenirea și întoarce-i la omenire. Amintește-le că un pirat care torpilează un vas spre a-l jefui, salvînd însă pe naufragiați, este un om care calcă legea morală a omenirii și a omeniei. Și mai amintește-le că cel care va scufunda vasul care ar lansa prima torpilă atomică deslănțuind războiul de mîine, acela e un erou, un erou care reprezintă lumea în apărare și care apără legea morală a omeniei. Deoarece, numai cel ce se contopește cu omenirea, cu țelurile ei — apropiate sau îndepărtate — care poartă omenirea întreagă în sînge, numai acela poate vorbi cu glas tare în numele omului și omul acela trebuie să fii tu.

Amintește-le că lumea vrea să creeze, nu să distrugă; ca omul vrea să se bucure, nu să plîngă; că omul vrea să creadă în adevăr și în frumos, vrea să spere, nu să desnădăjduiască. Amintește-le că omenirea vrea să făurească ziua de mîine cu tot viitorul ei, nu să-l tăgăduiască și că, în sfîrșit, lumea vrea să trăiască, nu să se sinucidă. Amintește-le toate acestea și vei vedea că omul poate învinge tragedia amară a războiului. Căci dacă, printr-o fericită întîmplare, s-ar aduna laolaltă toată materia primă din care s-au turnat obuze, cartușe, mitraliere, tancuri, avioane..., dacă s-ar aduna toate vestoanele militare și cismele ostășești, tot lemnul folosit pentru paturile de pușcă și toate alimentele și medicamentele pe care le-a cerut numai ultimul război mondial, știi tu, ce ar fi însemnat toate aceste lucruri în mina omenirii care trudește din zori pînă noaptea tîrziu? Știi tu cită energie s-a risipit zadarnic de milioane de oameni în nopți lipsite de somn pe drumurile fără de sfîrșit — și de atîtea ori și fără întoarcere — ale frontului? Cine a văzut dîstrugerea, cine a întilnit pinzele lui Leonardo Da Vinci călcate în picioare și monumentele de artă distruse, știe că dîstrugerea a însemnat pierderi pe care nici o matematică și nici un matematician din lume nu le poate calcula. Nu ar fi mai înțelept ca aceleași forțe să se folosească pentru creație, pentru viață, pentru cultură și civilizație?

De aceea și tu, alături de omenirea cinstită, ai spus nu războiului, și ai ridicat brațul pentru apărarea păcii pe care o cere conștiința ta odată cu Biserica lui Hristos căreia îi ești devotat.

Oricât s-a vorbit pînă astăzi și oricât s-a scris despre chemarea Bisericii la luptă cu forțele întunecului, nu se va învîna nicicînd prea mult asupra acestei probleme, cu condiția de a nu se uita că această temă e însăși menirea spirituală a preotului de a fi un veșnic apărător și slujitor al tuturor bunurilor spirituale și deci și al păcii. De aceea el rămîne un credincios luptător al idealului creștin, al păcii cerută de Evanghelia lui Hristos, făcînd ca această minunată pace să sălășuiască mai întîi în sufletul său și apoi în sufletul păstoriților săi.

Oricît de mare ar fi puterea noastră de uitate și oricît de adînciți am fi în îndeletnicirile noastre, adeseori ne întrerupem lucrul și, scrutînd cu ochii zările viitorului, ne întrebăm cu îngrijorare: ce va fi mîine? Ce se va întîmpla cu viața noastră, cu copiii noștri, cu bucuriile lor? E războiul o fatalitate ineluctabilă? Dacă da, atunci fără sens ar rămîne toate speranțele lumii și zadarnică ar fi toată propăvăduirea altarelor creștine. Dar el nu e o fatalitate, nici ineluctabilă și nici inexorabilă, și ca atare speranțele lumii nu pot fi înșelate. Și nu pot fi înșelate, căci avem de muncit neîncipuit de mult, pentru a aduce piine și lumină pînă și în casa celui mai oropsit dintre semenii noștri. Avem respect neîarmurî pentru tot ce este muncă omenească și n-am vrea să fie dat distrugerii nici un fir de ață și nici o filă din abecedarul pe care învață copiii noștri. Nu mi-l pot închipui pe luntrașul de pe Volga sau pe studentul din California că s-ar bucura dacă pămîntul lor s-ar aprinde într-un uriaș incendiu. Și nici pe agricultorul din Florida sau pe pescarul din Mediterană dornici să înlocuiască plugul cu pușca sau năvodul cu tancul.

E drept, granițele, obiceiurile, limba, credința și felul de viață, poate despărți pe oameni în diferite forme și grupări de state. Dar nimeni nu uită că pretutîndeni există, copii care au dreptul să trăiască în dragostea mamelor, bătrîni care au dreptul la odihnă și liniște, pomi care așteaptă să rodească, monumente de artă de care oamenii nu se mai saturează, privindu-le. Toate acestea trebuie să-l facă pe om să înțeleagă că el trebuie să le ocrotească, să le îngrijească, să le iubească și să se bucure de ele, ele fiind elementele proprii ale vieții și ale ființei lui. Așa fiind, să spunem încă odată ceea ce fiecare știm că ne este datoria a spune și a împlini și în această marea

zi de praznic al Nașterii Mântuitorului. Tinăr sau bătrîn, alb sau negru, cărturar sau simplu muncitor de pe întinsele cîmpii ale Chinei, student de pe însoritele coaste ale Italiei, sau din înghețatele fiorduri ale Norvegiei, oameni fără sau cu păreri deosebite despre religie, politică sau viață, toți laolaltă doresc pacea, rostindu-i numele într-o suavă și izbăvitoare dorință de la un capăt al pămîntului la celălalt. Icoana trecutului război, cu orașe, sate, biserici, școli, spitale și azile nimicite, cu mii și mii de oameni uciși la întîmplare, încă nu s-a șters din sufletul nostru. Nimic nu poate fi mai dureros pentru un popor decît să-și vadă bunurile sale materiale și spirituale distruse de asemenea tragedii: Iată, de ce și tu, slujitor al lui Hristos, nu poți sta nepăsător, ci trebuie să-ți spui cuvîntul într-un ceas ca acesta. Nu uita că Abel a fost ucis de fratele său Cain și lucrul acesta e monstruos, e groaznic. Mîna noului Cain trebuie oprită înainte de a înfăptui crime. Primejdia unei furtuni poate fi prevestită, dar ea nu poate fi oprită. Nu uita, primejdia unui război poate fi înlăturată, dacă și tu, slujitor al lui Hristos, te vei găsi alături de popoarele lumii care apără pacea cu mințile și cu brațele lor.

Un vechi colind românesc spune:

„Astăzi Domnul prunc se face
Să ne aducă sfînta pace”...

Iar bătrînul Mircea, întrebât fiind de îngîmfatul Baiazid, ce vor românii, răspunde liniștit ca pentru întregul neam: „bună pace”.

Iată de ce noi, slujitori ai altarelor, avem datoria de a ne găsi în rîndurile uriașului front al PACII, mărturisind încă odată în această luminată zi de praznic al Nașterii Domnului că pentru noi, Biserica și Pacea, sînt una: apărînd una, trăim pentru cealaltă și pe amîndouă le dăruim Patriei noastre. De aceea, fiecare acolo unde ne găsim, să îndemnăm pe credincioșii bisericilor noastre să dea slavă lui Dumnezeu în strămoșeasca noastră credință și să iubească pacea, să lupte pentru ea, și s-o apere.

Pr. Emanuel Copăceanu

DOUĂ DECENII DE VIAȚĂ NOUĂ

În calendarul luptei poporului român pentru eliberarea națională și socială se află înscris, la loc de cinste, actul proclamării Republicii, săvârșit la 30 decembrie 1947.

Cele două decenii care s-au scurs de atunci, efervescente, dinamice, au constituit pentru poporul român o perioadă plină de transformări înnoitoare, încununate de triumful deplin al noului, la orașe și sate. Schimbînd înfățișarea Țării, trezind așezări uitate, zidind altele noi, moderne, oamenii muncii și-au dovedit pe deplin capacitatea, talentul și patriotismul de care au fost și sînt animați.

Conștiința demnității naționale și sociale, iluminînd drumul grelelor încercări și al marilor realizări săvârșite, păstrează vie mîndria poporului nostru dirz, talentat, modest și ospitalier. Istoria lui, plină de lupte și visuri realizate, constă în ea însăși, dovada mării sale capacități și înțelepciuni. Din vremuri străvechi ale istoriei, generații de înaintași, prin muncă și jertfă, și-au amestecat sîngele cu pămîntul Țării pe care au dorit-o, neconținut, întregă, puternică și înfloritoare.

Descoperirile arheologice atestă că din cele mai vechi timpuri trăim și creăm pe aceste meleaguri. Artiștii anonimi ai înfloritoarelor culturi Criș, Boian, Hamangia, Cucuteni, au făurit, cu o măiestrie de învidiat și azi, adevărate opere de artă, vestigii admirabile în tezaurul mondial, material și spiritual, al neoliticului. În mileniul I a. Hr. s-au pus definitiv bazele culturii geto-dacice, ajungîndu-se la o uniformizare în cultura materială și spirituală, în manifestările conștiinței sociale. E cunoscut rolul important pe care l-au jucat geto-dacii în sud-estul Europei, în timpul lui Burebista și Decebal.

Prin transformarea Daciei în provincie romană, civilizația daco-romană și limba latină adoptată de populația noii provincii, răspîndită și în teritoriul dacilor liberi, au asigurat caracterul latin al poporului român.

Procesul de afirmare a poporului nostru a continuat de-a lungul seco'elor. Voevozii și domnitorii statelor încheiate pe

teritoriile Munteniei, Moldovei, Olteniei, Ardealului și Banatului, străduindu-se în satisfacerea stringentă a trebuirilor interne și luptând în fruntea oștilor pentru propășirea și neatinerea țărilor lor, răspundeau cerințelor obiective ale poporului. Fermentii procesului de încheierea națională unitară au acționat adânc asupra oamenilor, conducând, etapă de etapă, la deplina formare a conștiinței unității națiunii române. Românii au format o unitate înainte de unificarea statului, simțul solidarității și al conlucrării dovedindu-se deosebit de puternic în toate provinciile românești. Ștefan cel Mare și-a înarmat oștirea cu ajutorul meșterilor armurieri din Brașov; centre economice din Transilvania consumau produse agrare din Muntenia și Moldova, oamenii și bunurile spirituale sau materiale circulând în ritmul unei vechi și mari obișnuințe, în lungul și în latul pământului locuit de români. Cartea românească, tipărită pentru toți românii, începând cu mijlocul secolului al XVI-lea, la Brașov, Tîrgoviște sau Sibiu, circula pretutindeni.

În marea bătălie pentru recăștigarea independenței, poporul a primit cu inimile săltând de bucurie, cu brațele încărcate de flori, pe Mihai Vodă Viteazul, domnul român care în anul 1600 a reușit să unească sub un singur sceptru toate provinciile românești. Firul unității dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania, s-a întărit de atunci continuu, trecînd neabătut prin toate acțiunile revoluționare cu caracter național și social, prin inima luptelor și năzuințelor lui Horia, Tudor Vladimirescu și altor alora. La 1848 sarcina unirii Principatelor n-a putut fi îndeplinită, ea realizîndu-se puțin mai tîrziu, în 1859. La Plevna, în anul 1877, românii, cu arma în mînă, cuceau independența mult visată a țării lor. Marea unire a tuturor românilor avea să se desăvîrșească în anul 1918, la 1 decembrie. Atunci, pe cîmpia romanilor din Alba Iulia, delegații românilor din părțile eliberate de sub jugul habsburgic împreună cu solii veniți de peste munți, din vechea Românie, și-au unit vrerile și într-un singur glas au făcut cunoscută lumii suprema lor dorință: unirea tuturor românilor într-un stat național, liber și independent — România.

A urmat, apoi, o perioadă de grele încercări, cînd se afla în primejdie însăși ființa națională a poporului român, cînd deasupra României s-au întins flamurile negre ale fascismului. Lupta poporului român, condusă de cei mai buni fii ai clasei muncitoare, impulsionată și de victoriile obținute de puterile aliate împotriva hitlerismului, în cel de al doilea război mondial, a culminat cu victorioasa insurecție armată din 23 August 1944, ziua eliberării României de sub jugul fascist.

Marele moment al renașterii naționale a deschis o nouă epocă în istoria Țării noastre, a descătușat toate energiile creatoare ale poporului și a marcat începutul adâncilor prefaceri care au dus România, din treaptă în treaptă, spre culmile pe care le-a atins astăzi. Revoluția populară declanșată în August 1944, lichidând orînduiele bazate pe exploatarea omului de către om, pe parcurs a eliberat Țara din starea de înapoiere economică și culturală a trecutului. Poporul nostru, muncind neobosit, a transformat România într-o țară cu o economie și cultură în plin avînt, care, constant și în ritm susținut, înaintază spre bunăstare și progres.

Programul de dezvoltare multilaterală a Țării a concentrat toate forțele creatoare într-un uriaș torent generator de noi și noi energii, cultul muncii înscriindu-se printre atributele caracteristice ale poporului nostru care a dat acestei noțiuni sensuri dintre cele mai nobile. Rădăcinile uriașelor strădanii, abnegației și spiritului de sacrificiu de care a dat dovadă întregul popor în ultimii 20 de ani de cînd ființează Republica, se află înscrise în cartea de aur a națiunii române.

Marșul impetuos al industrializării socialiste a făcut ca produsele întreprinderilor Țării noastre să se multiplice, să se diversifice, să se perfecționeze de la an la an.

Cuprinsă în marile obiective economice ale Țării, producția sub toate aspectele ei s-a ridicat la un nivel din ce în ce mai înalt. La sfîrșitul actualului cincinal industria noastră va produce în 24 de zile cît producea într-un an întreg industria României antebelice.

Combinatele, uzinele, fabricile, ridicate pe întregul teritoriu, încorporează talentul, destoinicia și munca zeci și zecilor de mii de muncitori, tehnicieni, proiectanți, arhitecți și constructori. În ultimii ani s-au obținut rezultate bune în acțiunea de dotare a întreprinderilor cu utilaje noi de înaltă tehnicitate, în acțiunea de modernizare a parcului de mașini-unelte existent.

Siderurgiștii, într-o continuă perseverență în a studia realizările analoage pe plan mondial, scot șarje de oțel de o calitate din ce în ce mai bună. Mecanizarea, introducerea pe scară largă a mijloacelor circulante a îmbunătățit radical munca în minele de diverse zăcămintele din subsolul Țării. S-au scris adevărate epopei ale luptei omului cu adîncurile pentru a scoate la lumină și a valorifica superior nestematele negre, neferoașele, care poartă spre lumina zilei soarele închis în întuneric timp de milenii.

România de azi dispune de o dezvoltată industrie petrolieră, înzestrată cu instalații și utilaje din cele mai moderne. Au-

rul negru, țițeiul, transformat în uriașe instalații, cu tehnologii dintre cele mai moderne, prin rafinare dă, în prezent, peste 400 de sortimente de produse — benzine cu cifră octanică foarte ridicată, uleiuri, motorine superioare, materii prime pentru industria petrochimică, bitum, parafine și altele. Petroliștii români, prin muncă și talent, au adus România în primele rânduri ale țărilor competitive din lume. Instalațiile noastre de foraj, de concepție și fabricație proprie, puternice și continuu perfecționate, sînt răspindite în 15 țări din 4 continente. De asemenea experiența proprie a României în acest domeniu și-a cucerit un loc avansat. În ultimii 10 ani, peste 1200 de specialiști români au lucrat la descoperiri de noi zăcămintе și la montarea instalațiilor livrate în cîteva zeci de țări din Europa, Asia, America Latină și Africa. Țara noastră este prima din lume în aplicarea metodei hărților izotopice care mărturisesc destul despre originea țițeiului, metodă originală care permite determinarea mișcărilor subterane și a evoluției ulterioare a țițeiului.

Electrificarea, unul dintre obiectivele cele mai importante și care se află în deosebită atenție a conducătorilor Țării, a cunoscut în anii Republicii o dezvoltare impresionantă. Pornind din freamătul marilor noastre orașe și ajungînd pînă în îndepărtatul sat sau cătun, scînteia electrică, subjugată de puterea și priceperea omului, în cadrul sistemului energetic național, acționează cu rezultate din ce în ce sporite, în nenumăratele roțițe ale uriașului angrenaj economic, social și cultural. Ca într-o adevărată salbă se înșiruie pe pămîntul Țării, hidro și termocentralele dătătoare de lumină, de energie, ca cele de pe cursul Bistriței, hidrocentrala de la Argeș, termocentralele Luduș și Fintînele. Hidrocentrala de pe Lotru, în curs de construcție, care va avea o putere cît Argeșul și Bicazul adunate la un loc, se prevede a fi cea mai mare centrală de pe rîurile interioare ale Țării și, în același timp, una dintre cele mai impunătoare din Europa. În fruntea acestor palate generatoare de energie, peste cîțiva ani, la terminarea tuturor lucrărilor, se va afla marea centrală de la Porțile de Fier, pe al cărei clocotitor și vast șantier se duce zi de zi lupta între om și munți, între om și ape, între rațiune și forțele cumulate milenar ale naturii, unde muncitorii noștri au construit și înălțat deja șosele la mari înălțimi, viaducte și poduri — adevărate opere de artă, au străpuns tunele prin inima muntelui.

O domnie de aproape un veac, cea a aburului pe căile noastre ferate, a fost detronată. Prin introducerea tracțiunii cu locomotive diesel-electrice de 2100 CP — prevăzute să crească

la 2500 CP — și cu cele electrice de 6580 CP, Țara noastră participă la acțiunea largă de modernizare a transporturilor feroviare ce se desfășoară azi în lume. Pe poarta uzinei „Electroputere” din Craiova, au ieșit peste 500 de locomotive diesel-electrice, cu piesele componente mereu îmbunătățite, ajungându-se la puteri sporite și la viteze ce ating cifra de 120 km la oră. Noile locomotive electrice de 6580 CP se situează încă de pe acum printre cele mai puternice locomotive electrice din Europa.

Nevoile crescînde ale agriculturii noastre, progresul tehnic realizat în diferitele sectoare de activitate, au impulsivat munca și talentul constructorilor români de tractoare. Modernele și elegantele tractoare românești U-650, U-651 își demonstrează, pe ogoare sau în alte activități, înaltele calități tehnice, forța de tracțiune, rapiditatea. Prevăzute și cu un larg sortiment de piese de schimb, ele sînt exportate în peste 50 de țări, de pe toate continentele. De asemenea, autocamioanele românești „Carpați” și „Bucegi” au depășit hotarele Țării, circulînd pe șoselele mai multor țări din lume.

Agricultura românească, supusă unor transformări esențiale, de natură socială și tehnică, an de an a urmat calea progresului. În actualul stadiu de dezvoltare satul românesc este supus unor profunde transformări economice și sociale. Cooperativizarea agriculturii, crearea sectorului agricol de Stat, au permis organizarea marii producții în agricultură, mecanizarea lucrărilor agricole, crearea de ferme în multe din localitățile rurale, apariția unităților agricole de tip industrial — prin aceste realizări agricultura dînd o contribuție importantă la mersul înainte al întregii noastre societăți. An de an lucrătorii ogoarelor au realizat și depășit prevederile planurilor de obținere sporită a recoltelor. Eforturi susținute se fac în direcția înzestrării sectorului agricol cu mașini perfecționate, de mare randament și de o variată gamă. A fost astfel asigurată și dezvoltată o puternică bază tehnică, factor hotărîtor în modernizarea continuă a agriculturii noastre și a ridicării nivelului ei de producție. În cadrul cooperativelor agricole au fost mecanizate 100 la sută din arături și semănat, 70 la sută din prășit — pe terenurile care permit intrarea tractoarelor, iar în întreprinderile agricole de Stat, la cultura păioaselor au fost mecanizate 98 la sută din lucrările executate. Mașinile introduse în sectorul cerealier, în legumicultură, pomicultură, viticultură, plante furajere, zootehnie, etc. preiau o parte tot mai însemnată a muncilor manuale, ajungîndu-se ca pînă în anul 1970 să se asigure mecanizarea lucrărilor, în proporție de 80 la sută în viticultură, 85 la sută în pomicultură și 90 la sută în legumicultură.

Schimbările care au loc în conștiința țărănimii, în orizontul ei cultural și social, dotarea continuă a sectorului agricol cu mijloace mecanizate perfecționate, acțiunile intense de îndiguire și desecare a terenurilor mlăștinoase — și prin aceasta redarea de noi pământuri productive circuitului agricol — creșterea procentului de terenuri irigate, fertilizarea solului cu îngrășăminte chimice, plantarea viței de vie și a pomilor fructiferi, depășirile curente în ramura creșterii animalelor, în general schimbările adinci din viața economică a satului nostru, ne permit să întrevădem marele viitor al agriculturii României noi.

Silvicultura, de asemenea cunoaște o dezvoltare modernă cu un conținut productiv valoros. În lucrările de exploatare rațională, de împădurire și de întreținere a pădurilor, folosirea mijloacelor mecanizate a crescut anual. Produsele variate ale industriei lemnului au intrat cu o pondere sporită în circuitul economic al Țării. România, prin diversele produse ale lemnului, finisate superior, și-a câștigat numeroase aprecieri la târgurile și expozițiile internaționale la care a participat.

O dezvoltare crescândă au luat transporturile — feroviar, auto, maritim-fluvial și aerian. Sistematizarea și centralizarea electrodinamică a stațiilor de cale ferată, extinderea blocului automat de linie, lucrările de amenajare a depourilor pentru exploatarea locomotivelor diesel-electrice, edificarea de stații C. F. R., dotarea cu noi locomotive și vagoane modernizate de călători și de marfă, electrificarea liniilor de cale ferată — cu mari perspective în viitor — permit desfășurarea în condițiuni din ce în ce mai bune a muncilor de transportare a călătorilor și mărfurilor, cu viteze și tonaje sporite. Parcul auto a cunoscut o largire treptată, transportul cu aceste mijloace făcându-se în condițiunile create de existența pe întreg teritoriul Țării a șoselelor asfaltate, a stațiilor de alimentare, întreținere și reparații. Navele românești se încrucișează pe mările și oceanele lumii. Liniile aeriene interne și externe ale Țării noastre s-au multiplicat și extins, ajungându-se în intern la o rapidă deplasare între punctele cele mai îndepărtate, iar extern la realizarea legăturilor directe sau prin corespondență cu multe din capitalele lumii. Nu trebuie uitat rolul pe care-l joacă aviația noastră utilitară în domeniul medico-sanitar, în agricultură, silvicultură și chiar în domeniul prospecțiunilor geologice.

Telecomunicațiile își aduc aportul lor în sistemul general economic, social și cultural. Prin dezvoltarea Institutului de cercetări telecomunicații, a cărui principală preocupare este realizarea în țară a unor echipamente de telecomunicații cu performanțe superioare, ni se întărește încrederea în dezvoltarea tele-

foniei automate interurbane, mărirea convorbirilor telefonice simultane pe același circuit, în asigurarea recepționării programelor de televiziune în optime condițiuni pe întreg teritoriul Țării, în realizarea televiziunii în culori și a radioteleviziunii stereofonice.

Venitul național a sporit an de an, creșterea lui fiind asigurată de dezvoltarea ramurilor producției materiale, îndeosebi a industriei și agriculturii. A sporit numărul locurilor de muncă, numărul salariaților, au fost mărite salariile, toate contribuind la creșterea puterii de cumpărare a populației, la orașe și la sate. Condițiile de locuit s-au îmbunătățit considerabil. În perioada 1951—1966 au fost construite peste 360.000 de apartamente, pentru care Statul a cheltuit 23 miliarde de lei. La sate, în aceeași perioadă, s-au construit peste 1,1 milioane de locuințe noi. Au fost date în folosință săli de teatru și de operă, muzee, cinematografe, instalații cinematografice la sate. Majoritatea comunelor dispun de câte un cămin cultural. Intelectualitatea satelor cuprinde peste 27.000 de specialiști agricoli, peste 100.000 de învățători și profesori. În unitățile agricole lucrează peste 95.000 de tractoriști și mecanizatori. Dacă în 1944 existau 483 sate electrificate, la sfârșitul anului 1966 numărul lor se ridica la 8.560.

Pentru ocrotirea sănătății populației, la orașe și sate, în anii Republicii au fost date în folosință numeroase spitale, polyclinici, dispensare, maternități, înzestrate cu aparatură modernă. Conducerea Statului nostru, preocupată de complexitatea sarcinilor ce revin României în viitor, acordă ajutoare sporite familiilor cu mai mulți copii, încurajează nașterile, luând măsuri d'ntre cele mai eficiente pentru optima creștere a copilului în sânul familiei și al societății. Îmbunătățirea nivelului de trai cuprinde în mersul lui înainte și pe cei bătrâni. Prin mărirea nivelului pensiilor, celor în vîrstă li s-a asigurat o bătrînețe liniștită. În stațiunile balneoclimaterice, reamenajate sau nou construite, milioane și milioane de oameni urmează tratamente medicale sau își petrec concediile de odihnă.

O preocupare dintre cele mai importante a Statului o constituie ridicarea nivelului cultural al poporului. Învățămîntul de toate gradele a cunoscut o continuă înflorire. Generalizarea învățămîntului obligatoriu și gratuit de opt ani, act efectiv săvîrșit, marchează un deosebit succes al nostru. În anul școlar încheiat în vara lui 1967, din circa 350.000 de elevi cîți au început școala generală acum 8 ani, 298.000 au absolvit clasa a VIII-a, demonstrîndu-se prin acest fapt că în prezent fiecare generație de elevi parcurge integral cursurile acestei școli. De

asemenea, în 1967 s-a înregistrat numărul cel mai mare de absolvenți ai liceelor de cultură generală din istoria învățămîntului românesc.

Aproape 4 milioane de copii și tineri au început anul școlar 1967—1968. Au fost înființate liceele economice, a sporit numărul claselor speciale de matematică și fizică, au fost create clase speciale în care predarea unor obiecte se face în franceză, rusă, engleză, au luat ființă în câteva orașe — București, Cluj, Alba Iulia — secții clasice pentru viitorii specialiști în limbile greacă și latină. Începînd cu anul școlar 1967—1968 a fost introdusă ca nouă disciplină Istoria literaturii universale, care se va preda în clasa XI-a umanistă.

A crescut neîncetat numărul și exigența în pregătire a învățătorilor și profesorilor. Pe întreg teritoriul Țării au fost construite și se construiesc școli, au fost date în folosință noi săli de clasă, laboratoare, ateliere, cămine și cantine.

Învățămîntul universitar și-a început fiecare an școlar sub semnul căutării or creator, de perfecționare a tuturor compartimentelor școlii românești superioare. Conducerea Statului nostru a creat studenților și corpului profesoral condiții de studiu, de muncă și de trai tot mai bune. Au fost înființate noi centre universitare, dezvoltate cele vechi prin apariția multor institute și facultăți noi. Programele de învățămînt superior au fost îmbunătățite continuu. Înzestrarea laboratoarelor cu aparatură și utilaje moderne, mărirea considerabilă a numărului cărților din bibliotecile universitare, bursele acordate studenților merituosi — toate acestea contribuie la îmbunătățirea condițiilor de studiu și de trai. Căminele, cantinele, laboratoarele, celelalte dotări din jurul clădirilor de învățămînt, au dus la crearea unor adevărate orașe universitare în care studiază 150.000 de studenți. 60 la sută din studenți locuiesc în cămine și iau masa la cantine. În astfel de condițiuni cu asemenea dotări, mediul universitar a dat și dă economiei și culturii naționale specialiști în diferite ramuri, ingineri, economiști, cadre didactice, medici.

În ultimii 20 de ani cultura românească a cunoscut o potențare în cele mai variate expresii ale ei. Știința, literatura, arta strîns legate de viața poporului, cunosc o dezvoltare înfloritoare. Folclorul, atît de bogat și variat, reflectă înaltul grad de spiritualitate a poporului român. Artiștii noștri populari au făcut cunoscute în întreaga lume înaltele virtuți, originalitatea și spontaneitatea artelor noastre populare. Oamenii de știință, scriitorii, artiștii, muzicienii, reflectă în operele lor, în expresia muncii lor, viața nouă, bogată, adîncile transformări economice și sociale, transformările petrecute în conștiința contemporanilor.

lor din România. Solii culturii și artei românești prin succesele obținute pe plan mondial aduc o mărturie în plus despre marile disponibilități spirituale ale poporului român. Știința românească s-a integrat profund în ansamblul vieții spirituale naționale. Slujitorii științei românești, străduindu-se în rezolvarea problemelor legate de necesitatea dezvoltării materiale și spirituale a Țării, se dovedesc a fi autentici și fideli reprezentanți ai geniului creator al poporului român.

Setea de cunoaștere, de studiere și aprofundare a atât de diferitelor probleme pe care le pune în față viața noastră nouă, cunosc o răspîndire și forță de pătrundere atât de mare, încît etapa pe care o parcurgem constituie un salt hotărîtor spre viitorul de aur al Țării. Cărțile, broșurile, publicațiile periodice, ziarele, ieșite pe porțile editurilor și tipografiilor cunosc o răspîndire, un număr sporit de titluri și tiraje în continuă creștere.

De o deosebită grijă din partea Statului se bucură acțiunile de restaurare și conservare a monumentelor istorice, de artă și arhitectură, a caselor memoriale și a altor clădiri și obiective de interes social-cultural din trecutul nostru național.

Victoriile obținute de poporul român pe drumul progresului, cuceririle sale pe plan economic, social și cultural, eliberarea muncii și descătușarea tuturor forțelor creatoare, egalitatea în drepturi și în îndatoriri a tuturor cetățenilor, indiferent de sex, naționalitate și religie, demnitatea, curajul, modestia și spiritul de pace — trăsături adînci ale caracterului poporului nostru — se reflectă și în politica externă a României socialiste.

Țara noastră, în aplicarea politicii sale pe plan internațional și-a creat instrumentele de lucru necesare dezvoltării și lărgirii colaborării cu celelalte state. Pentru instaurarea unui climat de pace și securitate în lumea întreagă, politica Țării noastre are ca temelie de nezdruccinat, permanentă, principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc. România a promovat și promovează o politică externă activă, printr-o serie de acțiuni și inițiative, aducîndu-și contribuția în strădaniile de soluționare a problemelor internaționale majore. Țara noastră militează pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare multilaterală cu țările aparținînd sistemului socialist mondial, pentru evoluția pozitivă a raporturilor cu celelalte state, se declară deplin solidară cu lupta popoarelor pentru cucerirea și consolidarea independenței naționale, militează pentru lichidarea focarelor de război în lume, pentru reglementarea pe cale pașnică a conflictelor dintre țări, își aduce aportul ei neprecupețit în lupta pentru dezarmare, pentru interzicerea

experiențelor și folosirii armelor atomice, încetarea producției lor și lichidarea totală a stocurilor existente. România se numără printre inițiatorii și promotorii politici de destindere în Balcani, de transformare a Balcanilor într-o zonă denuclearizată, a cooperării active, a bunei vecinătăți, a păcii.

O elocventă apreciere a caracterului activ, dinamic al politicii Țării noastre, desfășurată intens pe arena internațională pentru dezvoltarea colaborării și prieteniei între toate popoarele, pentru soluționarea problemelor de care depind pacea și securitatea lumii, o constituie alegerea, printr-un consens general, a ministrului afacerilor externe al României ca președinte al celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

În climatul avântului economic, social și cultural al României noi, Biserica Ortodoxă Română prin credincioșii și slujitorii altarelor, dând viață, în deplină libertate, convingerilor și simțămintelor lor religioase, încadrându-se în spiritul cel nou al vremii, s-a angajat în acțiunea comună de propășire socială, pentru sprijinirea îndeplinirii marilor idealuri ale omenirii: libertatea, egalitatea, dreptatea socială și națională și înfrățirea oamenilor din lumea întreagă. Biserica noastră ortodoxă, călăuzită de aceste înalte principii, pentru realizarea păcii în lume, desfășoară o intensă activitate în cadrul unor organizații bisericești internaționale — Conferința Bisericilor europene, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința creștină pentru pace — din care face parte.

Conducerea de Stat a României a acordat și acordă un deosebit ajutor material și tehnic Bisericii, în activitatea depusă pentru restaurarea lăcașurilor de cult — mănăstiri, biserici, monumente istorice sau de arhitectură de pe întreg cuprinsul Țării.

Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii și credincioșii ei, alături de întregul popor, participă cu însuflețire și dragoste la sărbătorirea împlinirii a 20 de ani de existență și de mari realizări ale României socialiste.

Îndeplinirile de pînă acum, grija pentru om și pentru avutul obștesc, recente hotărîri privind vastul program de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale, principiile de bază adoptate privind îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României și sistematizarea localităților rurale, hotărîrea cu privire la îmbunătățirea sistemului de salarizare și majorare a salariilor, măsurile pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit ale populației, strădaniile ce dau roade în viața complexului cultural-social, activitatea rodnică în sînul comunității de națiuni, ridică România contemporană în plin avînt spre culmile înalte ale civilizației și progresului.

„OBIȘNUITUL MITROPOLIT“ AL BANATULUI

Ortodocșii români din Banat și Biserica lor și-au văzut împlinit, în urmă cu două decenii, unul din marile lor deziderate. Generații de-a rîndul au militat neînterupt pentru crearea unei organizații bisericești proprii prin reînființarea Mitropoliei Banatului cu scaunul în orașul Timișoara. Așa cum glăsuiește gramata sinodală emisă la 15 octombrie 1947, cererile și stăruințele credincioșilor bănățeni nu numai că se întemeiau „pe trecutul istoric, după care Banatul și-a avut Mitropolia sa”, dar erau „pornite și din cugete curate, în scopul sporirii credinței și întăririi sufletesti a tuturor fiilor duhovnicești de pe frumoasele plaiuri bănățene, care au dat dovadă îndestulătoare de păstrători ai dreptei credințe și a datinilor în Biserica lui Hristos cea una, sfântă, sobornicească și apostolească”.

Și astfel, pornind de la faptul că „Banatul și-a avut în vremurile vechi Mitropolia sa românească și ținînd seama de așezarea sa geografică, de firea poporului precum și de desfășurarea istorică a întregii vieți bisericești în Banat”, ca să folosim cuvintele aceleiași gramate, s-a hotărît de către forurile legiuite temeluirea din nou a Mitropoliei bănățene. Actul acesta consfințit la 26 octombrie 1947, a fost precedat el însuși de proclamarea în 29 iunie același an a ridicării episcopiei din Timișoara la rang de arhiepiscopie.

Deși evenimentul pe care îl comemorăm s-a împlinit potrivit unei hotărîri ce exprima realități evidente, el ni se arată a fi totodată și consecința multor veacuri de puternică trăire religioasă în duhul lui Hristos și în slujirea Bisericii Sale drept-măritoare. Chiar și puținele mărturii ce deținem ne atestă fără putință de tăgadă existența unor forme de organizare bisericească specifice pe meleagurile Banatului de astăzi încă la sfîrșitul veacului al IX-lea și începutul celui de al X-lea. Episcopia Morisenei din acele vremuri e doar unul și nu cel mai important, din centrele în jurul cărora se grupa viața spirituală a strămoșilor. Nivelul atins pe parcurs poate fi în parte apreciat dacă îl punem în legătură cu apariția în veacul al XVII-lea a

minunatei figuri de sfânt ierarh care a fost Iosif cel Nou de la Partoş „mitropolitul Timişoarei”. Un veac mai târziu îşi înscrie numele în paginile istoriei Nicolae Dimitrievici, şi el cu rang de „mitropolit”, în care calitate la 24 iunie 1730 sfinţea o biserică în cetatea Caransebeşului, alt centru bisericesc important al Banatului.

De-a lungul vremii ortodocşii români din Banat, în ciuda multor vicisitudini, n-au pierdut niciodată conştiinţa apartenenţei lor canonice de mitropolia proprie chiar şi dacă aceasta a încetat să existe formal. Într-un atare context doar se poate înţelege atitudinea patriarhului Iosif Raiacici din Carloveţ care, în mijlocul entuziasmului general provocat de marile mişcări revoluţionare a’le popoarelor... din imperiul mozaic al Habsburgilor, întinde românilor mină frăţească de unire şi în schimbul acestei alianţe... le recunoaşte îndreptăţirea la reînvierea vechei autonomii a Banatului şi la restaurarea Mitropoliei lor istorice” (Prof. dr. Gheorghe Cotoşman, *Mitropolia noastră, în rev. Biserica Bănăţeană*, an. VIII, nr. 44—46, 9 noiembrie 1947, p. 6).

Frământările anului 1848 oferă fruntaşilor din Banat adunaţi la Pesta în ziua de 3/15 mai sub preşedinţia lui Emanuil Gojdu prilejul adoptării unei hotărâri de a se crea o „ocîrmuire bisericească cu totul neatîrnată”. Exact în aceeaşi zi, e bine să amintim aceasta, fraţii ardeleni cereau pe Cîmpia libertăţii de la Blaj, sub conducerea episcopului de atunci Andrei Şaguna, restaurarea istoricei Mitropolii de Alba Iulia.

Puţin timp în urmă, la 15/27 iunie 1848, pe o altă Cîmpie a libertăţii, de astă dată la Lugoj, Adunarea naţională prezidată de tribunul Eftimie Murgu, hotăra declararea independenţei Bisericii şi eparhiilor ortodoxe române din Banat şi redobîndirea „obişnuitului mitropolit românesc” (Teodor V. Păcăţean, *Cartea de aur*, vol. I, ed. I-a, Sibiu, 1904, p. 353).

De atunci n-a încetat o clipă să se manifeste, în diferite forme, puternica dorinţă a bănăţenilor de a-şi avea mitropolie proprie. E de ajuns să amintim şi numai de fapta laudabilă a lui Petru Borlovan din Bocşa, care la 14 iunie 1915 lăsa o mare sumă de bani drept fundaţie pentru reînfiinţarea mitropoliei Banatului. Sirul celor care s-au evidenţiat ca luptători pentru crearea unei organizaţii bisericeşti proprii Banatului este lung şi din el nu pot lipsi desigur Iorgovici, Ţichindeal, Bojincă, Mocioneştii, Babeş, Brediceanu, Ungureanu, etc....

Prin cererea lor de a li se reînfiinţa mitropolie proprie, ortodocşii români d’n Banat n-au pierdut nici o clipă din vedere apartenenţa lor la aceeaşi unică Biserică românească. Epar-

hîa Timișoarei era doar aceea care multă vreme în trecut avea o emblemă identică cu a Țării Românești (Dr. Gh. Popovici, *Uniunea românilor din Transilvania...*, Lugoj, 1901, p. 228, n. 2 și *Idem, Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 233). Idealul bisericesc al bănățenilor s-a îngemînat statornic cu slujirea năzuințelor de unitate națională a tuturor românilor.

Împlinirea acestui vis de totdeauna avea să întârzie destul de mult. Au venit însă vremurile de după 23 August 1944 cînd Țara noastră intrînd pe un nou făgaș de adevărată libertate și independență, va oferi condițiile propice pentru restabilirea drepturilor legitime și ale ortodocșilor români din Banat. Astăzi Mitropolia Banatului, parte integrantă din Patriarhia română, își îplinește cu cinste rosturile, spre mulțumirea preoților și credincioșilor ei.

Comemorînd împlinirea a două decenii de existență mitropolitană reînnoită, aducem mulțumire lui Dumnezeu care pe toate bine le rînduiește, după cum aducem prinos de recunoștință acelor care au militat pentru înlăptuirea doririlor noastre de veacuri. Iar Patriei și Conducerii ei care ne-au înțeles năzuințele, îi făgăduim statornic atașament și nețărmurită dragoste.

† NICOLAE

Mitropolitul Banatului

STANCU RAICU — UN ZUGRAV BĂNĂȚEAN DIN SECOLUL XVIII

de: Pr. CAIUS PASCU

Unul dintre zugravii care au contribuit la înfrumusețarea sfintelor lăcașuri, a fost și virșeșanul Stancu Raicu¹, despre care pînă acum s-a știut foarte puțin. Ne este cunoscut că a viețuit în secolele XVIII—XIX în orașelul Virșeș (azi în Banatul jugoslav) unde, probabil, s-a și născut.

Stancu Raicu a învățat carte și s-a inițiat în ale zugrăvelii, la școala înființată și susținută de ierodiaconul Vasile Diaconovici-Loga, la mănăstirea de la Srediștea Mică de lingă Virșeș².

Din școala ierodiaconului Vasile de la Srediștea „au ieșit buni cărturari și zugravi: feciorul său George, un virșeșan Raicu și oarecare Petruțiu, român din Timișoara”³, cum și alții, despre care Corneliu Diaconovici — un strănepot al ierodiaconului Vasile Diaconovici-Loga — scrie: „Fiii și învățăceii lui D(iaconu) au conservat limba română în biserica românilor din Banat, și au deșteptat reacțiunea românilor pentru recucirirea dreptului de limbă în biserică”⁴.

În cursul anului 1762 — de la 20 iunie și pînă la 7 septembrie — ucenicul Stancu Raicu ajută pe meșterii Vasile Alexievici (Diaconovici-Loga), ierodiacon, pe Gheorghe Diaconovici-Loga (fiul lui Vasile), Ioan Popovici și Radu Lazarovici, la pictarea bisericii ortodoxe din satul Clopodia (Banat)⁵.

1 Nicolae Tincu-Velia: *Istoria bisericească politico-națională*, Sibiu, 1865, p. 202; Ștefan Mețș: *Mănăstirile Românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 214.

2 Pr. Caius Pascu: *Din începuturile picturii bănățene*, în „Mitropolia Banatului”, anul XV (1965), nr. 4—6, p. 353.

3 N. Tincu-Velia, *o. c.*, p. 202; Dr. C. Diaconovici: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 150; Șt. Mețș: *o. c.*, p. 214.

4 Dr. C. Diaconovici, *o. c.*, tom. II, p. 150.

5 I. Miloia: *Din activitatea artistică a ierodiaconului Vasile*, în „Analele Banatului”, an. III (1930), nr. 3, p. 90 — inscripția: „Acestă sfîntă biserică am zugrăvit fiind zugravi eu ierodiaconul Vasile Alexievici și eu fiul meu George și cu Ioan Popovici și cu Radu Lazarovici, fiind ucenic Stancu Da...” Am reprodus-o în articolul „Din începuturile picturii bănățene” („Mitropolia Banatului”, XV, 1965, p. 354) cu numele pictorului Stancu Ra(icu) descifrat corect de mine.

Despre activitatea artistică a zugravului Stancu Raicu nu se pot spune multe, ea fiindu-ne necunoscută. Credem însă că cercetările ce urmează să se facă în bisericile bănățene vor descoperi ce s-a mai păstrat din opera sa.

De la Stancu Raicu au rămas patru icoane pictate în ulei pe scindură din lemn de tei și care se păstrează în bună stare pe iconostasul bisericii ortodoxe române din satul Gherman (Banat). Icoanele au fost executate în Virșeț, la 4 august 1801, pentru vechea biserică de lemn din Gherman, „cu chețuiala unora creștini”.

Dacă asupra măiestriei acestui ucenic al zugravului Vasile Diaconovici Loga, nu ne putem face o idee clară și definitivă, cele patru icoane de la Gherman ne permit totuși să afirmăm că a mers pe urmele maestrului său, având aceeași manieră și aceeași influențe occidentale⁶, arătându-l ca pe un iscusit minuiitor al penelului, stăpîn pe culoare și desen.

Icoanele de la biserica din Gherman pe care le-a zugrăvit Raico St(ancu) „molear de la Verșeț”, în anii bătrînețelor sale, sînt următoarele:

Icoana Domnului nostru Iisus Hristos. Are monogramul *Iis. Hrs.* și îl închipuie pe Mintuitorul stînd pe norii cerului albastru, binecuvîntînd cu mina dreaptă și ținînd în palma mîinii stîngi globul pămîntesc. Fiul lui Dumnezeu cu înfățișare plină de blîndețe, are părul, barba și ochii de culoare castanie iar capul încadrat într-o aureolă în care se inscriu trei brațe ale crucii cu literele grecești: „o on” = *Cela ce este = Cel veșnic*. Imbrăcămintea Mintuitorului bogat împodobită cu înflorituri de aur, constă dintr-un veșmînt lung, alb, cu mincile largi, care din cauza umbrelor și a cutelor face impresia că veșmîntul a fost din început roșu. Peste această haină, strînsă peste mijloc cu o legătură verde, este un supraveșmînt lung, albastru, cu căptușeală roșie.

Această icoană împreună cu cadrul are dimensiunea 90×57 cm.

În colțul stîng inferior al icoanei, se află următoarea inscripție cu litere chirilice: *Zogravitu-s-au acest(e) patro⁷, icon(i), pe vremea stăpînire(e)i împăratului Franțescu II cu blagoslovenie epi(scopu)lui, Verșețu(lui) i preciaea Domnul D: Iosif Joanovici Șacabent. Și cu cheltuiala a unora creștini ao doruit⁸ Bisericii în sat. Gherman la anul de la Hristos 1801. August 4: go(dine): Zug(răvi)t, Raico St(ancu) moaler de la Verșeț.*

6 I. Miloia: *Din activitatea artistică a ierodiaconului Vasile*, I. c., p. 90.

7 patru

8 dăruit

Icoana a doua înfăţişează pe *Maica Domnului cu Pruncul Iisus* ținut pe brațul stîng și cu o ramură de crin alb în mîna dreaptă. Maica Domnului, stînd pe norii cerului, are capul înbrobodit și încadrat într-o aureolă aurie ce sfîrșește cu cerc liniar negru și subțire. Imbrăcămintea se compune dintr-o haină de culoare albastră și lungă de sub care abia se pot vedea pantofii de culoare roșie, brodați cu fir de aur, pe care o acoperă o altă haină roșie mai scurtă, cu gulerul și manșetele împodobite cu pietre scumpe. Briul are o piatră verde, strălucitoare. Mantia de culoare roșie, cu bogate înflorituri de aur, este strînsă la piept cu o broșă verde bătută în mărgăritare.

Pruncul Iisus spre care sînt îndreptate privirile dulci ale Maicii Sale, poartă imbrăcămintea albă acoperită cu o haină roșie. Cu mîna dreaptă întinsă dă binecuvîntarea, iar cu cea stîngă ține o carte deschisă, pe filele căreia sînt scrise cu litere cirilice următoarele cuvinte: *Omul cel bun din como(a)ra cea bună sco(a)te cele bu(ne) M. t. ei*¹⁰.

Icoana este în stare bună și are împreună cu cadrul dimensiunile: 90×57 cm.

Icoana a treia, îl înfăţişează pe *Sfîntul Ioan Botezătorul*, avînd capul cuprins de o aureolă, cu păr bogat și barbă de culoare neagră. Imbrăcămintea constă dintr-o haină din păr de cămilă strînsă peste mijloc cu o curea. Deasupra este o altă haină verde, împodobită cu flori de aur și flori albe și are căptușeală roșie. În picioare poartă sandale. Sfîntul Ioan Botezătorul binecuvîntă cu mîna dreaptă, iar cu cea stîngă ține un prapur și un sul de hîrtie. Pe prapur sînt scrise cuvintele: *Se Agneș Bjiu*¹¹, iar pe sulul de hîrtie citatul: *Pocăiți-vă că s-au apropiat împărăția cearurilo(r) în Evanghelie. De la Matei Cap (...)*¹². În apropiere este un pom înfrunzit, la rădăcinile căruia stă înfiptă o secure.

Icoana pictată în ulei pe lemn, are dimensiunile: 92×56 cm.

Ultima icoană îl înfăţişează pe *Sfîntul Nicolae făcător de minuni*, ca arhiereu, stînd pe malul mării, pe întinsul căreia plutesc corăbii. Poartă mitră arhierească pe capul aureolat, ornate arhierești de culoare albastră și roșie, decorate cu flori de aur, iar la mînci și pe dantele, cu nestemate. Cu mîna dreaptă strînsă la piept binecuvîntă, iar cu cea stîngă ține o cîrjă arhierească de argint. În cele două unghiuri de sus ale icoanei sînt

9 moalăr (Maler în l. germană), pictor

10 M.t.ei=Matei, (cap. 12, v. 35).

11 În românește: „Iată Mielul lui Dumnezeu...” (Ioan I, 29).

12 Matei 3, 2.

zugrăviți Iisus și Maica Domnului stînd pe norii cerului. Iisus binecuvîntă cu mîna dreaptă, iar cu cea stîngă ține Sf. Evanghelie, iar Maica Domnului ține cu ambele mîini un orar.

Și această icoană pictată în ulei pe scîndură de tei, are dimensiunile: 90×57 cm.

La atît se limitează pînă în prezent cunoștințele despre pictorul Stancu Raicu¹³ de la Virșeț, unul dintre artiștii români de seamă ai Banatului de altădată, a cărui activitate s-a desfășurat în a doua jumătate a secolului XVIII și la începutul celui următor.

Ucenic al diaconului Vasile Loga, a fructificat cunoștințele dobîndite cu trudă în școala de la mănăstirea Srediștea Mică, vădind mult simț artistic și originalitate. Mînuit cu iscusință, penelul său, din cele patru icoane cunoscute, scoate în evidență siguranța în desen, pricepere în paginarea temei, echilibrul în culoare, tendințe realiste, evidente și în picturile lui Gheorghe și Lazăr Gherdanovici veniți tot de la Virșeț ca să se așeze la Lugoj, unde lucra înzestratul Ioan, probabil conducătorul școlii de zugrăvi de aici, școală care alături de cea din Bocșa și Caransebeș, a contribuit la dezvoltarea mișcării artistice din Banat, dînd prin tot ce s-a realizat în pictura bisericească, valori încă prea puțin cunoscute, dovezi de netăgăduit a'e spiritualității noastre.

¹³ Familii românești cu numele Raicu sînt atestate la Virșeț, Srediștea Mică, Butin și în alte localități din Banat.

CALATORIA SANCTITAȚII SALE PATRIARHULUI ATHENAGORAS

În lunile octombrie și noiembrie Sanctitatea Sa Patriarhul Athenagoras I al Constantinopolului a vizitat Biserica Ortodoxă Sîrbă, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Bulgară. În continuarea călătoriei s-a oprit citeva zile la Roma întîlnindu-se cu papa Paul al VI-lea, la Geneva unde a luat contact cu conducerea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și la Londra unde a fost oaspetele primatului Angliei, Grația Sa Arhiepiscopul de Canterbury dr. M. Ramsey.

Vizita în țara noastră s-a desfășurat între 16—20 octombrie. Sanctitatea Sa Patriarhul Athenagoras a fost însoțit de Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți Meliton al Calcedonului, Kiril al Chaldeeii, Hrisostomos al Neocezareii, Maximos al Sardelor, de P. C. Diaconi Evanghelos și Ghermanos, de arhon-mare protonotar Emmanuel Fotiadis, profesor de Teologie și de o suită personală.

Intovărașiți de Prea Fericitul Patriarh Justinian și de membrii Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române oaspeții au cercetat așezămintele Patriarhiei noastre, mănăstirile Antim, Cernica, Curtea de Argeș, Dealu și Ghighiu, bisericile Sf. Elefterie și Parcul Domeniilor din București, Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, catedrala și Curtea Domnească din Tirgoviște. Peste tot au fost întîmpinați de preoți și credincioși. S-a făcut un popas la barajul hidrocentralei de pe Argeș și la uzina electrică. În cinstea delegației Patriarhiei ecumenice a fost organizat un concert dat de corala studenților Institutului Teologic din București, după care Sanctitatea Sa Patriarhul Athenagoras s-a întîrînit cu profesorii Institutului.

Programul a inclus o întîlnire cu membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Au fost prezentate punctele de vedere ale Patriarhiei române și Patriarhiei ecumenice în problemele la ordinea zilei, stabilindu-se necesitatea ca orice hotărîri privind Ortodoxia întregă să fie luate după consultarea tuturor Bisericilor ortodoxe și fiecăreia să i se respecte poziția ce-o adoptă în conformitate cu specificul propriu

Înălții oaspeți au fost primiți în ziua de 19 octombrie la Consiliul de Stat. Au fost de față Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și dl. prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor. În cadrul întrevederii, care s-a desfășurat într-o atmosferă cordială, oaspeții și-au exprimat admirația pentru realizările poporului român.

În aceeași zi la prânz și seara, la palatul Sf. Patriarhiei, au fost organizate recepții la care au participat persoane oficiale cum și conducători ai cultelor religioase din Republica Socialistă România. Au fost rostite toasturi din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, Sanctității Sale Patriarhului Athenagoras și a altora.

La încheierea vizitei a fost semnat un comunicat.

CONGRESUL EPISCOPIEI MISIONARE ORTODOXE ROMANE ÎN AMERICA

În zilele de 1 și 2 iulie s-a ținut în biserica Sfântul Gheorghe din Windsor (Canada) obișnuitul Congres anual al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America. Prea Sfințitul Episcop Victorin, președintele Congresului, a prezentat la început raportul general de activitate a Centrului eparhial și a Consiliului episcopesc în perioada 1966 și primele șase luni ale anului 1967.

Din acest raport, ca și din completările și discuțiile ce au urmat, s-a putut constata că viața Episcopiei a intrat într-o fază cu adevărat nouă și că progresele ei se datoresc, în cea mai mare măsură Ierarhului ei, bogat înzestrat de Dumnezeu cu înțelepciune, adâncă pricepere în ale teologiei, experiență și neobosită putere de muncă. În numai zece luni de arhipăstorie, Prea Sfințitul Episcop Victorin a făcut peste treizeci de vizite canonice și duhovnicești în parohii, a urmărit îndeaproape activitatea preoților, a asistat nevoile sufletești ale credincioșilor, a ținut consfătuiri la parohii, a încurajat păstrarea tradițiilor naționale.

Activitatea Episcopiei Misionare a sporit și în aria inter-ortodoxă și interculturală. Preoții ei participă la întruniri și consilii locale, păstrând și consolidând în același timp legătura dragostei cu diferitele confesiuni creștine. În Conferința Permanentă a Episcopilor Canonici Ortodocși din cele două Americi care își are sediul la New York, Prea Sfințitul a desfășurat o activitate fructuoasă. De asemenea, reprezentanți ai Episcopiei Misionare lucrează în trei din principalele comisii ale Conferinței.

Un nou suflu se simte și în parohii. Preoții și-au întărit

încrederea în drumul pe care s-au păstrat, consiliile parohiale s-au antrenat în noi acțiuni religioase și gospodărești. La Hollywood, Cleveland, Timmins, East Chicago, Detroit, Hamilton, Worcester și în alte părți se renovează și se înzestrează bisericile, se construiesc noi case parohiale, se fac pregătiri pentru spălarea și recondiționarea picturilor.

Calendarul și revista „Credința” și-au îmbunătățit simțitor calitatea. Ele continuă să se impună nu numai prin condiția tehnică, ci și prin opera religioasă și culturală pe care o susțin, de aceea sînt tot mai mult cerute și așteptate în centrele românești din America de Nord, America de Sud și Europa Occidentală.

Bugetul Episcopiei Misionare, în fine, se prezintă echilibrat și bine chivernisit, susținînd trebuințele eparhiale.

Raportul general a fost aprobat în unanimitate de membrii Congresului. Au urmat apoi dezbaterile asupra unor probleme curente, aducîndu-se hotărîri corespunzătoare. Printre altele s-a stabilit ca viitorul Congres să se țină în parohia „Învierea Domnului” din Hamilton (Canada).

SESIUNEA COMITETULUI CENTRAL AL MIȘCĂRII ECUMENICE

În cursul lunii august s-a ținut la Heraklion (Creta) cea de a douăzecea sesiune a Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Au participat circa 100 delegați printre care Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și prof. H. Binder, vicar al Episcopiei evanghelice C. A. din Sibiu. Au fost prezentate mai multe rapoarte și referate. O mențiune specială merită raportul secretarului general Eugene Carson Blake privind situația ecumenică actuală. Toate aceste documente au tratat atît probleme teoretice cît și practice, indicînd progresele pe care le înregistrează strădaniile ecumeniste cum și ancorarea lor tot mai organică în contemporaneitate. Mărturie în această direcție o constituie declarațiile și rezoluțiile privind cursa înarmărilor, războiul din Vietnam, conflictul din Orientul Apropiat, „nedreptatea rasială” din S.U.A. și Africa de sud, restrîngerea libertăților religioase din Spania, problema foamei, etc....

În continuare au fost adoptate măsuri de ordin organizatoric și s-au acceptat primiri de noi membri în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. De asemenea s-au făcut pregătirile necesare în vederea convocării viitoarei Adunări generale prevăzute pentru iulie 1968 la Upsala (Suedia).

CONSULTARE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Bisericii Ortodoxe Române s-a desfășurat la București între 18 și 22 septembrie a. c. o consultare organizată de Conferința Creștină pentru pace în vederea pregătirii celei de a treia Adunări generale creștine pentru pace din primăvara anului 1968.

Lucrările au fost deschise printr-un serviciu religios oficiat în biserica Sf. Ecaterina în cadrul căruia Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a adresat participanților un cuvânt de salut din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

La prima ședință ținută în aula Institutului Teologic a vorbit Eminența Sa dr. Tibor Barthá, episcop reformat din R. P. Ungară. La ședințele plenare ce au urmat prof. Helmuth Bandt (R.D.G.) și pastorul dr. Herbert Mechalski (R.F.G.) au prezentat referate asupra concepției creștine privind problema păcii și a războiului cum și asupra situației internaționale actuale. După discutarea acestor referate s-a trecut la discutarea și întocmirea pe grupe și în ședințe plenare a documentelor ce vor forma temeiul lucrării diferitelor comisii la cea de a treia Adunare generală (teologică, internațională, economică, „lumea a treia”, ecumenică și de tineret).

Ultima ședință s-a încheiat printr-un cuvânt al prof. J. Hromadka care a făcut bilanțul lucrărilor consultării și în același timp a indicat obiectivele pentru viitor ale Conferinței creștine pentru pace.

Simbătă 23 septembrie s-a ținut o conferință de presă prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului la care ziariști și redactori de reviste au pus întrebări privind aportul Bisericilor și creștinilor la sprijinirea acțiunii de apărare a păcii în lumea întreagă. Printre cei care au luat cuvântul menționăm pe dr. J. Hromadka și dr. J. N. Ondra, președinte și secretar general al Conferinței creștine pentru pace, A. K. Thampy (India), dr. H. Mochalski (R.F.G.), Carl Soule (S. U. A.), reprezentant al Conferinței creștine pentru pace pe lângă O.N.U., Huber Conararis (Uruguay), dr. K. Toth (R.P. Ungaria) și dr. G. Bassarak (R.D.G.).

În aceeași zi după masă Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit un cocktail în palatul patriarhal.

Duminică 24 septembrie s-a oficiat în catedrala patriarhală o sf. liturghie la care au participat delegați prezenți la consultare.

Organizarea în țara noastră a consultării pregătitoare pentru cea de a treia Adunare generală creștină pentru pace a oferit posibilitatea delegaților de a face vizite în Capitală și jur, precum și în alte localități, cunoscând frumusețile patriei și realizările poporului român.

A 5-a ADUNARE GENERALA A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Între 29 septembrie—5 octombrie 1967, s-a desfășurat în Pörschach la Wüthersee (Austria) cea de-a V-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene, la care au participat peste 300 delegați, consilieri, observatori și oaspeți din toate părțile Europei. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată printr-o delegație formată din Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Diacon Nicolae Nicolaescu, rectorul Institutului Teologic de grad universitar din București și P. C. Preot Ioan Gh. Coman, profesor la același Institut.

Această sesiune și-a desfășurat lucrările într-un înalt spirit intercreștin și a fost dominată de dorința de a da un nou sens și un nou impuls acțiunii creștine în cadrul continentului nostru.

Preocuparea centrală a sesiunii a fost legată de dezbaterea temei: „A sluji și a împăca” ca misiune de prim ordin a Bisericilor europene. De unde rezultă limpede că problematica sesiunii a fost — prin ea însăși — deosebit de semnificativă și de actuală.

În cuvîntarea de deschidere ținută de teologul olandez dr. Egbert Emmen, legătura tot mai strînsă dintre Bisericile din Europa răsăriteană și apuseană a fost apreciată ca un factor pozitiv în sinul unei lumi ce trece prin adînci schimbări și contradicții sociale. De asemenea s-a pus accent pe faptul că Conferința Bisericilor Europene se consideră pe sine ca un mijloc de legătură între Răsărit și Apus, precum și pe acela că aceste mișcări îi stau în față noi perspective de acțiune.

În darea de seamă prezentată de către secretarul general dr. Glen Garfield Williams, accentul a căzut pe necesitatea unui angajament ecumenic al Bisericilor în Europa. Referindu-se apoi la dezvoltarea mișcării, dr. Williams a arătat — între altele — că existența Conferinței Bisericilor Europene nu mai poate fi justificată — ca înainte — doar cu argumentul „necesității de contacte”. Există probleme și posibilități proprii fiecărei regiuni a lumii, care nu se lasă tratate pe plan mondial. De aceea, Conferința devine tot mai mult o organizație europeană, care se bazează pe „dezvoltarea dinamică a unei dis-

cuții ecumenice regionale". Constituind singura platformă pan-europeană, pe care creștinii din continentul nostru pot discuta unii cu alții problemele lor, Conferința Bisericilor Europene este o organizație de sine stătătoare, care întregește Consiliul Ecumenic al Bisericilor și colaborează cu acesta.

Un alt aspect notabil al dezbaterilor în legătură cu problematica sesiunii este cel privind Statul și Biserica. În referatul introductiv la acest aspect, teologul reformat din Olanda prof. P. J. Roscam Abbing a invitat stăruitor pe cei prezenți „să devină foarte concreți tocmai într-un cerc de probleme aparent așa de abstract și de impersonal ca acela al raportului dintre Stat și Biserică”. Ceea ce este cu puțină numai dacă această Conferință se îndreaptă către „situațiile concrete ale diferitelor țări”. Dintre întrebările critice pe care referentul le-a adresat diferitelor Biserici europene, reținem pe cea îndreptată către Bisericile din Portugalia: îndrăznesc ele să ridice cuvânt împotriva a „ceea ce în realitate este colonialism rău, dacă ele ar avea o șansă reală pentru acest lucru?”

Aceste întrebări au avut darul de a-l introduce pe cel de față în discutarea problemelor „Hristos, cetățean și Stat” și „Biserică, State și Societate”. În cadrul acestor discuții, s-a arătat — între altele — că astăzi creștinii nu sînt chemați să promoveze idealuri statale teoretice. Din contră, sarcina lor este să intervină pentru o „umanizare a condițiilor sociale”, pentru o mai mare dreptate și o pace mai deplină. De asemenea, Biserica nu poate azi să pretindă nici privilegii speciale, nici să-și asume rolul de „corector politic”. Dar aceasta nu înseamnă că creștinul ar putea fi neinteresat cu privire la concepțiile fundamentale ale orînduirii social-economice. De aceea, referentul a stăruit în a recomanda să se mediteze asupra temei după care acel sistem social-economic este mai bun, care înfăptuiește cea mai bună dreptate socială și care lucrează în modul cel mai productiv și crează cel mai bun climat de viață.

Într-un referat cu privire la tema principală a Conferinței, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Alexei al Talinului și Estoniei a chemat pe reprezentanții Bisericilor europene la o „manifestare concretă de păreri” cu privire la situația din ținuturile în criză ale lumii. Vorbitorul a caracterizat „existența regimurilor dictatoriale, făcută posibilă prin puciuri militare fasciste” ca pe o amenințare pentru pacea lumii asemănătoare cu „contradicțiile dintre blocurile de putere, nerecunoașterea lui „status quo” din Europa, lățirea mai departe a armelor atomice și participarea unor puteri europene la războaiele de agresiune”. Referindu-se la „aspectele politice și sociale” ale activității Confe-

rinței, Înalt Prea Sfinția Sa i-a avertizat pe participanți să nu se depărteze prin idei abstracte de rezolvările practice. Este sarcina Bisericilor să participe la colaborarea tuturor statelor europene în interesul păcii, progresului, dezvoltării economice, tehnice, sociale și culturale, în cadrul cărei participări puterea stimulatorie pentru această colaborare nu trebuie să fie ideea unei uniri politice împreună cu pierderea suveranității naționale, ci ideea coexistenței pașnice a statelor cu orînduiri de viață politică, socială și economică diferite. După părerea Înalt Prea Sfinției Sale, dezvoltarea socială trebuie să înțelească spre o „armonie între privat și social”, „așa ca societatea să facă cu putință o dezvoltare cuprinzătoare și îndreptată spre bine a personalității”, iar o atare personalitate trebuie să-și ia asupra-și „un rol de răspundere activ în societate”. Actuala criză a individualismului aduce aminte de forma ideală a relațiilor sociale văzută clar de Sf. Apostol Pavel. Societatea este „un trup în care fiecare mădular își face munca sa în acord cu rațiunea și în libertate”. Promovarea umanismului social trebuie să fie înțeleasă de Biserică.

O contribuție remarcabilă în cadrul abordării temei principale a Conferinței, a adus-o referatul lui dr. W. A. Visser't Hooft, care a preconizat o reformă a vieții bisericești menită să transforme Biserica concepută static și îndreptată către autoconservare într-o Biserică dinamică. Biserica este chemată — a precizat referentul — să formeze „o comunitate de împăcați, în care toate zidurile interne despărțitoare au fost dărîmate și tensiunile lumești dintre superior și inferior, tînăr și bătrîn, bărbat și femeie, preot și mirean au fost dărîmate”. O atare Biserică slujitoare și împăciuitoare trăiește nu numai în lume, ci pentru lume, în care „prezența în lume” înseamnă „întoarcere” de la un clericalism defensiv centrat înspre sine însuși și aplecare către o „slujire atotcuprinzătoare și spre împăcare”. Alegerea temei principale „A sluji și a împăca” — a accentuat dr. Visser't Hooft — reprezintă un act de credință. Cu aceasta s-a adus clar la expresie că Biserica există pentru a sluji și a împăca.

În continuare, referentul a expus apoi amănunțit — în cinci puncte — care sînt consecințele și sarcinile practice care rezultă azi pentru Bisericile europene din această sarcină. Ca prezent necesară este o reformă a structurilor bisericești învechite. Căci structurile bisericești ale timpului lui „corpus christianum” — „nu se potrivesc în timpul nostru pluralistic... Biserica înțelege azi că misiunea sa constă în slujire și împăcare. Tocmai după cum popoarele nu pot fi jumătate robite și jumă-

tate libere, noi nu putem avea o Biserică, care jumătate triumfează și jumătate slujește”.

Nu este vorba — preciza dr. Visser't Hooft — nicidecum de îndepărtarea tuturor elementelor instituționale din cadrul vieții creștine. „Fără formă instituțională nu poate nici o mișcare spirituală să aibă continuitate sau să acționeze în istorie. Însă formele instituționale trebuie să rămână ceea ce sînt, și anume instrumente și căi. Ele trebuie să fie suficient de flexibile, pentru a se apropia de lumea pluralistă în modul cel mai divers și de aceea să recunoască multiplicitatea serviciilor spirituale...”

O a doua sarcină de seamă a Bisericilor europene este „a gândi și a trăi ca mădule ale unui trup”. Bisericile sînt „chemate... să dea prioritate trebuințelor întregului trup, să fie ecumenocentrice”.

A sluji și a împăca implică pe seama Bisericilor europene și o răspundere pentru „lumea a treia”. În fața situației actuale, este sarcina Bisericilor să dea o nouă motivare și o nouă dinamică politicii mondiale a dezvoltării. „Națiunile Europei vor face ceva împotriva mizeriei infinit de mari numai dacă vor putea să fie convinse că ele, chiar dacă încearcă să se izoleze în societatea lor de bunăstare, totuși nu se pot închide față de problema simplu umană: sînt ele păzitoare ale fratelui lor sau nu?” După părerea lui Visser't Hooft, Conferința Bisericilor Europene ar putea aduce o contribuție esențială dacă ea ar deveni locul în care Bisericile europene elaborează în comun modul cum poate fi promovat procesul unei adînci și libere înțelegeri reciproce.

În sfîrșit, referentul a chemat Bisericile europene să arate lumii că continentul lor „nu are numai o tradiție a avidității după putere și a setei după stăpînire, ci și o tradiție a slujirii și a împăcării”.

Este de notat cu satisfacție faptul că contribuția Bisericii Ortodoxe Române în cadrul acestei sesiuni, a fost — și de data aceasta — fructuoasă și oportună.

Privită în ansamblu „Nyborg V” s-a dovedit un fericit și rodnic prilej pentru confruntarea Bisericilor europene în marile probleme ale continentului nostru. Este semnificativ de remarcat direcția unitară și esențial nouă, care întregeste optica de pînă acum a Conferinței Bisericilor Europene prin idei și orizonturi noi. Această perspectivă constituie, de altfel, ineditul și importanța deosebită a acestei sesiuni.

Pr. prof. Corneliu Sirbu.

CONTINUA PROTESTELE IMPOTRIVA RAZBOIULUI DIN VIETNAM

Bisericile, organizațiile creștine și credincioșii aparținând diferitelor comunități religioase se declară tot mai hotărât împotriva agresiunii americane în Vietnam. Exprimiind îngrijorarea Bisericilor membre, Consiliul Ecumenic al Bisericilor prin Comitetul său central întrunit în august la Heraklion (Creta) a adoptat o declarație în care cere imediată încetare a bombardamentelor americane asupra Vietnamului de Nord și începerea tratativelor de pace. „Este datoria celor care se preocupă de pace în sud-estul asiatic să exercite o presiune constantă pentru oprirea escaladării războiului în Vietnam, pentru interzicerea tendințelor militare actuale și pentru crearea de condiții care să permită poporului vietnamez să soluționeze singur problemele sale, fără un amestec străin. Statele Unite ale Americii pot aduce o contribuție angajându-se public să-și retragă trupele. O reglementare finală satisfăcătoare nu va fi posibilă decât atunci când va înceta orice intervenție din afară”.

Adunarea generală a Bisericii prezbiteriene din Australia apoi, întrunită în septembrie la Melbourne, a lansat un apel cerînd guvernului să ia măsuri în favoarea păcii în Vietnam.

De asemenea conducătorii a șase Biserici din Noua Zeelandă au publicat înainte cu cîteva luni o declarație în care condamnă războiul din Vietnam. Documentul este „un strigăt de melinște și un avertisment” în care se exprimă teama ca războiul să nu degeneze „într-un inevitabil al treilea conflict mondial”.

„Din pricina acțiunii lor în Vietnam, Statele Unite sînt pe punctul de a pierde încrederea tuturor popoarelor”, se spune într-o scrisoare adresată la 21 iulie Consiliului Național al Bisericilor din Statele Unite de către Sinodul general al Bisericilor reformate din Olanda. „... Națiunea vietnameză împotriva căreia este îndreptat războiul, este dusă încet dar sigur spre ruină prin subtilitatea armelor chimice și convenționale utilizate și prin amenințarea cu distrugerea valorilor sociale, culturale și spirituale. Dacă Statele Unite iau la inimă cu adevărat bunăstarea poporului vietnamez, sîntem constrinși să ne întrebăm dacă există cu adevărat o rațiune pentru a continua acest război. În plus primejdia de a vedea războiul întinzîndu-se în alte țări crește constant”.

Se înmulțesc luările de poziție și din partea conducătorilor bisericești americani însăși. Astfel la sfîrșitul Convenției naționale episcopaliene care s-a ținut la Seattle (S.U.A) în ultimele zile ale lunii septembrie, douăzeci și unu episcopi au decis să

trimită o cerere președintelui Johnson și Congresului, declarînd că „trebuie să înceteze bombardarea Vietnamului de Nord și să se întrebuițeze toate mijloacele posibile pentru a fi realizată o dezesescaladare a conflictului și să fie terminat cît mai repede acest război care n-a fost niciodată declarat”.

Semnificativă este și poziția adoptată de Fulton Sheen episcopul romano-catolic din Rochester (S.U.A.). Într-o predică rostită în catedrala episcopală, el s-a declarat pentru retragerea imediată a trupelor americane din Vietnam. Adresîndu-se președintelui Johnson i-a cerut să mărturisească: „...În numele lui Dumnezeu care ne-a poruncit să ne iubim aproapele din toată inima, din tot sufletul și din tot cugetul, în numele reconcilierii, vreau să fie retrase imediat trupele noastre din Vietnamul de Sud”.

În același timp vorbind în numele său și al altor trei episcopi romano-catolici, episcopul Hallinan din Atlanta (S.U.A.) a spus că e momentul suprem pentru ca și Biserica romano-catolică să-și facă auzit glasul. „Nu mai pot să păstrez mult timp tăcerea. Trebuie luată o decizie morală”.

ORTODOXIA ȘI BISERICILE NECALCEDONIENE

Diferențele teologice care separă Bisericile orientale necalcedoniene de Ortodoxie pot fi depășite grație unui studiu întreprins cu răbdare și unei comprehensiuni mutuale aprofundate. Aceasta este concluzia la care au ajuns cei douăzeci de teologi aparținînd celor două „familii” de credincioși răsăriteni întruniți la Bristol (Anglia) între 25 și 29 iulie. Dezbaterile s-au axat mai ales pe problema cristologică care a separat Bisericile în veacul al V-lea.

Colocviul de la Bristol urmează celui care a avut loc la Aarhus (Danemarca) înainte cu trei ani (1964), organizate ambele de Comisiunea „Credință și Constituție” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

„În ciuda secolelor de despărțire, cele două familii bisericești au o tradiție comună și instituții fundamentale identice în ceea ce privește dezvoltarea lor cristologică, liturgică și spirituală” au afirmat teologii reprezentînd Patriarhia ecumenică a Constantinopolului, Patriarhia rusă, Patriarhia română, Patriarhia bulgară, Biserica Greciei precum și Biserica armeană, Biserica etiopiană și Biserica siriană din India,

„RASARITUL ESTE UN DASCAL”

Intr-un discurs pronunțat la 2 august cu prilejul audienței date la Castelgandolfo, papa Paul al VI-lea s-a referit la călătoria ce a întreprins nu de mult în Turcia. El a spus că printre altele a voit să aducă cinstire amintirii primelor sinoade ecumenice de la Niceea, Constantinopol, Efes și Calcedon, care au dat Bisericii „conștiința structurii constituționale și unitare” și a căror autoritate este „indiscutabilă”.

„Răsăritul este un dascăl, a adăugat Paul al VI-lea, el ne învață că dacă credinciosul este chemat a gândi asupra adevărului revelat, adică să formuleze o teologie care să poată fi calificată pozitiv, el este de asemenea obligat să recunoască caracterul supranatural al adevărului revelat. Acest caracter nu autoriză a fi rezolvat un atare adevăr în termeni obișnuiți ci el pretinde să fie respectată chiar textual terminologia în care el a fost enunțat cu autoritate.

Răsăritul ne dă un exemplu de fidelitate față de patrimoniul doctrinal și ne aduce aminte de o regulă... pe care adesea am reafirmat-o, față de multiplicitatea încercărilor actuale, foarte adesea pline de bune intenții, de a exprima o teologie nouă care să fie conformă mentalității de astăzi...”

INCERCARI DE MODERNIZARE A CURIEI ROMANE

Centralizare și întinerire — acestea par a fi principalele obiective ale reorganizării Curiei romane, anunțată de papa Paul al VI-lea. Încă din epoca Renașterii, Curia este formată din congregații, tribunale și birouri ale căror prerogative nu mai erau de multă vreme delimitate precis. Conflicte surde, tendințe de autonomie care duceau la o nedorită diviziune a puterii subminau autoritatea Curiei. Timidele modificări organizatorice introduse în 1908 de Pius al X-lea nu au schimbat prea mult situația. Papa Paul al VI-lea intenționează să pună capăt acestei situații confuze, pentru a adapta ierarhia Bisericii catolice cerințelor lumii moderne. Papa va numi un cardinal secretar de stat, un fel de prim-ministru care va ocupa locul doi în ierarhia Vaticanului. Toate funcțiile pînă acum inamovibile vor fi încredințate numai pe termen de cinci ani. Papa își rezervă dreptul de a reinnoi sau nu aceste mandate. La moartea suveranului pontif, toți cardinalii își vor pierde funcțiile. A și fost alcătuită lista noului „guvern” papal. Media de vîrstă a celor desemnați să îndeplinească funcțiile-cheie este de 60 de ani. După criteriile vieții politice laice, poate părea o medie de vîrstă

foarte avansată, dar cardinalii sînt în marea lor majoritate, mult mai bătrîni. Formarea acestui guvern „tînăr” este considerată o replică la refuzul demnitarilor în vîrstă de peste 75 de ani de a răspunde apelului lansat de papă cu doi ani în urmă și de a se retrage din proprie voință.

PRIMUL SINOD EPISCOPAL CATOLIC

În septembrie 1965, la ultima sesiune a Consiliului „Vatican II” papa anunțase înființarea sinoadelor episcopale. Prima reuniune de acest fel s-a deschis la Roma la 29 septembrie, desfășurîndu-și lucrările pînă la 24 octombrie. Evenimentul a adus din nou în atenția observatorilor tendințele de „aggiornamento”, de adaptare la actualitate, a Bisericii catolice — pe care le manifestaseră și în timpul conciliului numeroși participanți. Într-adevăr, sinodul a manifestat preocuparea de a asocia pe episcopi, aflați în contact direct cu masa credincioșilor, la conducerea treburilor Bisericii catolice, alături de ceea ce un comentator numea „guvernul central al Bisericii, această monarhie atît de riguroasă și autoritară”. Din cei aproape 200 de înalți prelați întruniți la Roma, 135 au fost aleși în conferințe episcopale, 10 de către șefii principalelor ordine călugărești — și numai 25 au fost numiți de papă. Acestora li s-au adăugat 13 șefi ai Bisericilor catolice orientale și 13 titulari de „ministere” ale Curiei romane. Se poate remarca deci că influența „guvernului central” a rămas importantă chiar în noua structură.

Observatorii se întrebă în ce măsură sinodul, adunare consultativă, va izbuti să influențeze în fapt orientarea Vaticanului în diferitele probleme la ordinea zilei, în ce măsură va fi un pas către acea „răspundere colegială” despre care s-a vorbit atît în cadrul cit și pe marginea conciliului.

ASPIRAȚII ALE CLERULUI SPANIOL

Se cunosc frămîntările prin care trece Biserica în Spania și participarea preoților și credincioșilor la acțiunile maselor populare tinzînd spre dobîndirea mai multor drepturi și libertăți. În acest context se înscriu și revendicările clerului, așa cum au fost ele de curînd evidențiate cu prilejul unei anchete făcute de revista „Palabra” din Madrid.

„Sute de preoți din toate diecezele”, se arată, „cer ziua de 8 ore de muncă pentru toți și o zi de repaus pe săptămînă”, precum și „salariu lunar corespunzător”. Ei doresc pe de-asupra să fie înlăturate orice diferențe între canonici, parohi și cape-

lani... nu înlăturarea funcţiunilor în sine — explică ei — ci dispariţia privilegiilor disproporţionate". Ei doresc „o justă distribuire a ciştigurilor, în sensul ca acestea să fie proporţionale cu munca prestată. Ar fi de dorit, pretind aceşti preoţi, să se tindă spre o oarecare egalitate pentru ca fiecare să se poată ocupa de misiunea sa fără grija existenţei zilnice".

Printre aspiraţiile preoţilor se numără şi „dreptatea socială aplicată salariilor bisericeşti, suprimarea taxelor şi drepturilor pentru administrarea tainelor şi o mărturie socială colectivă în instituţiile care depind de Biserică".

Nu lipsesc nici aspiraţii proprii calităţii preoţeşti cum ar fi participarea „consiliului prezbiteral" la numirea şi transferarea preoţilor, „un mai mare contact direct cu episcopul", discuţii şi întruniri pe teme actuale, cursuri periodice pentru orientarea sănătoasă a clerului, etc.

SARBATOAREA REFORMEI

La 29 octombrie s-au împlinit 450 de ani de când Martin Luther a afişat pe uşa catedralei din Wittenberg faimoasele 95 de teze. Evenimentul acesta marcînd începutul Reformei a fost comemorat în cadrul unor festivităţi la care au luat parte delegaţi din întreaga lume. Biserica noastră a fost reprezentată prin Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Iustin al Moldovei şi Sucevei şi P. C. Părinte dr. Milan Şesan, profesor la Institutul Teologic din Sibiu.

Prilejul acestei comemorări a fost folosit pentru a se cere, din partea chiar a multor romano-catolici, reabilitarea lui Martin Luther şi ridicarea anatemei îndreptate împotriva lui de către Roma.

LOC DE PARCARE A MAŞINILOR INTR-O CATEDRALA

În oraşul Lille din Franţa s-a început încă din anul 1854 zidirea unei catedrale în stilul ogival propriu celei dintîi jumătăţi a veacului al XIII-lea. De un secol biserica continuă a fi construită cu încetul şi, chiar dacă lungimii i s-au adus unele împuţinări, forma originală îi este scrupulos respectată. În momentul de faţă pentru a-i împrumuta aspectul pur, îi lipseşte doar portalul şi turlele. Înălţarea clopotniţelor costă însă atît cît ar necesita înălţarea a 40 de biserici obişnuite.

Pentru terminarea lor s-a făcut apel la arhitectul-urbanist Janusz Deryng care a prezentat însă un proiect original: construirea unor turnuri care la etajele inferioare să aibe spaţii

suficiente pentru parcare a autoturismelor. Într-un singur turn, proiectează el, ar trebui fi parcate 300 de mașini. „În felul acesta, s-ar putea rezolva finanțarea lucrărilor de terminare a catedralei și în același timp s-ar elibera piața de staționarea neestetică a vehiculelor”.

IMPRESIILE UNUI VIZITATOR

Oaspeții care ne vizitează țara în calitate oficială sau ca simpli turiști, au posibilitatea să ia contact cu realitățile de la noi, inclusiv cele bisericești. Dintre multele impresii ce le împărtășesc, consemnăm pe cele ale dlui Giovanni Pieraccini, ministrul bilanțului și programării economice al Italiei, care s-a aflat în România între 11—18 septembrie, la invitația președintelui Comitetului de Stat al Planificării. Înainte de a ne părăsi, răspunzând întrebărilor unui corespondent al revistei „Lumea”, a declarat printre altele următoarele:

„...Sînt bucuros că am putut vizita incintătoarele mănăstiri ale Moldovei, care m-au impresionat nu numai ca monumente de o valoare artistică remarcabilă, ci și prin semnificația lor. Mănăstirile Moldovei sînt centre care evocă marea luptă a poporului român pentru apărarea independenței, împotriva numeroaselor invazii străine, luptă care nu s-a rezumat numai la cadrul național, ci a contribuit la apărarea și salvagardarea întregii civilizații europene, a valorilor nemuritoare ale întregii umanități”. (Lumea, nr. 40 din 28 septembrie 1967, p. 7).

BAZELE MIŞCARII ECUMENICE

Ecumenismul constituie la ora actuală una din năzuinţele majore ale întregii creştinătăţi. Cele 218 Biserici din 68 ţări membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor demonstrează în ce măsură credincioşii vremii noastre sînt hotărîţi să-şi dea mîna unul altuia pentru a contribui la aşezarea lumii pe baze de colaborare, bunăînţelegere şi pace. Care este natura conlucrării intercreştine în cadrul mişcării de proporţii mondiale denumită Consiliul Ecumenic al Bisericilor? Răspunsul încearcă să-l dea o recentă carte a Medeleinei Barot intitulată „Mişcarea ecumenică” (Colecţia „Que sais-je?”, Paris, 1967) din care dăm în traducere cîteva pagini (p. 51 sq.):

„... Prima chestiune care ne vine în minte, spune autoarea, este de a şti care este natura raporturilor dintre Biserici în mişcarea ecumenică în general şi mai ales în cadrul Consiliului ecumenic. Căci există un fel de paradox în asociaţia Bisericilor care se deosebesc în materie de doctrină, de disciplină, care refuză comuniunea întregală. Pot ele da o mărturie comună? Pot ele acţiona în mod cinstit, să slujească în comun în domeniul mărturiei publice, morale şi sociale „ca şi cînd” ar constitui într-adevăr un singur corp, după cum preconiza Conferinţa episcopilor anglicani de la Lamberth în 1920 şi patriarhul ecumenic al Constantinopolului prin enciclica sa tot din anul 1920? În 1948 deja s-a observat cu claritate primejdia unor astfel de formule, deoarece cooperarea practică nu este unitate şi a se opri aici constituie un risc pentru dezvoltarea unităţii autentice. Ar fi un relativism doctrinal inadmisibil. În fapt mişcarea ecumenică este posibilă doar pentru că Iisus Hristos este acela care adună. Scrisoarea de invitaţie redactată de arhiepiscopul Temple, care a prezentat proiectul de creare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a spus-o clar: „Natura însăşi a Bisericii cere ca aceasta să arate în lume unitatea în Hristos a tuturor celor care cred în El. Desăvîrşirea unităţii Bisericii rămîne obiectul strădaniilor şi rugăciunilor noastre, dar ea este o unitate întemeiată pe supunerea faţă de Domnul nostru Iisus Hristos pe care avem datoria s-o manifestăm. Noi nu voim să

afirmăm o unitate mai mare decât cea care există real, dar în măsura în care ea este o realitate, trebuie să sprijinim pe ea faptele noastre”.

Totuși n-avem dreptul să uităm că Bisericele care au aderat la mișcarea ecumenică nu au toate comuniune sacramentală între ele și că însăși cele care au acceptat intercomuniunea rămân entități separate, reușind rareori să demonstreze unitatea lor la nivelul parohiei locale.

Cum spune dr. Visser't Hooft: „Nu se pune chestiunea de a vedea în unitatea noastră actuală în sinul mișcării ecumenice unitatea la care Dumnezeu cheamă Biserica Sa; atîta vreme cît vor coexista Biserici separate, nu numai în ce privește variația lor (ceea ce este natural), dar și în divergențele și dezacordurile lor, ele vor fi în contradicție cu adevărul esențial potrivit căruia Biserica lui Hristos este una. Relațiile noastre ecumenice actuale manifestă unitatea noastră, dar formele vizibile ale vieții noastre bisericești o ascund”.

Comitetul central întrunit la Toronto în 1950 a dat o declarație care este esențială pentru înțelegerea naturii și semnificației eclesiologice a Consiliului ecumenic: „Consiliul n-are nici o dorință să uzurpe vreuna din funcțiile proprii Bisericilor membre, nici de a le controla ori de a legifera pentru ele... Străduindu-se în mod activ să creeze o unitate de gândire și acțiune în membrele lui, Consiliul refuză orice gând de a se transforma într-o structură bisericească unificată, independentă de Bisericele întrunite în el, sau într-un organism supus unei autorități administrative centrale... Consiliul vrea să-și exprime unitatea sa într-alt fel. Unitatea izvorăște din dragostea față de Dumnezeu în Iisus Hristos care, legînd de el Bisericele membre, le leagă în același timp întreolaltă. Consiliul dorește fierbinte să lege mai strîns Bisericele de Hristos, apropiîndu-le astfel una de alta, și să se întărească mutual în cultul și mărturia lor, purtîndu-și sarcinile lor reciproce și împlinind astfel legea lui Hristos... Prin însăși existența sa Consiliul constituie un mod nou fără precedent, de a aborda problema relațiilor între Biserici... El este un răspuns provizoriu la împărțirile existente între Biserici, împărțiri care n-ar trebui să existe, căci ele sînt în contradicție cu natura Bisericii... Problema este de a formula implicațiile eclesiologice ale unui organism în sinul căruia se înfruntă atîtea concepții diferite ale Bisericii, fără a uza de categorii sau termeni împrumutați uneia din concepțiile particulare ale Bisericii”.

PRECIZARI SUPLIMENTARE PRIVIND O NOUA „TEOLOGIE”

Cu prilejul ultimei sesiuni a Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor ținută în luna august la Heraklion (Creta) pastorul dr. Carson Blake, secretar general, a prezentat un amplu raport axat pe două teme majore: transcendența și supunerea față de Iisus Hristos. Celei dintii vorbitorul i-a asociat analiza așa-zisei teologii a „morții lui Dumnezeu” pe care a denunțat-o în termenii cei mai energici. De altfel nu e pentru prima dată când a luat poziție față de acest curent încă la modă în lumea protestantă (vezi nota „Teoretizări dezmitologizante” din revista Mitropolia Banatului, nr. 1—3/1967, pp. 171—2).

Discutarea problemei „morții lui Dumnezeu” într-un for de importanța Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, demonstrează largile ei ecouri în opinia teologică apuseană. Într-adevăr dacă am inventaria și numai studiile tot mai dese ce îi sînt dedicate, încă ar fi de ajuns pentru a ne da seama de măsura în care ea preocupă pe teologi. Nu s-ar putea spune că n-avem de-a face cu o modă, una din multele care răvășesc conștiințele în Occident. În același timp însă reținem și aspecte mult mai serioase.

Înainte de orice trebuie să observăm că „noua teologie” se ridică împotriva așa-ziselor mistificări care nu mai rezistă în fața exigențelor riguroase ale criticii luminată de istorie, lingvistică, analiza structurală, psihologia profunzimilor, etc. Concomitent cu aceasta se depun eforturi pentru a descoperi, sub ruine aproape totale — cum se exprimă Jacques Durandeaux (Question vivante à un Dieu mort, Paris, Desclée de Brouwer, 1967) — persoana lui Hristos și prezența lui Dumnezeu. Dacă adepții acestui mod original de a gândi proclamă că Dumnezeu a murit, comentează Alan Richardson (Procesul religiei, traducere franceză, ed. Casterman, 1967, p. 109) ei o fac din revoltă inconștientă împotriva creștinismului searbăd și evaporat al timpului lor, care oferă în locul Dumnezeului puternic, sfînt și viu al Bibliei, un Dumnezeu complet „demitizat”.

Abstracție făcînd de exagerările care nu s-au lăsat așteptate, promotorii teoriei „morții lui Dumnezeu” se ridică în fond contra a ceea ce ei numesc „ateismul creștin” (Reinhold Niebuhr). Înțeleasă problema astfel nu putem afirma că punctul de vedere de la care s-a pornit este complet eronat. Au fost într-adevăr destule naivități pe care le-au debitat cu seninătate teologii din trecut. Dar mai mult ca oriînd Dumnezeu trebuie să fie înțeles ca Tatăl nostru, Cel care este la originea și în

centrul fără încetare reinnoit și permanent al vieții noastre, pentru a asigura — și dincolo de moarte — devenirea veșnică. În El, prin Iisus, sintem chemați a ne voi în orice moment la înălțimea noastră înșine, pe măsura exigențelor „chipului” Său pe care îl purtăm în noi, în mod deja conștient sau poate inconștient (Geofrane, A propos de „Dieu est mort”, în *Le Christianisme au XX-e siècle*, Paris, nr. 25, joi 22 iunie 1967, p. 340).

Teoria morții lui Dumnezeu este mai mult decât criticabilă din punctul de vedere al teologiei, și în special al celei tradiționale. Ea poate fi chiar ironizată cum au și făcut-o destui nu fără umor (vezi de exemplu Pierre Seguy: *Dieu est mort! Mais quand?*, în rev. *L'Illustré protestant*, Lyon, nr. 150, martie 1967, pp. 14—15). Ea reprezintă însă strigătul disperat al celor ce în străfundul conștiinței lor simt că ceva nu este în regulă și caută, bătătorind cărări întortochiate, o ieșire spre lumină. Conformisul de suprafață a devenit greu de suportat. S-ar putea ca în cele din urmă din revolta împotriva lui să iasă ceva bun. Este clar că a trecut vremea cînd Biserica poate fi un simplu loc de întâlnire a celor ce doresc să-și etaleze îmbrăcămintea, să schimbe cuvinte plăcute ori să pozeze în fața semenilor. Cea care își face tot mai mult loc în creștinătatea contemporană e biserica comunitate a credincioșilor, întrunită pentru a lăuda pe Dumnezeu și a se ruga pentru întreaga lume. Pentru aceasta, cum socotește cineva, avem de mulțumit tuturor „teologilor morții lui Dumnezeu”. „Această moarte nu este moartea care neagă și distruge. E moartea care purifică și mintuiește” (Jean Michel Hornus, *Les théologiens de la mort de Dieu*, în rev. *Credo*, Montreal, nr. 4, aprilie 1967, pp. 8—9).

CREȘTINISMUL ÎN DACIA

Inceputurile creștinismului în Dacia sînt deja de mai mulți ani în atenția cercetătorilor noștri. Cum era și firesc opiniile exprimate au evoluat pe măsura continuilor descoperiri arheologice care — în lipsa mărturiilor literare indiscutabile — sînt singurele în măsură să aducă clarificări valabile. Problema cea mai controversată rămîne și azi dovedirea existenței unei organizări bisericești temeinice la nord de Dunăre în primele veacuri după Hristos.

În mod obișnuit istoriografii dădeau pînă nu de mult ca sigură pătrunderea Evangheliei pe teritoriul țării noastre deodată cu sosirea coloniștilor aduși de Traian „ex toto orbe romano”. Vasile Pîrvan a împrumutat acestui punct de vedere

deosebită autoritate. Insuficiența probelor documentare a permis însă formularea de obiecții serioase. Academicianul Constantin Daicoviciu și profesorul Donisie Pippidi spre a pomeni doar pe cei mai prestigioși, le-au exprimat în modul cel mai hotărât.

Confruntarea de opinii a permis reexaminarea atentă a majorității documentelor existente. Pe această linie se înscrie și recentul studiu despre „martirii de la Durostor” datorat lui R. Constantinescu (apărut în *Revue des études sud-est européennes*, t. V, nr. 1—2, 1967, pp. 5—20). Pe temeiul unei analize ce se dorea exhaustivă autorul, bazat pe o bibliografie copioasă, încearcă să dovedească lipsa de valoare documentară a tuturor „actelor martirice” descriind pătimirile mucenicești ale sfinților Nicandru și Marcion, Iuliu și Hesichius, Pasirate și Valențion, Chiril, Filip, Quinde și Dasius, Iulian, Maxim, Dada și Quintilian. La întrebarea „ce este solid în legende aghiografice privind Durostorul creștin”, se dă răspunsul categoric: „nimic, sau aproape nimic. Cercetări suplimentare, săpături sistematice ar putea probabil să ne ofere cândva unele lămuriri dar, până atunci, istoricii trebuie... să refuze orice credit fabulelor pioase ale evului mediu” (p. 20).

Concluziei acesteia n-am avea pentru moment ce să-i opunem, cu atât mai mult cu cât este departe de noi intenția de a o respinge. Totuși nu ne putem reține de a mărturisi că argumentele autorului nu ne-au convins. Mai mult decât atât, R. Constantinescu demonstrează o grabă prea mare în emiterea unor păreri. Ne oprim doar asupra siguranței cu care pretinde a descoperi ceea ce, spune dînsul, n-au remarcat toți cercetătorii anteriori, și anume că termenul „katholike” din actul martirie al lui Maxim, trebuiește tradus prin „catedrală” iar nu prin „catolic” (p. 18 nota 69). E vorba de Maxim care era lector și didascal al „bisericii catolice” — autorul traduce „bisericii catedrale” — din Durostor. A proceda astfel însemnează însă a ignora semnificația adjectivului „katholike”, foarte des întâlnit peste tot în literatura patristică. Prin el se definea în vechime orice comunitate sau biserică păstrătoare a credinței mărturisită de întreaga creștinătate. Din multe exemple pe care le-am putea cita (vezi N. Corneanu, Cu privire la semnificația originară a cuvîntului „catolic” în rev. *Mitropolia Ardealului*, an. IV, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1959, pp. 42—52) ne vom referi doar la cel utilizat și de un cercetător român (H. Mihăiescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960, p. 260). E vorba de o inscripție din 426 ori 430 găsită la Saloniae (azi Split, Jugoslavia): „Aici odih-

nește în pace Duiona, sclava lui Valens, soția lui Dexter. A fost înmormintată la 16 septembrie sub consulatul domnilor noștri Theodosius împărat, consul pentru a treisprezecea oară, și Valentinianus împărat, consul pentru a doua oară. Jur pe Dumnezeu și pe legile creștinești că orice străin va pune aici alt trup, va da bisericii catolice din Salonae trei uncii de aur (det eglise catolice Salonitanae auri uncias) (C. I. L. III, 13124).

Chiar inscripții găsite pe teritoriul Dobrogei de astăzi utilizează adjectivul „katholike” într-un context aproape identic cu cel din actul martiric al lui Maxim: „Aici zace Eraclide, citeț al sfintei și catolicei biserici” citim pe o inscripție găsită la Tomis (I. Barnea, Creștinismul în Scythia Minor după inscripții, în rev. Studii Teologice, seria II, an. VI, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1954, p. 101).

Ce se înțelege prin cuvântul „catolic” e mai mult decât evident. Ce ar fi dacă l-am traduce însă cu „catedrală”? Se folosea atunci termenul de „catedrală” pentru a defini o biserică episcopală? În totul apoi, avem de-a face cu un substantiv sau cu un adjectiv pus alături de cuvântul „biserică”?

R. Constantinescu comite o eroare elementară care, ierte-ni-se îndrăzneala, așează sub semnul întrebării valabilitatea și celorlalte argumente pe care ni le îmbie. Problema ce și-a propus s-o rezolve nu este de fel ușoară, o recunoaștem. E de apreciat totuși efortul pe care l-a făcut încercând să stabilească unele puncte de reper. Ceea ce ni se pare a fi singura concluzie vrednică de reținut e afirmația din ultima notă subliniară (80, p. 20): „...nu vom preînde că trebuie exclusă ipoteza existenței unor comunități creștine în Dobrogea în veacul al III-lea; acesta este un lucru destul de probabil deși, din nenorocire, dovezile ele înșile ne lipsesc la ora actuală. Unul din cei mai buni specialiști, profesorul Dionisie Pippiți ne-a comunicat recent că sîntem îndreptățiți să așteptăm de la săpăturile — în special de la cele ce urmează să se facă la Tomis — descoperiri uneori senzaționale, opinie care justifică bine cunoscuta influență a civilizației Imperiului asupra regiunilor Dunării de jos”.

EXPOZIȚIE DE ICOANE ROMANEȘTI PE STICLA

În anul acesta s-a deschis la Torino (Italia) o interesantă expoziție de icoane pe sticlă, înmănunchiind 132 de adevărate capodopere ale artiștilor populari români. Ea a fost organizată prin grija asesoratului pentru instrucțiune al provinciei Piemont, în fruntea căruia se află avocatul Corrado Calsolaro, avizat cunoscător al valorilor culturii noastre.

Referindu-se la amintita expoziție criticul literar Valeriu Râpeanu notează următoarele în articolul „La Torino: pictura pe sticlă în arta populară românească” (publicat în *Gazeta literară*, an. XIV, nr. 34, joi 24 august 1967, p. 6):

„...Saturați de tehnicism, căutăm uneori printr-un impuls natural de compensație o lume naivă, o lume care păstrează intactă ingenuitatea sa spirituală. Și universul icoanelor pe sticlă chiar dacă nu satisface nevoile noastre sufletești actuale închide totuși ca într-o cochilie un ideal de echilibru, de stabilitate și armonie. Din această perspectivă se realizează și întâlnirea publicului torinez cu icoanele pe sticlă din țara noastră: cum era și firesc, curiozitatea lor era atrasă și de tehnica propriu-zisă, de locul pe care îl au aceste icoane în viața de fiecare zi a țărânului, de impulsul și finalitatea creării lor. Dar cei mai mulți — și nu numai criticii de artă, etnografii, artiștii plastici, ziariștii care au vizitat expoziția — s-au oprit asupra valorilor estetice, conținute de aceste picturi pe sticlă și asupra semnificației lor. Armonia, exuberanța cromatică aproape luxuriantă, compoziția bine proporționată, denotând un instinct sigur al perspectivei și al proporțiilor, sînt calități remarcate de criticii Paolo Fosatti, Marziano Bernardi în articolele pline de căldură scrise asupra expoziției, ca și de eminentul specialist pe tărîmul etnografiei și folclorului, profesorul Giovanni Tuci. În același timp publicul ca și specialiștii au urmărit acea interferență între elementul supranatural și cel al vieții obișnuite, cotidiene, aceea neîncetată osmoză între planul mitic și real care dau icoanelor pe sticlă din țara noastră nu numai amprenta lor particulară, dar și atestă marile disponibilități sufletești ale poporului nostru pentru care principiile cărților de cult nu au rămas norme imuabile, ci au fost integrate vieții sale cotidiene dîndu-le o interpretare proprie.

„Pentru mulți din vizitatori întâlnirea cu această expoziție a însemnat posibilitatea cunoașterii și mai adînci a artei noastre populare, a bogăției sale cromatice și a universului său filozofic. Posibilitate întregită de apariția prin grija asesoratului pentru instrucțiune al provinciei Torino, a unui catalog în care sînt reproduse toate icoanele expuse, douăzeci și șapte beneficiind de reproducerea celor de o calitate excepțională. Am fost martorul surprizei pe care întâlnirea cu acest remarcabil catalog, care întrunește toate exigențele unei cărți de artă, a produs-o în rîndurile specialiștilor și aprecierea nu a fost decît superlativă. Tipărit cu o acurateță desăvîrșită, cu acea eleganță care face faima orasului Torino și a sufletului locuitorilor săi, cu o atenție deosebită a punerii în pagină, urmărind ca fiecare

reproducere să dea exact imaginea bogăției coloristice și a nuanțelor, catalogul a fost însoțit de o documentată introducere semnată de avocatul Corrado Calsolaro. Subtilele sale considerații asupra picturii românești pe sticlă pornesc de la premisa că iubitorul italian de artă se află în fața unei „culturi care a îmboăgățit folclorul european cu o operă de o varietate și de o expresivitate impresionantă”, aducând apoi exemple din toate domeniile artei noastre, de la arhitectura caselor și a bisericilor până la costumele de sărbătoare.

„Albumul de pictură românească pe sticlă apărut la Torino ca și expoziția ce a avut un atât de larg ecou au constituit un prilej de cunoaștere a virtuților artei noastre populare peste hotare. Grație muncii dezinteresate și entuziaste a echipei de organizatori condusă de Corrado Calsolaro, talentul și imaginația creatorilor nostri populari subliniate în adevărate nestemate de artă au fost apreciate într-un important centru al vieții moderne...”

ORATORIU DE CRĂCIUN

Am avut deja prilejul să cităm opinii autorizate privind valoarea muzicii corale bisericești (Mitropolia Banatului, nr. 4—6/1967, pp. 382—3). Revenim pentru a menționa considerațiile pe care le face compozitorul și muzicologul Doru Popovici pe marginea *Oratoriului bizantin de Crăciun*, a doua creație de ample proporții a lui Paul Constantinescu, prima fiind *Patimile și Învierea Domnului*.

Oratoriul bizantin de Crăciun sau *Nașterea Domnului* scris în anul 1947, a fost conceput în foarte mare măsură pe tematică bizantină și vechi cîntece de strană. „Ca și primul oratoriu — observă Doru Popovici (*Oratoriul bizantin de Crăciun*, în rev. Contemporanul, nr. 36 (1091), vineri 8 septembrie 1967, p. 6), compozitorul utilizează texte din Evanghelie, în alternanță cu texte ale cîntărilor legate de cult sau mai precis miezul îl reprezintă Evanghelia după Luca și Matei, despre care afirma următoarele: — „Mi s-a părut că este mai limpede și păstrează destul de mult din limba veche românească ce se potrivește atât de minunat urmînd ordinea povestirii”. Intregul oratoriu a fost conceput ca o impresionantă frescă optimistă, avînd acel ceva din grandoarea austeră și hieratică, mistică a artei bizantine, nelipsit însă de claritatea și spiritul perfect echilibrat, meridional prin excelență, al artei latine. În cele trei mari secțiuni ale sale — „Buna vestire” (un prolog), „Nașterea” și „Magii” (pînă la uciderea pruncilor) discursul muzical

realizat cu o autentică măiestrie conturează o deosebit de originală lucrare simfonică, ce încheie în mod senin dipticul deschis de oratoriul precedent, străbătut de un patetism grav și profund.

„Această compoziție, cu sensuri multiple, poate fi considerată ca un punct culminant al muzicii religioase românești. Conținutul ei de o puternică forță expresivă, este de fapt o preluare creatoare a stilului cultivat de D. G. Kiriac — ne referim cu precădere la emoționanta Liturghie psaltică — dar și o renaștere a vechii muzici bizantine. Din acest punct de vedere cele două oratorii create de Paul Constantinescu au pe drept cuvânt o importanță covârșitoare în muzica universală, la care se adaugă atât noblețea expresiei cât și noutatea limbajului folosit. Toate aceste reale însușiri înscriu mărșălele diptice printre cele mai inspirate opere religioase din întreaga lume a bisericii ortodoxe. Compozitorul a fost perfect conștient de sensul unei muzici religioase, bazată cu precădere pe elementul vocal cu melos modal, descătușată de influențele depersonalizatoare ale muzicii barocului — mai cu seamă ale barocului german, ce era încadrată în „maior-minorul” occidental — pe care au visat-o înaintași ca Musicescu, Mandicevski, Mureșianu, Dima, Timotei Popovici, Porumbescu, dar n-au izbutit s-o realizeze, muzică pe care a reușit s-o creeze în sfârșit mișcarea artistică de la „Carmen” prin Kiriac și Cucu, mai târziu Teodor Teodorescu și mulți alții și să o ducă la o desăvârșire în epoca interbelică Paul Constantinescu. Aceste două opere de inspirație bizantină alcătuiesc o transgresie geografică — trecerea de la orient spre occident — și scot în evidență un univers sonor nebănuit. Originalitatea lor le face greu de catalogat, deoarece termenul altitudinilor lor se situează dincolo de limitele oricărui curent...”

Oratoriul bizantin de Crăciun a intrat în repertoriul marilor ansambluri simfonice. El a fost inclus și în programul de concerte organizate cu prilejul celui de al IV-lea Festival și Concurs Internațional „George Enescu”. Poate că n-am dovedit o îndrăzneală prea mare nădăjduind că și corurile bisericești mai mari, cum sînt cele de la catedralele eparhiale, vor încerca să interpreteze chiar și numai fragmente din valoroasele oratorii ale lui Paul Constantinescu.

ERATA

În numărul 1—3/1967 al revistei noastre la pag. 55 corectându-se notei 21 se spune că Fericiul Ieronim „a scris un epi-

taf Sfântului Apostol Pavel". Indicația aceasta aparținând părintelui Gheorghe Paschia este însă greșită. Consultând izvorul la care se face trimitere (Epistola 108, n. 33 a Fer. Ieronim, Migne, P. L. XXII, col. 906) am constatat că e vorba de epitaful dedicat Sfintei Paula, mama Sfintei Eustochium, ambele făcând parte din anturajul scriitorului latin cărora le-a și dedicat câteva epistole rămase pînă azi celebre.

În același număr la pag. 80 și 81 se dă textul unei inscripții de la vechea biserică din Moravița. După ce se transcrie greșit „regnantibus” prin „regnatibus”, se traduce: „acest (templu) pentru adevărata mîntuire, prin truda supușilor a fost înălțat...” în loc de: „(Maria Terezia și Iosif II) purtînd grija pentru adevărata mîntuire a supușilor au înălțat acest templu...”

Făcînd cuvenita rectificare, mulțumim P. On. Părinte dr. Iuliu Rațiu din Lugoj pentru faptul de a ne fi atras luarea aminte asupra amintitelor erori.

V I A T A B I S E R I C E A S C A I N CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI GĂRANSEBEȘULUI

DOUA DECENII DE LA REINFIINȚAREA MITROPOLIEI BANATULUI

Implinirea a douăzeci de ani de la reînființarea Mitropoliei Banatului a fost sărbătorită într-un cadru deosebit de festiv. Duminică 29 octombrie a fost oficiată în catedrala mitropolitană o sf. liturghie solemnă pontificată, alături de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și de Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului sosiți în vizită la Timișoara, înconjurați de preoți și diaconi. La sfârșit s-a făcut un parastas pentru ierarhii care au păstorit eparhiile bănățene, pentru toți clericii și mirenii care și-au adus partea lor de contribuție la împlinirea dorinței de totdeauna a credincioșilor ortodocși români din partea de sud-vest a țării de a dobîndi o organizare bisericească proprie.

După otpust Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a rostit un cuvînt ocazional arătînd împrejurările în care s-a retemeluit Mitropolia Banatului și a adus prinos de recunoștință tuturor celor care au militat în această direcție. Au mai vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului arătînd sentimentele cu care eparhiile ce conduc s-au alăturat praznicului Bisericii bănățene.

Festivitatea s-a încheiat cu obișnuitul polihroniu în cinstea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a ierarhilor prezenți, a conducătorilor Patriei și a întregii obști.

La reședința mitropolitană a fost oferit un dejun oficial la care au participat cei trei ierarhi, reprezentanți ai autorităților locale de Stat și Departamentului Cultelor, delegații Mitropoliei Ardealului și ai Episcopiei Aradului, conducătorii cultelor religioase din Timișoara, membrii Consiliului arhiepiscopesc, salariați de la Centrul eparhial. În cursul mesei au fost roștite toasturi.

Seara, la slujba vecerniei oficiată în catedrala mitropolitană, au luat parte și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și Nicolae al Banatului. Răspunsurile au fost date

de corala preoților din oraș sub conducerea P. On. Părinte Liviu Surlașiu. Și de astă dată Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a vorbit credincioșilor despre importanța evenimentului comemorat, mulțumind totodată Întâistătorului Mitropoliei Ardealului pentru prezența sa la praznicul ortodocșilor români din Banat. Întru amintirea vizitei sale la Timișoara și ca semn al dragostei frățești ce i se poartă, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a dăruit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului un engolpion.

Răspunzind, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și-a exprimat recunoștința pentru primirea caldă ce i s-a făcut și pentru dar. În continuare a adresat celor de față un cuvânt de creștinească învățătură.

În ziua următoare, 30 octombrie, înalții ierarhi însoțiți de P. C. Părinte Traian Belăscu, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iul'a și Sibiu și P. C. Părinte Iosif Bolog, precum și de P. On. Părinte dr. Gheorghe Cotoșman și P. On. Părinte Constantin Comșulea, au făcut un scurt popas în parohia Jena, protopopiatul Lugoj, unde au vizitat biserica care se afla în curs de pictare. Au fost întâmpinați de preoți din parohiile învecinate și credincioși, în frunte cu P. On. Protopop Bujor Toma. P. C. Părinte Iova Drăghina a făcut un scurt istoric al parohiei.

Continuându-și drumul oaspeții s-au oprit la Caransebeș unde în catedrala vechii episcopii au fost așteptați de preoți și credincioși. După un scurt serviciu religios încheiat cu polihroniu, P. On. Protopop Dimitrie Grama a rostit un cuvânt de bun venit. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului a răspuns referindu-se la permanentele legături dintre Mitropolia marelui Andrei Șaguna și eparhiile bănățene. Apoi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a exprimat din nou bucuria ortodocșilor români din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului pentru faptul de a fi fost vizitați de conducătorul Mitropoliei surori a Ardealului.

După aceea oaspeții s-au dus la Seminarul Teologic unde s-au împărtășit de aceeași sărbătorească primire din partea profesorilor și elevilor. În sala festivă a școlii s-a desfășurat un program de cîntece religioase și naționale executate de corul elevilor dirijat de prof. Constantin Vladu. Cuvîntului de întâmpinare al P. C. Părinte Dumitru Abrudan, directorul Seminarului, i-a răspuns Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului care a vorbit despre rostul școlilor teologice în formarea viitorilor preoți.

A urmat o masă comună în cursul căreia preoții din oraș și protopopiat au cîntat melodii bisericești și populare. După

prinzul desfășurat într-o atmosferă de frățietate, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului împreună cu P. C. Părinte Traian Belasçu și P. C. Diacon Iosif Bolog au plecat spre Sibiu, petrecuți pînă la marginea orașului de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și însoțitorii săi.

POMENIREA SFINTULUI IOSIF CEL NOU DE LA PARTOȘ

Dacă Sfîntul Iosif cel Nou de la Partoș este considerat de către Biserica bănățeană ca un protector și dacă credincioșii îl cinstesc în chip deosebit, încă din bătrîne vremi, pentru catedrala mitropolitană din Timișoara el este cu atît mai mult. Căci, după cum se știe, osemintele lui așteaptă ziua obșteștii învieri în raela ce se află depusă în catedrală. Și dacă ziua de 15 septembrie este socotită de către creștinii ortodocși din Banat ca zi de mare praznic, zi în care pomenirea Sfîntului Ierarh se face cu deosebită solemnitate în toate bisericile Mitropoliei Banatului, pentru catedrala mitropolitană ea este, după zilele praznicelor împărătești ziua cea mai însemnată, fiind închinată pomenirii Sfîntului. De aceea, ca și în cei mai bine de treisute de ani care au trecut de la adormirea lui, și în acest an Biserica bănățeană a prăznuit pe Sfîntul Părinte Mitropolit Iosif cel Nou de la Partoș cu toată buna cuviință.

Praznicul a început cu vecernia din seara zilei de 14 septembrie oficiată de Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae, înconjurat de un sobor de doisprezece preoți și patru diaconi și în asistența pioasă a credincioșilor dintre care mulți veniți din toate colțurile Banatului.

În cadrul acestei vecernii, cu ceremonialul devenit deja tradițional, la rugăciunea înrării, raela Sfîntului Ierarh Iosif de la Partoș a fost luată de pe postamentul ei de șase preoți îmbrăcați în odăjdii și a fost depusă pe solee, în fața ușilor împărătești, după ce procesiunea formată de sobor și de preoți a înconjurat mai întîi sfînta masă din altar. În tot timpul cît a durat acest ceremonial, corul catedral a cîntat imnul „Sfînte Părinte Iosife, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi!” S-a continuat apoi vecernia, după otpustul mare P. On. Părinte dr. Gheorghe Cotoșman rostind predica în care a spus între altele, că Sf. Ierarh Iosif a venit în Banat ca român, între români, făcînd legătură între populațiile de origine românească de pe ambele maluri ale Dunării. De altfel, chiar în ăpticele patriarhiei de la Ipak el este trecut cu titlul de „Mitropolit al Țării Românești”.

A amintit apoi despre viața minunată a Sf. Iosif, despre epoca în care a activat el în Banat, despre greutățile pe care

le-a întâmpinat, dar și despre rezultatele fericite pe care le-a avut păstoria lui. Iar pentru viața pe care a dus-o, pentru credința și faptele sale minunate, credincioșii de pe meleagurile Banatului, l-au considerat sfânt, canonizarea oficială a Bisericii fiind doar recunoașterea unei stări vechi de trei veacuri.

P. On. D-Sa a încheiat predica îndemnând pe ascultători să urmeze credința Sf. Iosif și neprihănită lui viață.

Cu aceasta, vecernia s-a încheiat, dar credincioșii au continuat să rămână în biserică spre a se închina și a săruta sfintele moaște.

În dimineața zilei de 15 septembrie, la ora 6,30 s-a oficiat utrenia, iar la ora 8 sf. maslu de obște.

La ora 10 a. m., o dată cu sosirea la catedrală a Înalt Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit, a început liturghia arhierească, cu un sobor de doisprezece preoți și patru diaconi. În cadrul ei la vohodul mic, Înalt Prea Sfinția Sa a hirotesit întru protopresbiter, pentru deosebită activitate pe tărîm bisericesc pe P. C. Părinte Dimitrie Botău de la parohia Timișoara—Fratelia iar după irmos a hirotonit întru diacon pe candidatul de preotie Ioan Lupa, pedagog la Seminarul Teologic din Caransebeș.

Predica zilei a fost rostită de Înalt Prea Sfinția Sa. Arătînd că de fiecare dată cînd cinstim pe Sf. Iosif găsim în viața sa noi și noi aspecte, însușiri și virtuți, Înalt Prea Sfinția Sa a spus că, comemorîndu-l, ne întoarcem cu gîndul spre vremurile și împrejurările în care s-a desfășurat activitatea lui, vremuri care au fost deosebit de vitrege pentru Biserica și poporul nostru din Banat. Sfîntul Ierarh Iosif a biruit însă această vitregie cu însușirile sale sufletești și cu virtuțile cu care a fost împodobit, între care strălucește în mod deosebit bunătatea. De altfel aceasta este virtutea care definește și caracterizează cel mai bine viața și activitatea acestui Sfînt Părinte. Din această bunătate au și izvorît toate facerile lui de bine care s-au revărsat cu îmbelșugare nu numai peste păstoriții săi, peste cei de un neam și de o credință. În această bunătate a fost atît de mare și i-a impresionat pe toți cei ce au venit în contact cu el sîlîndu-i să-l respecte și să-l cinstească. Cuvîntul de prăznuire și de învățătură al Înalt Prea Sfinției Sale s-a încheiat cu sfatul de a ne însuși și noi bunătatea pe care a avut-o Ierarhul și Sfîntul Bisericii noastre, care stă rugător pentru noi către Dumnezeu, pentru ca prin ea să dobîndim roade de mîntuire pentru viața noastră.

În cadrul acestei sfinte liturghii, mulți credincioși s-au împărtășit.

În după masa zilei s-a oficiat apoi acatistul Sf. Iosif, de

un mare sobor de preoți și diaconi în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit. La acatist a predicat P. On. Părinte dr. Ioan Petreuță. El a arătat că sfințenia este acordul voinții credinciosului cu voința lui Dumnezeu și se dobândește prin înținirea cu Mîntuitorul în Sfintele Taine, prin participarea la serviciile divine, etc. Sfințenia are mai multe trepte și cu cît cineva urcă mai sus, cu atît își înnoiește mai mult ființa sa, se apropie mai mult de Dumnezeu și face ca prin el să strălucească între oameni sfințenia lui Dumnezeu. În categoria celor care au realizat sfințenia se numără și Sf. Iosif cel Nou, care tocmai datorită acestei calități a fost un mare binefăcător pentru credincioșii pe care i-a păstorit. Aceștia l-au înțeles, l-au ascultat și l-au venerat. Același lucru îl facem și noi, credincioșii de azi, care, venerîndu-l ca pe o persoană bine plăcută lui Dumnezeu, îl rugăm în același timp să ne stea într-ajutor prin mijloacirile sale către Părintele ceresc, ca să putem umbla pe calea bine-lui și să ajungem la mîntuire.

Înainte de sfîrșitul acatistului, cu același ceremonial cu care a fost adusă pe solee, rasia cu osemintele Sfîntului a fost ținută la locul ei de pe postament. Aici s-a citit rugăciunea specială adresată Sfîntului Iosif, după care, Înalt Prea Sfinția Sa și întregul sobor, făcînd îndătinatele închinăciuni, au sărutat racla reîntorcîndu-se în sfîntul altar spre a continua și sfîrși slujba, în timp ce preoții și credincioșii prezenți în biserică se închinau și sărutau și ei racla.

Sfîrșitul acatistului a însemnat și sfîrșitul praznicului, nu însă și sfîrșitul duhovniceștilor impresii și emoții. Căci, întorcîndu-se la casele lor, credincioșii care au participat la această sfîntă prăznuire, au dus cu ei și o bogată zestre de învățătură creștină și de trăire duhovnicească, învățătură și trăire necesare unei vieți cît mai rodnică în fapte bune și cît mai lucrătoare de mîntuire.

OASPEȚI STRAINI LA TIMIȘOARA

Cîțiva delegați străini care au participat la comemorarea împlinirii a 450 de ani de la sfințirea bisericii mănăstirești Curtea de Argeș au vizitat Banatul. E vorba de Prea Sfințitul Episcop Nicolae Macariopolski, rectorul Academiei duhovnicești Sf. Climent din Sofia, P. Cuv. Arhimandrit Ilarion și P. C. Părinte Nicolae Goranov, din partea Patriarhiei bulgare, și Eminența Sa dr. Miroslav Novak, patriarhul Bisericii naționale cehoslovace, din partea Conferinței creștine pentru pace. Ei au fost oaspeții Mitropoliei noastre între 19 și 20 august.

În prima zi a fost vizitat înainte de masă orașul Timișoara, iar după masă mănăstirea „Săraca” și parohia Opațița din protopopiatul Deta.

A doua zi fiind duminică, s-a oficiat sf. liturghie în catedrala mitropolitană de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Bulgare, preoți și diaconi, de față fiind Eminența Sa dr. Novak. La sfârșit Intâistătorul Mitropoliei Banatului a prezentat credincioșilor pe înalții oaspeți și a subliniat legăturile ortodocșilor români cu frații lor de aceeași lege, de peste Dunăre, precum și cu creștinii din Cehoslovacia. După aceea le-a împărțit daruri conștind din obiecte de cult. Au răspuns oaspeții insistând asupra contribuției pe care vizita lor o aduce cauzei bunei înțelegeri dintre țări și popoare, păcii în lumea întreagă.

A urmat un dejun oficial la care au participat pe lângă invitații străini, conducători ai cultelor religioase din Timișoara, salariați cu munci de răspundere de la Centrul eparhial. În cursul mesei au rostit toasturi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, P. On. Părinte Ștefan Tomici vicarul ortodox sîrb, P. On. Părinte Ferdinand Cisză din partea protopopiatului romano-catolic, Rev. Paul Mathos protopop evanghelic și dr. Ernest Neumann șef rabin. Din partea oaspeților au vorbit Prea Sfințitul Episcop Nicolae Macariopolski, Eminența Sa dr. Miroslav Novak și P. C. Părinte Nicolae Goranov.

În cursul serii oaspeții au plecat spre București însoțiți fiind la gară de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae

PRAZNICUL UNOR PAROHII

Duminică, 3 septembrie, parohiile Orșova și Jupalnic din protopopiatul Orșova au fost vizitate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. În dimineața acelei zile parohia Orșova a îmbrăcat haină de sărbătoare, iar credincioșii ei, adunați în curtea bisericii, în frunte cu soborul de preoți așteptau cu nerăbdare și emoție sosirea Înalt Prea Sfinției Sale. La ora 10, clopotele bisericii vesteau sosirea Arhiepiscopului. La coborîrea din mașină, după ce P. On. Părinte Constantin Stoichescu și preotul paroh al Orșovei Constantin Biciușcă, au prezentat spre sîrutare sfînta evanghelie și sfînta cruce, P. On. Părinte Protopop într-o scurtă alocuțiune a urat bun venit Înalt Prea Sfinției Sale pe acele meleaguri. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru primirea ce i s-a făcut. I s-au oferit buchete de flori, apoi Înalt Prea Sfinția Sa a fost condus în biserică. La liturghia

care a început și la care au asistat și reprezentanți ai celorlalte culte religioase, răspunsurile au fost date de corul parohial.

La priceasnă, Înalt Prea Sfinția Sa tilcuind pericopa evanghelică a zilei, a arătat felul în care trebuie înțeleasă parabola celor doi datornici pentru a putea trage cit mai mult folos nu numai pentru trăirea noastră duhovnicească, ci și pentru viața de toate zilele în calitate de membri ai societății. Condițiile ce trebuiesc împlinite pentru ca această viață să poată asigura pace deplină, bună înțelegere și neconținut progres, sînt acelea de a ierta unii altora greșalele, de a se iubi reciproc și de a se ajuta întreolaltă ca frații.

După otpust, Înalt Prea Sfinția Sa trecînd în scaunul arhieresc, a ascuitat raportul prezentat de P. C. Părinte paroh care în cuvinte alese a mărturisit emoția ce covârșește inimile tuturor credincioșilor ortodocși din Orșova în momentul în care, după aproape un sfert de veac, au din nou fericirea să primească pe Arhipăstorul lor. A arătat apoi că pe teritoriul actualui așezări, urmele de viață organizată se pierd în negura timpurilor, trăirea creștină a locuitorilor ei coborînd pînă în primele veacuri ale erei noastre. Biserica actuală a fost însă zidită în secolul al XVIII-lea pe locul unei biserici mai vechi. Vorbind despre viața duhovnicească a actualilor parohieni, P. C. Sa a arătat că ei își îndeplinesc cu multă tragere de inimă obligațiile ce le au față de biserica lor și față de întreaga obște. În încheiere a făcut Înalt Prea Sfinției Sale urări de viață lungă, sănătate și rodnică arhipăstorie.

Răspunzînd, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a spus că ascultînd raportul despre starea parohiei, nu-și poate opri gîndul de la strădaniile pe care strămoșii noștri au trebuit să le depună pentru a se menține pe aceste meleaguri. Insistînd asupra îndatoririi ce o avem de a continua aceste strădanii pentru a făuri un viitor cit mai luminos și cit mai fericit urmașilor, Înalt Prea Sfinția Sa a promis parohiei tot sprijinul pe care Arhiepiscopia îl poate da și împărtășind arhieriasca binecuvîntare a încheiat făcînd tuturor urări de bine, de sănătate, de pace și fericire. După împărțirea anafurei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a trecut în biroul oficiului protopopesec unde s-a întreținut cu membrii consiliului parohial și cu credincioși.

După masă la ora 17, Înalt Prea Sfinția Sa a oficiat vecernia în biserică din parohia Jupalnic, vorbind în cadrul ei despre datorția ce o au creștinii de a se comporta în așa fel ca faptele lor cele bune să fie ca o lumină în lume, prin ele preamărîndu-se Tatăl ceresc, după cuvîntul Sfintei Scripturi. La sfîrșitul slujbei, parohul locului, P. On. Părinte C. Stoichescu

a prezentat obişnuitul raport la care Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns, arătând credincioşilor din parohie datoria de a se încadra, cu toate puterile, în continua ridicare a satului lor, asigurând urmaşilor o viață îmbelșugată și fericită.

Terminându-se vecernia, după un scurt popas la casa preotului paroh, Înalt Prea Sfinția Sa împreună cu P. On. Părinte Gheorghe Geția și P. On. Protodiacon Simion Bitea care l-au însoțit în această vizită, s-a înapoiat la Timișoara.

Parohia *Sălciua Nouă* din protopopiatul Timișoara este una din cele mai tinere comunități ortodoxe române din Arhiepiscopie. Ea s-a constituit curînd după primul război mondial dezvoltîndu-se continuu datorită vredniciei membrilor ei. Și biserica ce și-au înălțat a fost terminată de abia înainte cu cîțiva ani. În scurt timp însă a fost înzestrată cu toate cele de trebuință. Recent prin stăruința P. C. Părinte Simion Turcu care o administrează, a fost pictată și zugrăvită, i s-a făcut pardoseală de parchet, s-au completat clopotele și mobilierul, etc. Cu grijă împodobită rămînea doar să fie tîrnosită. În vederea sfințirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae însoțit de P. On. Părinte Constantin Comșulea, consilier eparhial și P. On. Protodiacon Simion Bitea a sosit aici duminică 10 septembrie.

După ce a fost primit sărbătorește de preotul paroh și de alți preoți veniți din parohiile învecinate, de credincioși dintre care mulți în minunate costume naționale, Întîistătătorul Bisericii bănățene înconjurat de soborul de conliturghisitori a împlinit cele de cuviință: înconjurarea bisericii, stropirea cu apă sfințită și ungerea cu sfînt mir, aranjarea prestolului și așezarea de sfînte moaște. Apoi s-a început sf. liturghie în cadrul căreia a tîlcuit celor prezenți sensul cuvintelor pericopei evanghelice citite: „Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să fie mîntuită prin El” (Ioan 3, 17). La sfîrșit P. C. Părinte Simion Turcu a prezentat emoționat raportul asupra situației parohiei. Răspunzînd Înalt Prea Sfinția Sa a lăudat vrednicia credincioșilor din Sălciua Nouă și le-a adresat mulțumiri pentru bunele lor fapte.

Înconjurat de participanții la sfînta slujbă, Ierarhul însoțit de preoți și membrii consiliului parohial a părăsit biserica după ce s-a adresat din nou credincioșilor aducîndu-le mulțumiri pentru căldura cu care l-au întîmpinat și făcîndu-le urări de sănătate și spor în toate. O masă comună a încheiat programul ocazionat de tîrnosirea bisericii din Sălciua Nouă.

Intocmai ca și Sălciua Nouă, parohia *Giarmata Vii*, protopopiatul Timișoara, este una din cele mai noi din cuprinsul

Arhiepiscopiei. Prin stăruința și jertfelnicia credincioșilor de aici s-au terminat de curând lucrările de zidire a bisericii care, înveșmântată în haină de sărbătoare, a așteptat duminică 8 octombrie obișnuita consacrare. În vederea tîrnosirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae însoțit de P. On. Părinte Constantin Comșulea și P. C. Diacon Ioan Botău a venit aici, întîmpinat fiind de P. C. Părinte Gheorghe Zorlențan, parohul locului, preoți din parohiile învecinate și credincioși. Serviciul religios a început prin înconjurarea bisericii, stropirea cu apă sfințită și sfînt mir, așezarea de sfînte moaște în prestolul altarului. A fost oficiată apoi sf. liturghie în cadrul căreia Ierarhul a tîlmăcit celor prezenți textul evangheliei zilei. După otpust P. C. Părinte Gheorghe Zorlențan a înfățișat situația parohiei și etapele care au dus la construirea lăcașului de rugăciune. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit despre primeniurile din viața socială a lumii și a țării noastre, despre continuile înnoiri pe care le cunosc enoriașii din Giarmata VII, cărora trebuie să le corespundă și neîntreruptul efort înspre desăvîrșire a credincioșilor Bisericii.

La terminarea dumnezeieștii slujbe Ierarhul s-a întreținut cu preoții conliturghisitori și cu credincioșii care l-au însoțit pînă la locuința primului episcop unde a fost servită o masă frățească.

INTRARI IN CLER

În vederea completării unor parohii vacante Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a hirotonit în ultimul timp mai mulți candidați de preoție:

Veronel Belcea, diacon la 11 august și preot duhovnic la 12 august, pentru parohia Slatina Nera, protopopiatul Oravița;

Ioan Mateia diacon la 12 august și preot duhovnic la 13 august, pentru parohia Doclin, protopopiatul Reșița;

Trifon Grozavescu, diacon la 6 septembrie și preot duhovnic la 8 septembrie, pentru parohia Globul Craiovei, protopopiatul Orșova;

Victor Mițiga, diacon la 8 septembrie, pentru trebuințele catedralei mitropolitane;

Ioan Lupa, diacon la 15 septembrie, pentru trebuințele capelei Seminarului Teologic din Caransebeș, în calitate de pedagog al școlii;

Teodor Sauciur, diacon la 2 octombrie și preot duhovnic la 3 octombrie, pentru parohia Ogradena, protopopiatul Orșova;

Octavian Dihor, diacon la 13 octombrie și preot duhovnic la 14 octombrie, pentru parohia Paniova, protopopiatul Lugoj;

Trifu Căta, diacon la 6 noiembrie și preot duhovnic la 7 noiembrie, pentru parohia Jamul Mic — Jugoslavia.

Înainte de a-și lua postul în primire nou hirotoniții preoți au făcut obișnuita practică liturgică la catedrala mitropolitană. Pe lângă aceasta ei s-au prezentat în fața Consiliului arhiepiscopesc întrunit în ședință plenară când, după ce P. On. Părinte dr. Ioan Petreuță, consilier administrativ-bisericesc, a prezentat situația parohiilor la care au fost numiți, li s-au dat din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae îndrumări cu privire la îndatoririle ce le revin ca păstori sufletești ai enoriașilor ce le-au fost încredințați.

ITINERAR PASTORAL

În îndeplinirea sarcinilor pastorale ce-i revin, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a continuat și în ultimele luni vizitarea parohiilor și așezămintelor bisericești din cuprinsul eparhiei, interesându-se de activitatea pe care o desfășoară preoții, îndrumând credincioșii.

Astfel la 26 august, însoțit de P. On. Părinte Victor Cazacu, protopop în Reșița, s-a deplasat în parohia Reșița Montană unde a cercetat starea în care se află lucrările de pictare a bisericii care tocmai începuseră. În aceeași zi a făcut un popas la mănăstirea Sf. Ilie de la Izvor Vasiova.

Peste câteva zile, la 29 august, praznicul Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul, a participat, însoțit de P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier cultural, la sf. liturghie în biserica parohială din Margina, protopopiatul Făget. Credincioșilor prezenți le-a adresat la sfârșit un cuvânt de creștinească învățătură. Cu acest prilej a vizitat locuința preotului și s-a interesat de obiectele de artă populară aflătoare în colecția organizată de Ion Clopoțel, un renumit iubitor și cunoscător al istoriei și creației artistice a neamului nostru.

Pentru a verifica pregătirile în vederea deschiderii noului an școlar, Înalt Prea Sfinția Sa a inspectat la 2 septembrie Seminarul Teologic din Caransebeș.

De sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului, fiind hramul bisericii din parohia Timișoara IV, Chiriarhul a oficiat aici sf. liturghie înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. La prileasă a tilcuit celor de față înțelesul praznicului. După încheierea slujbei s-a întreținut cu preoții, consiliul parohial și credincioși la oficiul parohial.

La 14 septembrie, sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, a asistat la serviciul religios oficiat în biserica parohiei Timișoara II Vii și a împărtășit credincioșilor povețe părintești. Ieșind din sfântul lăcaș a discutat cu membrii consiliului parohial chestiuni legate de repararea și pictarea bisericii.

Insoțit de P. On. dr. Gheorghe Cotoșman, vicar arhiepiscopesc, și de sculptorul Constantin Antonovici, Intiistătătorul Bisericii bănățene a vizitat la 6 noiembrie parohia Jimbolia interesându-se de situația în care se găsește biserica și dând îndrumări privitoare la efectuarea unor lucrări de reparații necesare.

Din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a prezidat între 5 și 7 octombrie comisia examinatoare a preoților care au urmat Cursurile de îndrumare pastorală, misionară și socială de la Curtea de Argeș.

SERVICIUL BINECUVINTĂRII UNOR BISERICI

În cimitirul parohiei Lipova se găsește o capelă construită de familiile Roșu și Ardeleanu, recent împodobită de dl. N. Nițulescu cu pictură în frescă. Darea ei în folosință s-a făcut la 17 septembrie prin oficierea serviciului binecuvântării de către P. On. Părinte dr. Gheorghe Cotoșman, vicar arhiepiscopesc, împreună cu preoții locali P. On. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopop, P. C. Părinte Radu Crăciun și C. Diacon Gavril Cernăuțeanu. Reprezentând pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, P. On. Părinte Gh. Cotoșman a vorbit la sfârșitul serviciului religios relevând importanța ce-o are pentru parohia Lipova ridicarea unui nou altar, mărturie a vredniciei ctitorilor și a pietății credincioșilor care continuă tradițiile frumoase ale strămoșilor lor.

Tot în aceeași zi, P. On. Părinte Constantin Comșulea însoțit de C. Diacon Ioan Gașpar, împreună cu P. On. Părinte Bujor Toma, protopop și C. Preot Ioan Roșu, au procedat la binecuvântarea bisericii vechi din Hisiaș, protopopiatul Lugoj, recent renovată. În cadrul sf. liturghii ce a urmat, luând cuvîntul, P. On. Părinte C. Comșulea a asigurat pe credincioși de grija ce le-o poartă Ierarhul și conducerea Arhiepiscopiei, lăudîndu-i pentru atașamentul ce-l arată Sfintei Biserici. După aceea preoții slujitori împreună cu credincioșii s-au dus la a doua biserică parohială, și ea renovată la exterior, rostind o rugăciune de mulțumire.

Și la biserica din Zgribești, protopopiatul Lugoj, păstorită de C. Preot Teodor Comiș, au fost întreprinse în ultimul timp

ample lucrări de restaurare. Binecuvîntarea lor s-a făcut duminică 30 septembrie prin P. On. Părinte Bujor Toma, protopop, care a subliniat în predica ce a rostit-o, aportul credincioșilor la susținerea și întreținerea bisericii lor închinată Sfântului Chiriac Sihastrul.

DESCHIDEREA NOULUI AN ȘCOLAR LA SEMINARUL TEOLOGIC

Noul an școlar 1967—68 la Seminarul Teologic din Caransebeș s-a deschis festiv la 5 octombrie 1967, în prezența profesorilor și elevilor precum și a clericilor din oraș. Din partea Centrului eparhial, ca delegat al Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, a fost de față P. On. Prot. dr. Gheorghe Cotoșman, vicar arhiepiscopal.

După Te-Deum-ul oficiat la capela Seminarului a avut loc un program artistic în sala festivă a școlii. Corul elevilor condus de prof. Constantin Viadu, a deschis serbarea printr-un imn patriotic. P. C. Diacon Dumitru Abrudan, Directorul Seminarului, a rostit apoi cuvîntarea inaugurală. Dînd expresie bucuriei de a vedea din nou deschise porțile acestui așezămînt de cultură teologică și de educație a viitorilor preoți din Mitropolia Banatului, vorbitorul a arătat rolul Bisericii în sprijinirea dezideratelor nobile de pace, propășire și fericire ale contemporaneității. Mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ierarhilor Mitropoliei Banatului, precum și On. Departament al Cultelor pentru sprijinul constant acordat școlii, P. C. Sa a declarat anul școlar 1967—1968 deschis.

În continuare elevii Gheorghe Jita, Găitin Grecu și Traian Pui au recitat poeziile „Cîntec pentru patrie” de O. Cazimir, „Vorbesc tăcerile” de Octavian Goga și „Patria română” de Gheorghe Coșbuc. Corul a executat cîntecul „Rugăciunea”, stîfîlă „Cămara Ta Mintuitorule”, imnul „Taina creștinătății” și melodii patriotice.

Luînd cuvîntul P. C. Părinte dr. Gheorghe Cotoșman s-a referit printre altele la rolul Seminarului Teologic din Caransebeș care întocmai ca și celelalte seminarii și institute teologice din Patriarhia noastră, pregătește și formează, în spiritul Ortodoxiei ecumenice și al tradițiilor și culturii neamului românesc, pe viitorii preoți. O asemenea chemare înaltă și plină de răspundere presupune multă grijă în pregătirea spirituală, intelectuală și morală a tinerilor seminariști, presupune o conștiință clară și luminoasă a rolului pe care preoții de mîine îl vor avea de îndeplinit în Biserică, la altar, în mijlocul credincioșilor și al societății. Referindu-se la parabola semănătoru-

lui, P. C. Sa a spus că sămînța bună nu poate rodi decît într-un pămînt îngrijit lucrat. Hristos nu intră decît într-o casă zidită din pietrele vie ale credinței. Adevăratul preot poate zice cu Apostolii: „De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine”. Și pentru că școala noastră este ctitorită și susținută cu sudoarea dreptcredncioșilor români, toți cei ce-și fac instrucția și primesc educația și-și făuresc viitorul în acest Seminar, este imperios necesar să fie și patrioli luminați, români legați cu toate fibrele ființei lor de pămîntul strămoșesc, de Tară și Conducătorii ei. După ce a exprimat mulțumiri diriguitorilor Bisericii și ai Patriei pentru sprijinul acordat ca această școală să-și îndeplinească înaltul ei rol bisericesc și național, P. C. Sa a transmis profesorilor și elevilor binecuvîntările Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitului Episcop Teoctist al Aradului.

INTRUNIRE A CONDUCĂTORILOR OFICIILOR PROTOPOPEȘTI

Conducătorii oficiilor protopopești au fost convocați la sediul Arhiepiscopiei în ziua de 25 august, pentru obișnuita întrunire trimestrială. Sub președenția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, asistat de funcționari cu munci de răspundere de la Centrul eparhial, s-au ținut două ședințe, una înainte de masă și alta după masă. Au fost analizate aspecte ale activității organelor centrale eparhiale, protopopiatelor, parohiilor cum și Seminarului Teologic de la Caransebeș. Pentru toate problemele înscrise pe ordinea de zi au fost date îndrumări corespunzătoare. Cu acest prilej s-au luat în considerare rezultatele obținute pînă acum și la fel obiectivele ce urmează a fi avute în vedere pentru lunile ce urmează, atît sub raport administrativ-bisericesc cît și gospodăresc.

Referatele prezentate, lămuririle consilierilor eparhiali, luările de cuvînt ale protopopilor au permis să se tragă concluzia că activitatea bisericească în eparhie se desfășoară în chip mulțumitor.

La prînz toți participanții la întrunire au fost invitații Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

PENTRU O CIT MAI CORECTĂ CINTARE BISERICEASCĂ

Cîntarea bisericească s-a bucurat în Banat de o deosebită apreciere din partea specialiștilor, atît pentru vechimea cît și pentru frumusețea sa. Cu vădite origini în muzica religioasă

bizantină, a evoluat de-a lungul vremilor datorită împrejurărilor istorice. Ea aparține nu numai tradiției, ci și sensibilității și sufletului credincioșilor, constituind nota specifică, obolul propriu pe care îl aduce fiecare regiune la întregul etnic, îmbogățindu-l, dându-i varietatea interpretării și o multitudine de culori.

Prețuită și dată ca pildă în urmă cu mai multe veacuri pentru a fi învățată de cei ce se pregătesc să slujească altarelor, cîntarea bisericească bănățeană a dezvoltat simțul pentru muzică, a dat cîntăreți cu renume și a contribuit la înjghebarrea nenumăratelor coruri care ofereau credincioșilor deja din anul 1855 reprezentații cu un bogat program compus din cîntări patriotice și populare, prin care s-a înviorat și menținut sentimentul național de-a lungul vremii.

Pentru culegerea acestui tezaur cum și pentru readucerea cîntării bisericești la formele ei originare, la sediile oficiilor protopopești s-au întrunit în cursul lunilor octombrie și noiembrie a. c. cîntăreții stranelor, făcîndu-se cu acest prilej înregistrări și prezentîndu-se referate în care s-a insistat asupra necesității cîntării corecte. S-a stăruit de asemenea pentru extinderea cîntării în comun în toate bisericile și la toate serviciile divine.

Întîlnirile cu cîntăreții s-au desfășurat sub îndrumarea delegaților chiriarhali. Acestea s-au dovedit pe cît de utile pe atît de necesare, sfaturile ce s-au dat constituînd îndemnuri pentru colaboratorii cei mai apropiați ai preoților spre a fi pilda cea bună semenilor, atît în calitatea de slujitori ai Bisericii, cît și în cea de cetățeni harnici și devotați ai Patriei.

DECESE

Profesorul Constantin Nedelcu a trecut la cele veșnice în ziua de 19 august. A fost înmormîntat în cimitirul Bellu din București în ziua de 22 august de către P. C. Părinte N. Cazacu, secretarul Cabinetului Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, al cărui parohian a fost, în prezența prietenilor și cunoscuților care l-au prețuit. În cuvîntarea rostită au fost exprimate și simțămintele de regret ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, în numele căruia a fost depusă o coroană de flori.

Fiu al Banatului, Constantin Nedelcu s-a născut la 1882 în comuna Grădinarii, raionul Oravița. După studiile liceale de la Biserica Albă, a urmat filologia clasică și modernă, filozofia și pedagogia la Budapesta, avînd colegi pe Octavian Goga, Octavian G. Tăslăuanu, Ion Lupaș, Aurel Vlaicu, Petru Groza,

Sebastian Stanca, Ion Lapedatu și alții. Dornic să se cultive mereu, între anii 1904—1906 și-a continuat studiile la Paris unde a legat prietenie cu Traian Vuia, George Enescu, Constantin Brîncuși, Nicolae Titulescu, Eustațiu Stoenescu, Marin Ștefănescu, Constantin Popovici. În capitala Franței a luat parte la experiențele aviatice ale lui Traian Vuia, cu strălucitul epilog din ziua de 18 martie 1906, când renumitul inginer bănețean a realizat primul zbor mecanic.

Între 1907—1908, la dorința lui Vasile Goldiș, a venit la Brașov spre a întări cadrele didactice ale școlilor șaguniene de aici. A funcționat ca profesor alături de neuitații Andrei Birseanu, Virgil Onițiu, Iosif Blaga, Gheorghe Sima, Alexandru Bogdan, Axente Banciu, Constantin Lacea.

Prin anul 1910 se găsea la Viena pentru studii și cercetări. Tot acum și-a început activitatea de publicist la cotidianul „Reichspost” din capitala austriacă, ocupându-se de problemele românești. În această perioadă leagă prietenie cu publiciștii englezi Scotus Viator și W. Steed ocazionându-le acestora redactarea unor articole favorabile cauzei poporului român.

În 1912 s-a inaugurat la Viena expoziția aviatică internațională la care a luat parte și Aurel Vlaicu, care la concursul de la Aspern a fost clasificat printre primii. Constantin Nedelcu a consemnat evenimentul în presa din Viena, Ardeal și București.

În vara aceluiași an a organizat cu Aurel Vlaicu numeroase zboruri în Ardeal și Banat care stîrniră mare entuziasm. Peste puțin timp, Aurel Vlaicu l-a vizitat pe Constantin Nedelcu la Viena și împreună făcură planul pentru noi zboruri în restul Transilvaniei.

Izbucnind războiul balcanic, Constantin Nedelcu fu trimis de ziarul „Reichspost” la București în calitate de corespondent. L-a primit Titu Maiorescu, primul ministru din acele vremuri, cu care se cunoscuse la Viena. Apoi fu trimis, împreună cu alți gazetari, la cartierul generalului Ion Culcer.

În luna august a anului 1913 s-a regăsit cu Aurel Vlaicu la București. Cei doi prieteni trăiră zile de mare încîntare. Zborurile pe care nu le-au mai putut face în Transilvania, stîrniră la Băneasa și Controceni entuziasmul viitoarei capitale a României întregite.

A urmat episodul dramatic din ziua de 13 septembrie 1913 cu prăbusirea lui Vlaicu. În loc să se întâlnească la congresul ASTREI de la Orăștie, cei doi prieteni s-au regăsit la Bănești-Rahova.

Din 1914 Constantin Nedelcu a funcționat ca profesor de latină la liceul Gheorghe Lazăr din București,

Primul război mondial l-a găsit alături de întregul popor care își apăra eroic ființa. A colindat lumea în lung și în lat, fiind un ambasador neoficial al țării sale, pe care a servit-o cu dragoste și patriotism exemplar. Nu i-au lipsit însă nici sarcinile oficiale, împlinite toate cu multă competență.

După Unirea cea mare și-a închinat întreaga energie Patriei întregite. Ca profesor a crescut numeroase generații în spiritul celui mai cald patriotism, iar în calitate de conferențiar a îmbogățit mintea și sufletul ascultătorilor.

Banatului i-a păstrat continuu o deosebită afecțiune militând pentru ridicarea sub raport cultural și economic a provinciei de care se simțea indisolubil legat. În 1925 a participat alături de Octavian Goga și Alexandru Lapedatu la dezvelirea monumentului dedicat lui Mihail Eminescu la Sinnicolaul Mare.

Biserica a avut în Constantin Nedelcu un credincios fiu. A slujit-o cu devotament văzind în ea un factor important în stare să contribuie la promovarea intereselor obștești. În mod special Biserica din Banat datorează mult ilustrului dispărut pentru sprijinul ce i l-a acordat în vederea așezării ei pe baze trainice.

Pe mormântul lui Constantin Nedelcu depunem de aceea nu numai lacrimile noastre întristate dar și recunoștința sinceră pentru tot ceea ce a făcut el în folosul celor mulți.

Preotul Cornel Petrovici de la parohia Bogodint, protopopiatul Oravița, a decedat la 30 septembrie a. c. S-a născut în 5 aprilie 1894 la Iabuca. După ce a terminat studiile teologice, a funcționat ca preot la Virșeș, Ritișor, Vraniuș, Sînpetru Mare și Uivar. Deși pensionat, s-a reactivat slujind până la sfîrșitul vieții în parohia Bogodint. A fost un preot blind și muncitor, cîștigînd prin alesele sale însușiri dragostea credincioșilor pe care i-a păstorit.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în biserica din Vraniuș pe care a administrat-o timp de peste 30 de ani, de către un sobor de preoți. Panegiricul l-a rostit P. On. Părinte Liviu Liuba, protopopul Oraviței. Inhumarea s-a făcut în cimitirul parohial.

EPISCOPIA ARADULUI

LA CINCI ANI DE ARHIPASTORIRE

De o jumătate de deceniu încoace eparhia Aradului, cu clerul și credincioșii ei, prăznuiește an de an cu însuflețire, ziua de 16 septembrie. Această zi de început de toamnă, când pământul se îngreunează de rod, când raza soarelui, adierea blândă a vântului și sufletul omului împăcat cu pământul care l-a trudit, sint calme ca privirea mamei, ne amintește că, în anul 1962 în scaunul vlădicesc al eparhiei Aradului a fost întronizat Prea Sfințitul Episcop Teoctist.

Pilda de muneă însuflețită, pasionată, în slujba Bisericii și a poporului nostru, îndrumările înțelepte care au luminat cu noi raze întreaga lucrare și trăire a preoției, deosebit de importante realizări pe plan gospodăresc, de la biserici și reședință luate drept model de urmat de preoțimea care a pornit pe același drum în parohii, dar mai ales dragostea părintească nutrită pentru toți fiii duhovnicești, au făcut ca Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist să intre la inima preoților și a credincioșilor.

Cu prilejul celei de a cincea aniversări a întronizării P. S. Sale, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de P. On. Părinte Constantin Comșulea consilier administrativ, i-a făcut, la reședința din Arad, urări de sănătate și de continuare cu aceleași succese a importanței și rodnicei munci pe care o desfășoară pentru Sfânta Biserică, pentru sprijinirea muncii și prosperității poporului nostru și pentru pace.

Mulțumind pentru cinstea și bucuria făcută și pentru urările adresate cu acest prilej, Prea Sfințitul Episcop Teoctist l-a asigurat de statornicia alesele sentimente ce i le poartă și de aceeași sinceră colaborare pentru bunul mers al vieții bisericești a celor două eparhii din cuprinsul Mitropoliei Banatului.

Spre a da laudă lui Dumnezeu pentru tot ajutorul ce i-a dat, în cei cinci ani de lucrare arhierească la Arad, Prea Sfinția Sa a slujit sf. liturghie în catedrală, duminică 17 septembrie, ziua următoare datei aniversare. Cu acest prilej unul dintre colaboratorii Prea Sfinției Sale cuvântînd în biserică, a ținut să poposească pe scurt, asupra unora dintre lucrările Ierarhului, arătînd credincioșilor atît o parte din lucrările gospodă-

rești înfăptuite, cât și opera duhovnicească pentru care cele de mai sus reprezintă doar cadrul de desfășurare. Astfel, datorită purtării de grijă față de viața bisericească din eparhie, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a hirotonit în cinci ani, 45 de preoți și a tîrnosil sau binecuvîntat lucrări la 28 de biserici, a acordat 34 de distincții la preoți merituosi, purtînd o deosebită grijă de școlile teologice și de formarea și permanenta înnoire a cunoștințelor preoților și a legăturii lor cu viața, cu poporul și cu marile idei generoase pentru care ostenește acesta.

S-a mai amintit de lucrarea de consolidare a Reîntregirii Bisericii noastre, cu atîta înțelepciune și dragoste rezolvată în eparhia noastră, precum și de permanenta grijă pentru apărarea Ortodoxiei. Apoi s-au făcut Ierărului care prin toate acestea și-a cîștigat calda dragoste și prețuire a păstoriților, urările cuvenite.

Adresîndu-se credincioșilor și preoților prezenți Prea Sfinția Sa a arătat că a luat cu drag jugul lui Hristos spre a fi cu bucurie instrumentul lucrării Lui în lume. Cît despre înfăptuirile din cei cinci ani de cînd a venit în fruntea Eparhiei, acestea s-au făcut, — a spus Prea Sfinția Sa — cu ajutorul credincioșilor buni pe care i-a găsit aici, a Consiliului eparhial, a colaboratorilor și a tuturor preoților, dînd laudă lui Dumnezeu pentru toate. A adăugat apoi că, la toate acestea, Episcopia s-a bucurat de sprijinul autorităților de Stat și că în tot cuprinsul eparhiei, biserici monumente istorice au fost restaurate cu ajutoare din partea Statului.

În continuare Prea Sfințitul Episcop a arătat că în cuprinsul eparhiei s-a realizat total sudura între cele „două strane” de pînă în anul 1948 din Biserica românească, răspunzînd astfel unui comandament din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh și a Sfințului Sinod. Mai rămîne ca Biserica, întocmai unei mame, să-și vadă adunați în căldura dragostei ei pe toți cei ce s-au înstrăinat de la sînul ei, de la învățătura și rînduiele ei strămoșești.

În încheiere Prea Sfințitul Episcop Teoctist a spus că dorește să-și continue activitatea în noi ani de strădanii, ca apostol al luminii, al muncii și al dreptății. Biserica și-a împletit năzuințele ei cu cele ale poporului și păstrează și astăzi legătura cu el și cu Conducătorii Statului nostru.

După polihroniul ce a urmat, credincioșii însuflețiți au urat mulți ani iubitului lor Ierarh.

Încheîndu-se serviciul divin, salariații Centrului eparhial au făcut Prea Sfinției Sale cuvenitele urări la reședință.

SARBATORIREA UNUI CENTENAR

Vizitînd, acum doi ani parohia *Șicula* din protopopiatul Ineu, Prea Sfințitul Episcop Teotist a dat preotului paroh și credincioșilor îndemnul de a înzestra cu pictură spațioasa lor biserică. Punînd la inimă cuvîntul Ierarhului, credincioșii au îndeplinit toate cele de cuviință și în ziua de 10 septembrie au avut bucuria de a primi pe Prea Sfinția Sa spre a binecuvînta importante lucrări la exterior și de împrejmuire cum și frumoasa pictură în frescă executată de pictorul N. Nițulescu, o adevărată podoabă a bisericii, care era în preajma aniversării unui veac de existență.

Prea Sfinția Sa fiind însoțit de consilierii administrativi eparhiali și de dl. V. Șerb, membru în Consiliul eparhial, a fost primit la intrarea în parohie de o delegație a credincioșilor, iar în fața bisericii de credincioși și de protopopul Emil G. Borza în fruntea soborului de preoți și diaconi.

Răspunzînd cuvîntului de întîmpinare al protopopului, care a subliniat vrednicile creștinești ale credincioșilor din *Șicula*, Prea Sfințitul Episcop a arătat că ele sînt caracteristice neamului nostru care și-a împlinit dintru început viața cu credința creștină în care s-a născut.

A urmat apoi slujba de binecuvîntare a lucrărilor, a cărei frumusețe a fost împodobită prin pitoreștile costume, caracteristice acestei comune, pe care le purtau credincioșii și credincioasele la înconjurarea bisericii. Prea Sfinția Sa a slujit apoi sf. liturghie, în mijlocul soborului, în acordurile corului dirijat de preotul paroh Gheorghe Belei și în evlavioasa ascultare a credincioșilor adînc impresionați.

La priceasnă Ierarhul a învățat pe credincioși despre setea de lumină, de frumos, de bine și de adevăr care caracterizează viața, după o profundă lege a firii însăși, care evoluează și progresează neîncetat. „Dacă sînt și oameni care au o înclinare spre rău, aceasta nu este o tendință firească”, a spus Prea Sfinția Sa, arătînd mai departe, pe temeiul cuvîntelor din pericopa evanghelică a zilei, că Mîntuitorul Iisus Hristos a venit tocmai pentru a ne înălța prin lucrarea Sa mîntuitoare, dăr și prin învățătura Sa care ne îndeamnă la fapte vrednice de mîntuire, de faptele dragostei de semen și de zidire a unei lumi în care să fim fericiți. „Acestea sînt învățăturile Sfintei Biserici care este ca o scară ce ne suie la cer după aceeași lege firească de sete de înălțare a firii întregi și care e sădită în sufletul omenesc”, a adăugat Prea Sfinția Sa. Întregul progres al gîndirii și al muncii creatoare a omenirii, ajuns la o culme

îmbucurătoare în zilele noastre și la care oamenii Patriei noastre își dau o strălucită contribuție, este însuflețit de aceeași sămânță a dorului de lumină, a celui „excelsior”, mai sus, tot mai sus, care generează orice progres.

„De aceea, a încheiat Prea Sfințitul Episcop, cei care ați realizat o lucrare atât de frumoasă în biserica parohială, să fiți și pe mai departe tot atât de însuflețiți în viața creștinească și în cea gospodărească și cetățenească, urcînd mereu treaptă după treaptă, pe scara propășirii duhovnicești și a bunăstrării tuturor”.

La otpust preotul paroh Gheorghe Belei a prezentat Prea Sfinției Sale un frumos raport asupra parohiei și a lucrărilor făcute la biserică, mulțumind pentru bunăvoința de a fi fost binecuvîntate acestea personal de Ierarh.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist răspunzînd la raport, a vorbit credincioșilor apreciînd grija lor pentru biserica parohială și îndemnîndu-i ca și bisericii vii să-i dea o importanță tot atât de mare. O instituție ca Biserica întemeiată de Mîntuitorul Hristos nu poate rămîne anchilozată. Ea crește și se înnoiește, se îmbospătează. În continuare Prea Sfinția Sa a arătat proporțiile lucrărilor ce se fac la un mare număr de biserici din Patriarhia noastră și la care Statul contribuie cu sume importante. „Aceste lucrări nu se pot face fără jertfelnicia credincioșilor, căci orice operă durabilă trebuie făcută cu pasiune, cu dăruire de sine ca în legenda Meșterului Manole la Curtea de Argeș de la a cărei întemeiere s-au sărbătorit de curînd 450 de ani. Dacă în condițiile grele de atunci sau cele de la întemeierea Mănăstirii Putna, credincioșii erau în stare să facă asemenea monumente, atunci în zilele noastre de lumină, de libertate și de prosperitate, desigur că se pot face lucruri minunate”.

Indemnînd pe credincioși să fie cu toții osîrduitori de a contribui la tot ceea ce se înfăptuiește bun și măreț în țara noastră și să-și păstreze frumosul port național, Prea Sfinția Sa i-a felicitat pentru ceea ce au realizat în parohia și în comuna lor.

Pentru frumoasa și importanta lucrare făcută la biserică și pentru alte merite pastorale și vrednicii preoțești, Prea Sfințitul Episcop a binevoit a hirotesii pe preotul Gh. Belei în rang de iconom stavrofor, această distincție resfrîngîndu-se și asupra bunilor săi credincioși care l-au ajutat în toate.

La ieșirea din biserică fiind înconjurat cu multă dragoste de credincioșii atât de pitoresc îmbrăcați după portul siculean, a zăbovit cu dînșii îndelung lăsîndu-le în inimi, la despărțire, chipul blînd și luminat de părintească dragoste, chipul de Ierarh așa cum au dorit de atîta timp să-l vadă în mijlocul lor.

TIRNOSIRE DE BISERICA

Tirnosirea bisericii din Tomești, protopopiatul Brad, a avut loc duminică 24 septembrie. Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist, însoțit de P. C. Pr. dr. Petru Deheleanu și de P. C. Arhidiacon T. Băbuția, a sosit în localitate în preseara zilei. Atât parohia Tomești, cât și filia Steia, prin care duce drumul la Tomești, au îmbrăcat haină de sărbătoare. Ierarhul a fost întâmpinat în tot lungul drumului de la Steia la Tomești, cu buchete de flori. Toate casele au fost împodobite cu flori, cu covoare și scoarțe românești.

La biserică Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat de P. C. Pr. Trifu Benea, protopopul raionului Brad, printr-o scurtă cuvîntare, în care a exprimat bucuria preoțimii și a credincioșilor pentru cînstea de a fi în mijlocul lor, la acest praznic.

După săvîrșirea sfințirii bisericii, s-a oficiat dumnezeiasca liturghie. La sfîrșit, Părintele Toma Florea, parohul local, saluînd cu cuvinte emoționante prezența Prea Sfinției Sale Părintelui Episcop Teoctist, a făcut un raport despre desfășurarea lucrărilor de restaurare a bisericii.

P. C. Părinte dr. Petru Deheleanu a rostit apoi o predică în legătură cu evanghelia zilei.

Luînd cuvîntul Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist a spus între altele următoarele: „Am poposit aici ca să sfințesc această biserică, zidită aproape din temelie. Am venit minat de aceeași poruncă a Domnului către Sf. Apostoli în Sf. Evanghelie de azi: „Aruncați mreața voastră și veți pescui” (Luca 5, 4). Cum oare, să nu fie viu în noi, care ne-am învrednicit a fi „vase” ale Lui? Cum să nu dăm slavă lui Dumnezeu pentru această menire a noastră, de a continua lucrarea Duhului Sfînt asupra noastră și asupra credincioșilor noștri?

„Aici pe colina aceasta înaltă, ca pe o „gură de rai”, părinții noștri au înălțat biserica, alături de acest bătrîn gorun de lingă ea, martor al rugăciunilor lor și al multor adunări ca cea de azi...

„Mă bucur că ați venit pe drumuri bătătorite de Avram Iancu și de ceilalți eroi ai noștri, Horia, Cloșca și Crișan, care-și spuneau cuvîntul lor cu hotărîre pentru independența și progresul poporului. Drumul nostru de azi este drum de lumină, căci Biserica noastră merge pe drumul înfăptuirilor mărețe, al luminii. Noi sîntem alături de popor și de conducătorii noștri. Și strămoșii noștri au fost alături de Mircea cel Bătrîn, de Ștefan cel Mare, de conducătorii lor de atunci. Cît de mult e prețuit poporul nostru și astăzi, se vede și din faptul că Ministrul

Afacerilor Externe al țării noastre a fost ales președinte al Adunării generale a O.N.U., cel mai înalt for din lumea întreagă. Ce cinste pentru noi! Se vede cât de mult a fost prețuită înțelepciunea poporului nostru. Toți care vin în țara noastră se minunează de ce văd. În locul șerbilor de ieri, azi avem savanți, inventatori, constructori tot mai mulți.

„Mă bucur că sînt cu voi. Să slujim Patria și Biserica. Vă îndemn părintește pe toți să plecați de aici cu credința care ne-a călăuzit pașii în trecut. Chemăm pe credincioșii care sînt încă ruși de credința neamului nostru să vie înapoi în casa părinților. Aici putem împlini munca noastră, aici ne putem transforma din oameni în îngeri.

„Dumnezeu să dea sănătate Conducătorilor noștri de Stat, ai Departamentului Cultelor, ai regiunii Hunedoara, ai raionului Brad și ai comunei Tomești.

„Darul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi, cu toții. Amin.”

Prea Sfinția Sa Părintele Episcop a săvîrșit apoi actul hirotesirii întru iconom a vrednicului preot Toma Florea, după ce s-a dat citire Deciziei Prea Sfinției Sale.

La ieșirea din biserică Ierarhul a stat îndelung de vorbă cu credincioșii care l-au înconjurat spre a-și exprima recunoștința pentru deosebita trăire duhovnicească pe care le-a oferit-o prin slujirea între ei și prin atît de folositoare învățăminte ce le-a împărtășit.

La venirea spre Tomești, Prea Sfinția Sa a vizitat biserica veche din Bejan, iar la întoarcerea spre Arad a vizitat biserica din Baia de Criș.

IMPORTANTE LUCRĂRI SFINȚITE LA BISERICILE DIN ARAD— MICALACA NOUA, COMLAUȘ, MANĂȘTUR ȘI BOTFEI

În ultima vreme, lucrări de reparații și întreținere mai importante au fost făcute la bisericile din parohiile Arad-Micălaca Nouă și Mănăștur, protopopiatul Arad, din Comlăuș, protopopiatul Criș și din Botfei filia parohiei Agrișul Mic din protopopiatul Ineu.

La cele trei dintii Prea Sfințitul Episcop Teoctist a binevoit să sfințească personal aceste lucrări, în zilele de 1, 8 și 15 octombrie, îmbogățind pe credincioși cu învățături potrivite cu nevoile lor duhovnicești: despre cinstirea chipului lui Dumnezeu în om prin lucrări demne de el; despre cercetarea bisericii, cinstirea familiei și despre colaborarea în facerea de bine.

Cu ocazia sfințirii lucrărilor din parohia Mănăștur Prea

Sfinția Sa a acordat preotului Aurel Cimponeriu, la 40 de ani de slujire preoțească, hirotesia în rang de iconom.

Tot atunci Prea Sfinția Sa a binevoit a răspunde invitației preotului ortodox sîrb din localitate de a-i vizita biserica, și a vorbit, cu acest prilej, credincioșilor care l-au întîmpinat, despre frumusețea înfrățirii dintre credincioșii ortodocși români și sîrbi.

Peste tot credincioșii s-au bucurat mult de fericirea de a fi avut în mijlocul lor pe Ierarhul iubit.

Lucrările la biserica din filia Botfei, au fost sfințite prin delegație chiriarială, de P. C. Pr. Petru Sălăgeanu, consilier eparhial, în ziua de 29 octombrie.

CONFERINȚA DE LUCRU CU PROTOPOPII

Cuprinzînd în permanentă preocupare mersul lucrării preoțești, în toate sectoarele din întreaga eparhie, pentru slujirea cît mai cu folos a credincioșilor și a Patriei, Prea Sfințitul Episcop Teoctist caută mereu prilejuri de a păstra o strînsă legătură cu preoții și cu conducătorii oficiilor protopopești prin care această lucrare se coordonează.

Unul din aceste prilejuri a fost convocarea protopopilor, în ziua de 26 august la Centrul eparhial, unde a avut loc o conferință de lucru sub îndrumarea Prea Sfinției Sale.

A fost prezent și împuternicitul Onor. Departament al Cultelor pentru regiunea Hunedoara.

Fiind primit după rînduială, Prea Sfințitul Episcop a deschis lucrările printr-un cuvînt despre rolul protopopilor în administrația bisericească. A trecut apoi în revistă cîteva evenimente importante petrecute în viața Bisericii noastre. În continuare, a adresat mulțumiri prin On. Departament al Cultelor, Conducerii Statului nostru, pentru majorarea salariilor mici și la salariații noștri și a exprimat recunoștința față de Dl. Secretar General al Departamentului Cultelor pentru largul sprijin acordat rezolvării problemelor episcopiei.

Amintind de lucrările care se fac la Centrul eparhial și la biserica parohială Prea Sfinția Sa a informat pe părinții protopopi că Prea Fericitul Patriarh Justinian a binevoit să accepte invitația de a sfinți personal capela reședinței și acea biserică pictată și ea din nou. A mai arătat că Prea Fericirea Sa a acordat mai multe ajutoare materiale pentru biserici în construcție sau în reparație în cuprinsul eparhiei noastre și în încheiere a informat pe cei prezenți asupra vizitei la Arad a Inalt Prea Sfințiilor Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Firmilian al Olteniei.

Intrîndu-se în ordinea de zi, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a dat îndrumări în legătură cu mai multe probleme pastorale și de organizare a muncii și altele privitoare la uniformizarea cultului, aceste îndrumări transformîndu-se într-un adevărat curs de dogmatică și liturgică, încheiat cu un apel la apărarea purității credinței și ritualului Bisericii Ortodoxe.

Dînd cuvînt părinților consilieri administrativi, aceștia au dat lămuriri în legătură cu rezolvarea unor probleme privind munca în sectoarele respective.

Conferința de lucru a luat sfîrșit printr-un cuvînt al Prea Sfințitului Episcop Teoctist în care a subliniat încă odată importanța muncii protopopilor în folosul parohiilor și a întregii Biserici.

PARINTEASCA RASPLATIRE

Una dintre binefacerile de care o mare parte dintre cetățeni se împărtășesc, iar alții se vor bucura în viitor, este asigurarea existenței pentru salariații care și-au împlinit timpul de muncă și au ajuns la vîrsta cînd merită să se mai bucure de viață odihnîndu-se.

Beneficiînd de noua Lege a pensiilor din Țara noastră doi vrednici salariați ai Episcopiei s-au retras la pensie, împlinînd vîrsta legală: Rozalia Benoagă compactoare la atelierul de compactorie pentru cărțile bisericești și Iosif Gall, maestru luminărar de înaltă calificare de la atelierul de luminări a eparhiei.

Rozalia Benoagă a fost salariața Episcopiei de la vîrsta de 14 ani cînd și-a început ucenicia în tipografia „Diecezana” pensionîndu-se după 41 de ani de activitate în care și-a însușit toate tainele meșteșugului compactoriei realizînd performanțe înrudite cu arta.

Iosif Gall s-a pensionat după 38 de ani de activitate din care aproape jumătate la atelierul de confecționare de luminări ale Episcopiei dovedind o deosebită pricepere și sîrguință.

Pentru devotamentul ce l-au arătat instituției, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a binevoit să marcheze despărțirea de ea a celor doi pensionați printr-o festivitate la care au fost invitați salariații Centrului eparhial. Prea Sfinția Sa a subliniat în fața celor prezenți, conștiinciozitatea și priceperea lor pilduitoare în muncă, exprimîndu-și regretul de a nu-i mai ști în activitate, dar asigurîndu-i că-i va considera și pe mai departe ca pe niște fii buni ai instituției. Felicitîndu-i apoi, le-a făcut urări de viață lungă și tihnită.

Vădit mișcați de atenția ce le-a arătat Prea Sfinția Sa cei doi salariați au mulțumit pentru părinteasca grijă de care au avut parte, instituția fiindu-le a doua familie și au declarat că stau oricând gata să-i mai fie de folos dacă va fi necesar.

În numele salariaților prezenți P. C. Părinte P. Sălăgeanu a asigurat pe Prea Sfințitul Episcop că și această manifestare a dragostei părintești a Prea Sfinției Sale va însufleți și mai mult pe toți cei ce slujesc Episcopia și pe Ierarhul ei, să fie mereu mai sîrguitori și mai devotați în munca lor.

Nici un fel de altă răsplată nu ar fi putut mîngia mai mult pe cei doi salariați pensionați la despărțirea lor de instituția la care au lucrat, decît această dovadă de apreciere și de dragoste părintească din partea Prea Sfințitului Episcop Teoctist.

HEXTER J. A. *The Judaeo-Christian Tradition* (Col. „Major Traditions of World Civilization“). New-York, Harper & Row, 1966, 20×14, XIV+114 pp.

Casa editoare Harper și Row a început să publice recent o nouă colecție, ce poartă numele de „Marile tradiții ale civilizației lumii“. Din această colecție a apărut anul trecut, 1966, două numere și anume: „Tradiția Orientului Apropiat antic și Tradiția Bizantină. Cartea de care ne ocupăm ar fi al treilea număr.

În contribuția sa la marile tradiții ale civilizației, prof. J. A. Hexter studiază mai întâi două stadii din istoria complexului moștenirii religioase a omului din apus. Aici, autorul definește componentele principale, influențele esențiale și cele mai însemnate transformări ale vechilor credințe religioase ebraice și apoi arată cum s-a ridicat creștinismul primitiv din tradiția ebraică originală. Eseul lui este divizat în două părți. Prima parte tratează despre evoluția vechiului Israel până la finele secolului VI a. Hr. Cea de a doua parte înregistrează tranziția de la iudaism la creștinism și lupta pentru definirea comunităților creștine primare în fața presiunii și puterii imperiului roman.

În prima parte a eseului său, prof. Hexter plasează pe anticii ebrei în cadrul lor original, geografic și cultural. Autorul subliniază similaritățile dintre viața tribală primitivă a vechilor ebrei și cea a altor popoare nomade din vechiul Orient Apropiat. Apoi, istorisește primele încercări ale iudeilor de a fonda un stat permanent în turbulentă regiune dintre marile imperii ce dominau atunci: Egiptul la sud și Mesopotamia la nord. Astfel făcând, el pune problema: Cum se face că, deși au suferit o distrugere după alta din partea egiptenilor și mesopotamienilor, vechii iudei n-au dispărut din istorie, cum s-a întâmplat cu cei mai mulți dintre nefericiții lor vecini? Și autorul

afă cheia supraviețuirii lor, în calitatea religiei lor care, invers decât cea a altor popoare ale epocii, n-a legat piețarea de unele succese dobândite. Religia ebraică a plasat responsabilitatea insuccesului pămîntesc pe oameni înșiși. Așadar, o defectiune militară ori politică n-a rezultat din abandonarea poporului de către Dumnezeu, ci dintr-o neatenție din partea individului, de a descoperi, unde el a părăsit pe Dumnezeu. Pentru vechii ebrei, insuccesul ori înfrîngerea, în loc să ducă la disperare și fatalism, aducea noi energii spirituale în popor, centrînd atenția asupra cultivării tradițiilor religioase ale grupului. Astfel, vechea cultură ebraică poseda o elasticitate și o tărie care lipsea în culturile altor popoare din vechiul Orient Apropiat.

Localizînd secretul elasticității iudaice în religia ebraică, prof. Hexter avansează apoi, descriînd elementele religiei. D-sa ne enumeră sursele vechiului iudaism, ne arată locul central al Vechiului Testament în gîndirea și expresia iudaică, ne schițează noțiunile esențiale ale naturii lui Dumnezeu, conținute în Vechiul Testament și apoi definește factorii de bază din concepția lui Israel despre relația sa cu Dumnezeu: ideile despre lege, despre legămînt, despre profeție ș. a. m. d. Apoi trasează evoluția acestor idei din timpul profeților pînă la exil.

Trebuie să amintim că, prof. Hexter a tratat vechiul iudaism ca un profesor de istorie, mai degrabă decît un teolog, adică a tratat vechiul iudaism, nu ca necesar și inevitabil precursor al religiei creștine, ci ca o tradiție culturală, ca o creație originală și dinamică a unui popor dotat, un popor asaltat de tragedie după tragedie, dar susținut de o tradiție religioasă puternică.

În partea a doua a eseului său, însă, prof. Hexter se întoarce la relația specifică ce a existat între iudaism și creștinism. Aici, el ne oferă mai întîi o analiză a tensiunilor, generate

de vechea viață iudaică, de către experiența exilului și de cucerirea Palestinei de către succesorii greci și romani ai lui Alexandru cel Mare. Apoi așează figura istorică a lui Iisus în fața stării de dezacord și neliniște ce caracteriza viața în Vechiul Orient Apropiat, din timpul epocii lui Augustus. Viața lui Iisus este relatată într-o manieră istorică, ca o introducere la desbaterea, ce avea să continue aproape două mii de ani, asupra însemnătății vieții, morții și învățăturii lui Iisus.

Ideile Sf. Pavel sînt tratate mai pe larg, intrucît cariera lui, ca interpret al vieții și învățăturii lui Hristos, a fost aceea care a constituit însemnatul eveniment istoric în fondarea Bisericii creștine. Urmează o analiză a principalelor elemente din ritual, crez, doctrină și legislația primelor comunități creștine, continuate de o discuție generală a ideilor principale din Noul Testament, în special din Evanghelii și Epistolele lui Pavel.

Final, dl. Hexter studiază relațiile dintre Biserica primară și statul roman pe de o parte și principalele tradiții ale clasicilor culturi păgine pe de altă parte. El sugerează ideea că, o primă rațiune, pentru triumful creștinismului în vechea lume, trebuie aflată în elementele ebraice care, deși radical transformate și cărora li s-au dat noi aplicații, totuși au contribuit la durabilitatea și elasticitatea primelor comunități creștine, tot așa cum s-a întîmplat cu vechii iudei.

Asfel, studiul prof. Hexter se întinde pe o perioadă de 1500 de ani ai istoriei vechi. El discernе cu atenție teoriile acceptate de istorici, cu privire la evoluția iudaismului și creștinismului în fazele lor vechi. Prof. Hexter, fiind un exponent de generalizări istorice, este atent să-și bazeze raționamentele pe texte. De aceea, lectorul său trebuie să dea atenție atît expresiilor din paranteză, cît și liniei principale a argumentării sale. De asemenea, să nu uităm că, nici o tradiție culturală nu se dezvoltă izolat și să ne reamintim că, deși iudaismul și creștinismul ocupă centrul studiului, alte tradiții culturale, nu mai puțin însemnate atît pentru viața pro-

fană cît și religioasă, și-au dat concursul la civilizația apusului.

Trebuie să reamintim apoi că istoria iudaismului și creștinismului nu se termină cu stabilirea creștinismului ca religie oficială a lumii apusului. În multe privințe, realizările iudaismului medieval și modern au fost aproape tot așa de impresionante ca și realizările vechiului iudaism. Același lucru poate fi spus, de sigur, și despre creștinism. Aceste realizări posterioare vor fi tratate în volumele ce vor urma, ale seriei din care face parte cartea de care ne ocupăm aici.

Pr. At. Negoită

STAMM J. J., *Der Dekalog im Lichte der neueren Forschung*, 2 Aufl. Bern und Stuttgart, Verlag Paul Haupt, 1963, 21×15, 64 pp.

Lucrarea de față a apărut mai întîi în seria „Studentage für die Pfarrer, 1” și a fost tradusă în franțuzește sub titlul: *Le Décalogue à la lumière des recherches contemporaines*, ce formează caetul 43 din colecția: *Cahiers Théologiques*, care apare la Neuchâtel, în Elveția.

Revizuiindu-și introducerea și făcînd noi completări, autorul dă la iveală ediția a doua a primei sale lucrări.

În primele decade ale secolului nostru, studiile biblice dădeau o mare atenție Decalogului, pentru simplul motiv că, el era cel ce arăta superioritate vădită asupra tuturor religiilor orientale antice. În ultimii douăzeci de ani, cercetările asupra Decalogului au făcut un pas destul de avansat, față de trecut.

Cum se știe, Decalogul este conservat în două formulări: Exod 20, 1—17 și Deuteronom 5, 6—21. Aceste formulări sînt de acord într-o bună parte, de ex. în ce privește stilul dreptului apodictic: precepte scurte și concise, compuse dintr-un verb la persoana doua și dintr-o interdicție (în opoziție cu dreptul cazuistic, ce prevede legi pentru cazurile condiționale). Pe de altă parte, între cele două formulări, se află diferențe notabile, ce se raportează la forma literară a fiecărui text. Contrar celui din Exod 20, 17, textul din Deut. 5, 21 distinge femeia aproape-lui de celelalte bunuri ale lui, iar

„pofirea” ei devine obiectul unei prohibiții aparte: „Să nu dorești femeia aproapei tale. Să nu poftești casa lui...”, nimic din ceea ce este al lui”. Se recunoaște aici spiritul uman din cartea Deuteronom. Același spirit este exprimat în repaosul sabatic (Deut. 5, 14: pentru ca servul și serva să se poată repașa ca și tine). Din contra, textul din Exod 20, 11 prezintă repaosul sabatic ca o imitare a lui Yahweh, după încetarea creației, în ziua a șaptea.

Cert, în ce privește *epoca originii* sale, Decalogul este mai vechi decât data codificării sale în Exod și Deuteronom. Prof. Mowinkel îi fixează data în timpul profeților, dar ipoteza lui a fost combătută chiar de către protestanți ca Volz și Kittel care, pe drept cuvânt, au susținut că, predica profeților presupune existența Decalogului, iar nu că aceștia l-au creat. Reacția anumitor profeți contra contemporanilor lor este așa de fermă și energică, încât ei apar numai ca niște susținători ai unei tradiții cunoscute, tradiție ce-și avea baza în Decalog.

Faptul că în Decalog se află interdicția imaginilor, ceea ce ar indica o mentalitate foarte spirituală, improbabilă pentru timpul lui Moise, nu poate constitui un argument, contra originii tradiționale a Decalogului, căci tradiția este unanimă în a exclude din Israel orice chip al lui Yahweh (cf. reacțiile violente ale profeților Hoz. 8, 5; 10, 5; Am. 5, 5). S-a voit a se nega originea mozaică a Decalogului, făcându-se apel la caracterul probabil al păcatului „lăuntric” al concupiscentei în timpul lui Moise, sau făcându-se apel la absența totală a oricărei aluzii la instituția juridică a răzbunării singelui. Dar, aceste argumente nu-s temeinice. Noi trebuie să fim conștienți de mărturia evidentă a textelor.

Într-adevăr, nu trebuie să pierdem din vedere introducerea în viață (*Sitz im Leben*) a Decalogului și a promulgării sale de către Moisi. O comparație a Decalogului cu catalogul păcatelor din „Cartea Mortilor”, egipteană, secolul XVI—XVII a. Hr. (§ 123), ori de textele de blesteme, asiriene, (AOT 9—12 și 234 sq), vedem

că ele ne arată că, cea mai mare parte a prescripțiilor din Decalogul israelit erau deja cunoscute înainte de Moisi. Furtul, uciderea, minciuna, falsificarea mărfii, blasfemia zeilor, disprețul părinților etc., toate aceste acte erau considerate rele, moralmente, fiindcă ele atingeau legea naturală însăși. În fața prescripțiilor destul de ritualiste ale egiptenilor și babilonezilor, popoare foarte civilizate, Decalogul ebru se distinge prin gravitatea și logica sa neașteptată. Yahweh însuși prezintă poporului său exigențe morale ce au darul de a mișca pe credincios până în străfundul conștiinței sale. O atare intervenție a zeului în viața privată și publică a egipteanului este necunoscută în țara faraonilor. În ce privește textele asiriene, este evident că, ele ignoră totalmente înălțimea morală și religioasă a Decalogului. Într-adevăr, ele sînt profund impregnate de principiul magic, că caută să îmblinzească pe zeu, în loc să-i servească. Deci nu este nici un motiv pentru a nega originalitatea Decalogului israelit, cel puțin în sensul că, spiritul acestor „zece porunci” a transformat obligații foarte vechi, în semnele unui „legământ” special, încheiat de Dumnezeu cu israeliții.

Se poate ca, de exemplu, celebrarea sabatului să urce la sărbători lunare premozaice (cf. Exod 20, 8), căci foarte adesea, sabatul este menționat alături de luna nouă (2 R 4, 23; Is. 1, 13; Hoz. 2, 13; Am. 8, 5; Is. 65, 23 ș. a.), dar este evident că, sensul sabatului a fost total transformat prin faptul că „Yahweh l-a binecuvîntat și sfințit” (Ex. 20, 11).

O altă chestiune istorică este cea a credibilității tradiției după care Moisi a jucat un rol important în transmiterea Decalogului. Să nu fie dubiu. După mărturia din Exod cap. 2, Moisi fu educat într-un mediu intelectual al Egiptului, ce fusese tulburat puternic, prin criza lui Amenofis IV (Ekhmaton). Cert, în timpul tinereții lui Moisi, a fost pusă chestiunea fundamentelor moralei. Este foarte posibil că, Providența a utilizat această stare de lucruri, pentru a-i întipări viitorului legislator ebru fundamentul mono-teist al obligațiilor morale. Deoarece în

în Decalog este vorba de un fel de legământ între Yahweh și poporul său, atunci nu trebuie să ne mirăm că „charta” legământului fu gravată pe două table de piatră. Această dată tradițională (Ex. 24, 12; 31, 18; 32, 15; Deut. 9, 1; 10, 1—4) aruncă o lumină vie asupra meditației lui Moisi. Căci, fie că se admite că Yahweh „a scris legile și poruncile” (Ex. 24, 12), „cu propriile sale mâini” (Ex. 31, 18), fie că ne ținem de textul din Ex. 34, 28, după care „Moisi a scris pe table punctele legământului”, cele zece porunci, se vede clar care este intenția hagiografului. În orice caz, tablele sînt „opera lui Dumnezeu și textul gravat în aceste table era scrisul lui Dumnezeu” (Ex. 32, 15; Deut. 4, 13; 5, 22; 9, 10). Cum în textele egiptene, legile au fost scrise „prin degetul lui Thot”, tot astfel Decalogul, în ultimă instanță și într-un mod foarte real, este opera lui Dumnezeu „prin fapta servului său Moisi”. „În ce mă privește, Yahweh mi-a ordonat să vă fac cunoscute prescripțiile și corbandamentele, ce veți avea de pus în practică, în țara pe care o veți ocupa” (Deut. 4, 14).

Însă darul legii lui Dumnezeu și mai ales al Decalogului nu era destinat numai lui Israel după carne, ci de asemenea și „noului Israel”. Biserica creștină. De aceea, Iisus și Apostolii citează Decalogul în variate ocazii, deși ei inversează uneori ordinea tradițională a poruncilor (Mat. 19, 18; Mc. 10, 19; Lc. 8, 10; Rom. 13, 9; Iac. 2, 11). Pe de altă parte, ei consideră cele două porunci fundamentale ale Legii: iubirea de Dumnezeu și de semenii, ca fiind rezumatul întregii Legi (Lc. 20, 17; Mt. 22, 40).

Făcîndu-ne o dare de seamă asupra studiilor despre Decalog, lucrarea prof. Stamm se ocupă de o problemă esențială din cîmpul teologiei biblice și ea merită să fie cunoscută de toți cei care se interesează de punctele fundamentale ale credinței noastre creștinești.

Pr. At. Negoită

WEISER A., *Introduction to the Old Testament. The Canon, the Apocrypha and Pseudepigrapha*. London, Darton,

Longman & Todd, 1966, 21×14, XV, 492 pp.

Volumul de față este traducerea engleză a ediției a patra a lucrării prof. A. Weiser, cu titlul: *Einführung in das Alte Testament*, publicată la Göttingen în 1957, cu unele modificări ale autorului, la ediția engleză.

Autorul fiind protestant, se înțelege că opera sa va avea acest colorit. Dacă introducerile în Vechiul Testament, date la iveală de autori ortodocși, încep cu partea generală (istoria canonului, istoria textului și traducerea Bibliei în scurgerea timpului), urmînd cu introducerea specială în care este analizată fiecare carte a Vechiului Testament și în fine, încheindu-se cu apocrifele, nu tot asemenea arată o introducere de nuanță protestantă.

Mai întîi, Biserica protestantă numește cărți biblice numai pe cele aflate în canonul ebraic (66). Cărți ca: Înțelepciunea lui Sirach, a lui Solomon, I, II, III Macabei etc., care apar în canonul nostru ortodox, protestanții le numesc apocrife și nu le primesc în canon, iar ceea ce noi numim apocrife, dinșii numesc pseudepigrave.

Deci, ca orice introducere în Vechiul Testament protestantă, cea a lui Weiser începe cu partea specială, adică cu analiza cărților canonice, dar cu un capitol inițial, în care se arată evoluția preliterară (cîntece, proverbe, istorisiri etc.), din care apoi au luat ființă actualele cărți canonice. Abia în partea a doua a introducerii se vorbește de istoria canonului și a textului, iar în partea a treia se tratează despre apocrife și pseudepigrave, care, după Weiser sînt: I. *Apocrife*: I—III Macabei, Tobit, Judit, Ruga lui Manase, Adaosul la Ester, Adaosul la Daniel, Baruch, Epistola lui Ieremia, Sirach și Înțelepciunea lui Solomon. II. *Pseudepigrave*: Scrisoarea lui Aristeu, Cartea Jubilee, Martiriul lui Isaia, Psalmii lui Solomon, IV Macabei, Oracolele Sibiline, Enoch etiopian, Enoch slavon, Înălțarea lui Moise, IV Esdra, Apocalipsa siriacă a lui Baruch, Apocalipsa greacă a lui Baruch. Testamentul celor 12 Patriarhi, Viața lui Adam și Eva. III. *Sulurile de la Marea Moartă*.

Față de alte introduceri germane, cea a lui Weiser are avantajul că este mai sobră, adică mai concisă și în capul fiecărei secțiuni se află o bibliografie foarte bine selecționată, ce ajută mult pe cel ce vrea să adâncească studiile de Vechiul Testament.

Indexul locurilor biblice citate, cel pe materii și autori, cum și lista abreviațiilor utilizate, fac din cartea prof. Weiser o lucrare utilă pentru toți cei care se ocupă de Sfânta Scriptură.

Pr. At. Negoită

SNAITH N. H., *The Distinctive Ideas of the Old Testament*. N. Y. Schocken Books, 1964, 20×14, 194 pp.

În raport cu celelalte studii sau discipline scripturistice, teologia biblică este una dintre cele ce au apărut mai târziu pe arena istoriei. În epoca noastră, datorită cunoașterii tot mai aprofundate a Orientului Apropiat, din care a ieșit Sfânta Scriptură, studiul teologiei biblice a luat o amploare nebanuită, ideile Vechiului și Noului Testament luminându-se tot mai mult, prin informațiile procurate de către descoperirile arheologice.

Dacă ar trebui să definim, ce este teologia biblică, am putea spune că ea este dogmatica Vechiului și Noului Testament. Dar definiția nu este exactă, fiindcă în Vechiul Testament nu găsim dogme în adevăratul sens al cuvântului, deoarece învățăturile Vechiului Așezământ au fost date succesiv și mai ales evolutiv, după puterea de înțelegere a poporului ebru. nomad la început. Deci, cînd zicem teologia biblică a Vechiului Testament, înțelegem expunerea învățăturilor religioase și morale așa cum au apărut și s-au dezvoltat ele pînă la venirea în lume a Mîntuitorului Iisus Hristos.

Cartea pe care o prezentăm este un rezumat de teologie biblică a Testamentului Vechi, deoarece ea se ocupă numai de unele idei ale Bibliei, de cele mai proeminente, pe care autorul le reduce la șase și anume:

1. *Sfințenia lui Dumnezeu*, unde se discută termenii ebraici *qodesh* (sfinț), *cherem* (dedicat) și *hol* (profan) și echivalentele lor în limba greacă.

2. *Dreptatea lui Dumnezeu*, unde se fac considerațiuni ample asupra terme-

nilor *tsedaqah* (dreptate) și *mishpat* (judecată).

3. *Mintuirea lui Dumnezeu*, unde sînt tratate: unicitatea, transcendența, imanența și providența divină.

4. *Legămîntul lui Dumnezeu cu lumea*, unde este discutată grația divină și manifestarea ei către om.

5. *Alegerea unui popor*, unde sînt comentări termenii ebraici *ahabah* (iubire) și *sanah* (ură).

6. *Spiritul lui Dumnezeu*, unde este discutat cuvîntul *Ruach-Adonai*, care-l sinonim cu Dumnezeu.

Capitolul de încheiere al cărții poartă numele de: Ideile distinctive ale Vechiului Testament, așa cum apar ele în Noul Testament. Aci se arată cum Septuaginta este puntea între cele două Testamente și *tsedaqah* devine *dakaosini*, *ahabah* devine *agapi*, *Ruach-Adonai* devine Sfîntul Duh, iar *Emeth* (adevăr) devine alitate, dar și pistis.

Cartea este scrisă pentru cei avansați și aduce un bun aport studiului biblic al Vechiului Testament.

Pr. At. Negoită

HESCHEL A. T., *The Prophets*. N. Y. Harper & Row, 1962, 24×16, XX+516 pp.

Această masivă și antrenantă lucrare asupra profetilor Vechiului Testament reprezintă o dezvoltare a tezei pe care autorul a dat-o la iveală, într-o formă mai redusă, în lucrarea lui din limba germană (*Die Propheten*, 1936).

Pe scurt teza autorului este că, ceea ce s-a revelat profetilor n-a fost esența divină, ci *patosul* divin (energie emotivă). În istoria umană se află un amestec și o lucrare divină, iar profetul este unul care se identifică cu această lucrare a lui Dumnezeu, într-o așa măsură, încît el devine reprezentantul credinciosului înaintea lui Dumnezeu și prin el Dumnezeu își poate revela *patosul*. Autorul caută să-și demonstreze părerea prin studiul profetilor din secolele opt și șapte î. de Hr. și cel al lui Deutero-Isaia. (Se pare că Heschel nu admite un Trito-Isaia).

Cartea conține multe capitole asupra istoriei lui Israel, asupra pedepșirii lui și asupra justiției divine, unde

se discută pe larg tensiunea dintre justiția și mila divină.

Alte capitole caută să justifice părea autorului, cum că patosul divin este central în ceea ce privește concep- tul despre Dumnezeu Vechiului Testa- ment și că contrastează puternic cu ideologia greacă. Dumnezeuul profeți- lor are grijă de creaturile sale. El se amestecă în istorie și este afectat de faptele zilnice. Grandoarea lui Dum- nezeu implică capacitatea de a experi- menta (trăi) emoții.

De asemenea, în cartea lui Heschel, se află o judicioasă tratare a chesti- unii extazului, unde se argumentează că profetul, cu totul altfel decât extati- cul, este atât recipient, cât și partici- pant, aflindu-se într-o relație de ade- vărat dialog cu Dumnezeu. Profetul este comparat cu poetul, căci natura impersonală a inspirației poetice ne arată relația subiect-subiect în care stă profetul față de Dumnezeu.

Autorul spune că profeția biblică este *sui generis* și trebuie să fie distinsă de profeția din alte religii. Pentru a con- vince pe cititor de această deosebire, autorul face ample comparații ale ide- lor din Vechiul Testament cu cele scoase din religiile orientale antice.

Scrisă la un nivel înalt, cartea ad- uce o prețioasă contribuție la studiul profețiilor Vechiului Testament.

Cele două indexe, pentru locurile citate din Vechiul Testament și pe ma- terii, fac din această lucrare un bun instrument de lucru, pentru cei care se vor ocupa de problema profețiilor biblice.

Pr. At. Negoia

ALTARUL. *Revista parohiei orto- dox române din Londra*. Londra 1967, format 17×24 cm. în 92 pagini.

În biserica „St. Dunstan” din Lon- dra, de trei ani Sfânta Jertfă se adu- ce pe două altare învecinate potrivit tradițiilor anglicane și ortodoxe, do- vedind strânsele legături dintre aceste Biserici, cum și un înalt spirit ecu- menic devenit realitate. Altarul orto- dox e slujit de Părintele profesor Vin- tilă Popescu și în jurul său își găsesc mângăierea sufletească credincioșii ro- mâni din capitala Angliei. Acelorași trebuinți le răspunde și „Altarul” edi- tat de parohia ortodoxă română din

Londra în limba maternă și engleză, cu un cuprins bogat și în condiții tehnice excepționale.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Jus- tinian, în Mesajul ce deschide îmbe- toarele pagini ale revistei, exprimă înalte gânduri și simțăminte prilejuite de apariția celui dintâi număr: „Do- rința noastră fierbinte de a avea pen- tru credincioșii noștri ortodocși ro- mâni din Londra un lăcaș de închina- re, este de mai bine de doi ani un fapt împlinit, datorită bunăvoinței și concursului Grației Sale dr. Michael Ramsey, Arhiepiscopul de Canterbury și Primat a toată Anglia. Dar bise- rica noastră de la Londra, liman du- hovnicesc ales, în care credincioșii noștri își pot găsi liniștea și învio- rarea lor duhovnicească și în care se pot ruga lui Dumnezeu în limba pă- rinților și strămoșilor lor, este în ace- lași timp și un simbol al legăturilor mai vechi dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Angliei cum și o verigă nouă în lanțul menit a strânge în legătura dragostei și a unității creștine Bisericile Domnului și Mintui- torului nostru Iisus Hristos.

„După înființarea bisericii noastre de la Londra, legăturile dintre Bise- rica noastră și Biserica Angliei au în- ceput să fie și mai vii. Vizita Grației Sale Arhiepiscopul dr. Michael Ram- sey în Țara noastră în vara anului 1965 și vizita pe care Dumnezeu ne-a învrednicit să o facem în Londra, în vara anului 1966, au constituit încă două pietre de granit la temelia prie- teniei dintre cele două Biserici ale no- stre”.

Grația Sa dr. Michael Ramsey, Arhi- episcop de Canterbury, Primat a toa- tă Anglia și Mitropolit, folosind ace- eași ocazie, după împărtășirea binecu- vintării credincioșilor ortodocși români și păstorului lor, continuă în mesajul ce semnează: „În Biserica Angliei noi păstrăm o deosebită afecțiune pentru frații noștri din Sfintele Biserici Or- todoxe și ne simțim deosebit de feri- ciți că avem atât de strânse legături cu Biserica Ortodoxă Română. Eu în- sumi păstrez vii amintiri din timpul vizitei pe care am făcut-o în Româ- nia în 1965, ca oaspete al Prea Feri- citului Patriarh Justinian. Atunci am

avut ocazia să-mi fac mulți prieteni între români; să văd o parte din frumoasa țară România, să vizitez câteva din vechile ei biserici și mănăstiri, ca și unele din orașele ei noi, în plină dezvoltare; să cunosc în parte viața ei industrială mereu în creștere și mai ales am putut simți viața bisericească viguroasă din orașe și de la țară. Am fost apoi onorați de a avea, în 1966 ca oaspete în Anglia pe Prea Fericitul Patriarh Justinian și pe ceilalți oaspeți care l-au însoțit și eu sint foarte bucurat că m-am putut ruga, la slujba vecerniei și a Sfintei Liturghii împreună cu voi, în biserica voastră, în timpul vizitei Prea Fericitului Patriarh Justinian".

Pilduitoarei împliniri ecumeniste, îi urmează redacționalul în care e prezentată Țara noastră cu frumusețile, trecutul și realizările ei, continuându-se cu articole despre arta românească, amintiri din vizitele făcute în România de intelectuali și reprezentanți ai Bisericii din Anglia, pagini despre viața parohiei ortodoxe române din Londra.

Revista se încheie cu o parte literară și cu medaliaone frumos scrise despre doctorul Victor Babeș, Gheorghe Marinescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Nicolae Iorga și Tudor Arghezi.

Chipul Prea Fericitului Părinte Patriarh, al Grației Sale dr. Michael Ramsey Arhiepiscop de Canterbury și Primatul Angliei; privesc din țară, imagini privind evenimentele mai importante din viața parohiei ortodoxe române din Londra, împodobesc revista și sporesc interesul cititorului.

Prof. Ion B. Mureșianu

Monumente de artă și arhitectură bisericească din Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu, 1967. Pliant, format 43x65 cm, în 24 pagini.

Arhiepiscopia Albei Iulii și Sibului prezintă marelui public într-un pliant recent apărut, cele mai de seamă construcții de artă și arhitectură din cuprinsul său, o mare parte având în

scurgerea vremii importante rosturi în cultura și istoria Ardealului. Întilnite îndeosebi în părțile de miazăzi și răsărit ale regiunii, acolo unde splendorile firii s-au revărsat prin sensibilitatea poporului în neegalate creații de artă populară, ele stîrnesc admirația turiștilor din țară și de peste hotare.

În treizeci și una de imagini, se înfățișează ce e mai izbit în îmbinarea liniei, în proporții și eleganță. Alături de monumentalul „Sintul Nicolae” din Șcheii Brașovului cu piatră de temelie pusă în 1518 unde a înființat cea dintîi școală românească din țară, cu un muzeu în care sint expuse piese de mare preț istoric și unde trăiesc aducerile aminte ale ostelilor lui Coresi, se desfășoară pe cele 24 pagini interesante biserici de lemn din Păltiniș și Tîrgu Mureș, Mănăstirea Brîncoveanu din Simbăta, biserica din Ocna Sibiului construită de Mihai Viteazul și refăcută în 1781 de Constantin Brîncoveanu, biserica „Sfînta Treime” din Blaj ridicată în 1749, din Rășinari cu temelii din secolul XV, din Mediaș, Sighișoara, Gheorgheni, Săliște, Reghin, Tîrnova și biserica brîncovească de la Făgăraș, înălțată în 1697, odinioară centru de vestiți iconari țărani ce au prins pe sticlă în culoare și linii cugetul și simțirea poporului.

Întreaga suită se deschide cu impunătoare catedrală mitropolitană din Sibiu și cu Catedrala Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania de la Alba Iulia, valoroase monumente de arhitectură.

Alegerea cu iscusință a imaginilor, paginarea lor, încadrarea în frumoase elemente decorative policrome, luate din pictura și sculptura vechilor biserici; textul de înaltă ținută literară și cu mult talent de evocare a faptelor din trecut, semnate de profesorul Alexandru Bădăuș, fac din acest pliant o sinteză a istoriei și artei bisericești din Eparhia Albei Iulii și Sibului, așezînd-o în fruntea realizărilor de acest fel.

Prof. Ion B. Mureșianu

	Pag.
Vietnam. Ortodoxia și Bisericile necalcedoniene. „Răsăritul este un dascăl”. Incercări de modernizare a Curiei romane. Primul sinod episcopal catolic. Aspirații ale clerului spaniol. Sărbătoarea Reformei. Loc de parcare a mașinilor într-o catedrală. Impresiile unui vizitator — —	737

N O T E Ș I C O M E N T A R I I

Bazele mișcării ecumenice. Precizări suplimentare privind o nouă „teologie”. Creștinismul în Dacia. Expoziție de icoane românești pe sticlă. Oratoriu de Crăciun. Erată. — — — — —	751
--	-----

V I A Ţ A B I S E R I C E A S C Ă Î N CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Două decenii de la reînființarea Mitropoliei Banatului. Pomenirea Sfințului Iosif cel Nou de la Partoș. Oaspeți străini la Timișoara. Praznicul unor parohii. Intrări în cler. Itinerar pastoral. Serviciul binecuvîntării unor biserici. Deschiderea anului școlar la Seminarul Teologic. Intronuire a conducătorilor oficiilor protopopești. Pentru o cât mai corectă cințare bisericească. Decese. — — — — —	761
---	-----

EPISCOPIA ARADULUI

La cinci ani de arhipăstorire. Sărbătorirea unui centenar. Tirnosire de biserică. Importante lucrări sfințite la bisericile din Arad—Micălaca Nouă, Comlăuș, Mănăstur și Botfei. Conferință de lucru cu protopopii. Părintească răsplătire. — — — — —	777
---	-----

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G A F I C E

J. A. Hexter: Judaeo-Christian Tradition (Pr. At. Negoită). J. J. Stamm: Der Dekalog im lichte der neueren Forschung (Pr. At. Negoită). A. Weiser: Introduction to the Old Testament (Pr. At. Negoită). N. H. Snaith: The Distinctive Ideas of the Old Testament (Pr. At. Negoită). A. T. Heschel: The Prophets (Pr. At. Negoită). „Altarul”. Revista parohiei ortodoxe române din Londra (Prot. Ion B. Mureșianu). Monumente de artă și arhitectură bisericească din Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu (Prot. Ion B. Mureșianu). — — — — —	786
--	-----

42419